

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНОЇ, ФІЛОЛОГІЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ
ОСВІТИ**

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

КУРСОВІ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНІ РОБОТИ: ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ Й ОФОРМЛЕННЯ

Навчально-методичний посібник

**ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (УКРАЇНСЬКА
МОВА І ЛІТЕРАТУРА)» та «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (УКРАЇНСЬКА МОВА І
ЛІТЕРАТУРА). СЕРЕДНЯ ОСВІТА (АНГЛІЙСЬКА МОВА ТА ЗАРУБІЖНА
ЛІТЕРАТУРА)» ГАЛУЗІ ЗНАНЬ А ОСВІТА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ А4 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ЗА ПРЕДМЕТНИМИ
СПЕЦІАЛЬНОСТЯМИ) УСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ**

УДК 001.8:81:82(075.8)

К93

К93 Курсові та кваліфікаційні роботи: вимоги до написання й оформлення: навч.-метод. посіб. щодо підготовки й оформлення курсових і кваліфікаційних робіт для здобувачів вищої освіти освітньо-професійних програм «Середня освіта (Українська мова і література)» та «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» із галузі знань А Освіта спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями). Слов'янськ ; Дніпро, 2026. 234 с.

Укладачі:

Біличенко О.Л. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, професор кафедри української мови та літератури;

Колган О.В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури;

Лисенко Н.В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури;

Ляшов Н.М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури;

Нестелєєв М.А. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри ГСФ;

Падалка Р.М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури;

Решетняк О.О. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури;

Рябініна І.М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури;

Тендітна Н.М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури.

У посібнику викладено навчально-методичні матеріали щодо методології наукових досліджень, підготовки курсових і кваліфікаційних робіт, що розкривають особливості їх організації, вимоги до структури й оформлення, містять приклади формулювань тем курсових і випускових робіт.

Для керівників курсових і кваліфікаційних робіт та здобувачів вищої освіти освітньо-професійних програм «Середня освіта (Українська мова і література)» та «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» галузі знань А Освіта спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) усіх форм навчання.

Фахову експертизу здійснювали рецензенти:

Семеног О.М. – професор кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, доктор педагогічних наук.

Олексенко В.П. – професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики, голова вченої ради Херсонського державного університету, доктор філологічних наук.

Затверджено та рекомендовано до друку на засіданні:

– кафедри української мови та літератури
(протокол № 9 від «5» березня 2026 року);

– Вченої ради ДВНЗ «ДДПУ»
(протокол № 9 від «26» березня 2026 року).

© ДВНЗ «ДДПУ», 2026 р.

© Біличенко О.Л., Колган О.В., Лисенко Н.В., Ляшов Н.М., Нестелєєв М.А., Падалка Р.М.,
Решетняк О.О., Рябініна І.М., Тендітна Р.М. 2026 р.

ВСТУП	5
РОЗДІЛ І. МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
1.1. Науково-педагогічне дослідження як процес вивчення педагогічних явищ і закономірностей навчання та виховання	7
1.2. Теоретико-методологічні засади наукової діяльності	8
1.3. Академічна доброчесність та етика	23
1.4. Список рекомендованої літератури	26
РОЗДІЛ ІІ. ЯК НАПИСАТИ ЯКІСНУ КУРСОВУ РОБОТУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧА ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ	29
2.1. Написання курсових робіт як обов'язковий складник освітнього процесу	29
2.2. Етапи виконання курсової роботи	37
2.3. Наукове керівництво та структура курсової роботи	38
2.4. Технічні вимоги до оформлення курсових робіт	44
2.5. Типові недоліки, що трапляються під час написання курсових робіт	45
2.6. Підсумковий етап роботи над науковим дослідженням	46
2.7. Апробація і захист курсової роботи	51
2.8. Тематика курсових робіт	55
2.9. Список літератури, що стане в пригоді для написання курсових робіт	70
РОЗДІЛ ІІІ. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ Й ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	81
3.1. Загальні положення	81
3.2. Організація виконання кваліфікаційної роботи	90
3.2.1. Етапи й процес виконання кваліфікаційної роботи	90
3.2.2. Тематика кваліфікаційних робіт	92
3.2.3. Функції випускової кафедри, деканату, наукового керівника та здобувача вищої освіти щодо організації виконання кваліфікаційних робіт	93
3.3. Вимоги до кваліфікаційних робіт	96
3.3.1. Структурні вимоги до КР	96
3.3.2. Змістові вимоги до кваліфікаційних робіт	100
3.3.2.1. Особливості написання кваліфікаційних робіт за ОП А4.01 Середня освіта (Українська мова і література)	104
3.3.2.2. Специфіка написання кваліфікаційних робіт за ОП А4.01 Середня освіта (Українська мова і література). А4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)	115
3.3.3. Вимоги до оформлення тексту кваліфікаційних робіт	134

3.3.4. Список використаних джерел до розділу	137
РОЗДІЛ IV. ПЕРЕБІГ ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	144
4.1 Попередній захист та зовнішнє рецензування КР	144
4.2 Підготовка до захисту та процедура прилюдного захисту кваліфікаційних робіт	145
РОЗДІЛ V. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	146
РОЗДІЛ VI. ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ	147
РОЗДІЛ VII. ЗБЕРІГАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	147
РОЗДІЛ VIII. ПРИКЛАДИ ФОРМУЛЮВАНЬ ТЕМ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	150
8.1. ДЛЯ ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)»	150
8.2. Для ОПП Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	162
ДОДАТКИ	
Додаток А Зразок оформлення титульної сторінки та змісту курсової роботи	171
Додаток Б Лінгвістичні методи	173
ДОДАТОК В Бланк заяви на виконання кваліфікаційної роботи	182
ДОДАТОК Г Бланк титульної сторінки кваліфікаційної роботи У	183
ДОДАТОК Д Бланк титульної сторінки кваліфікаційної роботи УА	184
ДОДАТОК Е Бланк індивідуального завдання на виконання кваліфікаційної роботи	185
ДОДАТОК Ж Форма відгуку наукового керівника	187
ДОДАТОК З Форма зовнішньої рецензії на кваліфікаційну роботу	189
Додаток И Приклад змісту кваліфікаційної роботи	191
ДОДАТОК К Вимоги до оформлення ілюстративних матеріалів та списку використаних джерел	192
ДОДАТОК Л Приклади планів-конспектів уроків із презентаціями	199
ДОДАТОК М Деякі поради щодо прилюдної апробації наукової діяльності	225
ДОДАТОК Н Відомість оцінювання КР науковим керівником	228
ДОДАТОК П Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи	230
ДОДАТОК Р Форма короткого звіту подібності	233

ВСТУП

Сучасна вища педагогічна освіта в Україні перебуває в стані динамічного оновлення, зумовленого як інтеграцією до європейського освітнього простору, так і внутрішніми потребами реформування гуманітарної галузі. У 2026 році, коли відбувається черговий етап удосконалення стандартів підготовки здобувачів вищої освіти, особливої ваги набуває якість самостійної науково-дослідної роботи студентів. Саме курсова та кваліфікаційна роботи є тим унікальним академічним продуктом, що засвідчує не лише рівень фахових знань майбутнього вчителя-словесника, а й його здатність до критичного мислення, аналізу мовних і літературних явищ, володіння методологією сучасної філологічної науки.

Саме в процесі написання курсових і кваліфікаційних робіт відбувається не просто закріплення теоретичних знань, а й вироблення практичних навичок самостійного пошуку, аналізу, систематизації та інтерпретації мовного й літературного матеріалу. Здобувач освіти вчиться формулювати гіпотезу, вести наукову дискусію, аргументувати власну позицію та оформлювати результати своїх студій відповідно до чинних стандартів.

Пропонований навчально-методичний посібник «Курсові та кваліфікаційні роботи: вимоги до написання й оформлення» покликаний стати надійним дороговказом для студентів освітньо-професійних програм «Середня освіта (Українська мова і література)» та «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» на всіх етапах їхнього наукового становлення. Видання, підготовлене досвідченим колективом викладачів кафедри української мови та літератури й кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», акумулює багаторічний досвід кафедр із керівництва студентською науковою роботою, ураховує вимоги сьогодення та новітні тенденції в галузі освіти.

Мета посібника – системно та вичерпно висвітлити методологію, процедуру підготовки, вимоги до структури, змісту й оформлення курсових і кваліфікаційних робіт. Укладачі ставили перед собою завдання не лише ознайомити здобувачів із формальними нормами, але й розкрити творчий, евристичний потенціал наукового пошуку в царині філології. У посібнику докладно прописано етапи роботи: від вибору теми та обґрунтування її актуальності – до прилюдного захисту та підготовки доповіді. Особливу увагу приділено питанням академічної доброчесності, коректного цитування та уникнення плагіату, що є наріжним каменем сучасної університетської науки. Структура видання є логічною та зручною для користування. Значну частину присвячено технічним та змістовим вимогам до структурних складників роботи: вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел, бо формальна досконалість роботи (правильне оформлення цитувань, бібліографічного опису, додатків) є не менш важливим маркером наукової культури студента, ніж її змістове наповнення. У добу інформаційної перенасиченості вміння коректно працювати з джерелами, уникати плагіату та грамотно структурувати текст стає запорукою успішної наукової комунікації.

Важливою є інформацію із прикладами формулювань тем курсових і кваліфікаційних робіт. Цей матеріал виконує роль своєрідного навігатора для студента, допомагаючи йому визначити коло наукових інтересів. Тематика робіт, запропонована кафедрою, охоплює як класичні напрями (творчість письменників, історія мови, діалектологія), так й актуальні міждисциплінарні студії (медіалінгвістика, компаративістика, гендерні аспекти в літературі, інтеграція англійськомовного та українськомовного компонентів). Це свідчить про прагнення колективу кафедри підтримувати сучасний науковий дискурс – від питань лінгвістики, літературознавства до методики викладання мови й літератури в закладах загальної середньої освіти та закладах фахової передвищої освіти.

Не викликає сумніву, що запропонований посібник допоможе не лише студентам, а й викладачам-керівникам, бо уніфікує вимоги та сприятиме підвищенню якості випускових кваліфікаційних робіт. Він є результатом клопіткої праці фахівців високого рівня – доктора наук із соціальних комунікацій, професора О.Л. Біличенко, кандидатів філологічних наук, доцентів О.В. Колган, Н.В. Лисенко, Н.М. Ляшова, М.А. Нестелєєва, Р.М. Падалки, О.О. Решетняк, І.М. Рябініної, Н.М. Тендітної, які зуміли систематизувати складний матеріал і подати його в доступній, методично виваженій формі.

Запропонований посібник відповідає сучасним освітнім стандартам галузі знань А Освіта спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) та є важливим внеском у навчально-методичне забезпечення підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних учителів-філологів. Сподіваємося, що він стане настільною книгою для багатьох поколінь студентів, які прагнуть опанувати мистецтво наукового дослідження, та сприятиме розвиткові філологічної науки в університеті й за його межами.

РОЗДІЛ І

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Науково-педагогічне дослідження як процес вивчення педагогічних явищ і закономірностей навчання та виховання

У сучасних умовах модернізації освіти наукова діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною частиною освітнього процесу. Вона здійснюється на підставі інтеграції наукової, навчальної та виробничої діяльності в системі вищої освіти. Успішність наукової діяльності здобувачів неможлива без знання методології наукового (педагогічного) дослідження, його методів та етапів.

Нормативно-правовою базою для наукових (педагогічних) досліджень в Україні для спеціальності А4 Середня освіта А4.01 Українська мова і література будуть закони, підзаконні акти та галузеві стандарти, що регулюють наукову діяльність, підготовку кадрів та дотримання академічної етики. Зокрема:

Загальнодержавне законодавство:

- **Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»:** визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування наукової сфери.
- **Закон України «Про освіту»:** встановлює загальні вимоги до якості освіти, академічної свободи та доброчесності.
- **Закон України «Про вищу освіту»:** регламентує порядок здобуття наукових ступенів (магістр, доктор філософії) та вимоги до освітньо-наукових програм.
- **Закон України «Про авторське право і суміжні права»:** регулює питання захисту інтелектуальної власності та результатів наукової праці.

Нормативні акти Кабінету Міністрів та МОН України:

- **Стандарти вищої освіти:** за відповідними спеціальностями (наприклад, 011 «Освітні, педагогічні науки»), що визначають компетентності дослідника.
- **Положення про акредитацію освітніх програм:** вимоги до змісту дисциплін методологічного спрямування.

Академічна доброчесність та етика:

- **Кодекс академічної доброчесності:** внутрішні положення закладів вищої освіти (ЗВО), що базуються на рекомендаціях МОН та НАЗЯВО.
- **Методичні рекомендації щодо запобігання академічному плагіату:** інструкції з оформлення цитувань та перевірки наукових робіт.

Знання методології наукових (педагогічних) досліджень, сутності методології, методів сприяє вибору напрямку та теми наукового дослідження, організації науково-дослідної роботи. *Методологія – це вчення про систему методів наукового пізнання та перетворення реальної дійсності. У буквальному розумінні методологія – це вчення про метод.*

Науково-педагогічне дослідження – особлива форма процесу пізнання педагогічної дійсності, систематичне цілеспрямоване вивчення її явищ і процесів, що передбачає використання засобів і методів науки й завершується формулюванням знання про досліджуваний об'єкт. Головною метою наукового (педагогічного) дослідження є відкриття об'єктивних закономірностей навчання, виховання і розвитку особистості, свідоме і цілеспрямоване застосування вже відомих законів у практиці навчально-виховної роботи.

Опанування методологічним інструментарієм поглиблює навички дослідження і творчої роботи, адаптацію до професійної діяльності, сприяє розвитку раціонального творчого мислення, застосування наукових знань на практиці. Вивчення засобів, методів та прийомів наукового дослідження дає можливість суб'єкту наукового пізнання одержувати нові знання про реальну дійсність.

Інструментарій молодого науковця охоплює систему загальних принципів і підходів наукового пізнання, методи, технології пізнання, що пов'язані з науковою та практичною професійною діяльністю в галузі середньої освіти, зокрема спеціальності А4 Середня освіта А4.01 Українська мова і література.

Розуміння методології наукового (педагогічного) дослідження спрямоване на вирішення таких завдань:

- розвивати концептуальне педагогічне мислення;
- формувати навички самостійної аналітичної та пошукової діяльності здобувача;
- оволодівати методиками підготовки та проведення науково-педагогічних досліджень;
- розвивати здатність до рефлексії, що сприяє прагненню до особистісного та професійного зростання майбутнього фахівця в галузі середньої освіти;
- оволодіти основами методологічної культури.

Засвоєння навичок наукового (педагогічного) дослідження дає можливість здобувачам якісно виконати курсові та кваліфікаційні роботи, підготуватися до майбутньої професійної діяльності, застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, сприяє формуванню творчого мислення.

Успішне володіння навичками наукового дослідження допомагає здобувачам легко адаптуватися в професійну діяльність, сприяє формуванню раціонального, творчого мислення та уможливорює застосовувати наукові знання в практичній площині.

Майбутнім фахівцям необхідно володіти дослідницькими вміннями, що сприяють успішному розв'язанню педагогічних ситуацій, від яких ,може, залежатиме майбутнє учня. Тому, опанування методологічним інструментарієм необхідно для формування в майбутнього фахівця готовності до дослідницької діяльності.

1.2. Теоретико-методологічні засади наукової діяльності

Методологічне становлення науковця-початківця під час наукових (педагогічних) досліджень – базова динамічна характеристика дослідника. Водночас – це процес набуття методологічної культури, що передбачає

оволодіння теоретико-методологічними засадами наукової діяльності й методологічним апаратом наукового дослідження, гнучкими дослідницькими вміннями й навичками, підґрунтям яких є сучасні наукові підходи й принципи.

Принцип (від лат. – основа) – базове поняття, логічне вираження процесу пізнання, основна ідея, що пронизує систему знань і встановлює субординацію цього знання.

До загальнонаукових принципів дослідження належать: принцип об'єктивності, історизму, принцип сходження від абстрактного до конкретного, взаємозв'язку історичного та логічного, загального зв'язку та розвитку, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний (пізнавальний) тощо.

Принцип об'єктивності відіграє важливу роль. Дослідження має бути абсолютно об'єктивним та неупередженим. На його проведення не повинні впливати загальні уявлення про сутність досліджуваного об'єкта; симпатії чи антипатії, власний настрій чи стан.

Принцип розвитку й історизму уможливорює вивчення будь-якого явища з погляду того, як воно колись виникло, які головні етапи у своєму розвитку проходило, чим стало в цей час і чим буде в подальшому. Діалектичний розвиток предмета характеризується спрямованістю, послідовністю, незворотністю, збереженням досягнутих результатів, наступністю, запереченням. Відповідно до історизму соціальні явища характеризуються закономірним, спрямованим і незворотним розвитком, прогресивною тенденцією, боротьбою внутрішніх протиріч на кожному конкретно-історичному етапі.

Принцип сходження від абстрактного до конкретного. Вихідний рух від абстрактного до конкретного в наукових дослідженнях передбачає сходження від часткового, фрагментарного до більш повного, цілісного і всебічного знання.

Принцип співвідношення логічного й історичного є багатоаспектним. По-перше, логічне є уявне відбиття історичного, а історичне є реальним процесом. Отже, відбувається співвідношення уявного й реального. Потрібно зазначити, що в логічному мисленні відбивається не будь-яке історичне явище, а лише те, що закономірне й не втрачається, а зберігається в процесі історичного розвитку, співіснує в сучасному, тоді як історичне явище відображається будь-яке, зокрема й випадкові події та явища, що послідовно розгортаються в часі. Тому співвідношення логічного й історичного насправді є співвідношенням співіснування і перебігу в часі.

Загальнодіалектичний принцип загального зв'язку й взаємодії є основним. Цей принцип відбиває матеріальність світу, що зумовлює зв'язок усього з усім, зокрема й між різними формами руху матерії.

Принцип причинності. Він пов'язаний із принципами загального зв'язку й розвитку та виявляється в одному з найважливіших видів зв'язку, зокрема генетичному зв'язку явищ, де одне (причина) за певних умов породжує інше (наслідок). Причинність розглядається як принцип пізнання, який дозволяє побачити загальність явищ, закономірність спричинення одних іншими й так до нескінченності. Принцип причинності маніфестує, що психічні явища, процеси й стани людини, психологія соціальних груп у царині, є вторинними

утвореннями, причинно-зумовленими об'єктивною дійсністю, і відбиттям цієї дійсності.

Термінологічний принцип передбачає вивчення історії термінів і позначуваних ними понять. Він розробляє чи уточнює зміст та обсяг понять, з'ясування взаємозв'язку й субординації понять. Це визначає їх місце в понятійному апараті теорії, на підставі якої ґрунтується дослідження.

Пізнавальний, чи когнітивний, принцип пов'язаний із загальнофілософською теорією пізнання та є методологічною базою для багатьох наук. Цей принцип особливо ефективний у процесі вивчення динаміки науки та її співвідношення з суспільством, в обґрунтуванні провідного значення знання в поведінці індивіда. Для аналізу формування знання досліднику необхідне вивчення як практичної, так і теоретичної діяльності особи в узусі. У центрі досліджуваних проблем може перебувати людина як член соціуму, представник етносу, психологічний суб'єкт, мовна особа, комунікант, комунікаційний процес.

За цільовим призначенням виокремлюють такі види наукових досліджень:

- **фундаментальні**, що мають найвищий ступінь невизначеності, унаслідок яких відбуваються відкриття нових явищ і законів природи, розширення наукових знань суспільства та їх застосування в практичній площині;

- **прикладні**, що передбачають пошук нових, чи удосконалення вже відомих явищ і законів природи, коли можна одержані результати використати в процесі практичної діяльності людини та суспільства.

Дослідження будується на ієрархії чотирьох рівнів:

- **Філософський**: загальні принципи пізнання (наприклад, діалектика).
- **Загальнонауковий**: підходи, що застосовуються в багатьох науках (системний, діяльнісний, синергетичний підходи).
- **Конкретно-науковий**: сукупність методів і принципів, специфічних для педагогіки (наприклад, особистісно орієнтований підхід).
- **Технологічний (методика)**: конкретні процедури збору й обробки інформації.

Науковий пошук реалізується в три кроки:

- **Проектувальний**: вибір теми, обґрунтування актуальності, визначення об'єкта, предмета та гіпотези.
- **Виконавчий (технологічний)**: добирання інформації, проведення експерименту, перевірка теорії на практиці.
- **Рефлексивний**: узагальнення результатів, формулювання висновків та рекомендацій.

Наукове дослідження поділяють на **два етапи**: емпіричний і теоретичний.

Емпіричний етап пов'язаний з отриманням і первісною обробкою матеріалу, процесом накопичення фактів, створення тексту-опису в науковому стилі, класифікацією за різними критеріями й виявленням взаємозалежності між складниками. Під час такої роботи дослідник повинен:

- описати кожний факт термінами тієї науки, у царині якої здійснюють дослідження;
- дібрати типові, найбільш уживані факти;

- класифікувати факти за їх сутністю, з'ясувавши наявні зв'язки між ними.

Теоретичний етап дослідження пов'язаний із докладним аналізом наукового фактажу. Він має бути перевіреним, усвідомленим та зафіксованим, а дослідник повинен з'ясувати сутність явища, а потім сформулювати його в якісній та кількісній формі та надати рекомендації щодо практичного впливу на ці явища.

Між двома етапами дослідження є **постановка проблеми**, що означає:

- визначення того, що є нез'ясованим і потребує доведення;
- формулювання питання, що відбиває сутність проблеми, та обґрунтування його значущості для науки;
- виокремлення певних завдань, послідовність їх розв'язання та методи, що при цьому застосовуються.

Дослідження починається з визначення проблеми, що виокремлюється для спеціального вивчення. Дослідник обов'язково має простежити ступінь розробленості проблеми. Варто зазначити, що в педагогіці підґрунтям цього є потреби, запити практики, оскільки розв'язання будь-якої наукової проблеми має бути спрямоване на поліпшення практичної діяльності. Проте практичні завдання ще не визначають наукову проблему. Це може тільки сприяти пошукам наукових засобів розв'язання практичного завдання й зумовлювати звернення до науки.

Наукова проблема – питання, що потребує наукового розв'язання; завдання для пошуку невідомого; сукупність нових діалектично складних теоретичних чи практичних питань, які суперечать наявним знанням чи прикладним методикам у конкретній науці й потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Правильне окреслення та чітке формулювання проблеми вимагають виваженості. Визначення проблеми впливає як на стратегію дослідження загалом, так і напрям наукового пошуку зокрема. Джерелами наукових проблем можуть бути як практична діяльність, так і наукові потреби (необхідність удосконалення методів наукового дослідження, уточнення категорійно-понятійного апарату тощо). Залежно від способу розв'язання всі проблеми поділяються на три типи: **інформаційні, аналогові та гіпотетичні**.

Це передбачає виконання цілої низки заходів і реалізується в декілька етапів:

- *визначення мети* (на підставі вивчення науково-дослідної тематики). Вона має бути чітко сформульована, логічно пов'язана з темою та освітнім контекстом;
- *постановка проблеми* на підставі вивчення літературних джерел, виокремлення тих питань, які вже були розв'язані, ознайомлення з науковими роботами, які надають уявлення про галузь дослідження. Про ступінь наукової розробленості проблеми свідчить короткий огляд сучасних наукових праць, де перевагу надають українським і сучасним дослідникам;
- *формування структури проблеми* (її конкретизація на підставі з'ясування мети дослідження; уточнення сутності проблеми; виокремлення підпроблем; визначення конкретних завдань, яких має бути 5 – 6, узгоджених зі структурою

роботи й містити як теоретичні, так й аналітичні та методичні; добору методів дослідження;

- *визначення актуальності проблеми.*

Спеціальності **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література)** та **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)** перебувають на стику філології та педагогіки. Саме цей «подвійний» статус створює як унікальні можливості, так і специфічні проблеми в наукових розвідках.

Найпоширенішою проблемою є зміщення акцентів. Дослідники часто заглиблюються чи суто в лінгвістику/літературознавство, чи в загальну педагогіку, попри *методику*.

Робота може виглядати як суто філологічне дослідження, де врешті-решт штучно додано «план-конспект уроку». Потрібно фокусуватися не на тому, *що* таке, наприклад, іменник чи метафора, а на тому, *як* ефективно навчити сучасних учнів ними користуватися.

Робота може свідчити про методологічний розрив, формалізм та відірваність від реалій НУШ. Реформа «Нова українська школа» (НУШ) вимагає переходу від знаннєвого підходу до компетентнісного, натомість багато досліджень досі базуються на застарілих репродуктивних методах (прочитав – переказав). Бракує науковообґрунтованих методик для розвитку критичного мислення, медіаграмотності й емоційного інтелекту засобами української мови та літератури.

Перед дослідником може постати проблема вибору джерельної бази, бо шкільні програми змінюються, а наукові дослідження часто продовжують аналізувати лише «класичні» твори, ігноруючи **сучасну дитячу та підліткову літературу**, що призводить до втрати інтересу учнів до читання через неактуальність тем, запропонованих у методичних розробках.

Цифрова трансформація та ШІ, стрімкий розвиток технологій випереджають наукові методичні рекомендації. Наукові (педагогічні) дослідження часто пропонують використання «інтерактивної дошки» як пік інновацій, хоча на сьогодні актуальним є застосування **штучного інтелекту**, гейміфікації та VR-технологій у процесі навчання мови.

Проблема повинна маркувати тему дослідження, що так чи так має відбивати рух від звичного до нового.

Окреслення проблеми й формулювання теми припускають обґрунтування **актуальності дослідження**, відповідь на питання: чому визначену проблему потрібно нині вивчати? Слід розрізняти актуальність наукового напрямку загалом (наприклад, формування в студентів комунікативних умінь чи способів реалізації виховної функції навчання) й актуальність власне теми всередині визначеного напрямку зокрема. Актуальність напрямку, здебільшого, не потребує складної системи доказів. Обґрунтування **актуальності теми** потребує. Слід достатньо переконливо довести, що саме вона серед інших, уже досліджуваних, найбільш важлива. Водночас, у розвідках теоретико-прикладного типу, що мають нормативну частину (до яких зараховують педагогічні дослідження), важливо розрізняти практичну й наукову актуальність теми.

Дослідження в галузі середньої освіти **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література)** та **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)** наразі фокусуються на адаптації до викликів війни, реалізації реформи НУШ у базовій і старшій школі, а також на цифровій трансформації навчання.

Пріоритетні напрями досліджень:

Одним з актуальних напрямів є **цифровізація та штучний інтелект (ШІ), наприклад:**

- використання неймереж (наприклад, для створення казок чи інтерактивних завдань) на уроках мови та літератури;
- розробка та впровадження **смарт-підручників** й інтерактивних вебресурсів для змішаного та дистанційного навчання;
- формування **цифрової грамотності** й медіакомпетентності вчителів-словесників та учнів.

Ще одним актуальним напрямом є методика НУШ у базовій школі (5–9 класи):

Компетентнісний підхід:

- перехід від простого запам'ятовування правил до вміння застосовувати мову в дійсності й критично мислити;
- упровадження ігрових методик і проєктної діяльності для підвищення мотивації учнів;
- лінгводидактичні засади вивчення окремих розділів (лексикології, морфології тощо) у контексті нових держстандартів.

Важливим напрямом є національно-патріотичне та етнокультурне виховання:

Етнокультурний підхід застосовуємо під час:

- вивчення мови та літератури як засобу формування патріотичної свідомості та збереження культурної спадщини;
- дослідження сучасного літературного процесу, зокрема **мілітарної поезії** та творів про війну (наприклад, творчість П. Вишебаби, Г. Крук);
- вивчення сучасної лексики та неологізмів у медіадискурсі.

Психолого-педагогічні аспекти дослідження:

- гуманізація освітнього простору й подолання освітніх втрат, спричинених війною та пандемією;
- розвиток креативності та творчого потенціалу учнів на уроках словесності;
- захист педагогів від булінгу та професійне вигорання в умовах стресу.

Актуальні теми досліджень за спеціальностями **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література)** та **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)** можуть бути зосереджені на цифровізації, реалізації концепції НУШ та адаптації навчання до умов воєнного стану.

Запропонуймо ключові напрями та приклади тем:

1. Цифровізація та штучний інтелект (ШІ) вважається найбільш трендовим напрямом, що передбачає інтеграцію новітніх технологій у навчальний процес:

- **Використання штучного інтелекту** на уроках мовно-літературної галузі (на прикладі нейромереж ChatGPT, Kazka Fun тощо).

- **Гейміфікація та цифрові інструменти** (Kahoot, Canva, інтерактивні дошки) як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів.

- **Візуалізація навчального матеріалу** на уроках літератури в середній школі (інфографіка, буктрейлери).

2. Реалізація концепції НУШ спрямована на методики, що формують ключові компетентності учнів 5–7 класів:

- **Діяльнісний підхід та інтегроване навчання** в мовно-літературній освіті НУШ;

- **Формування медіаграмотності** учнів на уроках української мови (робота з фейками, аналіз медіатекстів);

- **Розвиток критичного мислення** засобами української літератури.

3. Навчання в умовах воєнного стану та психологічний аспект – ці теми враховують виклики сучасності та потребу в емоційній підтримці учнів, наприклад:

- **Методика дистанційного та змішаного навчання** української мови в умовах воєнного стану.

- **Казкотерапія та бібліотерапія** на уроках літератури як засіб психологічного розвантаження.

- **Патріотичне виховання та формування національної ідентичності** через вивчення сучасної літератури про війну.

4. Лінгводидактика та сучасний літературний процес можуть вияскравлено в таких темах:

- **Вивчення неологізмів та медіадискурсу** на уроках мови (лексика воєнного часу).

- **Інтеграція мистецтв** (музика, живопис, кіно) на уроках української літератури.

- **Методика вивчення творчості сучасних письменників** (наприклад, С. Жадана) у шкільному курсі.

Здобувачі освіти мають також оволодіти категоріально-понятійним апаратом філософії освіти й педагогіки, сучасними концепціями гуманітарного знання та концептуальними засадами освіти, сучасними орієнтирами розвитку освіти, теоретичними основами організації науково-дослідницької діяльності, знаннями щодо визначення актуальних педагогічних проблем і способів їх розв'язання.

Розвиток методології науки пов'язаний з розвитком методів наукового пізнання дійсності. *Метод (від грец. **methodos** – спосіб пізнання)* – це спосіб, шлях пізнання та практичного перетворення реальної дійсності, система прийомів та принципів, що регулюють практичну та пізнавальну діяльність людей.

Щодо наукового дослідження метод визначається як сукупність визначених правил, прийомів, способів і норм пізнання певного суб'єкта чи явища.

Відповідно до класифікації методів наукового пізнання їх поділяють на загальні філософські, загальнонаукові, окремо наукові, дисциплінарні та міждисциплінарні методи дослідження. **Загальні методи** дослідники визначають як систему принципів, прийомів, що мають загальний, універсальний характер, є абстрактними, суворо не регламентовані, не піддаються формалізації та математизації і не замінюють спеціальних методів (методів окремих наук).

Методи окремих наук – це сукупність способів та принципів пізнання, прийомів і процедур дослідження, що застосовуються в тій чи тій науці. **Загальнонаукові методи** дослідження можна класифікувати залежно від рівнів пізнання – *емпіричного чи теоретичного*, на яких вони (методи) застосовуються.

Дослідженням за спеціальностями **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література)** та **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)** притаманний комплексний характер, бо поєднує методи педагогіки, лінгвістики та літературознавства.

Основними групами методів є:

1. Емпіричні методи (вивчення практики) спрямовані на збір фактичних даних про освітній процес, наприклад:

- **Педагогічне спостереження:** цілеспрямоване вивчення роботи вчителя та учнів під час перебігу уроку.

- **Педагогічний експеримент:** активне втручання в освітній процес (наприклад, перевірка нової методики викладання). Буває констатувальним (визначення початкового стану) та формувальним (упровадження змін).

- **Опитування:** бесіди, інтерв'ю та анкетування вчителів й учнів для виявлення їхнього ставлення до предмета чи методів навчання.

- **Аналіз продуктів діяльності:** вивчення учнівських творів, диктантів, зошитів та планів-конспектів уроків.

2. Теоретичні методи використовуються для осмислення та узагальнення зібраної інформації:

- **Аналіз наукової літератури:** вивчення праць з дидактики, психології, мовознавства та літературознавства.

- **Індукція та дедукція:** перехід від окремих фактів до загальних висновків про ефективність навчання.

- **Порівняння:** зіставлення різних програм, підручників чи підходів до викладання теми.

3. Існують спеціальні філологічні методи. Оскільки об'єктом є мова та література, застосовують такі методи дослідження тексту:

- **Лінгвістичні:** описовий метод, порівняльно-історичний, аналіз мовних одиниць у текстах.

- **Літературознавчі:** герменевтичний (витлумачення тексту), контекстуальний, порівняльно-типологічний та біографічний аналіз художніх творів.

4. Статистичні методи використовують для обробки результатів експерименту (наприклад, підрахунок середнього бала, визначення коефіцієнта засвоєння знань до і після навчання).

Оскільки наукова проблема є сукупністю складних теоретичних чи практичних питань, то під час дослідження проблему поділяють на складники – *теми*.

Тема – частина наукової проблеми, що охоплює одне чи декілька питань дослідження.

Вибору теми передують досконале ознайомлення з вітчизняними й зарубіжними джерелами інформації з обраного дослідницького напрямку. Науковець має обґрунтувати значущість проблеми для сучасної освіти, шкільної практики й професійної діяльності вчителя.

Тема – це не просто назва наукової роботи, а окреслений результат дослідження, спрямований на розв’язання конкретного питання. Це відбиття наукової проблеми в її притаманних рисах, тому формулювання теми уточнює проблему, окреслює межі дослідження, конкретизує основний задум. Водночас тема є основною планово-обліковою одиницею під час організації наукових досліджень.

За напрямками теми поділяють на *теоретичні, методологічні та організаційні*.

Теоретичні теми передбачають дослідження окремих концепцій теорії відповідної науки, які стосуються її наукових законів.

Методологічні теми маніфестують елементи методів конкретних наук, що застосовуються в процесі вивчення їх об’єктів.

Організаційні теми охоплюють організацію досліджень за конкретними науковими напрямами й застосування одержаних результатів у практичній діяльності.

Процес формування теми дослідження містить такі **етапи**:

- вибір теми;
- обґрунтування, уточнення теми;
- конкретизація теми;
- формулювання назви теми;
- затвердження теми.

Розглянемо окремі **етапи формування теми дослідження**. Обираючи тему наукового дослідження, науковці радять скористатися такими прийомами:

- 1) дослідити стан наукових розробок;
- 2) ознайомитися з новими результатами досліджень у суміжних галузях науки;
- 3) оцінити стан розробки методів дослідження;
- 4) здійснити перегляд відомих наукових рішень за допомогою нових методів, з нових теоретичних позицій, на більш високому рівні з урахуванням нових, важливих наукових фактів.

Під **актуальністю теми** необхідно мати на увазі її значущість, тобто необхідність та невідкладність розгляду для потреб розвитку галузі. Головним критерієм актуальності теми є можливість забезпечення найбільшого ефекту.

Визначаючи актуальність, дослідник розмірковує про те, наскільки є гостра потреба науки й практики в новому знанні певного виду, а місце й особливість відсутнього знання визначають постановкою проблеми. Предмет вказує на той аспект об'єкта дослідження, за допомогою якого буде отримано нове знання. Предметом дослідження для спеціальностей **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література) та A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)** може бути конкретний аспект об'єкта (методи, умови, прийоми, засоби).

На стадії формулювання теми наукового розвідки визначають її назву – змістовний заголовок. У назві теми наукової роботи мають бути відбиті спрямованість дослідження (проблему, мету чи укрупнене завдання), галузь використання, об'єкт і предмет доробку.

Ураховуючи назву наукової роботи, визначені об'єкт та предмет, формулюється мета дослідження, що зазначає, яку найбільш важливу проблему чи завдання має намір розв'язати дослідник.

Мета дослідження – це очікуваний кінцевий результат, що зумовлює загальну спрямованість і логіку дослідження (теоретичного чи прикладного).

Мета визначається відповіддю на запитання: «Для чого проводиться дослідження?». Чітке формулювання конкретної мети – одна з найважливіших методологічних вимог до програми наукового дослідження. Мета дослідження полягає в розв'язанні наукової проблеми завдяки удосконаленню обраної галузі діяльності конкретного об'єкта. Окресленої мети потрібно обов'язково досягти: на завершальному етапі досліджень необхідно перевірити, чи відповідають висновки меті, що повинна формулюється лаконічно, вона має точно виражати те основне, що намагається зробити дослідник.

Мета конкретизується та розвивається у **завданнях дослідження**, що визначають для того, щоб конкретніше реалізувати його мету. Завдання наукового дослідження, зазвичай, полягають у такому:

- розв'язання теоретичних питань, пов'язаних із проблемою дослідження (уведення до наукового обігу нових понять, розкриття їх сутності й змісту; розроблення нових критеріїв і показників, принципів, умов і чинників застосування окремих методик і методів);

- виявлення, уточнення, поглиблення, методологічне обґрунтування сутності, структури об'єкта, що вивчається; виявлення тенденцій і закономірностей процесів; аналіз реального стану предмета дослідження, динаміки, внутрішніх протиріч розвитку;

- виявлення шляхів та засобів удосконалення явища, процесу, що досліджується (практичні аспекти роботи); обґрунтування системи заходів, необхідних для розв'язання прикладних завдань;

- експериментальна перевірка розроблених пропозицій щодо розв'язання проблеми, підготовка методичних рекомендацій для їх застосування на практиці.

Завдання мають розглядатись як основні етапи наукового дослідження.

Для спеціальностей **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література) та A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та**

зарубіжна література) завдання мають відбивати методичний аспект: не просто «дослідити мову», а «з'ясувати, як її ефективно навчати».

Прикладом таких типових формулювань завдань, структурованих за логікою дослідження будуть:

1. Теоретичний блок (аналіз фундаменту).

- **Проаналізувати стан висвітлення проблеми у лінгвістичній, педагогічній та методичній літературі.**

- **Уточнити зміст ключових понять дослідження, наприклад, «комунікативна компетентність», «літературний аналіз» стосовно навчання учнів основної школи.**

- **З'ясувати психолого-педагогічні особливості сприйняття мовних явищ чи художніх текстів учнями 5–9 чи 10–11 класів.**

2. Практично-аналітичний блок (аналіз реальності).

- **Здійснити аналіз чинних навчальних програм та підручників з української мови чи літератури щодо аспекту дослідження, наприклад, вивчення синтаксису.**

- **Вивчити стан готовності вчителів та учнів до використання певної технології, наприклад, ігрових методів на уроках словесності.**

- **Виявити типові помилки чи труднощі, які виникають в учнів під час вивчення теми.**

3. Конструктивний блок (методика).

- **Обґрунтувати та розробити модель чи систему вправ чи методики навчання, спрямовану на формування певної компетенції.**

- **Визначити критерії, показники й рівні сформованості, наприклад, мовленнєвої культури старшокласників.**

- **Дібрати дидактичний матеріал (тексти, медіаресурси), що сприятиме реалізації мети дослідження.**

4. Експериментальний блок (перевірка).

- **Експериментально перевірити ефективність розробленої методики навчання на уроках української мови чи літератури.**

- **Проаналізувати результати дослідно-експериментальної роботи та розробити методичні рекомендації для вчителів української мови та літератури.**

Імовірніше формулювання таких завдань здійснюється у вигляді певного нчиру підпитань. Наприклад: «виявити...», «розробити...», «експериментально перевірити...» тощо.

Обов'язковими елементами будь-якої наукової роботи в педагогіці є:

- **Об'єкт:** процес чи явище, що створює проблемну ситуацію.

- **Предмет:** конкретна сторона об'єкта, яка безпосередньо вивчається (властивості, зв'язки).

Об'єктом педагогічного дослідження можуть бути педагогічні системи, явища, процеси, факти, з яких складаються педагогічні процеси (виховання, освіта, розвиток, формування особистості, колективу). Об'єктом для спеціальностей **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література)** та **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література)**. **A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна**

література) можуть бути освітній процес, навчальна діяльність, методика, але не особистість учня.

Предмет педагогічного дослідження – сукупність елементів, зв'язків, відносин у конкретній галузі педагогічного об'єкту, де виокремлюється проблема, що потребує розв'язання (те, що вивчається – формування якостей, характеристика процесу, явища, виявлення сутності, умов, тенденцій, зовнішніх і внутрішніх передумов виховання дітей у певній сфері). Тобто, предмет – це те, що міститься в межах об'єкту. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне й часткове. В об'єкті виділяється та його частина, що є предметом дослідження. Саме на нього й спрямована основна увага дослідника.

Визначаючи об'єкт дослідження, досліднику варто відповісти на запитання: що розглядається? Предмет – позначає аспект розгляду, дає уявлення про те, як розглядається об'єкт, які нові відношення, властивості, аспекти й функції об'єкта розглядає це дослідження. Так, наприклад, в об'єкті, яким є розумове виховання учнів у процесі навчання, виділяють предмет так: дослідницький та евристичний методи навчання як засіб розумового виховання учнів. Відтак, об'єкт – це цілісна сукупність елементів педагогічної реальності чи знань про неї, що є частиною педагогічного процесу й підлягає дослідженню.

Визначення об'єкта та предмета у наукових дослідженнях спеціальностей **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література) та A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)** має свою специфіку: досліджуємо не просто лінгвістику чи літературознавство, а власне **процес навчання** цих дисциплін у закладах середньої освіти.

Запропонуймо простий алгоритм, як їх розмежувати:

1. Об'єкт дослідження (Що вивчається взагалі?)

Це певна галузь педагогічної реальності, широке поле, у якому трапляється проблема. Для спеціальності A4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) це майже завжди **процес навчання** певної теми чи **формування** певної компетентності. Наприклад, «Процес навчання (чого?) учнів (яких класів?) у закладах загальної середньої освіти. Чи «Процес навчання синтаксису складного речення учнів 9-х класів».

2. Предмет дослідження (Який аспект змінюється?)

Це конкретна частина об'єкта, яку безпосередньо досліджують, вдосконалюють чи перевіряють. Це відповідь на питання: «Які методи, засоби чи умови використовують, щоб покращити навчання?». Наприклад, **це може бути методика/система вправ/засоби (чого саме?) як чинник формування (компетентності).** Чи «Методика використання інтерактивних методів під час вивчення синтаксису складного речення в 9-их класі».

Головна відмінність (педагогічне правило) полягає в тому, що коли зазначають, що об'єкт – це «творчість Лесі Українки», буде філологічне дослідження, а не педагогічне (A4). Для A4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) обов'язково має бути наявним складник **навчання чи методики.**

Категорія	Українська мова	Українська література
------------------	------------------------	------------------------------

Об'єкт	Процес формування орфографічної грамотності...	Процес вивчення сучасної прози...
Предмет	Методика використання опорних конспектів під час вивчення...	Система творчих завдань як засіб аналізу тексту...

Нарешті, по завершенню дослідження потрібно описати й стисло викласти нові знання.

Незалежно від теми науково-дослідна робота повинна обов'язково містити такі розділи:

- вступ;
- огляд літератури;
- експериментальну частину;
- висновки і пропозиції;
- перелік використаної літератури;
- додатки (за потреби).

Вступ має коротко розкривати сутність і стан наукової проблеми (завдання), її значущість, підстави та вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. У вступі достатньо кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми. Через критичний аналіз та порівнювання з відомими розв'язаннями проблеми (наукового завдання) обґрунтовують актуальність і доцільність роботи.

Послідовність структурних компонентів Вступу:

1. Актуальність теми дослідження (обґрунтування значущості проблеми для сучасної освіти, шкільної практики та професійної діяльності вчителя).

2. Нормативно-правова база дослідження (зазначення чинних документів у галузі освіти (Державний стандарт, концепції НУШ, освітні програми тощо).

3. Ступінь наукової розробленості проблеми (короткий огляд сучасних наукових праць, де перевага надається українським і сучасним дослідникам).

Обґрунтування актуальності передбачає відповідь на питання: чому цю проблему потрібно вивчити? Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним.

На підставі виявленої проблеми та обґрунтованої актуальності дослідження формулюється мета роботи та визначаються завдання.

В огляді літератури викладається стан досліджуваного питання за даними попередньо опрацьованої інформації. Наприкінці огляду наводиться обґрунтування необхідності виконання зазначеної роботи. На підставі проведеного огляду формулюється і планується зміст дослідження. В огляді обов'язково створюють покликання на джерела використаної літератури. Джерела в списку використаної літератури наводяться одним із таких способів: у порядку появи покликань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів чи заголовків, у хронологічному порядку.

4. Мета дослідження (кінцевий результат, якого хоче досягти дослідник).
5. Завдання, завдяки яким досягають мети.

6. Об'єкт дослідження.
7. Предмет дослідження.
8. Гіпотеза (за потреби): наукове припущення, що потребує перевірки.
9. Методи дослідження.

Методи зазвичай поділяють на дві великі групи:

1. **Теоретичні:** аналіз, синтез, порівняння, моделювання, абстрагування.
2. **Емпіричні (практичні):** спостереження, бесіда, анкетування, тестування, педагогічний експеримент, вивчення продуктів діяльності.
3. **Математичні:** ранжування, шкалювання, статистична обробка даних для підтвердження вірогідності результатів.

Дослідження в галузі **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література)** та **A4 Середня освіта A4.01 Середня освіта (Українська мова і література). A4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)** зазвичай мають прикладний характер і поєднують педагогічні, філологічні та психологічні підходи.

Основні групи методів, які застосовують:

1. Теоретичні методи:

- **Аналіз та синтез:** вивчення чинних програм, підручників та методичних посібників.
- **Історико-педагогічний метод:** аналіз того, як змінювалися підходи до викладання мови та літератури в минулому.
- **Моделювання:** створення нових моделей уроків (наприклад, інтегрованих уроків чи дистанційних курсів).

2. Емпіричні (практичні) методи:

- **Педагогічне спостереження:** безпосереднє відстеження роботи учнів на уроках словесності.
- **Діагностичні методи:** анкетування, інтерв'ювання вчителів та учнів, тестування рівня знань.
- **Педагогічний експеримент:** найважливіший етап, де перевіряється ефективність нової методики (наприклад, використання ігрових технологій чи ІІІ на уроках мови).
- **Метод експертних оцінок:** залучення досвідчених філологів для оцінки нових розробок.

3. Філологічні методи (притаманні галузі):

- **Герменевтичний метод:** інтерпретація літературних текстів у контексті навчання.
- **Лінгвістичний аналіз:** дослідження мовних одиниць у роботах учнів.
- **Компаративний аналіз:** порівняння мовних явищ різних мов чи творів української та світової літератур.

4. Статистичні методи.

- Використовують для обробки результатів експерименту (обчислення середнього бала, коефіцієнта засвоєння знань, побудова діаграм успішності).

Молоді дослідники повинні усвідомити, що науково-педагогічне дослідження має кілька рівнів, а саме:

1. Емпіричний рівень дослідження, спрямований безпосередньо на об'єкт вивчення (явище, процес) спирається на результати спостереження й експерименту. На емпіричному рівні фіксуються нові факти науки і на підставі їх узагальнення, формулюються емпіричні закономірності.

2. Теоретичний рівень пов'язаний з удосконаленням і розвитком поняттєвого апарату педагогіки та спрямований на всебічне пізнання об'єкту дослідження. На теоретичному рівні висуваються і формулюються основні, загальні закономірності, які дозволяють пояснити попередньо відкриті факти, а також прогнозувати такі події і факти.

3. Методологічний рівень, на якому на підставі аналізу й узагальнення результатів попередніх досліджень формулюються загальні принципи й методи дослідження педагогічних явищ, будуються теорії.

Побудова наукового дослідження в галузі методики навчання (української, чи англійської, чи обох водночас) мови та літератури проходить, за переконанням фахівців, шлях від «що не так у класі?» до «ось як це виправити».

Основні етапи:

1. Діагностико-прогностичний:

- Вибір теми (наприклад, використання сторителінгу на уроках літератури чи медіаграмотності на мовних курсах).
- Визначення **об'єкта** (процес навчання), **предмета** (конкретна методика) та **мети**.
- Формулювання **гіпотези**: «Якщо впровадити X, то рівень знань Y зросте, тому що...».

2. Теоретико-пошуковий:

- Аналіз чинних програм МОН, підручників і досліджень лінгводидактів.
- Вивчення досвіду вчителів-практиків.

3. Організаційно-експериментальний:

- **Констатувальний етап**: перевірка реального рівня знань учнів (тести, диктанти) до початку змін.
- **Формувальний етап**: впровадження авторської методики/системи вправ у навчальний процес.

4. Аналітико-корекційний:

- **Контрольний зріз**: порівняння результатів експериментального класу та контрольного (де вчили «по-старому»).
- Математична обробка даних (діаграми, таблиці).

5. Узагальнювальний:

- Оформлення тексту (курсової, магістерської).
- Підготовка методичних рекомендацій для вчителів-словесників.

	Традиційний підхід	Сучасні потреби
Аспект	Традиційні дослідження	Актуальні потреби (на що є попит)
Мета	Засвоєння правил і дат	Формування комунікативної вправності

Об'єкт	Текст підручника	Мультимедійний контент, подкасти, соцмережі
Оцінювання	Кількість помилок у диктанті	Здатність аргументувати думку, есеїстика
Формат	Фронтальна робота (вчитель-клас)	Диференційоване та проєктне навчання

У **додатках** варто розміщувати допоміжний матеріал, який дає уявлення про обсяг проведеної експериментальної роботи тощо.

1.3. Академічна доброчесність та етика

Запорукою об'єктивного пізнання світу, що забезпечує довіру до наукових результатів та надійність знань у методології науки є академічна доброчесність та етика. Ці поняття охоплюють сукупність етичних принципів і правових норм, якими керуються вчені та студенти під час проведення досліджень та презентації їхніх результатів.

Є неофіційна дата для щорічного відзначення Дня запобігання плагіату у світі та Україні – 19 лютого, що сприятиме обізнаності науковців, зокрема молодих дослідників, про особливості етичного ставлення до використання інформації, забезпечення авторського права й академічної доброчесності. Науковці мають знати про негативний вплив плагіату на освіту й науку та всебічно протистояти злочинам у галузі інтелектуальної власності.

Політика щодо академічної доброчесності формується на підставі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів у «ДДПУ» (затверджено вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», протокол № 1 від 28.08.2020). 8 грудня 2025 року було прийнято Закон України «**Про академічну доброчесність**» (№ 4742-IX), який запровадив єдині правила для всієї системи освіти і науки.

Ці документи підкреслюють необхідність правових вимог, якими мають керуватися учасники освітнього процесу та молоді науковці під час навчання, викладання та провадження наукової (педагогічної) діяльності для забезпечення довіри до результатів навчання та/чи наукових досліджень.

Дотримання академічної доброчесності регулює діяльність освітян та науковців в Україні та у всьому світі відносно недавно. Глобальна мережа Інтернет, сучасні інформаційні технології водночас збагачують наукову діяльність, збільшують можливості професійних і соціальних комунікацій, але й створюють підстави до зловживання доступом, маніпуляціями та привласненням інформації. Одним з найпоширеніших наслідків цього став феномен плагіату, що почав швидко охоплювати різноманітні наукові середовища.

Згідно з міжнародними стандартами та українським законодавством, виділяють 7 фундаментальних цінностей:

- **Чесність:** відмова від приховування даних, фальсифікації результатів та використання чужих матеріалів без покликань.
- **Довіра:** створення середовища, де ідеї можуть вільно обговорюватися без страху їх привласнення.
- **Справедливість:** об'єктивне оцінювання внеску кожного дослідника та неупереджене рецензування.
- **Повага:** визнання інтелектуальної власності інших авторів та дотримання норм цитування.
- **Відповідальність:** готовність відповідати за точність та етичність власних висновків.
- **Стійкість та рішучість:** дотримання принципів навіть за наявності труднощів чи зовнішнього тиску.

Методологічна культура вченого передбачає не лише знання методів дослідження, а й дотримання етичних меж, серед яких:

1. **Надійність знань:** основна мета наукової етики – захистити суспільство та довкілля від наслідків недобросовісних досліджень.
2. **Дотримання процедур:** самостійне виконання завдань, надання достовірної інформації про використані дані та їх ретельний аналіз.
3. **Використання ШІ:** у сучасних умовах етична компетентність охоплює правила використання штучного інтелекту в освіті та науці.

Недотримання етичних норм у науці призводить до серйозних наслідків:

- **Академічний плагіат:** оприлюднення результатів, отриманих іншими особами, як власних.
- **Самоплагіат:** повторна публікація власних раніше оприлюднених результатів без покликання на першоджерело.
- **Фабрикація та фальсифікація:** вигадкування даних чи зміна результатів дослідження для підтвердження гіпотези.
- **Наслідки:** відправлення робіт на доопрацювання, недопуск до захисту, позбавлення наукових ступенів чи звільнення/відрахування.

Заклади вищої освіти та наукові установи зобов'язані створювати сприятливе середовище завдяки:

- Упровадженню **Кодексів академічної етики**.
- Роботі спеціальних комісій з перевірки робіт на плагіат.
- Проведенню вебінарів та навчальних курсів з методології та доброчесності.

Зазначимо, що в Положенні ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» терміни вживаються в такому значенні:

Автор – це фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/чи наукових (творчих) досягнень.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково чи повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного

дослідження (творчості) та/чи відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Довіра – усі учасники освітнього процесу мають впевненість в чесності один одного та можуть покластись один на одного.

Корупція – використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей для одержання неправомірної вигоди чи прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб чи відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, чи на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Першоджерело – безпосереднє джерело певних відомостей чи оригінальна основоположна праця (опублікований текст інших авторів), що містить первинну інформацію.

Повага до інших – повага до гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, на благо колегіальності та співпраці з іншими учасниками освітнього процесу.

Справедливість – неупереджене, однаково рівне ставлення до усіх учасників освітнього процесу, позбавлене дискримінації та нечесності.

Твір (робота, матеріал) – інформація, як результат наукової чи навчально-методичної діяльності конкретної особи (чи в співавторстві), представлена на паперових носіях чи в електронному вигляді в мережі Інтернет (монографія, підручник, навчальний посібник, стаття, тези, препринт, автореферат і рукопис дисертації (дисертаційна робота), магістерська чи бакалаврська робота, курсова робота чи проєкт, реферат, есе, контрольна робота тощо).

Текстове запозичення – дослівне відтворення тексту першоджерела.

Унікальність тексту твору (роботи, матеріалу) – наявність у творі (роботі, матеріалі) текстів, таблиць, ілюстративних матеріалів, де відсутні текстові запозичення та парафрази.

Цитата – порівняно стислий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого (зокрема й оприлюдненого у мережі Інтернет) твору, який використовується, з обов'язковим покликанням на його автора й джерело цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими власні твердження чи для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні.

Чесність – систематичне уникнення шахрайства, обману, крадіжок та будь-якої безчесної поведінки.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Фахівці радять дотримуватися таких рекомендацій для успішної наукової роботи без плагіату:

- Обрати тему наукового дослідження.
- Систематизувати наявну літературу.
- Писати оригінально.
- Дотримуватися певного стилю цитування.
- Попередньо перевірити на наявність неправомірних запозичень.

Отже, академічна культура є запорукою професійного успіху та формування поваги до честі та гідності людини в масштабах усієї країни.

1.4. Список рекомендованої літератури

1. Бруханський Р. Ф. Методологія наукових досліджень і викладання облікових дисциплін: навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 74 с. (не перевидався).
2. Вихрущ В. О., Козловський Ю. М. Методологія та методика наукового дослідження: Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 336 с.
3. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень. Харків: Право, 2019. 368 с. (не перевидавалася).
4. Євтушенко М.Ю., Хижняк М. І. Методологія та організація наукових досліджень. Київ.: Центр учбової літ-ри. 2021. 350 с.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
6. Закон України «Про інформацію». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
7. Закон України «Про науково-технічну інформацію». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
8. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
9. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
10. Кислий В. М. Організація наукових досліджень: навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2011 224 с. (не перевидавалася).
11. Ковтун Н. М. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник. Житомир, 2020. 63 с.
12. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18?lang=uk>
13. Момот О. Методологія та організація наукових досліджень: навч.-метод. посіб. Полтава: ПП Астроя, 2023. 99 с.
14. Колесников О. Основи наукових досліджень. Київ : Центр учбової літ-ри. 2021. 144 с.
15. Конверський А. Основи методології та організації наукових досліджень. Київ : Центр учбової літ-ри. 2021. 352 с.

16. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково дослідницької діяльності: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2002. 295 с. (не перевидавався).

Допоміжна

1. Вакуленко В. Л., Боярчук С. В. Ключові аспекти академічної доброчесності: запобігання плагиату. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*, 2022. Вип. 13 (4). С. 26-34.

1. Гриньова М. В., Рожнова Т. Є. Управління процесом збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук. *Витоки педагогічної майстерності*: збір. наукових праць. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. Вип. 33. 254 с.
<https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/309950>.

3. Лищенко М. О., Данько Ю. І., Муштай В. А. Методологія наукових досліджень та підтримання принципів академічної доброчесності. Навчальний посібник. Сумський національний аграрний університет. Суми: СНАУ, 2022. 170 с.

4. Серебрянська І. «Основи академічного письма» в закладах вищої освіти: міждисциплінарне спрямування. *Освітологічний дискурс*, 2021. № 1 (32). С. 87 – 100. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/753/634/2481>.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Предмет методології науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/29019/filosofiya/predmet_metodologiyi_nauki.
<https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/327/6.pdf>

2. Класифікація похибок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_125329_klasifikatsiya-pohibok.html.

3. Елементи теорії похибок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5082605/page:2/>.

4. Elsevier [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.elsevier.com>.

5. ScienceDirect [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/>.

6. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rada.gov.ua/>.

7. Академічна мобільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichnamobilnist>

8. Журнал «Інноваційна педагогіка. Innovate Pedagogy». URL: <http://nfv.ukrintei.ua/view/5bb5d16be9c40f722a0d9113>

9. Журнал «Молодь і ринок». URL: <http://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e27847426a2d0ab48b>

10. Журнал «Наука і освіта. Science and Education». URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/>

Корисні матеріали

- [Проект сприяння академічній доброчесності в Україні](#)
- [About Plagiarism.org](#)
- [Плагіат у вищій освіті](#)
- [Про соціальну модель плагіату](#)
- [Чому студенти списують \(за їхніми словами та зі слів інших\)](#)
- [Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти – Academic IQ <https://www.facebook.com/AcademIQinitiative/>](#)
- [Доброчесні ефіри \[https://www.youtube.com/@integrity_sumy\]\(https://www.youtube.com/@integrity_sumy\)](#)
- [Стратегія розвитку доброчесності в освіті на 2026–2030 роки <http://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2025/11/strategija-rozvytku-dobrochesnosti-v-osviti-na-2026-2030-roky-plan-zahodiv.pdf>](#)
- [Підбірка онлайн-курсів для освітян на навчальній платформі Study.NAZK <https://study.nazk.gov.ua/kursi/programs/navchajsya-materiali-dlya-osvityan/>](#)
- [Онлайн-курси для студентів Study.NAZK <https://study.nazk.gov.ua/kursi/programs/navchannya-dlya-molodi/>](#)

РОЗДІЛ II

ЯК НАПИСАТИ ЯКІСНУ КУРСОВУ РОБОТУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧА ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ

2.1. Написання курсових робіт як обов'язковий складник освітнього процесу

Написання курсових робіт – обов'язковий складник освітнього процесу, етап практичної реалізації набутих теоретичних знань під час одержання університетської освіти. Їх основна мета: систематизувати та розширити теоретичні знання здобувачів; розвинути навички самостійної роботи; виробити вміння формулювати й логічно висловлювати думки й висновковувати.

Під час написання роботи здобувачі самостійно порушують проблеми, які ще не достатньо висвітлені в науково-методичній літературі, визначають зв'язки між відомими явищами, по-новому підходять до потрактування досліджуваних проблем та доходять оригінальних висновків.

Зміст робіт – осягнення закономірностей мови та літератури в усіх її складниках, методики навчання мови та літератури, а форма – цілісність, логічність, доказовість, конкретність. Єдність змісту й форми ґрунтується на дотриманні певної системи правил, принципів.

Методичні рекомендації до написання курсових робіт укладено на підставі:

- Положенням про написання та оформлення курсових робіт Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/002.pdf>), затверджене Вченою радою Університету 28 серпня 2020 р., протокол № 1 (наказ № 463 від 28.08.2020 р.);

- інших чинних нормативно-правових актів у царині освіти.

Норми цих Методичних рекомендацій поширюється на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм навчання ОП «Середня освіта (Українська мова і література)» та «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)».

Методичні рекомендації визначають вимоги до структури, змісту, обсягу та порядку виконання здобувачем вищої освіти курсової роботи.

Порядок оцінювання курсових робіт регулює Положення про організацію освітнього процесу у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2024/08_august/19/01/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%83%20%D1%83%20%D0%94%D0%94%D0%9F%D0%A3.pdf).

Виконання та захист курсової роботи здійснюється здобувачами вищої освіти державною мовою.

Відповідальними за актуальність і відповідність тематики курсової роботи профілю спеціальності та освітньо-професійної програми підготовки фахівця, а також за керівництво та організацію її виконання є науковий керівник курсової роботи, керівник проєктної групи (гарант) освітньої програми та завідувач випускової кафедри.

Відповідальним за всі викладені в курсовій роботі відомості про закономірності розвитку мови, літератури й дидактики, наукові позиції щодо аналізу особливостей мовленнєвих рівнів, їх взаємозв'язків тощо, прийняті рішення (аргументації, висновки) і використані методи збору, інтерпретації та застосування даних є безпосередньо здобувач – автор курсової роботи.

Перелік загальних та фахових компетентностей Курсової роботи з української мови або літератури за ОП «Середня освіта (Українська мова і література)»:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь із наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу *на рівні базової середньої освіти*.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, застосування соціальних навичок (т.з. softskills) у професійній діяльності.

СК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ПК1. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури в практиці навчання української мови і літератури у закладах середньої освіти.

Отримані компетентності сприяють досягненню таких програмних результатів навчання:

ПРН2. Демонструє вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

ПРН5. Вибирає відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізує динаміку особистісного розвитку учнів, визначає ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ПРН8. Генерує обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

ПРН13. Демонструє знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН16. *Знає* сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні.

ПРН17. *Пояснює* особливості розвитку української мови та літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; *порівнює* мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності.

ПРН19. *Володіє* навичками аудіювання й створення текстів різних стилів і жанрів та застосовує ці вміння в процесі формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти.

ПРН20. *Застосовує* різні види аналізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору із фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури.

ПРН21. *Використовує* гуманістичний потенціал української мови та літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.

ПРН25. *Має* критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань, знає мовно-літературний контекст та реалізує його в освітньому процесі.

Перелік загальних та фахових компетентностей Курсової роботи з методики навчання української мови або літератури за ОП «Середня освіта (Українська мова і література)»:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь із наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу *на рівні базової середньої освіти*.

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, застосування соціальних навичок (т.з. softskills) у професійній діяльності.

СК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні вміння і навички в області предметної спеціальності.

ПК1. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури в практиці навчання української мови і літератури у закладах середньої освіти.

ПК5. Здатність застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до

викладання української мови та літератури на підставі передового українського й міжнародного досвіду.

Отримані компетентності сприяють досягненню таких програмних результатів навчання:

ПРН2. Демонструє вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

ПРН5. Вибирає відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізує динаміку особистісного розвитку учнів, визначає ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ПРН8. Генерує обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

ПРН13. Демонструє знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави в професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН16. Знає сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні.

ПРН17. Пояснює особливості розвитку української мови та літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; порівнює мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності.

ПРН19. Володіє навичками аудіювання й створення текстів різних стилів і жанрів та застосовує ці вміння в процесі формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти.

ПРН20. Застосовує різні види аналізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору із фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури.

ПРН21. Використовує гуманістичний потенціал української мови та літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.

ПРН22. Володіє особистісно орієнтованим, діяльнісним, компетентнісним та іншими сучасними підходами до викладання української мови та літератури, застосовує український та міжнародний досвід навчання здобувачів освіти.

ПРН23. Володіє методами й методиками діагностування навчальних досягнень здобувачів освіти з української мови та літератури; уміє здійснювати педагогічний супровід.

ПРН25. *Має критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань, знає мовно-літературний контекст та реалізує його в освітньому процесі.*

Перелік загальних та фахових компетентностей Курсової роботи з української мови або літератури або зарубіжної літератури за ОП «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь із наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу *на рівні базової середньої освіти*.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, застосування соціальних навичок (т.з. softskills) у професійній діяльності.

СК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ПК1. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури в практиці навчання української мови і літератури у закладах середньої освіти.

ПК8. Здатність застосовувати досягнення сучасної методичної і філологічної наук, освітніх концепцій у процесі навчання іноземної мови і зарубіжної літератури в закладі середньої освіти.

Отримані компетентності сприяють досягненню таких програмних результатів навчання:

ПРН2. *Демонструє* вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

ПРН5. *Вибирає* відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; *аналізує* динаміку особистісного розвитку учнів, *визначає* ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ПРН8. *Генерує* обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

ПРН13. *Демонструє* знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН16. *Знає* сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс

художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні.

ПРН17. *Пояснює* особливості розвитку української мови та літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; *порівнює* мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності.

ПРН18. *Володіє* навичками аудіювання й створення текстів різних стилів і жанрів та застосовує ці вміння в процесі формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти.

ПРН19. *Застосовує* різні види аналізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору із фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури.

ПРН20. *Використовує* гуманістичний потенціал української мови та літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.

ПРН21. *Має* критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань, знає мовно-літературний контекст та реалізує його в освітньому процесі.

ПРН22. *Застосовує* на практиці знання про лінгвістичні, психологічні, дидактичні основи навчання іноземної мови і зарубіжної літератури та шляхи формування компетентностей учнів.

ПРН27. *Вміє* складати конспекти уроків різних типів, у тому числі для проведення у дистанційному режимі.

ПРН28. *Обирає* педагогічні технології, методи і прийоми навчання, а також методи тестування відповідно до цілей і завдань навчання і контролю з урахуванням конкретного педагогічного контексту.

ПРН29. *Оцінює* ефективність навчальних матеріалів та вміє адаптувати їх до конкретного освітнянського контексту.

ПРН30. *Уміє* здійснювати міжкультурну комунікацію і долати міжкультурні бар'єри на основі знання особливостей, цінностей, властивих культурам країн мов, що вивчаються, а також знання світоглядних засад, ментальних особливостей та онтологічних характеристик української культури.

ПРН31. *Характеризує* тенденції, етапи і особливості літературного процесу країн у різні епохи, визначає світоглядно-естетичну специфіку літературних течій і напрямів; *аналізує* твір за його ознаками і в контексті епохи, *називає* жанрові особливості твору, оперуючи термінологією.

ПРН32. *Демонструє* володіння іншомовною комунікативною компетентністю відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти в усіх видах усного і писемного спілкування.

ПРН33. *Доводить* конкретними прикладами зв'язок між розділами мовознавства і одиницями різних рівнів системи мови, *пояснює* мовний і мовленнєвий матеріал, *вміє* сам і *навчає* учнів користуватися словниками різних типів.

ПРН34. *Аналізує, коментує, реферує і перекладає* тексти різних стилів і тематики, демонструючи лексичну, граматичну і стилістичну компетентності.

ПРН35. *Уміє* критично опрацьовувати джерела і здійснювати самостійний науковий пошук, у тому числі і з використанням емпіричних методів.

ПРН36. *Демонструє* здатність критично оцінювати вітчизняний і закордонний навчальний досвід, власну навчальну та професійно-дослідницьку діяльність і вибудовувати стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

Перелік загальних та фахових компетентностей Курсової роботи з методики навчання української мови або літератури або зарубіжної літератури за ОП «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь із наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу *на рівні базової середньої освіти*.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, застосування соціальних навичок (т.з. softskills) у професійній діяльності.

СК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ПК1. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури в практиці навчання української мови і літератури у закладах середньої освіти.

ПК5. Здатність застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання української мови та літератури на підставі передового українського й міжнародного досвіду.

ПК8. Здатність застосовувати досягнення сучасної методичної і філологічної наук, освітніх концепцій у процесі навчання іноземної мови і зарубіжної літератури в закладі середньої освіти.

ПК10. Здатність використовувати ефективні шляхи формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей школярів у процесі навчання іноземної мови.

ПК11. Здатність застосовувати практичні навички моделювання, конструювання освітнього процесу і змісту іншомовної підготовки для проведення навчальних занять та позакласних заходів з іноземної мови та зарубіжної літератури у середніх навчальних закладах, в тому числі за умов дистанційного та змішаного навчання.

Отримані компетентності сприяють досягненню таких програмних результатів навчання:

ПРН2. *Демонструє* вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

ПРН5. *Вибирає* відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; *аналізує* динаміку особистісного розвитку учнів, *визначає* ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ПРН8. *Генерує* обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

ПРН13. *Демонструє* знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН16. *Знає* сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні.

ПРН17. *Пояснює* особливості розвитку української мови та літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; *порівнює* мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності.

ПРН19. *Володіє* навичками аудіювання й створення текстів різних стилів і жанрів та застосовує ці вміння в процесі формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти.

ПРН20. *Застосовує* різні види аналізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору із фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури.

ПРН21. *Використовує* гуманістичний потенціал української мови та літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.

ПРН22. *Володіє* особистісно орієнтованим, діяльнісним, компетентнісним та іншими сучасними підходами до викладання української мови та літератури, застосовує український та міжнародний досвід навчання здобувачів освіти.

ПРН23. *Володіє* методами й методиками діагностування навчальних досягнень здобувачів освіти з української мови та літератури; *уміє* здійснювати педагогічний супровід.

ПРН24. *Має* критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань, знає мовно-літературний контекст та реалізує його в освітньому процесі.

ПРН26. *Застосовує* на практиці знання про лінгвістичні, психологічні, дидактичні основи навчання іноземної мови і зарубіжної літератури та шляхи формування компетентностей учнів.

ПРН27. *Вміє* складати конспекти уроків різних типів, у тому числі для проведення у дистанційному режимі.

ПРН28. *Обирає* педагогічні технології, методи і прийоми навчання, а також методи тестування відповідно до цілей і завдань навчання і контролю з урахуванням конкретного педагогічного контексту.

ПРН29. *Оцінює* ефективність навчальних матеріалів та вміє адаптувати їх до конкретного освітнянського контексту.

ПРН30. *Уміє* здійснювати міжкультурну комунікацію і долати міжкультурні бар'єри на основі знання особливостей, цінностей, властивих культурам країн мов, що вивчаються, а також знання світоглядних засад, ментальних особливостей та онтологічних характеристик української культури.

ПРН31. *Характеризує* тенденції, етапи і особливості літературного процесу країн у різні епохи, визначає світоглядно-естетичну специфіку літературних течій і напрямів; *аналізує* твір за його ознаками і в контексті епохи, *називає* жанрові особливості твору, оперуючи термінологією.

ПРН32. *Демонструє* володіння іншомовною комунікативною компетентністю відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти в усіх видах усного і писемного спілкування.

ПРН33. *Доводить* конкретними прикладами зв'язок між розділами мовознавства і одиницями різних рівнів системи мови, *пояснює* мовний і мовленнєвий матеріал, *вміє* сам і *навчає* учнів користуватися словниками різних типів.

ПРН34. *Аналізує, коментує, реферує і перекладає* тексти різних стилів і тематики, демонструючи лексичну, граматичну і стилістичну компетентності.

ПРН35. *Уміє* критично опрацьовувати джерела і здійснювати самостійний науковий пошук, зокрема й з використанням емпіричних методів.

ПРН36. *Демонструє* здатність критично оцінювати вітчизняний і закордонний навчальний досвід, власну навчальну та професійно-дослідницьку діяльність і вибудовувати стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

2.2. Етапи виконання курсової роботи

1. Вибір теми, погодження її з науковим керівником.
2. Складання плану роботи, визначення графіка її виконання.
3. Опрацювання художнього (публіцистичного, науково-критичного) тексту – предмета дослідження.
4. Збирання бібліографічного матеріалу за темою роботи.
5. Опрацювання літератури: конспектування джерел на початковому етапі з подальшим узагальненням спостережень у роботі.
6. Вивчення текстів (бажано в контексті або творчості обраного письменника, або в літературному процесі) на основі теоретичних праць (курслова робота з української літератури чи зарубіжної літератури).
7. Проведення констатувального та контрольного експериментів (курслова робота з методики навчання).

8. Консультації наукового керівника за узгодженим графіком написання роботи.
9. Технічне оформлення наукової роботи, подання її на перевірку керівникові.
10. Апробація дослідження.
11. Захист курсової роботи на засіданні провідної кафедри.

2.3. Наукове керівництво та структура курсової роботи

Науковий керівник консультує здобувача/-ів протягом терміну виконання роботи, контролює дотримання ним/ними графіка написання дослідження. Здобувач зобов'язаний дотримуватися його під час написання курсової роботи, оформлювати роботу відповідно до вимог університетських стандартів. Здобувач має право аргументовано, етично відреагувати на зауваження наукового керівника, рецензента.

Курсова робота повинна містити такі структурні елементи:

1. Вступ.
2. Основна частина (два розділи, зокрема експеримент у курсових роботах з методики навчання).
3. Висновки.
4. Список використаних джерел.
5. Додатки (якщо є).

У **Вступі** автор аргументує вибір об'єкта наукової роботи, формулює її завдання, здійснює огляд наукової та науково-критичної літератури з обраної теми, указує на рівень її вивченості. Ця частина дослідження сполучає елементи реферування та аналізу. Здобувач має продемонструвати розуміння того матеріалу, з яким йому доведеться працювати, показати його літературний контекст.

З'ясовуючи актуальність обраної теми, урахуємо, що ця тема може мати значення не лише із суто наукової чи суспільної думки, а й бути важливою на цей момент особисто для автора дослідження. На цьому теж акцентуємо у Вступі. Завданням цього етапу роботи є вироблення власного погляду на досліджувану проблему в контексті основних концепцій її бачення науковцями чи критиками, тому реферування не повинно зводитися до розгорнутого переказу джерел чи набору цитат із них.

Характеризувати методичний досвід своїх попередників можна в різній послідовності. Поширеним є хронологічний принцип. Спочатку проаналізуємо праці вчених, які були першими серед тих, хто звернувся до обраної теми, потім дійти до останніх за часом праць. Можна характеризувати методичні роботи за ґрунтовністю постановки проблеми: насамперед розглядаються роботи, які присвячені цій темі, а потім – у яких її висвітлено побіжно. Якщо спеціальних робіт із теми випускного дослідження немає, проте деякі науковці зверталися до неї з різних поглядів, то в цьому випадку є сенс піти за тематичним принципом: показати, як різні питання, що мають відношення до теми, висвітлено в статтях та монографічних дослідженнях.

У вступному розділі обов'язково сформульовано мету роботи, яка впливає з необхідності чи доповнити, розширити, поглибити, уточнити напрацьовки попередників чи виділити новий аспект, ракурс поставленої проблеми та обґрунтувати самостійно визначену перспективу. Після обґрунтування мети дослідження необхідно перейти до визначення конкретних завдань, які необхідно розв'язувати відповідно до мети.

Наприклад:

Для теми дослідження з методики навчання “Взаємодія методів навчання розвитку зв'язного мовлення”:

Мета роботи – теоретично та практично обґрунтувати основні положення методів навчання розвитку зв'язного мовлення на уроках рідної мови та читання з учнями.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- опрацювати наукову та методичну літературу з поставленого питання;
- з'ясувати можливості використання різних видів та методів розвитку зв'язного мовлення;
- обрати найбільш ефективні методи та прийоми через контрольний експеримент.

Для теми дослідження із зарубіжної літератури

Мета роботи – дослідити особливості втілення української тематики в поетичній творчості А.Міцкевича.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- вивчити особливості поетичного вираження української теми в циклі А.Міцкевича «Кримські сонети»;
- дослідити своєрідність та особливості художнього відтворення природи Криму в поезіях А.Міцкевича;
- визначити значення української тематики в процесі формування А.Міцкевича як поета.

Обов'язковим елементом вступу курсових робіт є формування об'єкта та предмета дослідження. Об'єкт – це процес чи явище, що породжують проблемну ситуацію й обрані для вивчення. Предмет дослідження – це лише явища, які безпосередньо вивчаються в цій роботі. В об'єкті виділяють ту його частину, що є предметом дослідження. Саме на нього й спрямовано основну увагу студента, саме предмет дослідження визначає тему дипломної чи магістерської роботи, яка вноситься на титульну сторінку як заголовок.

Важливим етапом наукової роботи з літератури є вибір методів дослідження – інструменту отримання фактичного матеріалу й досягнення поставленої мети.

У курсових роботах найчастіше використовують такі методи (ДОДАТОК Б):

- системно-описовий;
- системно-функціональний;
- історико-генетичний;
- історико-порівняльний;
- типологічний;
- порівняльний та інші.

У вступі необхідно аргументувати наукове та практичне значення роботи.

Наукове значення викладають так, щоб показати роль одержаних наукових положень у розвитку того чи того наукового напрямку або проблеми.

Практичне значення роботи повинно чітко й конкретно відповідати на питання, що дає виконана робота для практики (у закладі загальної середньої освіти на рівні на рівні базової середньої освіти).

На завершення вступу подається структура роботи, тобто перелік її структурних елементів, та обґрунтовується послідовність їх розміщення.

Основна частина курсової роботи містить виклад етапів проведеного автором теоретичного й практичного дослідження. Структура, кількість і характер розділів основної частини залежать від своєрідності проблематики, концептуальної цілісності наукової роботи. Здобувач репрезентує свій аналіз методики подання матеріалу в контексті порушеної проблеми, оперуючи відповідними цитатами.

Неприпустимо під час написання наукового дослідження йти через нагромадження цитат, вибудовувати його з неосмислених, переданих своїми словами чужих думок, що є свідченням поверхового підходу до методичних, літературознавчих та мовознавчих монографій і статей. Для здобувача важливо вміти раціонально й вірно використовувати чужий текст. Цитата повинна підтверджувати чи роз'яснювати висловлену думку. Важливо простежити також, щоб контекст не спотворював смисл цитованої фрази. Некритичне використання загальновідомих фактів призведе до того, що дослідження перетвориться на елементарний переказ, компіляцію.

Під час написання курсової роботи важливо пам'ятати й про питання термінології.

Отож, здобувач повинен продемонструвати всі ті навички, які він здобув у процесі засвоєння методики літературознавчого та мовознавчого аналізу.

У розділах роботи практично реалізується сформульована у вступі мета. Ці частини повинні показати вміння здобувачів логічно, коротко та аргументовано викладати матеріал. Кожен розділ повинен закінчуватися невеликими висновками (1-2 абзаци).

Розділи діляться на підрозділи, назви яких мають маркувати зміст тексту, що в них подається.

Кожен розділ повинен починатися визначенням мети й короткою інформацією про стан вивчення цієї проблеми. Останній аспект особливо стосується тих термінологічних понять, у процесі потрактування яких у методиці немає загальноприйнятої думки, наприклад: «метод», «прийом», «інтерактивність» тощо.

Здобувач обов'язково має аргументувати, якої думки він буде дотримуватися у своїх спостереженнях і яким визначенням терміну користуватиметься. Ця інформація може подаватися на початку розділу (1 – 2 сторінки), може оформлятися як розгорнута виноска чи вводитися за потребою до тексту.

Для курсових робіт з української або зарубіжної літератури пріоритетним джерелом спостережень здобувача є художній текст. Можна також використовувати судження самого митця про власний твір, висловлені в

епістолярній спадщині, щоденникових записах, а вже потім звертатися до науково-критичної та мемуарної літератури, бо вона дає суб'єктивну оцінку досліджуваних реалій.

Щоб виклад матеріалу був містким та лаконічним, студентові необхідно на підставі накопиченого ілюстративного матеріалу дійти узагальнювальних висновків чи запропонувати власну думку на предмет (полеміка з попередниками повинна вестися аргументовано й коректно). Необхідно використовувати цитати лише за потреби й скорочувати їх до потрібного обсягу. Це ж стосується цитування теоретико-критичних матеріалів, бо курсова робота повинна базуватися на самостійних судженнях, а не на реферуванні.

Оптимальним видається таке розміщення матеріалу за розділами, яке забезпечує динаміку руху від загального до конкретного. Наведемо приклади орієнтовних алгоритмів до роботи над деякими типами тем.

Коли темою роботи є вивчення особливостей конкретного твору, то досліджуваний матеріал можна розподілити так:

- 1) жанрова специфіка твору;
- 2) дослідження проблемно-тематичних рівнів, що дозволило б охопити всі сфери зображуваного життя: соціальну, морально-етичну, психологічну, філософську;
- 3) дослідження поетики характеротворення (дії та вчинки, мовлення (специфіка монологів, діалогів, полілогів), виділення провідної риси характеру, портрет (тип, обсяг, функції), характеристики (авторські, іншими персонажами, самохарактеристики); як опосередковані характеротворчі прийоми можуть залучатися пейзаж та інтер'єр (обсяг, функції)).

Під час вивчення архітектоніки художнього твору можна виділити такі аспекти дослідження:

- 1) специфіка композиційної будови, визначення місця, ролі, типів, функцій таких складників, як: авторські відступи; художнє обрамлення; вставні епізоди; портрет; пейзаж; інтер'єр; манера викладу; часопростір; колористика та звукопис;
- 2) оригінальність сюжетобудови: тип сюжету; наявність – відсутність; порядок розташування; спосіб розгортання сюжетних елементів; структура сюжетних ліній; тип конфлікту, особливості його розв'язання – нерозв'язання на сюжетному та проблемно-тематичному рівнях;
- 3) принципи групування персонажів: центральні, другорядні, епізодичні; диференціація соціальною належністю; сповідуваною ідеологією; виявленням морально-етичних норм, здатності – нездатності до саморегуляції (психологічний рівень); до осягнення загальнолюдських законів співжиття (філософський рівень).

Ці ж аспекти дослідження можна використати під час аналізу сюжетно-композиційної будови збірки (циклу) творів, бо вони дають можливість зосередитися на вивченні наскрізних елементів, які об'єднують окремі закінчені твори. Найчастіше це образи-символи, часопростір, способи групування персонажів, типи сюжету, конфлікту, манера викладу тощо.

Під час дослідження характеру як літературознавчої категорії структура роботи може бути такою:

1) реферування спеціальної літератури з проблем характерології та образотворення;

2) визначення специфіки характеротворення в різних естетичних системах (теорія й художня практика письменників);

3) конкретизація загальних зауважень на прикладі аналізу окремих творів.

Курсова робота може бути присвячена вивченню специфіки літературного напрямку. При цьому робота повинна проходити в такій послідовності:

1) визначити основні риси напрямку, що досліджується;

2) виділити ті риси твору, які свідчать про його належність до цього напрямку;

3) виділити ті риси твору, які притаманні іншим літературним напрямкам (якщо такі є);

4) визначити місце цього твору в мистецькій спадщині автора та літературному процесі.

Збагачує курсову роботу вивчення символіки художнього тексту. Аспекти такого дослідження найрізноманітніші: теорія символу, джерела його походження (міфологічні, біблійні, літературні тощо), роль у процесі розкриття творчого задуму.

Не зайвим у роботі будь-якого типу може бути розділ, присвячений розкриттю творчої лабораторії письменника: від виникнення творчого задуму до його реалізації.

Під час написання курсової роботи важливо пам'ятати, що в сучасному літературознавстві виділяють три роди літератури: епічний, ліричний і драматичний. Деякі дослідники, як окремий виносять ліро-епічний рід. Тому в роботі над курсовим дослідженням необхідно враховувати специфіку цих родів літератури й відповідно корегувати структуру роботи. Наприклад, якщо вивчається збірка (цикл) або кілька поетичних збірок, то в першому розділі варто звернути увагу на їх проблемно-тематичний рівень; У другому – на жанрову своєрідність поезії, у третьому – на поетику, яка включає в себе строфіку, метрику, поетичну лексику, поетичний синтаксис, тропи тощо.

Аналогічно треба враховувати специфіку драматичних творів, виділяючи не лише традиційні грані дослідження художнього тексту, але й зумовлені родовою належністю творів. Передусім це змалювання світу у формі дії, призначеність для сценічного втілення та питома вага мовлення як характеротворчого чинника.

Важливо також пам'ятати про те, що літературний процес дав чимало прикладів творів ліро-епічної форми (поема, балада, роман у віршах, драматична поема, дума тощо), тому необхідно зосередити увагу на тому, щоб чітко виділити відповідні родові елементи й прокоментувати специфіку їх взаємодії.

Особливе місце належить науковим працям, пов'язаним з історією критики, специфіка яких полягає в тому, що дослідницький, науковий момент тут активно співіснує з реферуванням. Завдання їх полягає в здійсненні опису за певними параметрами або аналізі періодичних видань за певний проміжок часу, чи витлумаченні діалектики появи теоретичних літературознавчих досліджень. Структура такої роботи може бути така: перший розділ – історичні умови розвитку літератури на певному етапі, другий – причини, що зумовили

необхідність теоретично осмислити перспективи літературного розвитку, третій – власне виклад основних положень аналізованих статей. Крім того, розглядаючи періодику, важливо чітко розмежувати галузі зацікавлень редакції друкованого органу: позалітературну, літературознавчу, міжлітературні зв'язки тощо.

Під час написання курсової роботи з методики навчання важливо пам'ятати, що практично застосувати теоретичний матеріал та перевірити його ефективність в освітньо-виховному процесі можна лише завдяки експерименту. Наукове дослідження з методики мови та літератури зазвичай здійснюється за допомогою емпіричних методів: констатувального зрізу; педагогічного експерименту (пошукового, формувального, контрольного); спостереження й аналізу уроків; бесід з учителями-словесниками та учнями; їх інтерв'ювання, анкетування; аналізу планів і конспектів уроків мови або літератури.

Проведення експерименту може здійснюватися безпосередньо самим здобувачем-дослідником під час проходження практичної підготовки, а також бути організованим із залученням шкільних учителів чи інших практикантів. Цілеспрямовані спостереження за цією ланкою професійної підготовки майбутніх учителів-словесників показали, що здебільшого здобувачі відчують труднощі під час проведення дослідно-експериментального навчання. Причина цього – недостатня обізнаність із правилами організації педагогічного експерименту та його методами.

Залежно від типу дослідження (курсова робота) програма експерименту охоплює такі етапи:

I етап – вибір інформативного матеріалу для розробки змісту, форм, методів організації експериментальної роботи на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури;

II етап – розробка критеріїв відбору матеріалу педагогічного експерименту для учнів певного віку;

III етап – розробка критеріїв відбору експерименту для учнів певного віку.

Кожна робота має завершуватися висновками, які є синтезом накопиченої в основній частині інформації. Цей синтез – послідовний, логічно стрункий виклад отриманих підсумкових результатів та їх співвідношення із загальною метою й конкретними завданнями, поставленими й сформульованими у вступі. Тут маємо уникати широких переказів, цитування, натомість треба зосередитися на теоретичних викладах.

Додатки наводять в кінці роботи після списку використаних джерел. Кожен додаток починають із нового аркуша й із зазначеним заголовком, виконаним великими літерами. Додатки мають містити допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття наукової роботи. Їх наводять у курсових роботах лише за необхідності. Вони позначаються великими літерами: Додаток А, Додаток Б, Додаток В, Додаток Г, які ставляться по центру симетрично до тексту.

У додатках вміщують матеріал, який:

- є необхідним для повноти наукової роботи, але включення його до основної частини може змінити впорядковане й логічне уявлення про дослідження;

- не може бути розміщений в основній частині роботи через значний обсяг чи способи його відтворення.

У додатки можуть бути залучені:

- додаткові ілюстрації чи таблиці;
- матеріали, які через значний обсяг, специфіку викладання або форму подання не можуть бути внесені до основної частини (оригінали фотографій, мікроафіші, формули, розрахунки, опис комп'ютерних програм, розроблених у процесі виконання роботи тощо).

Обов'язковим додатком курсової роботи з методики навчання української мови та літератури, зарубіжної літератури є розгорнутий план-конспект із тієї теми, де найдоцільнішим є використання матеріалів дослідження.

2.4. Технічні вимоги до оформлення курсових робіт

Курсова робота повинна бути написана грамотно, відзначатися логікою, доказовістю викладу.

Робота подається в спеціальній папці (обкладинці), надрукована машинописним способом або за допомогою комп'ютера на одній стороні аркуша білого паперу формату А 4 (210x297 мм) через два міжрядкових інтервали (для комп'ютера – 1,5) до тридцяти рядків на сторінці, а в рядку – не більше 60 знаків із проміжками між словами разом.

Максимальний обсяг складників курсової роботи 25-30 сторінок загалом: вступ – 2-3 сторінки, розділи – 20-25 сторінок, висновки 2-3 сторінки. Бібліографія повинна охоплювати не менше 15 джерел.

Текст курсової роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 25 мм, праве – 10-15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Шрифт друку має бути чітким, стрічка чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту роботи повинна бути однаковою.

Вписувати в текст курсової роботи окремі іншомовні слова, умовні знаки можна чорнилом, пастою лише чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту.

Друкарські помилки, похибки й графічні неточності, які виявлено в процесі написання роботи, можна виправляти підчищенням чи зафарбуванням білою фарбою та нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту машинописним способом. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Титульну сторінку не нумерують (**ДОДАТОК А**). На ній позначають назви відповідного міністерства, університету, випускової кафедри, тему, прізвище, ім'я, по батькові автора роботи, прізвище, ім'я, по батькові, посаду наукового керівника, місто та рік видання роботи. Крапку в кінці речень не ставлять, слово тема в назві не пишуть, назву в лапки не беруть (крім назв художнього твору (творів), періодичних видань, що вивчаються).

Тема, прізвище автора роботи виділяють розміром шрифту.

Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин роботи „ЗМІСТ”, „ВСТУП”, „РОЗДІЛ”, „ВИСНОВКИ”, „СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, „ДОДАТКИ” друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох чи більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 1 – 2 інтервалам.

Кожну структурну частину курсової роботи треба починати з нової сторінки.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, що охоплений загальною нумерацією сторінок курсової роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Такі частини роботи, як зміст, вступ, висновки, список використаної літератури не мають порядкового номера, тобто не можна друкувати: „1. ВСТУП” або „Розділ 6. ВИСНОВКИ”. Номер розділу ставлять після слова „РОЗДІЛ”, після номера крапку не ставлять, потім із нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу й порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: „2.3.” (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж порядку йде заголовок підрозділу.

2.5. Типові недоліки, що трапляються під час написання курсових робіт

Аналіз практики підготовки курсових робіт засвідчує, що трапляються такі типові недоліки:

а) щодо обґрунтування дослідницької проблеми:

- проблема сформульована розпливчасто, відсутнє чітке визначення характеру й мети дослідження;
- викликає сумнів наукова значущість теми дослідження й можливість здобути після її завершення нові результати, що заслуговують на увагу;
- досить широке й повне висвітлення теми, але не наводиться переконлива аргументація необхідності її подальшого аналізу;
- формулювання наукової проблеми випадає із загального спектру магістерсько-дослідницьких тем;
- неправильно проведено констатувальний та контрольний експерименти.

б) щодо огляду літератури:

- поверховість, що може свідчити про авторську необізнаність із науковою літературою з обраної теми;
- роботи, зазначені в огляді літератури, застарілі й не мають прямого відношення до теми дослідження;

- огляд літератури – це компіляція робіт без спроби пояснити, який вони мають стосунок до проблеми дослідження;

- огляд літератури не містить критичного аналізу основних робіт, що мають відношення до теми дослідження;

в) щодо основних положень дослідження:

- основні проблеми сформульовані дуже широко й мають невиразний характер;

- деякі з визначених для дослідження проблем уже достатньо глибоко та повно висвітлені в науковій літературі;

- виділені для дослідження основні проблеми не сприяють розкриттю обраної теми, вони або самоочевидні, або взагалі не підлягають науковому аналізу;

- зміст перевантажений фактами й цитатами, які завуальовують власну думку автора та його авторську позицію з тих чи тих питань;

г) щодо методології дослідження:

- у вступі перелічуються всі відомі автору методології без вказівки на те, які саме з них найкраще відповідають завданням цього дослідження;

- запропонована методологія застаріла чи така, що дискредитувала себе як науковий метод;

- методи та прийоми наукового дослідження, що пропонуються, не відповідають меті роботи;

д) щодо висновків і пропозицій:

- допускаються загальні міркування декларативного характеру;

- формулюються пропозиції, які не впливають зі змісту дослідження;

- відсутність у роботі узагальнювальних висновків.

Загалом найбільш істотними недоліками курсової роботи є: **компілятивність, поверхове осмислення й висвітлення питань, дефіцит авторства, тобто самотійного творчого осмислення явищ, процесів.**

2.6. Підсумковий етап роботи над науковим дослідженням

Цей етап передбачає написання здобувачем вступу та висновків до роботи, оформлення списку літератури та додатків, редагування тексту, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, підготовка роботи до захисту.

Вступ доцільно писати після того, як написана основна частина роботи. Завдання вступної частини – зорієнтувати читача в тематиці наукової праці, представити тему роботи в дослідницьке завдання, пояснити, чим важливе або цікаве звернення до конкретної теми, а також змалювати ширший історичний, суспільний чи інтелектуальний контекст, до якого належить методичний процес чи явище, що розглядається. Рекомендований обсяг вступу – 2-3 сторінки.

У вступі:

1. Обґрунтовується актуальність теми, що вивчається, її практична значущість. Обґрунтувати актуальність теми допомагає стислий перелік основних наукових праць із теми та науковців, які присвятили свої дослідження

розв'язанню тих чи тих аспектів обраної теми дослідження. Огляд має бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, значущості, переваг та недоліків розглянутих робіт, які доцільно згрупувати так: роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми, теоретичні роботи, які повністю присвячені темі, потім ті, що розкривають тему частково. Закінчити огляд треба коротким висновком про ступінь висвітленості в літературі основних аспектів теми. При цьому слід виокремити недостатньо розроблені в сучасній методичній науці аспекти питання, до яких має належати й тема курсової роботи.

2. Перераховуються визначені на підготовчому етапі об'єкт, предмет, мета й завдання дослідження, за потреби коригуються їх формулювання; визначається практична значущість дослідження. Остання зазвичай полягає в розроблених класифікаціях методичних категорій, шкалах та критеріях оцінювання початкових досягнень учнів із теми, методичних вказівок чи рекомендаціях, пропозиціях щодо підвищення ефективності навчально-виховного процесу на уроках мовно-літературного циклу тощо, які можуть застосовувати інші студенти під час підготовки своїх досліджень та вчителі початкових класів у практиці роботи.

3. Називаються методи (ДОДАТОК Б) наукового пошуку, якими скористався автор. Методи наукових досліджень поділяють на такі групи: теоретичні (вивчення психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури з проблеми дослідження, аналіз програм і підручників з дисциплін освітньої галузі «Мови і літератури» в розрізі досліджуваної проблеми, аналіз інтернет-джерел тощо); емпіричні (спостереження та аналіз уроків рідної мови; бесіди з учителями та учнями, їхніми батьками; анкетування; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); аналіз усного та писемного мовлення молодших школярів, аналіз і класифікація їхніх мовних та мовленнєвих помилок тощо); статистичні (кореляційний, факторний аналіз, метод імплікаційних шкал тощо).

4. Наводиться структура роботи, стислий зміст основних розділів чи пунктів (ДОДАТОК А).

Логічним завершенням курсової роботи є **висновки**, які подаються у вигляді окремих лаконічних положень, що являють собою перелік часткових підсумків на кожному з етапів наукового пошуку та загальні висновки з усього дослідження. Формулюючи висновки, важливо простежити, щоб вони відповідали окресленим у вступі завданням і показували процес та результат їх вирішення. Орієнтовний обсяг висновків – 2-3 сторінки.

Список використаних джерел відбиває обсяг використаної літератури та ступінь вивченості досліджуваної теми. Укласти перелік слід в алфавітному порядку, визнаному як найбільш зручний у наукових роботах.

Завершуючи написання курсової роботи, необхідно систематизувати ілюстративний матеріал. Ілюстрації можна подавати в тексті чи оформляти у вигляді додатків.

Правильне оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання та одним із багатьох чинників, на які зважає комісія під час оцінювання в процесі захисту. Передусім звертається увага на змістовний аспект викладу матеріалу (логічність і послідовність, повнота й репрезентативність,

тобто широта використання наукових джерел, загальна грамотність та відповідність стандартам і прийнятим правилам), а також на текст роботи, список літератури і додатки, на зовнішнє оформлення титульного аркуша (ДОДАТОК А).

Наприклад, курсова робота на тему «Розвиток критичного мислення школярів на уроках української мови»:

ВСТУП

Актуальність дослідження. Фундаментальними особливостями того світу, до якого входить особистість сьогодні, є постійні зміни, що прискорюються. Радикальні зміни, які відбуваються в сучасному вітчизняному освітньому середовищі і віддзеркалюють тенденції розвитку світової освіти, особливо акцентують на необхідності переорієнтації шкільного навчання й виховного процесу на забезпечення умов формування учня – громадянина розвиненого демократичного суспільства, що визначається динамікою соціального процесу, прискореним зростанням інформаційного потоку і, відповідно, розмаїттям ідей і поглядів.

Інтеграція в сьогоденне суспільство й знаходження свого місця в житті вимагають від кожної людини дедалі більших зусиль. Тому пріоритетною є здатність і готовність людини аналізувати отриману інформацію, перевіряти і переосмислювати її, самостійно встановлювати істину, приймати рішення й аргументовано захищати свою позицію.

Підготовка учнів до взаємодії, до розвитку навичок критичного мислення нині є надзвичайно важливою. Як свідчать дослідження, більшість школярів, зокрема семикласників, не володіє такими логічними операціями, як аналіз, синтез, класифікація, узагальнення порівняння. Це може спричинити прийняття ними невиважених рішень у майбутньому, стати загрозою для демократичних перспектив України, призвести до зменшення конкурентоспроможності наших фахівців у світі. Першочерговим завданням є розвиток в учнів на уроках української мови такого типу мислення, який допоможе їм адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, що виникатимуть.

Питання вивчення розвитку критичного мислення в методиці навчання української мови ще не достатньо вивчена, хоча є актуальною. Про це свідчать ті наукові дослідження, які останнім часом з'явилися в педагогічній науці. Технології критичного мислення вважають технологіями двадцять першого століття, а вміння застосовувати такі методи в педагогічній діяльності – показником високої кваліфікації вчителя, його прогресивної методики навчання та розвитку школярів. Уміння й навички критично мислити, сформовані в учнів під час проведення уроків української мови спрямовують практичному засвоєнню норм моралі, мовної норми й мовленнєвої поведінки.

Наскрізною компетентністю, якої потребує сучасне життя, є комунікативна – здатність, пов'язана з ефективним спілкуванням. Вона визнана загальнокультурною й може найкраще сформуватися на уроках української

мови, бо виявляється під час спілкування, толерантної поведінки в умовах відмінностей між людьми, у процесі збереження традиції.

Мета роботи – дослідити особливості розвитку критичного мислення семикласників на уроках української мови.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Розкрити сутність поняття «критичне мислення», методи його використання та актуальність у сучасному навчальному процесі.
2. Розгорнути тему впровадження методів і прийомів, пов'язаних із розвитком критичного мислення в практичну діяльність учителя української мови.
3. Реалізувати глибокий аналіз структури уроку цього типу.
4. Вивчити всі можливі методи, прийоми та засоби, які вчитель може використовувати на уроці розвитку критичного мислення.
5. Розробити плани-конспекти уроків розвитку критичного мислення.

Об'єкт дослідження – процес розвитку критичного мислення школярів.

Предмет дослідження – засоби розвитку критичного мислення на уроках української мови.

Відповідно до поставлених завдань у процесі дослідження використано такі **методи**, як: аналіз і синтез, зіставлення й узагальнення здобутих даних, отриманих унаслідок вивчення допоміжної літератури.

Принцип історизму, використаний у роботі, допоміг розкрити такі важливі проблеми, як умови й чинники, що вплинули на виникнення та впровадження прийомів критичного мислення у вітчизняній методології. Порівняльно-історичний, описовий, логічний та системний методи дозволили визначити особливості застосування такого типу мислення на уроках української мови.

Наукова робота має як теоретичне, так і практичне значення. Перше полягає в розкритті поняття «критичне мислення», що допомагає нам усвідомити значущість використання цього методу в навчальному процесі. Суть практичного значення в тому, що дослідження можуть бути використані в навчальних закладах, бо розкривають нові шляхи вивчення та застосування надбань із наявної теми.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків та списку літератури (не менше 15 позицій).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження уможливило дійти таких висновків:

Урок за технологією критичного мислення має визначену структуру та складається з п'яти основних етапів: розминки, обґрунтування навчання, актуалізації, усвідомлення змісту та рефлексії. Кожен з етапів має свою функцію та є обов'язковим.

На уроках української мови треба віддавати перевагу завданням і вправам проблемно-пошукового характеру, які розвивають аналітичні вміння учнів.

Також необхідно вчити учнів складати й працювати з опорними конспектами, схемами, алгоритмами, що уможливлюють перехід від спостережень і досліджень до висновків й узагальнень.

Ефективним є створення експрес-зошитів – найголовнішу інформацію, яка подається на уроці, а також спеціальні вправи, які займають небагато часу для виконання та перевірки, учні тезово конспектують у спеціальні зошити. Це уможливлює залучення учнів до аналітичної діяльності, привчання контролювати дії, аналізувати їх і давати оцінку.

Метод проєктів вважають одним із найважливіших чинників розвитку критичного мислення. Під час проєктної діяльності учні навчаються планувати свою роботу, визначати проблему, шукати шляхи розв'язання її, систематизувати матеріал, аргументувати думки, розвивати мовленнєві вміння, комунікативні здібності, презентувати свою роботу перед аудиторією тощо.

Наявні спеціальні методи, які вчитель може використати на уроках розвитку критичного мислення: картки самооцінки, таблиці контролю й самоконтролю, тестування, виконання творчих завдань, «запитаю й відповім», опитування в парі, незавершені речення, «дошка запитань та роздумів», твір-п'ятихвилинка, сенкан.

У сукупності всіх знань із різних галузь наук, виявлених щодо можливостей критичного мислення, учитель має змогу виокремити ту інформацію, яка необхідна саме в його діяльності, яку він вважає доцільною та найбільш ефективною.

Критичне мислення – це вміння урівноважувати у свідомості різні думки; уміння піддавати ідею м'якому скепсису; об'єднання активного й інтерактивного процесу; перевірка окремих ідей на можливість їх використання; моделювання систем доказів, на основі яких ґрунтуються різні погляди; переоцінка та переосмислення понять та інформації; здатність знайти необхідну інформацію та використовувати її самостійно під час прийняття рішення.

Критичне мислення – це складний ментальний процес, який починається із залучення інформації та закінчується прийняттям рішення.

Структура уроку розвитку критичного мислення має свої особливості, які вирізняють цей урок з-поміж традиційних. Найбільшу увагу вчитель повинен акцентувати на виборі форм роботи.

Учитель-словесник має можливість вилучати, доповнювати та урізноманітнювати варіанти форм подачі матеріалу, але при цьому не забувати про основну мету такого типу уроків – формування особистості, яка має навички критичного мислення.

Дотримання конкретної послідовності в процесі проведення уроку розвитку критичного мислення забезпечить глибоке усвідомлення учнями

навчального матеріалу на уроках української мови та літератури, вплине на знання змісту мовних понять, термінів, явищ і закономірностей.

2.7. Апробація і захист курсової роботи

Результати дослідження можуть бути виголошені під час виступів на конференціях різного типу й представлені в наукових публікаціях.

Захист курсової роботи проводиться відповідно до графіка, затвердженого випусковою кафедрою.

Для захисту роботи виводиться не більше 15 хвилин. У доповіді здобувач обов'язково висвітлює:

- актуальність теми;
- науковий апарат дослідження;
- використані методи наукового пошуку;
- одержані результати, їх цінність та достовірність;
- які труднощі виникли під час виконання роботи та пропоновані шляхи їх подолання;
- отримані навички наукової роботи.

Після доповіді члени кафедри можуть ставити додаткові запитання за темою курсової роботи.

ПОРАДИ МОЛОДОМУ НАУКОВЦЮ:

Чек-лист написання курсової роботи з мови

№	Етап роботи	Що потрібно зробити	Статус (✓ / ✗)	Дата	Коментарі / правки
1	Вибір теми	Визначити тему курсової роботи			
1.1		Перевірити відповідність теми дисципліні			
1.2		Уточнити об'єкт дослідження			
1.3		Уточнити предмет дослідження			
1.4		Обґрунтувати актуальність			
1.5		Узгодити тему з науковим керівником			
2	Науковий апарат	Сформулювати мету роботи			
2.1		Сформулювати завдання (3–5)			
2.2		Визначити методи дослідження			
2.3		Описати матеріал дослідження			
2.4		Визначити теоретичну базу			
3	Джерела	Зібрати наукові джерела			

3.1		Опрацювати монографії та підручники			
3.2		Додати сучасні статті (5–10 років)			
3.3		Оформити бібліографічні записи			
4	Вступ	Написати вступ (усі структурні елементи)			
5	Розділ 1 (теорія)	Аналіз наукових підходів, висновки			
6	Розділ 2 (практика)	Аналіз мовного матеріалу, узагальнення			
7	Висновки	Написати загальні висновки			
8	Оформлення	Перевірити стиль, цитування, плагіат			
9	Технічні вимоги	Перевірити форматування			
10	Перед здачею	Фінальне читання та підготовка доповіді			

Чек-лист написання курсової роботи з методики мови

№	Етап роботи	Що потрібно зробити	Статус (✓ / ✕)	Дата	Коментарі / правки
1	Вибір теми	Визначити тему курсової роботи			
1.1		Уточнити клас / аудиторію дослідження			
1.2		Визначити методичну проблему			
1.3		Обґрунтувати актуальність теми			
1.4		Узгодити тему з науковим керівником			
2	Науковий апарат	Сформулювати мету дослідження			
2.1		Сформулювати завдання (3-5)			
2.2		Визначити об'єкт і предмет дослідження			
2.3		Описати методи дослідження (спостереження, експеримент тощо)			
2.4		Охарактеризувати базу дослідження (школа, клас)			
3	Теоретичний розділ	Проаналізувати наукові підходи з методики			
3.1		Описати ключові методичні поняття			

3.2		Зробити проміжні висновки			
4	Практичний розділ	Розробити систему вправ / фрагмент уроку			
4.1		Описати хід експерименту (за наявності)			
4.2		Проаналізувати результати дослідження			
4.3		Подати таблиці, діаграми (за потреби)			
5	Висновки	Узагальнити результати дослідження			
5.1		Перевірити відповідність меті та завданням			
6	Оформлення	Перевірити стиль і академічну доброчесність			
6.1		Перевірити цитування та список джерел			
6.2		Перевірити орфографію та пунктуацію			
7	Технічні вимоги	Форматування (шрифт, інтервал, поля)			
8	Перед здачею	Фінальне редагування та підготовка доповіді			

Чек-лист написання курсової роботи з літератури

№	Етап роботи	Що потрібно зробити	Статус (✓ / ✗)	Дата	Коментарі / правки
1	Вибір теми	Визначити тему курсової роботи			
1.1		Уточнити літературний період / напрям			
1.2		Визначити твір(и) для аналізу			
1.3		Сформулювати проблему дослідження			
1.4		Обґрунтувати актуальність теми			
1.5		Узгодити тему з науковим керівником			
2	Науковий апарат	Сформулювати мету роботи			
2.1		Сформулювати завдання (3-5)			
2.2		Визначити об'єкт і предмет дослідження			
2.3		Обрати методи аналізу (історико-літературний, компаративний тощо)			
2.4		Описати теоретичну базу дослідження			

3	Джерела	Зібрати наукові праці з теми			
3.1		Опрацювати монографії та літературознавчі статті			
3.2		Додати сучасні дослідження (5-10 років)			
3.3		Оформити список використаних джерел			
4	Вступ	Написати вступ (актуальність, мета, завдання, структура)			
5	Розділ 1 (теоретичний)	Огляд наукових підходів, літературний контекст			
6	Розділ 2 (аналітичний)	Аналіз художнього тексту (образи, проблематика, поетика)			
6.1		Робота з цитатами та їх інтерпретація			
6.2		Формулювання проміжних висновків			
7	Висновки	Узагальнення результатів дослідження			
7.1		Перевірити відповідність меті та завданням			
8	Оформлення	Перевірити стиль, цитування, академічну доброчесність			
8.1		Перевірити орфографію та пунктуацію			
9	Технічні вимоги	Форматування (шрифт, інтервал, поля, нумерація)			
10	Перед здачею	Фінальне редагування та підготовка доповіді			

Чек-лист написання курсової роботи з методики літератури

№	Етап роботи	Що потрібно зробити	Статус (✓ / ✗)	Дата	Коментарі / правки
1	Вибір теми	Визначити тему курсової роботи з методики літератури			
1.1		Уточнити літературний період / жанр / твір			
1.2		Визначити конкретні тексти чи авторів для аналізу			
1.3		Сформулювати проблему дослідження з методики викладання літератури			
1.4		Обґрунтувати актуальність теми для навчання літератури			
1.5		Узгодити тему з науковим керівником			

2	Науковий апарат	Сформулювати мету роботи			
2.1		Сформулювати завдання (3-5), пов'язані з методикою викладання			
2.2		Визначити об'єкт і предмет дослідження			
2.3		Обрати методи дослідження (педагогічний, компаративний, аналітичний)			
2.4		Описати теоретичну базу дослідження (методичні підходи, навчальні програми)			
3	Джерела	Зібрати наукові та методичні праці з теми			
3.1		Опрацювати підручники та методичні посібники			
3.2		Додати сучасні дослідження з методики літератури (5-10 років)			
3.3		Оформити список використаних джерел відповідно до вимог			
4	Вступ	Написати вступ (актуальність, мета, завдання, структура)			
5	Розділ 1 (теоретичний)	Огляд методичних підходів, аналіз навчальних програм, педагогічні концепції			
6	Розділ 2 (практичний)	Аналіз уроків, вправ, робота з текстами та їх інтерпретація			
6.1		Робота з прикладами учнівських завдань та їх аналіз			
6.2		Формулювання проміжних висновків по розділу			
7	Висновки	Узагальнення результатів дослідження, рекомендації для викладання			
7.1		Перевірити відповідність меті та завданням			
8	Оформлення	Перевірити стиль, цитування, академічну доброчесність			
8.1		Перевірити орфографію та пунктуацію			
9	Технічні вимоги	Форматування (шрифт, інтервал, поля, нумерація)			
10	Перед здачею	Фінальне редагування та підготовка презентації/доповіді			

2.8. Тематика курсових робіт з української мови та літератури, зарубіжної літератури

І. Теми курсових робіт з української мови:

Лексикологія та фразеологія

1. Семантична деривація в сучасній українській мові: нові значення старих слів.
2. Функціонування англіцизмів у професійному мовленні ІТ-фахівців.
3. Специфіка неолексем у мові сучасних українських ЗМІ (2022–2026 рр.).
4. Фразеологізми з компонентом-зоонімом: етнокультурний аспект.
5. Синонімічні ряди в поетичному ідіолекті Ліни Костенко.
6. Архаїзми та історизми в історичних романах (на прикладі вибраного твору).
7. Оказіоналізми в сучасній українській дитячій літературі.
8. Жаргонізми та сленг у мовленні користувачів соціальних мереж (TikTok, Telegram).
9. Фразеологічні інновації періоду російсько-української війни.
10. Явище енантіосемії (внутрішньої антонімії) в українській мові.

Морфологія та словотвір

11. Динамічні процеси під час творення фемінітивів у сучасній українській мові.
12. Специфіка вживання кличного відмінка в офіційно-діловому стилі.
13. Граматичні особливості відмінювання іншомовних прізвищ.
14. Функціональний потенціал неозначеної форми дієслова (інфінітива).
15. Словотвірні моделі сучасних військових термінів.
16. Аббревіація в сучасній українській мові: типи та тенденції.
17. Експресивні можливості суфіксів суб'єктивної оцінки в розмовному стилі.
18. Особливості вживання прикметників-кольоративів у художньому тексті.
19. Категорія роду невідмінюваних іменників: труднощі та варіантність.
20. Морфологічні засоби вираження модальності в публіцистиці.

Синтаксис та пунктуація

21. Типологія складних речень у науковому дискурсі.
22. Відокремлені члени речення як засіб деталізації художнього образу.
23. Специфіка функціонування вставних конструкцій у політичних промовах.
24. Риторичні питання та їх прагматична функція в українських медіа.
25. Порядок слів у реченні як засіб актуального членування тексту.
26. Синтаксична організація заголовків у сучасній Інтернет-періодиці.
27. Пунктуаційна варіантність у текстах сучасної української прози.
28. Односкладні речення як засіб лаконізації мовлення.
29. Пряма мова та способи її репрезентації в художньому творі.
30. Складне синтаксичне ціле: засоби зв'язку та логіко-семантична структура.

Стилістика та культура мовлення

31. Мовні засоби створення комічного ефекту в гумористичних програмах.

32. Мовленнєвий етикет українців у ситуації неформального спілкування.
33. Культура мовлення державних службовців: типові лексичні та граматичні помилки.
34. Стилiстичні функції інверсії в українській бароковій літературі.
35. Мовні засоби маніпуляції в передвиборчій агітації.
36. Сучасна мовна мода: причини виникнення та вплив на літературну норму.
37. Вербалізація емоцій у текстах популярної музики.
38. Особливості перекладу українських фразеологізмів іншими мовами (і навпаки).
39. Метафора як інструмент концептуалізації світу (на матеріалі публіцистики).
40. Стилiстичні особливості наукового стилю: термінологія vs загальноповжиттєва лексика.
- Ономастика (Власні назви)**
41. Ойконіми (назви населених пунктів) вашого регіону: походження та структура.
42. Антропонімікон сучасної молоді: мода на імена та способи їх творення.
43. Ергоніми (назви підприємств / магазинів) у мовному просторі сучасного міста.
44. Гідроніми України як джерело історико-лінгвістичної інформації.
45. Специфіка створення комерційних назв (неймінг) у косметичній індустрії.
46. Теоніми в українському фольклорі: семантичний та етимологічний аспект.
47. Псевдоніми українських письменників як об'єкт лінгвістичного дослідження.
48. Урбаноніми (назви вулиць) у контексті політики деколонізації.
49. Клички тварин (зооніми) у лексичній системі української мови.
50. Міфоніми в українських народних казках.
- Соціолінгвістика та Комунікація**
51. Мовна стійкість українців у сучасних соціокультурних умовах.
52. Суржик як мовне явище: причини виникнення та соціолінгвістичний статус.
53. Специфіка мовної взаємодії в ігрових чатах та онлайн-спільнотах.
54. Гендерні аспекти комунікативної поведінки (на прикладі інтерв'ю).
55. Мова реклами як засіб формування споживчих цінностей.
56. Етнокультурні стереотипи в дзеркалі української фразеології.
57. Особливості мовленнєвого портрета сучасного студента.
58. Роль мовного туризму в історії розвитку української літературної мови.
59. Етикетні формули звертання в цифровому середовищі.
60. Вплив білінгвізму на культуру мовлення особистості.

II. Теми курсових робіт з української літератури:

1. Легендарні прототипи жіночих образів у драмах М.Старицького та І.Нечуя-Левицького.
2. Фольклорний канон творення жіночих образів у творах класичної української драматургії («Маруся Богуславка» М.Старицького).
3. Сценічні традиції європейського театру у співвідношенні із традиціями народного театру.
4. Історія України в романтичних драмах української класичної драматургії (трансформація мотивів і сюжетів історичних дум, пісень, переказів).
5. Фольклорна символіка в драматичному творі «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М.Старицького.
6. Місце й функції народнопоетичних тропів у драматичному творі (твір на вибір).
7. Народний побут у п'єсі В.Мови «Старе гніздо і молоді птахи».
8. Взаємовідносини поколінь у світлі народної моралі та етики («Старе гніздо і молоді птахи» В.Мови).
9. Роль прислів'їв і приказок у мові драматичного твору («Дячика» Т.Суліма).
10. Українське село в «Замулених джерелах» М.Кропивницького.
11. Народний гумор у комедії «Неймовірний, або Чоловік та жінка без віри не спілка» Б.Грінченка.
12. Фольклорні принципи побудови образів у драматургії Б.Грінченка («Ясні зорі» або «Степовий гість», або «Серед бурі»).
13. Зіставна характеристика фольклорного образу й літературного героя («Сава Чалий» І.Карпенка-Карого).
14. Літературні образи й фольклорні стереотипи («Байда, князь Вишневецький» П.Куліша).
15. Фольклорна сюжетна канва в драмах Ю.Федьковича («Довбуш» і «Гнат Приблуда»).
16. Гуцульське життя в мелодрамах С. Воробкевича.
17. Категорії «смішного» у фольклорі й літературі («Пошились у дурні», «По ревізії» М.Кропивницького).
18. Модернізм в українській прозі 20-их років ХХ століття.
19. Тема голоду в «малій» прозі В.Підмогильного («Син», «Собака», «Проблема хліба» тощо), О. Слісаренка («Тварина»), Досвітнього («Сірко») тощо.
20. Проблема міста й села в психологічній прозі В.Підмогильного.
21. Проблеми національного буття у творчості М.Хвильового.
22. Сатиричне зображення пореволюційної дійсності в повісті «Іван Іванович» і «Повісті про санаторійну зону» М.Хвильового.
23. Драма української людини пореволюційної доби в новелістиці Г. Косинки.
24. Проблема вибору в повісті «Смерть» Б.Антоненка-Давидовича.
25. Осмислення історичної долі України в повісті «Вертеп» А. Любченка.

26. Сильові особливості «Блакитного роману» Г.Михайличенка.
27. Романтичний напрям у прозі 20-их років ХХ ст. (на матеріалі творів Ю.Яновського).
28. Українська драматургія напередодні національно-визвольних змагань «Молодий театр» Леся Курбаса.
29. Драматургічний процес в Україні на рубежі 20-их рр. ХХ ст. Традиції, своєрідність конфліктів і характерів.
30. Соціально-психологічна драма В.Винниченка.
31. М.Куліш – драматург-новатор.
32. Художня специфіка історичної віршової драми (І.Кочерга, Я.Мамонтов, М.Семенко).
33. Українська символічна драма (Є.Кротевич, Я.Мамонтов).
34. Принципи типізації характерів у сатиричних п'єсах М.Куліша.
35. Національна ідея в українській драматургії (М.Куліша, В.Винниченка, К.Буревія).
36. Шевченківські традиції в українській драматургії й театрі 20-их років ХХ ст.
37. «Березіль» Л. Курбаса й драматургічний процес в Україні 20-их рр. ХХ ст.
38. Реалії міжнародного життя в українській драматургії рубежу 30-их рр. ХХ ст. та специфіка його відтворення.
39. Початок репресій із боку більшовицької влади проти українських письменників на межі 20-30-их рр. ХХ ст.
40. Кон'юнктура у творчості окремих письменників (І.Микитенко, О.Корнійчук).
41. Специфіка творення жіночого образу в українському історичному романі.
42. Феміністична проблематика у творчості Н.Кобринської.
43. Феміністичні ідеї у творчості О.Кобилянської.
44. Українська поезія ХХ ст. Роль жінки-поетеси.
45. Образ Роксолани в українській прозі.
46. Трагування класичних жіночих образів у драматургії Лесі Українки.
47. Перші образи жінок-інтелігенток в українській літературі (роман І.Нечуя-Левицького «Хмари»).
48. Жіночі образи в романістиці О.Гончара.
49. Феміністична проблематика в українській літературі 20-х років ХХ ст.
50. Образ коханої в поезії В.Сосюри.
51. Образи жінок-революціонерок у творчості В.Винниченка.
52. Жіночий характер у драматургії В.Винниченка.
53. Роль жіночого характеру в композиційній організації роману В.Винниченка «Сонячна машина».
54. Образ матері в поезії Б.Олійника.
55. Архетип української Богоматері в поемі Тараса Шевченка «Марія».
56. Традиція класичного зображення жінки-страдниці в українській літературі.
57. Образ «нової жінки» в прозі М.Хвильового.

58. Творча спадщина Христі Алчевської. Жіночий характер і його основні типологічні ознаки в українській прозі ХХ ст.
59. Жіночий характер у драматургії М.Куліша.
60. Образ «безталанної» в українській класичній драматургії.
61. Психологічна новелістика Григора Тютюнника як явище неореалістичної стильової течії в українській прозі 70-80-их рр. ХХ ст.
62. Художня функція образу-символу в романах Олесь Гончара.
63. Роман В.Земляка «Лебедина зграя» як феномен лірико-химерної прози.
64. Художня трансформація міфу про вовкулаку у творі В.Дрозда «Самотній вовк»
65. Філософсько-психологічне осмислення доби Київської Русі в романі П.Загребельного «Диво».
66. Національна та морально-філософська проблематика роману Р. Іваничука «Мальви».
67. Морально-етична проблематика «Містечкових історій» А.Дімарова.
68. Поетика жанру балади в поезії І.Драча.
69. Художня трансформація біблійних мотивів та образів у поезії В.Стуса.
70. Тенденції лірико-романтичної стильової течії в українській прозі 70-80-их рр. ХХ ст.
71. Жанрово-тематичне коло драматургії О.Коломійця.
72. Проблема морального гріха її покори у творі В.Яворівського «Марія з полином в кінці століття».
73. Художнє осмислення доби Руїни в романі Р. Іваничука «Орда».
74. Роман «Вир» Г.Тютюнника як новаторське явище в українській літературі.
75. Естетичний феномен Нью-Йоркської груши: генеза назви, витоки, творча платформа.
76. Київська школа поезії як явище українського літературного андеграунду.
77. Жанрово-стильові особливості творчості Миколи Руденка.
78. Неоромантична спрямованість лірики Лесі Українки.
79. Особливості постановки проблеми землі у європейській та українській літературах.
80. Творчість Т.Г.Шевченка в літературній критиці II половини ХІХ ст.
81. Місце художньої прози І.Франка в контексті української літератури кінця ХІХ ст.

II. Теми курсових робіт із зарубіжної літератури:

1. Французький реалістичний роман ХІХ ст.
2. Новаторський характер і тематичне розмаїття поетичної збірки У. Уїтмена «Листя трави».
3. Дійсність та ідеал у поетичній збірці Ш.Бодлера «Квіти зла», її основні мотиви.
4. «Музика вірша» й «пейзажі душі» в ліриці французьких та українських символістів.
5. Зображення жіночої долі у творах європейських письменників ХІХ ст.

6. Тематична й художня самобутність лірики Р.М.Рільке.
7. Контрастність почуттів та фольклорно-національний колорит у поезії Ф.Гарсія Лорки, її жанрова специфіка.
8. «Епічний театр» Б.Брехта: теоретичні засади і творча практика.
9. Хронотоп у романах «магічного реалізму».
10. Жанр новели у творчості зарубіжних письменників XIX-XX ст.
11. Антивоєнний пафос у творчості письменників XX ст.
12. Своєрідність творчості А.Камю.
13. Естетичні принципи й художні досягнення поетичної групи «Парнас».
14. Хронотоп дороги в поемі Гомера «Одіссея».
15. Детективний жанр у творчості Софокла.
16. Філософія епікуреїзму у творчості Горация.
17. «Метаморфози» («Золотий осел») Апулея як перший авантюрний роман.
18. Поезія вагантів, її тематика та жанри.
19. Міф як засіб художнього осмислення сучасності (за романом Дж.Джойса «Улісс»).
20. Розквіт лірики в європейських літературах доби романтизму.
21. Інтимна лірика Дж. Байрона.
22. Особливості поетичного стилю Дж. Г.Байрона.
23. Поетичні жанри «Книги пісень» Г. Гайне.
24. Образ України в поезії А.Міцкевича.
25. Соціальна сатира у творах Е.Т.А. Гофмана.
26. Доля і творчість Е.Т.А. Гофмана.
27. Художнє новаторство В.Гюго в ранній ліриці.
28. Образ собору як композиційний центр романів «Собор Паризької богоматері» В.Гюго та «Собор» О.Гончара.
29. «Книга пісень» Г.Гайне як зразок романтичної поезії, розмаїття почуттів і думок її ліричного героя.
30. Жанр ліро-епічної поеми у творчості Дж. Г.Байрона.
31. Образ месника й бунтаря у драмах Ф.Шіллера.
32. Тематична й художня своєрідність балад Ф.Шіллера.
33. Основні види й жанри лірики Еллади.
34. Вимисел у творчості письменників різних літературних напрямів.
35. «Поетика» Арістотеля як початок теоретичного осмислення літератури.
36. Художня трансформація легенди про Фауста в трагедії Й.-В. Гете.
37. Біля витоків детективу: Е.По й Артур Конан Дойль.
38. Особливості реалізму в літературі початку XX століття (творчість В.Винниченка, Т.Манна).
39. Характер – основа образу літературного героя.
40. Художній світ Т.-С. Еліота.
41. Роберт Бернс – народний поет XVI ст.
42. Ідея перетворення світу й людини у творчій спадщині просвітителів.
43. Романтичні ідеали та народні традиції в баладах Р.-Л. Стівенсона та А. Міцкевича.
44. Романтика пошуків у романі Р.-Л. Стівенсона «Острів скарбів».

45. Психологія людини в зображенні О. де Бальзака.
46. Автобіографічні елементи у творчості Ч. Діккенса.
47. Своєрідність світосприйняття в поезіях Ш. Бодлера.
48. Концепція світу в поезії бароко.
49. Стильове розмаїття прози Генріха Манна.
50. Нові засоби зображення внутрішнього світу людини в модерністській прозі XX ст.
51. Еволюція романного жанру у творчості В.Гюго.
52. Жанр антиутопії в сучасній літературі (за творами О.Хакслі та Д.Оруелла).
53. Особливості сатиричної прози XX століття (за творчістю Г.Грасса та І.Во).
54. Творчі пошуки й новаторські відкриття в драматургії кінця XIX – початку XX ст.
55. Химера в західноєвропейському та українському романтизмі (А.Міцкевич, Е.Т.А.Гофман, В.Гюго, Ш.Бодлер, Е.По, Т.Шевченко)
56. Своєрідність англійського реалізму та його відображення у творчості Ч. Діккенса.
57. Сонет у контексті Відродження.
58. Поезія Г.Гейне в контексті суспільно-літературного розвитку Німеччини 30-40-их рр. ХІ ст.
59. Жанр новели у творчості зарубіжних письменників XIX-XX ст.
60. Тема «благородного розбійника» у творчості європейських романтиків.

Тематика курсових робіт з методики навчання української мови та літератури, зарубіжної літератури

І. Теми курсових робіт із методики навчання української мови:

Загальна методика та НУШ (Нова українська школа)

1. Реалізація компетентнісного підходу на уроках української мови в 5-6 класах НУШ.
2. Методика використання інтерактивних методів навчання під час вивчення розділу «Фонетика».
3. Формування мовної особистості учня засобами текстів-першоджерел.
4. Розвиток критичного мислення учнів під час аналізу публіцистичних текстів.
5. Проектування уроків мови з використанням технології «перевернутого навчання».
6. Оцінювання навчальних досягнень учнів: від балів до формульовального оцінювання.
7. Методика роботи над помилками як засіб підвищення грамотності школярів.
8. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках рідної мови.
9. Розвиток діалогічного мовлення учнів у процесі рольових ігор.

10. Інтеграція мовної та літературної освіти: міжпредметні зв'язки.

Цифровізація та ІТ в освіті

11. Використання сервісів **Canva** та **Genially** для створення візуальних опор із граматики.

12. Гейміфікація навчання: застосування платформ **Kahoot!** та **Quizizz** на етапі закріплення знань.

13. Методика використання корпусів текстів (напр. ГРАК) у шкільному курсі мови.

14. Використання штучного інтелекту (Chat GPT) для генерації вправ та перевірки робіт.

15. Створення навчальних подкастів як форма творчої роботи учнів.

16. Методика дистанційного навчання української мови: виклики та ефективні інструменти.

17. Використання ментальних карт (Mind Maps) для структурування мовних правил.

18. Навчальний блог в Instagram / TikTok як засіб популяризації мови серед підлітків.

19. Використання QR-кодів та доповненої реальності на уроках мови.

20. Вебквест як форма самостійної роботи учнів над мовною темою.

Розвиток мовлення та стилістика

21. Методика навчання написання есе різних типів у старшій школі.

22. Розвиток навичок публічного виступу на уроках української мови.

23. Формування орфографічної пильності учнів через систему вправ із логічним навантаженням.

24. Робота над збагаченням словникового запасу учнів синонімікою та фразеологією.

25. Методика навчання написання офіційно-ділових паперів у сучасній школі.

26. Навчання редагування тексту як засіб розвитку стилістичного чуття.

27. Використання сторителінгу для розвитку творчої уяви та мовлення школярів.

28. Методика вивчення лексичних норм та запобігання мовному суржику.

29. Опрацювання засобів виразності мовлення під час вивчення художнього стилю.

30. Дискусія як метод формування комунікативної компетентності.

Специфічні та інклюзивні аспекти

31. Методика викладання української мови як другої (для дітей-білінгвів).
32. Диференційоване навчання мови в класах із різним рівнем підготовки.
33. Особливості навчання мови дітей з особливими освітніми потребами (інклюзія).
34. Використання мнемотехніки для запам'ятовування складних наголосів та правил.
35. Робота з обдарованими дітьми: підготовка до мовних олімпіад та конкурсу МАН.
36. Формування національної ідентичності на уроках мови через соціокультурну лінію.
37. Методика подолання мовного бар'єру в учнів, що переходять на українську.
38. Використання музичного контенту (сучасних пісень) для аналізу мовних явищ.
39. Навчання мови через медіаграмотність: аналіз фейків та маніпуляцій.
40. Позакласна робота з мови: гуртки, лінгвістичні вікторини та турніри.

II. Теми курсових робіт із методики навчання української літератури:

1. Формування зв'язного мовлення учнів на уроках літератури.
2. Групові інтерактивні форми навчання на уроках літератури.
3. Використання ігор у процесі викладання літератури.
4. Інноваційні методи навчання на уроках літератури.
5. Уроки виразного читання у 5-8 класах. Методика проведення.
6. Використання різних видів читання на уроках літератури.
7. Проблемно-тематичний аналіз при вивченні епічного твору на уроці літератури.
8. Методика аналізу драматичного твору на уроці літератури.
9. Вивчення міфології на уроках української літератури.
10. Вивчення фольклору на уроках української літератури.
11. Вивчення байки на уроках української літератури.
12. Розвиток творчих здібностей учнів у процесі вивчення української літератури.
13. Формування образного мислення учнів засобами художньої літератури.
14. Специфіка аналізу художнього образу на заняттях з української літератури.
15. Аналіз художнього твору в шкільному курсі української літератури.
16. Використання проблемно-ситуативних завдань на уроках літератури.

17. Особливості інтегрованих уроків української літератури, музики, історії та образотворчого мистецтва.
18. Реалізація положень особистісно-зорієнтованого навчання в процесі вивчення літератури.
19. Місце літератури в системі морального й естетичного виховання учнів.
20. Міжпредметні та міжмистецькі зв'язки в процесі вивчення літератури.
21. Розвиток пізнавальної активності й самостійності учнів у процесі вивчення літератури.
22. Патріотичне виховання учнів засобами художньої літератури.
23. Екранні та звукові посібники на уроках літератури.
24. Вивчення літературно-критичних статей на уроках української літератури.
25. «Нестандартні» уроки літератури й методика їх проведення.
26. Позакласна й позашкільна робота з літератури.
27. Вивчення творчості ... (нововведеного письменника в програму) у 5-9 класах.
28. Ефективні шляхи вивчення життєпису письменника в школі.
29. Шляхи розвитку літературно-творчих здібностей учнів на уроках і в позакласній роботі з літератури.
30. Удосконалення системи письмових робіт учнів в історії розвитку методики викладання літератури.
31. Мовностилістичний аналіз художнього твору в школі.
32. Індивідуальні та диференційовані завдання учнів у процесі викладання літератури.
33. Методичні особливості роботи з постмодерним текстом у школі.
34. Ефективні шляхи роботи над розвитком уміння писати твори на літературні теми.
35. Методика аналізу ліро-епічного твору на прикладі творчості... (на вибір студента)
36. Компаративний аналіз тексту як методична проблема.
37. Методика вивчення творчості ... у світлі інноваційних технологій.
38. Методичні аспекти викладання теоретико-літературних (історико-літературних) дисциплін у закладах загальної середньої освіти.
39. Використання вебквестів на уроках української літератури в 5-6 класах.
40. Метод ейдос-конспекту як засіб візуалізації навчального матеріалу (на прикладі творчості конкретного автора).
41. Елементи STEM-освіти в процесі вивчення української літератури в основній школі.
42. Методика «повільного читання» (close reading) під час аналізу художніх текстів.

43. Використання медіаосвітніх технологій (буктрейлери, подкасти) на уроках літератури.
44. Методика вивчення окремих жанрів і тем.
45. Методика вивчення байки на уроках літератури в середній школі.
46. Специфіка аналізу пейзажної та інтимної лірики (на прикладі творчості П. Тичини чи інших авторів).
47. Методика проведення уроків літератури рідного краю.
48. Вивчення кіноповісті в загальноосвітній школі (на прикладі «Зачарованої Десни» О. Довженка).
49. Виховний та компетентнісний потенціал уроків української літератури.
50. Формування християнських цінностей під час вивчення сучасної української літератури.
51. Реалізація наскрізних ліній (емоційно-ціннісної, культурологічної, компаративної) у змісті літературної освіти.
52. Формування читацької компетентності учнів через систему творчих завдань.
53. Навчальний кабінет української літератури як засіб активізації пізнавальної діяльності школярів.
54. Методика використання фотоквестів на уроках української літератури в 7 класі.
55. Інфографіка як засіб формування читацької компетентності учнів 8 класів.
56. Застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення українських народних казок у 5 класі.
57. Метод проєктів на уроках української літератури в 9 класах.
58. Використання цифрових інструментів (Google-сервіси, Canva тощо) у процесі викладання української літератури в 6-7 класах.
59. Розвиток творчої уяви учнів 6 класів засобами українського фольклору.
60. Формування креативного мислення учнів 8 класів під час вивчення історичних повістей.
61. Творчі письмові роботи як засіб розвитку мовленнєвої компетентності школярів.
62. Використання рольових ігор на уроках української літератури в 7 класі.
63. Театралізація як метод активізації пізнавальної діяльності учнів 6 класу.
64. Методика аналізу художнього твору в 5-6 класах.
65. Формування навичок виразного читання в середніх класах.
66. Робота з художньою деталлю на уроках української літератури у 8-9 класах.
67. Формування вміння характеризувати літературного героя на уроках української літератури в 7 класі.
68. Використання проблемного навчання під час аналізу повістей у 8 класі.
69. Методика вивчення українських народних пісень у 5 класі.
70. Особливості викладання літератури рідного краю в 9 класі.
71. Формування національно-патріотичних цінностей засобами української літератури в 5-9 класах.

72. Реалізація компетентнісного підходу на уроках української літератури в 5-9 класах.

73. Методичні аспекти оцінювання на уроках української літератури в 5-9 класах.

III. Теми курсових робіт із методики навчання зарубіжної літератури.

1. Аналітична бесіда як форма роботи з епічними творами в середніх класах.

2. Взаємозв'язане вивчення української та зарубіжної літератури в 5-9 класах.

3. Вивчення теоретико-літературних понять у курсі зарубіжної літератури в середніх класах.

4. Вивчення біографії зарубіжних письменників у закладах загальної середньої освіти.

5. Вивчення літературно-критичних матеріалів у шкільному курсі зарубіжної літератури.

6. Вивчення оглядових тем світової літератури в 5-9 класах.

7. Використання ігрових технологій у процесі вивчення зарубіжної літератури.

8. Використання комп'ютерних технологій у процесі вивчення зарубіжної літератури.

9. Використання логічних схем-конспектів як засіб підвищення ефективності вивчення світової літератури (8-9 кл.).

10. Відомості з історії України як засіб поглибленого вивчення художнього твору в курсі світової літератури (7-9 кл.).

11. Діалогові види та форми робіт під час вивчення зарубіжної літератури.

12. Естетичне виховання учнів у процесі викладання світової літератури.

13. Застосування інтерактивних технологій у процесі шкільного вивчення світової літератури.

14. Застосування мультимедійних технологій у процесі шкільного вивчення світової літератури.

15. Інтерактивні технології вивчення зарубіжної літератури в ЗЗСО.

16. Концепції сучасного літературознавства та їх розвиток у сучасній методиці викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

17. Методика вивчення ліричного твору на уроках світової літератури (7-9).

18. Методика вивчення малих фольклорних жанрів у 5 класі.

19. Методика вивчення поетичних творів у 5 класі (на прикладі творів Мацуо Басьо, Р. Бернса).

20. Методика вивчення теорії народної казки в 5-му класі.

21. Методика вивчення художньої деталі в 6-7 класах на уроках світової літератури.

22. Методика викладання світової літератури із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у 9 класах.

23. Методика застосування елементів герменевтичного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
24. Методика застосування елементів інтертекстуального аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
25. Методика застосування елементів компаративного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9-11 класах.
26. Методика застосування елементів концептуального аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
27. Методика застосування елементів культурологічного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
28. Методика застосування елементів лінгвістичного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
29. Методика застосування елементів міфологічного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
30. Методика застосування елементів психологічного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
31. Методика застосування елементів стилістичного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
32. Методика застосування елементів структуралістського аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
33. Методика застосування елементів філологічного аналізу в процесі вивчення творів світової літератури в 9 класах.
34. Методика позакласної роботи зі світової літератури в закладах загальної середньої освіти.
35. Методика роботи над системою ключових епізодів епічного твору на уроках світової літератури.
36. Методика тестових завдань при вивченні зарубіжної літератури у 7 класі.
37. Мультимедійна презентація на уроках зарубіжної літератури як засіб підвищення ефективності вивчення курсу.
38. Наочність при вивченні зарубіжної літератури у школі.
39. Новітні технології застосування традиційних методів навчання на уроках світової літератури.
40. Організація творчої діяльності учнів при вивченні зарубіжної літератури.
41. Особливості вивчення епіграфованих художніх творів у процесі вивчення світової літератури (9 кл.).
42. Особливості вивчення епічних творів великого обсягу (на прикладі творів Ж.Верна, М.Твена, В.Скотта).
43. Особливості вивчення творів про Україну в курсі світової літератури.
44. Особливості вивчення фольклорних жанрів у шкільному курсі «Світова література» (прислів'їв, приказок, загадок, казок народів світу).
45. Особливості вивчення християнських образів світової літератури в закладах загальної середньої освіти.
46. Проблема аналізу та інтерпретації художнього твору під час вивчення зарубіжної літератури у ЗЗСО.

47. Проблема літературного розвитку учнів 5-7 класів.
48. Проблема читання в історії методики та на сучасному етапі.
49. Проблемне вивчення на уроках світової літератури як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів.
50. Проектна діяльність учнів у процесі вивчення зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.
51. Реалізація міжмистецьких зв'язків у процесі вивчення світової літератури в школі.
52. Роль теорії літератури у процесі вивчення художніх творів у школі.
53. Рольова гра як прийом вивчення й творчої інтерпретації художнього твору та біографії письменника.
54. Системний підхід до вивчення епічного твору світової літератури (9 кл.).
55. Специфіка вивчення мови художнього твору на уроках світової літератури.
56. Сприйняття художніх творів зарубіжної літератури учнями 5-7 класів як методична проблема.
57. Формування літературно-критичних знань учнів у процесі вивчення творів світового письменства.
58. Формування поняття «національний образ-персонаж» в учнів 5-7 класів на уроках світової літератури.
59. Формування теоретико-літературних знань учнів у процесі вивчення творів світового письменства.
60. Формування уявлення учнів про художній переклад та українську перекладацьку школу в процесі вивчення світової літератури в закладах загальної середньої освіти.
61. Формування медіаграмотності учнів на уроках української та зарубіжної літератури в 5-9 класах.
62. Методика навчання учнів створювати буктрейлери за мотивами художніх творів на уроках української та зарубіжної літератури в 5-9 класах.
63. Розвиток емоційного інтелекту школярів засобами літератури на уроках позакласного читання з української та зарубіжної літератури у 8 класі.
64. Методика використання дебатів на уроках української та зарубіжної літератури у 9 класі.
65. Формування навичок аргументованого висловлення під час обговорення художнього тексту на уроках української та зарубіжної літератури у 7 класі.
66. Методика роботи з художнім перекладом у шкільному курсі зарубіжної літератури в 5-9 класах.
67. Використання сторителінгу як прийому навчання на уроках української та зарубіжної літератури у 8 класі.
68. Методика створення фанфіків як форма творчого осмислення літературного твору на уроках української та зарубіжної літератури у 8 класі.
69. Методика організації літературних майстерень на уроках української та зарубіжної літератури у 7-9 класах.

70. Використання коміксів як засобу інтерпретації художнього твору на уроках української та зарубіжної літератури у 7-9 класах.
71. Формування міжкультурної компетентності учнів у процесі вивчення української та зарубіжної літератури у 8-9 класах.
72. Методика роботи з екранізаціями художніх творів української та зарубіжної літератури в 5-9 класах.
73. Використання елементів гейміфікації в процесі навчання української та зарубіжної літератури.
74. Організація формувального оцінювання на уроках української та зарубіжної літератури в 5-9 класах.
75. Розвиток умінь аналізувати художній конфлікт у шкільному курсі української та зарубіжної літератури.
76. Формування навичок роботи з цитатним матеріалом під час аналізу художнього тексту на уроках української та зарубіжної літератури в 9 класі.
77. Розвиток читацької самостійності учнів на уроках позакласного читання з української та зарубіжної літератури у 5-6 класах.
78. Особливості організації позакласної роботи з української та зарубіжної літератури як засобу підвищення мотивації до читання.

2.9. Список літератури, що стане в пригоді для написання курсових робіт

Сучасний літературний процес та літературознавство

1. Байдюк Л. Методика проведення інтегрованих уроків літературного читання. *Перспективи та інновації науки*. 2023. С. 82–93.
2. Башманівська Л. А. Методика навчання української літератури: від теорії до практики: навчально-методичний посібник. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 148 с.
3. Башманівська Л. А., Усатий А. В. Методика навчання української та зарубіжної літератур у закладах освіти: навч.-метод. посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 66 с.
4. Бондарева О. Є. Шкільний аналіз художнього тексту в умовах нових стандартів освіти. Харків: Ранок, 2023. 176 с.
5. Бортник А. В. Використання сучасних форм і методів навчання на різних етапах уроків української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-suchasnih-form-i-metodiv-navchannya-na-riznih-etapah-urokiv-ukra-nsko-movi-i-literaturi-v-zakladah-zagalno-seredno-osviti-144705.html>
6. Вірченко Т., Жигун С., Козлов Р. Практикум з української літератури: види літературознавчого аналізу: навчальний посібник. Київ, 2021. 181 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37553/1/T_Virchenko_Posibnik_2021_IF.pdf
7. Гонюк О. В., Ноценко Ю. Г. Застосування інноваційних технологій під час вивчення роману у віршах Маруся Чурай. *Українські студії в європейському контексті*. 2023. № 7. С. 314–319.

8. Горболіс Л. М. Кіномистецький контент в оптимізації навчання зарубіжної літератури в ЗЗСО: особливості застосування. *Слобожанський науковий вісник*. Серія: Філологія. Вип. 12. 2025. С. 58 – 62.

9. Гордієнко О. А., Когут М. В. Інтеграція різних видів мистецтв на уроках українського читання. URL: <https://vseosvita.ua/library/integracia-riznihvidiv-mistectv-na-urokah-literaturnogo-citanna-196298.html>

10. Грицак Н. Р. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 400 с.

11. Демченко О. В. Нові підходи до зацікавлення учнів читати українські твори. URL: <https://naurok.com.ua/novi-pidhodi-do-zacikavlennyauchniv-chitati-ukra-nski-tvori-229251.html>

12. Дубинович Є. О. Літературно-художній текст і кінотекст. Інтермедіальна складова. Кривий Ріг. 2022. 65 с.

13. Жадан С. В. (автор) та ін. Антологія молоді української поезії III тисячоліття. Упоряд. І. Андрусак. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2021. 384 с.

14. Козлик І. Літературознавчий аналіз художнього тексту / твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. Брно, 2020. 237 с.

15. Курсові та кваліфікаційні роботи з курсу «Методика навчання української літератури»: навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; упоряд. Пархета Л. П. Умань: Візаві, 2020. 102 с.

16. Моделювання структури уроку в контексті компетентнісного підходу. URL: <http://kalush-licey10.com.ua/wpcontent/uploads/2018/12/Modelyuvann.pdf>

17. Мозоль Ю. Інтерактивні технології навчання на уроках української мови і літератури. URL: <https://scholar.googleusercontent.com/scholar>

18. Овдійчук Л. М. Інтертекстуальність як один із методів аналізу художнього твору на уроках літератури. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_48/19.pdf

19. Овдійчук Л. Контекстний аналіз художнього твору. Львів. Новий світ. 2023. 171 с.

20. Озарчук А. В. Модель сучасного уроку: новітні методи та підходи до навчання. URL: <https://vseosvita.ua/library/model-sucasnogo-uroku-novitni-metodi-ta-pidhodido-navcanna-27497.html>

21. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури: Навчально-методичний посібник. Полтава: ПНПУ, 2021. 109 с.

22. Павлюк А., Угонь Л. Розвиток творчих здібностей школярів на уроках зарубіжної літератури. Пріоритети германської та романської філології: зб. матер. Міжнар. наук. конф. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. С. 71–74.

23. Пастушкова І. С. Використання засобів мистецтва на уроках літератури. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:X3gLKgMeBC4J:https://uchika.in.ua/vikoristannya-zasobiv-mistectva-na-urok>

24. Піскун С. В. Педагогічне краєзнавство як феномен у сучасній системі освіти. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk-shkolu/17/visnuk_24/pdf

25. Поліщук Я. О. Література як геокультурний проєкт. Київ: Академвидав, 2021. 304 с.
26. Поліщук Л. Б. Методика навчання зарубіжної літератури: технології сучасного уроку в умовах НУШ : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т філол. та журналістики. Умань : Візаві, 2025. 143 с.
27. Поліщук О. М. Сучасні підходи до аналізу художнього твору: види, принципи, способи. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/834>
28. Поляк О. І. Методика компаративного аналізу художнього твору та його екранізації в закладах середньої освіти. Рівне. ПВНЗ «МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука». 2024. 101 с.
29. Продан Марія-Валерія Михайлівна. Методика активізації творчо-пошукової діяльності учнів на уроках літератури. Берегово : Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2023. 46 с.
30. Прущак Т. Формування інтерпретаційної компетентності учнів: теоретичний аспект. *Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень* : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. Вип. 3. С. 161 – 169.
31. Ремех Т. О. Навчальна дискусія як ефективний засіб розвитку компетентної особистості. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/pdf>
32. Розман І. І. Інноваційні технології як засіб формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 1(19) 2024. С. 726 – 734.
33. Рябова Є. Відеоматеріали (фільми, мультфільми, діафільми) за програмовими творами із зарубіжної літератури для учнів 6 класу. URL: <https://vseosvita.ua/library/videomateriali-filmi-multfilmi-diafilmi-za-programovimitvorami-iz-zarubiznoi-literaturi-dla-ucniv-6-klasu-291499.html>
34. Слоньовська О. В. Методика викладання української літератури в старшій школі: академічний рівень. Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2020. 424 с.
35. Слижук О. Дослідницькі завдання в процесі навчання сучасної української літератури в новій школі. International scientific conference «The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society»: conference proceedings, July 30 – 43.
36. Степанова К. Екранізація проти оригіналу: чи здатне кіно позмагатися з книгою. URL: <https://www.detalks.media/post/ekranizatsiia-proty-oryhinalu-chy-zdatne-kino-pozmahatysia-z-knyhoiu>
37. Сучасні тенденції методики навчання. Колективна монографія. За заг. ред. проф. З. П. Бакум. Кривий Ріг. КДПУ. 2023. 251 с.
38. Удовиченко Л. М. Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти. Навчальний посібник для підготовки до атестації студентів-філологів. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. 121 с.
39. Удовиченко Л. М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.

40. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: постмодерн і постколоніалізм. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 280 с.

41. Хоменко О. Дослідницька діяльність учнів на уроках української мови та літератури як засіб формування ключових компетенцій учнів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2021. № 1 (21). С. 96 –101.

42. Чубко О. П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя. URL: mailto:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_37

43. Шолох Н. Література рідного краю. Тетяна Пакалюк «Розмова про мову». Тест. URL: <https://naurok.com.ua/test/literatura-ridnogo-krayu-tetyana-pakalyuk-rozmova-pro-movu-1197284.html>

44. Шуляр В. Уроки літератури рідного краю: технологія підготовки та проведення. URL: <https://krasotkina.com/%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%88%D1%96/%D0%A9%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B5%20%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.html>

45. Яременко Н., Коломієць Н. Креолізовані тексти як складова дидактичного дизайну літературознавчих дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 57. Т. 3. Дрогобич. 2022. С. 203–209.

Для написання курсових робіт з української мови

Методологія та організація наукових досліджень

1. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 258 с.

2. Грищенко І. М., Грищенко М. В. Академічне письмо: теорія і практика написання наукових текстів. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2022. 320 с.

3. Єрмоленко С. Я. Мова і мовлення в науковому дискурсі. Київ: Наукова думка, 2020. 288 с.

4. Ковальчук В. В., Мойсеєнко Л. А. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. 5-те вид., перероб. і допов. Київ: Професіонал, 2021. 240 с.

5. Сурмін Ю. П. Магістерська дисертація: методологія та технологія підготовки. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: НАДУ, 2019. 306 с.

Актуальні питання українського мовознавства та лінгводидактики

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2020. 327 с.

2. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Концептуальні засади компетентісно орієнтованого навчання української мови. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2021. 188 с.

3. Городенська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 248 с.

4. Кучеренко І. А. Теоретичні і технологічні засади сучасного уроку української мови. 2-ге вид., перероб. і допов. Умань: Візаві, 2021. 298 с.

5. Омельчук С. А. Сучасна українська лінгводидактика: вектори розвитку. Київ: Педагогічна думка, 2022. 312 с.

6. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм в українській літературній мові ХХІ століття. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 352 с.

Інтеграція та інновації в середній освіті

1. Богдан С. К., Гуйванюк Н. В. Риторика і культура мовлення вчителя-словесника: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 364 с.

2. Бібік Н. М., Вашуленко О. П., Пометун О. І. Нова українська школа: поради для вчителя. 2-ге вид., допов. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.

3. Романишина Н. В., Кравцова Н. Є. Цифрові технології в навчанні української мови та літератури. Хмельницький: ХГПА, 2022. 220 с.

Інтернет-джерела

1. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.inmo.org.ua/> (дата звернення: 24.02.2026).

2. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Електронний архів. URL: <https://ilnan.gov.ua/> (дата звернення: 24.02.2026).

3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Електронний фонд. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 24.02.2026).

4. Міністерство освіти і науки України. Нормативно-правова база. URL: <https://mon.gov.ua/ua/normativno-pravova-baza> (дата звернення: 24.02.2026).

5. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». Навчальні програми. URL: <https://imzo.gov.ua/> (дата звернення: 24.02.2026).

6. Освітній проєкт «На Урок». Електронний архів публікацій. URL: <https://naurok.com.ua/> (дата звернення: 24.02.2026).

7. Електронна бібліотека «Українська література». URL: <https://www.ukrlib.com.ua/> (дата звернення: 24.02.2026).

8. Словник.ua – тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnkyk.ua/> (дата звернення: 24.02.2026).

9. Читомо. Культурно-видавничий проєкт. URL: <https://chytomo.com/> (дата звернення: 24.02.2026).

10. Караман С. О., Караман О. В., Горошкіна О. М. та ін. Сучасна українська літературна мова : електронний підручник. Київ, 2022. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42961/> (дата звернення: 24.02.2026).

Зарубіжні джерела для написання курсових робіт

1. Dąbrowska, K. English for Academic Purposes: A Guide for Polish Students. Gdańsk: UG, 2024. 310 s.

2. Dąbrowski, T. Interactive Tasks for Learning English. Poznań: UAM, 2025. 300 s.

3. Grabowski, J. Common Mistakes of Polish Learners of English. Warszawa: Scholar, 2023. 230 s.

4. Grabowski, P. English Vocabulary and Usage for Students. Lublin: UMCS, 2025. 260 s.
5. Kamińska, A. Idioms and Phrases in Modern English. Kraków: Universitas, 2022. 220 s.
6. Kamiński, L. Teaching Materials for English Language Teachers. Kraków: Universitas, 2024. 310 s.
7. Kowalski, J. English Grammar in Practice: A Modern Approach. Warszawa: PWN, 2023. 320 s.
8. Lewandowska, A. Teaching Listening and Speaking Skills in English. Gdańsk: UG, 2023. 260 s.
9. Lewandowski, K. Articles on Teaching English in Polish Schools [стаття]. Warszawa: Czasopismo Filologiczne, 45(2), 2022, s. 33–56.
10. Malinowski, P. English Vocabulary for Beginners and Intermediate Students. Warszawa: PWN, 2022. 240 s.
11. Malinowski, R. Exercises in English Grammar and Composition. Warszawa: Scholar, 2023. 290 s.
12. Nowak, A. Teaching English as a Foreign Language: Methods and Techniques. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.
13. Nowak, K. Grammar Exercises for English Classes. Kraków: Universitas, 2024. 280 s.
14. Nowak, M. Monograph: English Language Teaching in Poland Current Trends. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
15. Nowicki, L. English for Beginners: A Step by Step Guide. Poznań: UAM, 2023. 250 s.
16. Piotrowska, E. Practical English for Everyday Communication. Warszawa: PWN, 2025. 300 s.
17. Piotrowska, M. Practical Approaches to Teaching English. Lublin: UMCS, 2023. 320 s.
18. Piotrowski, J. Methodical Recommendations for English Teachers. Poznań: UAM, 2023. 270 s.
19. Wiśniewska, M. Practical English for Teachers. Poznań: Adam Marszałek, 2024. 350 s.
20. Zieliński, T. Phonetics and Pronunciation in English. Wrocław: Ossolineum, 2023. 200 s.

Для написання курсових робіт з української літератури

1. Dąbrowska, K. *Analiza motywów literackich w ukraińskiej prozie współczesnej*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
2. Dąbrowski, T. *Analiza narracji i stylu w literaturze ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2022. 260 s.
3. Grabowski, J. *Motywy literackie w epoce romantyzmu ukraińskiego*. Warszawa: Scholar, 2024. 310 s.
4. Grabowski, T. *Podstawy analizy poezji ukraińskiej*. Warszawa: Scholar, 2022. 250 s.
5. Kamiński, K. *Rekomendacje metodyczne w nauczaniu literatury ukraińskiej*. Poznań: UAM, 2025. 310 s.

6. Kamiński, L. *Literatura ukraińska a tożsamość narodowa*. – Warszawa: PWN, 2023. 280 s.
 7. Kowal, M. *Historia literatury ukraińskiej XX wieku*. Warszawa: PWN, 2023. 350 s.
 8. Kowalski, R. *Rekomendacje dydaktyczne do analizy literatury ukraińskiej*. Poznań: UAM, 2022. 280 s.
 9. Lewandowska, A. *Artykuły o literaturze ukraińskiej w czasopiśmie naukowych* [стаття]. Kraków: Studia Slawica, 12(1), 2023, s. 15-42.
 10. Lewandowski, P. *Materiały edukacyjne do literatury ukraińskiej*. – Warszawa: PWN, 2024. 320 s.
 11. Malinowska, A. *Literatura ukraińska współczesna – wybór tekstów*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
 12. Malinowska, J. *Twórczość ukraińska i europejska – porównania dydaktyczne*. Kraków: Universitas, 2023. 300 s.
 13. Malinowski, P. *Monografia literatury ukraińskiej w Polsce – wpływ edukacyjny*. Warszawa: Scholar, 2024. 340 s.
 14. Nowak, B. *Analiza tekstów literackich w dydaktyce*. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.
 15. Nowak, P. *Praca z tekstem literackim w klasie*. Lublin: UMCS, 2023. 320 s.
 16. Nowicka, E. *Studia literackie nad epiką ukraińską*. Lublin: UMCS, 2024. 320 s.
 17. Piotrowska, B. *Ćwiczenia interpretacyjne w literaturze ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2024. 300 s.
 18. Piotrowska, M. *Interpretacje poezji ukraińskiej w dydaktyce szkolnej*. Poznań: UAM, 2025. 300 s.
 19. Wiśniewski, P. *Literatura ukraińska w kontekście europejskim*. Lublin: UMCS, 2024. 320 s.
 20. Zielińska, K. *Twórczość Tarasa Szewczenki – studium interpretacyjne*. Wrocław: Ossolineum, 2025. 300 s.
- Для написання курсових робіт з англійської мови**
1. Dąbrowska, K. *English for Academic Purposes: A Guide for Polish Students*. Gdańsk: UG, 2024. 310 s.
 2. Dąbrowski, T. *Interactive Tasks for Learning English*. Poznań: UAM, 2025. 300 s.
 3. Grabowski, J. *Common Mistakes of Polish Learners of English*. Warszawa: Scholar, 2023. 230 s.
 4. Grabowski, P. *English Vocabulary and Usage for Students*. Lublin: UMCS, 2025. 260 s.
 5. Kamińska, A. *Idioms and Phrases in Modern English*. Kraków: Universitas, 2022. 220 s.
 6. Kamiński, L. *Teaching Materials for English Language Teachers*. Kraków: Universitas, 2024. 310 s.
 7. Kowalski, J. *English Grammar in Practice: A Modern Approach*. Warszawa: PWN, 2023. 320 s.

8. Lewandowska, A. *Teaching Listening and Speaking Skills in English*. Gdańsk: UG, 2023. 260 s.
9. Lewandowski, K. *Articles on Teaching English in Polish Schools* [стаття]. Warszawa: Czasopismo Filologiczne, 45(2), 2022, s. 33-56.
10. Malinowski, P. *English Vocabulary for Beginners and Intermediate Students*. Warszawa: PWN, 2022. 240 s.
11. Malinowski, R. *Exercises in English Grammar and Composition*. Warszawa: Scholar, 2023. 290 s.
12. Nowak, A. *Teaching English as a Foreign Language: Methods and Techniques*. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.
13. Nowak, K. *Grammar Exercises for English Classes*. Kraków: Universitas, 2024. 280 s.
14. Nowak, M. *Monograph: English Language Teaching in Poland – Current Trends*. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
15. Nowicki, L. *English for Beginners: A Step by Step Guide*. Poznań: UAM, 2023. 250 s.
16. Piotrowska, E. *Practical English for Everyday Communication*. Warszawa: PWN, 2025. 300 s.
17. Piotrowska, M. *Practical Approaches to Teaching English*. Lublin: UMCS, 2023. 320 s.
18. Piotrowski, J. *Methodical Recommendations for English Teachers*. Poznań: UAM, 2023. 270 s.
19. Wiśniewska, M. *Practical English for Teachers*. – Poznań: Adam Marszałek, 2024. 350 s.
20. Zieliński, T. *Phonetics and Pronunciation in English*. Wrocław: Ossolineum, 2023. 200 s.

Для написання курсових робіт з методики української мови

1. Dąbrowska, M. *Gry edukacyjne w nauczaniu języka ukraińskiego*. Gdańsk: UG, 2025. 270 s.
2. Dąbrowska, T. *Ćwiczenia interaktywne w nauczaniu języka ukraińskiego*. Gdańsk: UG, 2023. 300 s.
3. Grabowski, J. *Zadania projektowe w nauczaniu języka ukraińskiego*. Warszawa: Scholar, 2023. 290 s.
4. Grabowski, T. *Analiza błędów uczniów w języku ukraińskim*. Wrocław: Ossolineum, 2022. 240 s.
5. Kamińska, P. *Projekty dydaktyczne w nauczaniu ukraińskiego*. Warszawa: PWN, 2025. 300 s.
6. Kamiński, L. *Ćwiczenia komunikacyjne w klasie ukraińskiego*. Poznań: UAM, 2022. 270 s.
7. Kowalska, A. *Nowoczesne metody nauczania języka ukraińskiego*. Warszawa: PWN, 2022. 250 s.
8. Lewandowski, J. *Artykuły naukowe z zakresu metodyki nauczania ukraińskiego*. Warszawa: Język i Dydaktyka, 8(2), 2023, s. 45–68.
9. Lewandowski, P. *Tworzenie materiałów dydaktycznych dla nauczycieli języka ukraińskiego*. – Warszawa: PWN, 2025. 300 s.

10. Malinowska, A. *Analiza potrzeb edukacyjnych w nauczaniu ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2023. 280 s.
 11. Malinowska, K. *Monografia: Innowacyjne metody dydaktyczne w nauczaniu języków słowiańskich*. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
 12. Malinowski, P. *Kompetencje komunikacyjne w nauczaniu ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2023. 280 s.
 13. Nowak, A. *Metody aktywizujące w klasie języka ukraińskiego*. Warszawa: Scholar, 2023. 290 s.
 14. Nowak, K. *Planowanie lekcji języka ukraińskiego*. Lublin: UMCS, 2024. 310 s.
 15. Nowak, P. *Rekomendacje metodyczne dla nauczycieli języka ukraińskiego*. Poznań: UAM, 2025. 310 s.
 16. Nowicki, R. *Metody nauczania pisania w języku ukraińskim*. Poznań: UAM, 2023. 280 s.
 17. Piotrowska, B. *Edukacja międzykulturowa w nauczaniu ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2024. 310 s.
 18. Piotrowska, E. *Materiały dydaktyczne do języka ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2024. 320 s.
 19. Wiśniewska, K. *Praktyczne aspekty dydaktyki języka ukraińskiego*. Poznań: UAM, 2024. 300 s.
 20. Zieliński, J. *Technologie cyfrowe w nauce języka ukraińskiego*. Lublin: UMCS, 2022. 260 s.
- Для написання курсових робіт з методики української літератури**
1. Dąbrowska, K. *Materiały dydaktyczne do literatury ukraińskiej*. Poznań: UAM, 2023. 280 s.
 2. Dąbrowski, T. *Monografia: Metody nauczania literatury ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
 3. Grabowski, J. *Rekomendacje metodyczne dla nauczycieli literatury*. Poznań: UAM, 2023. 280 s.
 4. Grabowski, T. *Podstawy analizy poezji ukraińskiej*. Warszawa: Scholar, 2023. 250 s.
 5. Kamiński, K. *Nowe metody pracy z tekstem literackim*. Poznań: UAM, 2022. 270 s.
 6. Kamiński, L. *Analiza tekstów literackich w praktyce szkolnej*. Warszawa: Scholar, 2025. 00 s.
 7. Kowalski, R. *Analiza motywów literackich w edukacji*. Warszawa: PWN, 2022. 260 s.
 8. Lewandowska, A. *Twórczość ukraińska a edukacja szkolna*. Kraków: Universitas, 2023. 320 s.
 9. Lewandowski, P. *Monografia: Nauczanie literatury ukraińskiej*. Warszawa: PWN, 2024. 340 s.
 10. Malinowska, J. *Literatura ukraińska współczesna w edukacji*. Kraków: Universitas, 2023. 320 s.
 11. Malinowska, J. *Nowe podejścia w dydaktyce literatury ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2023. 280 s.

12. Malinowski, P. *Analiza stylu i narracji w literaturze ukraińskiej*. Warszawa: Scholar, 2024. 300 s.
 13. Nowak, M. *Analiza motywów i narracji w literaturze ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2023. 300 s.
 14. Nowak, P. *Ćwiczenia literackie dla uczniów*. Gdańsk: UG, 2024. 310 s.
 15. Nowicka, E. *Rekomendacje dydaktyczne w nauczaniu literatury ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2024. 300 s.
 16. Piotrowska, B. *Ćwiczenia interpretacyjne dla uczniów*. Lublin: UMCS, 2025. 310 s.
 17. Piotrowska, M. *Literatura ukraińska w kontekście dydaktycznym*. Lublin: UMCS, 2023. 320 s.
 18. Piotrowski, J. *Ćwiczenia literackie i interpretacyjne w edukacji szkolnej*. Poznań: UAM, 2025. 310 s.
 19. Wiśniewska, K. *Ćwiczenia interpretacyjne w literaturze ukraińskiej*. Poznań: UAM, 2024. 300 s.
 20. Zielińska, K. *Interpretacje poezji ukraińskiej w dydaktyce szkolnej*. Wrocław: Ossolineum, 2022. 270 s.
- Для написання курсових робіт з методики зарубіжної літератури**
1. Dąbrowska, K. *Analiza motywów i tematów literatury światowej w edukacji*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
 2. Dąbrowski, T. *Analiza narracji i stylu w literaturze światowej*. Kraków: Universitas, 2022. 260 s.
 3. Grabowski, J. *Kompetencje literackie ucznia a metody nauczania*. Warszawa: Scholar, 2024. 310 s.
 4. Grabowski, T. *Podstawy analizy poezji i prozy obcej*. Warszawa: Scholar, 2022. 250 s.
 5. Kamiński, K. *Rekomendacje metodyczne w nauczaniu literatury światowej*. Poznań: UAM, 2025. 310 s.
 6. Kamiński, L. *Literatura światowa a edukacja międzykulturowa*. Warszawa: PWN, 2023. 280 s.
 7. Kowalski, J. *Metody nauczania literatury światowej w szkole*. Warszawa: PWN, 2023. 320 s.
 8. Kowalski, R. *Rekomendacje dydaktyczne dla nauczycieli literatury obcej*. Poznań: UAM, 2022. 280 s.
 9. Lewandowska, A. *Artykuły o nauczaniu literatury światowej w czasopismach naukowych* [стаття]. Kraków: Studia Anglica, 12(1), 2023, s. 15-42.
 10. Lewandowski, P. *Materiały edukacyjne do nauczania literatury obcej*. Warszawa: PWN, 2024. 320 s.
 11. Malinowska, A. *Gry i projekty edukacyjne w nauczaniu literatury światowej*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
 12. Malinowska, J. *Literatura światowa i porównania dydaktyczne*. Kraków: Universitas, 2023. 300 s.
 13. Malinowski, P. *Monografia: Innowacyjne metody nauczania literatury światowej*. Warszawa: Scholar, 2024. 340 s.
 14. Nowak, A. *Nowoczesne strategie dydaktyczne w nauczaniu literatury obcej*. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.

15. Nowak, P. *Praca z tekstem literackim w nauczaniu literatury światowej*. Lublin: UMCS, 2023. 320 s.
16. Nowicka, E. *Studia literackie nad literaturą obcą w dydaktyce*. Lublin: UMCS, 2024. 320 s.
17. Piotrowska, B. *Ćwiczenia interpretacyjne w literaturze obcej*. Kraków: Universitas, 2024. 300 s.
18. Piotrowska, M. *Interpretacja poezji i prozy w nauczaniu literatury obcej*. Poznań: UAM, 2025. 300 s.
19. Wiśniewska, M. *Analiza tekstów literatury światowej w dydaktyce szkolnej*. Lublin: UMCS, 2024. 300 s.
20. Zieliński, T. *Praktyczne ćwiczenia z literatury obcej*. Wrocław: Ossolineum, 2025. 260 s.

Інтернет-джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavnyi-standart-bazovoi-serednoi-osviti?utm>
2. Екранізація творів зарубіжної літератури. URL: <https://personalityschool.bnvo.com.ua/biblioteka/mediateka/ekranizatsiya-tvoriv-zarubizhnoyi-literatury>
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
4. Концепція Нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/no_vu-ukrainska-shkola-compressed.pdf.
5. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Персональний сайт вчителя зарубіжної літератури Любові Волобуєвої. URL: http://lyubov-volobueva.kh.sch.in.ua/videoteka/hudozhni_filmi_pro_pisjmennikov
7. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-stratehii-rozvytku-chytannia-na-period-do-2032-roku-chytannia-iak-zhyttieva-s190-30323>
8. Сайт вчителя зарубіжної літератури Шевченко Алли Віталіївни. URL: <https://u.jimcdn.com/cms/o/sf8619e12f0404ac3/emotion/crop/header.jpg?t=161856518>
9. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи (рівень стандарту). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalniprogrami-dlya-10-11-klasiv>

РОЗДІЛ III

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ Й ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

3.1. Загальні положення

Магістр – освітній ступінь, здобуваний на другому рівні вищої освіти, що присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) унаслідок успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Магістри повинні бути більш ерудовані, оперувати фундаментальною науковою базою й методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, застосовувати методи отримання, обробки, зберігання й використання наукової інформації, бути спроможним до науково-дослідницької та науково-педагогічної діяльності.

Основна мета магістерської діяльності – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно здійснювати науковий пошук і розв’язувати конкретні окреслені наукові завдання.

Підсумкова атестація зі спеціальності А4 Середня освіта здійснюється на підставі оцінювання набутих компетентностей випускників, передбачених Стандартом вищої освіти другого (магістерського) рівня освітнього ступеня «магістр» з галузі знань А Освіта, спеціальності А4 Середня освіта, предметної спеціальності А4.01 Середня освіта (Українська мова і література), як публічний і відкритий захист кваліфікаційної роботи, оцінюваний атестаційною комісією, до складу якої можуть залучати представників роботодавців, і завершується отриманням документа державного зразка про присудження ступеня магістра із присвоєнням кваліфікації «магістр». Кваліфікаційна робота засвідчує здатність розв’язувати складні задачі й проблеми в царині філології, літературознавства й дидактики, що передбачає проведення досліджень та/чи здійснення інновацій.

Цілями навчання є формування в здобувачів здатностей до розв’язання задач та проблем інноваційного характеру з організації освітнього процесу в галузі середньої освіти (рівень профільної середньої освіти), зумовлені закономірностями й особливостями сучасної теорії та методики навчання за предметними спеціальностями А4.01 Середня освіта (Українська мова і література) та А4.021 Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література).

Кваліфікаційна робота – це самостійна кваліфікаційна науково-дослідницька робота, що синтезує підсумок теоретичної та практичної підготовки в межах нормативного та варіативного складників освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітньої програми «Середня освіта. Українська мова та література» галузі знань А Освіта спеціальностей А4.01 Середня освіта (Українська мова і література) та А4.021 Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) є формою контролю набутих студентом у процесі навчання

інтегрованих умінь, знань, навичок, які необхідні для виконання професійних обов'язків учителя української мови та літератури, англійської мови, чи зарубіжної літератури. Кваліфікаційна робота є результатом виконання студентом індивідуального, науково-практичного завдання, яке він отримує на завершальному етапі навчання в закладі вищої освіти. Робота публічно захищається випускником закладу вищої освіти за присутності екзаменаційної комісії.

Робота є кваліфікаційним документом, на підставі якого екзаменаційна комісія визначає рівень теоретичної підготовки випускника, його готовність до самостійної роботи за фахом і приймає рішення про присвоєння академічного ступеня магістра.

Мета виконання кваліфікаційної роботи на другому (магістерському) рівні – систематизація, закріплення й розширення набутих під час навчання теоретичних знань та практичних навичок здобувачів.

Кваліфікаційна робота – це науково-практичне дослідження інноваційної спрямованості, її тема має бути актуальною.

Загальні вимоги до виконання кваліфікаційної магістерської роботи: чіткість побудови структурних елементів, логіка викладу дослідження, послідовність і конкретність структурування матеріалу, переконлива аргументація, доказовість висновків й обґрунтованість рекомендацій, практична значущість отриманих результатів. Написання кваліфікаційної роботи на другому (магістерському) рівні передбачає формування й розв'язання реальних і найбільш актуальних для конкретного об'єкта дослідження теоретичних і практичних завдань. Кваліфікаційна робота повинна відповідати основним критеріям оцінювання наукових результатів дослідження та містити:

- визначення актуальності обраної теми дослідження;
- наукове обґрунтування одержаних результатів;
- самостійність виконання досліджень, особистий внесок магістра щодо отриманих результатів;
- достовірність дослідження;
- практичне значення одержаних нових результатів.

Кваліфікаційна робота на другому (магістерському) рівні, що підлягає захисту, має відповідати вимогам щодо актуальності, новизни, змісту та оформлення. Ці питання, а також поради щодо вибору теми роботи магістрів, її розкриття, вимоги до оформлення й захисту роботи на засіданні державної екзаменаційної комісії розкрито в репрезентованих методичних рекомендаціях.

1.1 Методичні рекомендації щодо підготовки й захисту кваліфікаційних робіт (далі – КР) здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти освітньо-професійної програм «Середня освіта (Українська мова і література)» та «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» із галузі знань А Освіта спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) (далі – Методичні рекомендації) визначають загальні вимоги до КР, вимоги до її змісту, обсягу та структури. Методичні рекомендації також регламентують порядок виконання КР здобувачами вищої освіти та її організаційний супровід.

1.2 Здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, (далі – здобувач) виконує КР як власний проєкт за унормованою в Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» процедурою, щодо якої планує свої дії з урахуванням індивідуальних здібностей та умінь.

1.3 Методичні рекомендації укладено на підставі:

- Положенням про кваліфікаційні роботи у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/01092021%20положення%20кваліфікац.роботи.pdf>), затверджене Вченою радою Університету 30 серпня 2021 р., протокол № 1 (наказ № 509 від 30.08.2021 р.);

- інших чинних нормативно-правових актів у царині освіти.

1.4 Норми цих Методичних рекомендацій поширюється на здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти всіх форм навчання, наукових керівників КР, рецензентів, голів і членів атестаційних комісій (далі – АК).

1.5 Методичні рекомендації визначають вимоги до структури, змісту, обсягу та порядку виконання здобувачем вищої освіти КР і захисту їх перед АК.

1.6 Порядок оцінювання КР регулює Положення про порядок створення та організацію роботи атестаційної комісії у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/001.pdf>).

1.7 Порядок проведення захисту КР визначений Положенням про порядок створення та організацію роботи атестаційної комісії у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/001.pdf>).

1.8 Виконання та захист КР здійснюється здобувачами вищої освіти державною мовою.

1.9 Відповідальними за актуальність і відповідність тематики КР профілю спеціальності та освітньо-професійної програми підготовки фахівця, а також за керівництво та організацію її виконання, є науковий керівник КР, керівник проєктної групи (гарант) освітньої програми та завідувач випускової кафедри.

1.10 Відповідальним за всі викладені у КР відомості про закономірності розвитку мови, літератури й дидактики, наукові позиції щодо аналізу особливостей мовленнєвих рівнів, їх взаємозв'язків тощо, прийняті рішення (аргументації, висновки) і використані методи збору, інтерпретації та застосування даних є безпосередньо здобувач – автор КР.

1.11 Кваліфікаційна робота є науково-дослідною роботою, що виконується здобувачем вищої освіти згідно з освітньою програмою та навчальним планом на завершальному етапі навчання відповідного освітнього рівня й передбачає:

- 1) систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності (спеціалізації) і застосування їх для розв'язання конкретних наукових, методичних та інших завдань;

- 2) розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження та (за потреби) експерименту, пов'язаних з темою КР.

КР – це самостійно виконане й логічно завершене навчально-наукове дослідження, яке закінчує цикл професійної підготовки здобувача вищої освіти

другого (магістерського) рівня. Робота за рівнем й обсягом знань, умінь, інших компетентностей має відповідати вимогам стандарту вищої освіти для другого (магістерського) рівня та профілю освітньо-професійної програми «Середня освіта (Українська мова і література)». Підготовка КР передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності й застосування їх для розв'язання конкретних наукових, методичних та інших завдань.

1.12 Самостійність виконання КР передбачає її оригінальність, наявність елементів новизни матеріалів і результатів чи концептуально нове узагальнення раніше відомих тез, доробків і положень. Будь-які форми запозичення раніше отриманих наукових результатів без покликання на автора й джерело запозичення, цитування без покликання на відповідне наукове дослідження не припустимі.

1.13 Логічна завершеність КР означає цілісність і внутрішню єдність роботи, взаємопов'язаність мети, завдань, методів і методик, структури, повноти, результатів дослідження.

1.14 Виконана КР є підставою для отримання відомостей про знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості здобувача, набуті під час навчання, їх можна ідентифікувати, виміряти й оцінити.

1.15 КР притаманна кваліфікаційна функція, тобто її готують для прилюдного захисту, на підставі якого атестаційна комісія (далі – АК) офіційно встановлює результат оцінювання і визнання досягнення здобувачем компетентностей і результатів навчання відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту.

1.16 Атестація проводиться у формі прилюдного захисту (демонстрації) з дотриманням принципів відкритості й гласності.

1.17 Другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає здобуття здобувачем поглиблених теоретичних та/чи практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад формування наукової та/чи професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного типу відповідного рівня професійної діяльності.

1.18 Перелік загальних та фахових компетентностей КР за ОП «Середня освіта (Українська мова і література)»:

ІК Здатність розв'язувати складні задачі чи проблеми в галузі освіти (в системі середньої освіти, фахової передвищої освіти), що передбачає здійснення інновацій та/чи проведення педагогічних досліджень і характеризується невизначеністю умов.

ЗК4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність здійснювати науково-педагогічні дослідження, прогнозувати та презентувати їх результати.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

СК1. Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності; усвідомлювати концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування системи освіти, усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

СК2. Здатність використовувати інновації у професійній діяльності; застосовувати інноваційні освітні технології.

СК4. Здатність до моделювання змісту навчання, формування в учнів ключових компетентностей та здійснення інтегрованого навчання.

СК 8. Здатність формувати в учнів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності.

ПК1. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки, необхідні для професійної та/чи інноваційної діяльності.

ПК2. Здатність оперувати методами наукового аналізу та структурування мовного й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методів, прийомів, методик.

ПК3. Здатність застосовувати на практиці знання про принципи, методи та прийоми аналізу художнього тексту.

ПК4. Здатність застосовувати поглиблені знання із літературознавства (загального мовознавства) для вирішення професійних завдань; вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

Отримані компетентності сприяють досягненню таких програмних результатів навчання:

ПРН4. Формулює наявні проблеми у сфері освітньої діяльності, демонструє навички їх критичного аналізу, генерує нові ідеї, аргументує можливі шляхи їх вирішення та критично оцінює їх спроможність.

ПРН6. Визначає і характеризує основні принципи, закони та методики науково-педагогічних досліджень; описує апарат науково-педагогічного дослідження, демонструє навички презентації результатів науково-педагогічного дослідження.

ПРН7. Визначає, аналізує та характеризує педагогічні інновації, демонструє вміння їх практичного застосування у професійній діяльності.

ПРН9. Демонструє вміння класифікувати, упорядковувати й узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов навчального процесу, потреб формування ключових компетентностей та інтегрованого навчання.

ПРН14. Демонструє дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та демонструє вміння формувати її в учнів.

ПРН17. Орієнтується в різних лінгвістичних напрямках і школах (літературних напрямках і течіях), критично осмислює історичні надбання та новітні досягнення мовознавчої (літературознавчої) науки, демонструє власну інтерпретацію літературних (мовних) явищ.

ПРН18. Володіє вміннями виконувати власне дослідження (проект, освітній практико орієнтований проект), узагальнювати й оприлюднювати результати діяльності з розроблення актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах, навчально-методичних посібниках тощо).

ПРН21. Уміє застосовувати поглиблені знання з теорії української мови (літератури) для вирішення професійних завдань, вільно користується спеціальною термінологією в галузі досліджень з української філології.

ПРН24. Здійснює науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретує та структурує його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулює узагальнення на основі самостійно опрацьованих та апробованих даних.

Перелік загальних та фахових компетентностей КР за ОП «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»:

ЗК4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність здійснювати науково-педагогічні дослідження, прогнозувати та презентувати їх результати.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

СК1. Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності; усвідомлювати концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування системи освіти, усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

СК2. Здатність використовувати інновації у професійній діяльності; застосовувати інноваційні освітні технології та методики навчання з предметної спеціальності у стандартних, нестандартних та невизначених ситуаціях.

СК4. Здатність до моделювання змісту навчання, формування в учнів ключових компетентностей та здійснення інтегрованого навчання.

СК 8. Здатність формувати в учнів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності.

Отримані компетентності сприяють досягненню таких програмних результатів навчання:

ПРН1. Демонструє вміння застосовувати знання з психології, педагогіки, фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності) у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності, поглиблює знання з предметної області.

ПРН2. Демонструє вміння використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній діяльності, презентації власних та спільних результатів, реалізації дистанційного та змішаного навчання тощо.

ПРН3. Називає і описує основні принципи, функції, сучасні форми та методи управління освітньої діяльності, демонструє вміння планувати й управляти освітньою діяльністю, забезпечувати та оцінювати її якість.

ПРН4. Формулює наявні проблеми у сфері освітньої діяльності, демонструє навички їх критичного аналізу, генерує нові ідеї, аргументує можливі шляхи їх вирішення та критично оцінює їх спроможність.

ПРН5. Описує методику розробки освітніх проєктів, пояснює зміст та призначення їх етапів, аналізує спроможність управління процесом їх впровадження, прогнозує очікувані результати.

ПРН7. Визначає, аналізує та характеризує педагогічні інновації, демонструє вміння їх практичного застосування у професійній діяльності.

ПРН9. Демонструє уміння класифікувати, упорядковувати і узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов навчального процесу, потреб формування ключових компетентностей та інтегрованого навчання.

ПРН10. Називає і аналізує шляхи мотивації учнів до саморозвитку, демонструє вміння розробляти план практичної реалізації для формування адекватної позитивної самооцінки й я-ідентичності.

ПРН11. Демонструє уміння забезпечувати конструктивну та безпечну взаємодію з учасниками освітнього процесу; здійснювати супервізію, інтервізію, надавати педагогічну, психологічну та методичну допомогу учасникам освітнього процесу, організовувати роботу в інклюзивному освітньому середовищі

ПРН12. Знає та дотримується умов функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

ПРН13. Демонструє здатність діяти автономно і в команді.

ПРН14. Демонструє дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та демонструє вміння формувати її в учнів.

ПРН1у. Орієнтується в різних лінгвістичних напрямках і школах (літературних напрямках і течіях), критично осмислює історичні надбання та новітні досягнення мовознавчої (літературознавчої) науки, демонструє власну інтерпретацію літературних (мовних) явищ.

ПРН2у. Володіє вміннями виконувати власне дослідження (проєкт, освітній практико орієнтований проєкт), узагальнювати й оприлюднювати результати діяльності з розроблення актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах, навчально-методичних посібниках тощо).

ПРН3у. Застосовує сучасні методики й технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в галузі викладання та навчання української мови і літератури.

ПРН4у. Уміє застосовувати різні мовознавчі, літературознавчі методи дослідження та системного аналізу літературних текстів, визначати їхні композиційні, жанрові та стилістичні особливості.

ПРН5у. Уміє застосовувати поглиблені знання з теорії української мови (літератури) для вирішення професійних завдань, вільно користується спеціальною термінологією в галузі досліджень з української філології.

ПРН1а. Демонструє граматичну правильність, лексичний діапазон і соціолінгвістичну відповідність власного мовлення, вільно володіє сучасними лексико-граматичними, орфоепічними, орфографічними та пунктуаційними нормами англійської мови для здійснення професійної комунікації і міжособистісного спілкування в усному і писемному мовленні; конструює стилістично довершений текст певного стилю.

ПРН2а. Здійснює лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних жанрів і стилів, а також пояснює ідейно-тематичний зміст різностильових та різножанрових літературних текстів як складної структурно-семантичної єдності взаємопов'язаних та взаємодіючих одиниць, враховуючи їх жанрово-стилістичні особливості та ідіостиль автора.

ПРН3а. Обирає методи і прийоми навчання іноземної мови і зарубіжної літератури і контролю навчальних досягнень учнів відповідно до цілей і завдань освітнього процесу; оцінює навчальні матеріали та адаптує їх до конкретного освітнянського контексту, створює навчально-методичне забезпечення для проведення занять з іноземної мови і зарубіжної літератури.

ПРН4а. Здійснює міжкультурну комунікацію і долає міжкультурні бар'єри на основі знання особливостей, цінностей, властивих культурам країн мов, що вивчаються; знання основних відмінностей концептуальної і мовної картини світу носіїв англійської мови; знання світоглядних засад, ментальних особливостей та онтологічних характеристик української та світової культури.

ПРН5а. Використовує гуманістичний потенціал іноземної мови і культури для формування духовного світу громадян України, забезпечує організацію діалогу мов і культур на заняттях з іноземної мови і зарубіжної літератури.

ПРН6а. Взаємодіє зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використовує практичний досвід і мовно-літературний контекст для реалізації цілей освітнього процесу в закладах середньої і вищої освіти.

ПРН7а. Демонструє рівень загальнотеоретичної та професійної підготовки з іноземної мови і зарубіжної літератури та методики їх навчання, уміння збирати наукову інформацію з тематики дослідження, використовуючи різні джерела інформації, формулювати цілі та завдання і вибрати відповідні методи дослідження, в тому числі й емпіричні; здійснює самостійний науковий пошук для оптимізації процесу навчання іноземної мови і зарубіжної літератури в конкретному освітнянському контексті.

1.19 Кваліфікаційна робота передбачає проведення досліджень та/чи здійснення інновацій щодо розв'язання актуальної науково-лінгвістичної чи іншої проблеми, відповідно до спеціальностей, синтезує підсумок теоретичної та практичної підготовки в рамках нормативного й варіативного складників певної освітньо-професійної програми підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти і є формою контролю набутих здобувачем під час навчання динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, проводити професійну та (чи) подальшу навчальну діяльність.

1.20 Кваліфікаційна робота денної та заочної форми навчання виконується впродовж усіх трьох семестрів навчання – для терміну підготовки фахівців 1 рік 4 місяці. Обсяг часу на виконання кваліфікаційної роботи визначено освітньо-професійною програмою підготовки фахівця та відповідним навчальним планом.

1.21 На підставі результатів захисту кваліфікаційної роботи на засіданні АК здобувачу присвоюється кваліфікація «Магістр освіти за спеціальністю Середня освіта (Українська мова і література)». Вчитель української мови і

літератури, викладач закладу фахової передвищої освіти» чи «Магістр освіти за спеціальностями «Середня освіта (Українська мова і література)» та «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)». Вчитель української мови і літератури, викладач закладу фахової передвищої освіти. Вчитель англійської мови та зарубіжної літератури, викладач закладу фахової передвищої освіти.

3.2. Організація виконання кваліфікаційної роботи

3.2.1 Етапи й процес виконання кваліфікаційної роботи

Під час виконання кваліфікаційної роботи можна виокремити такі організаційні етапи:

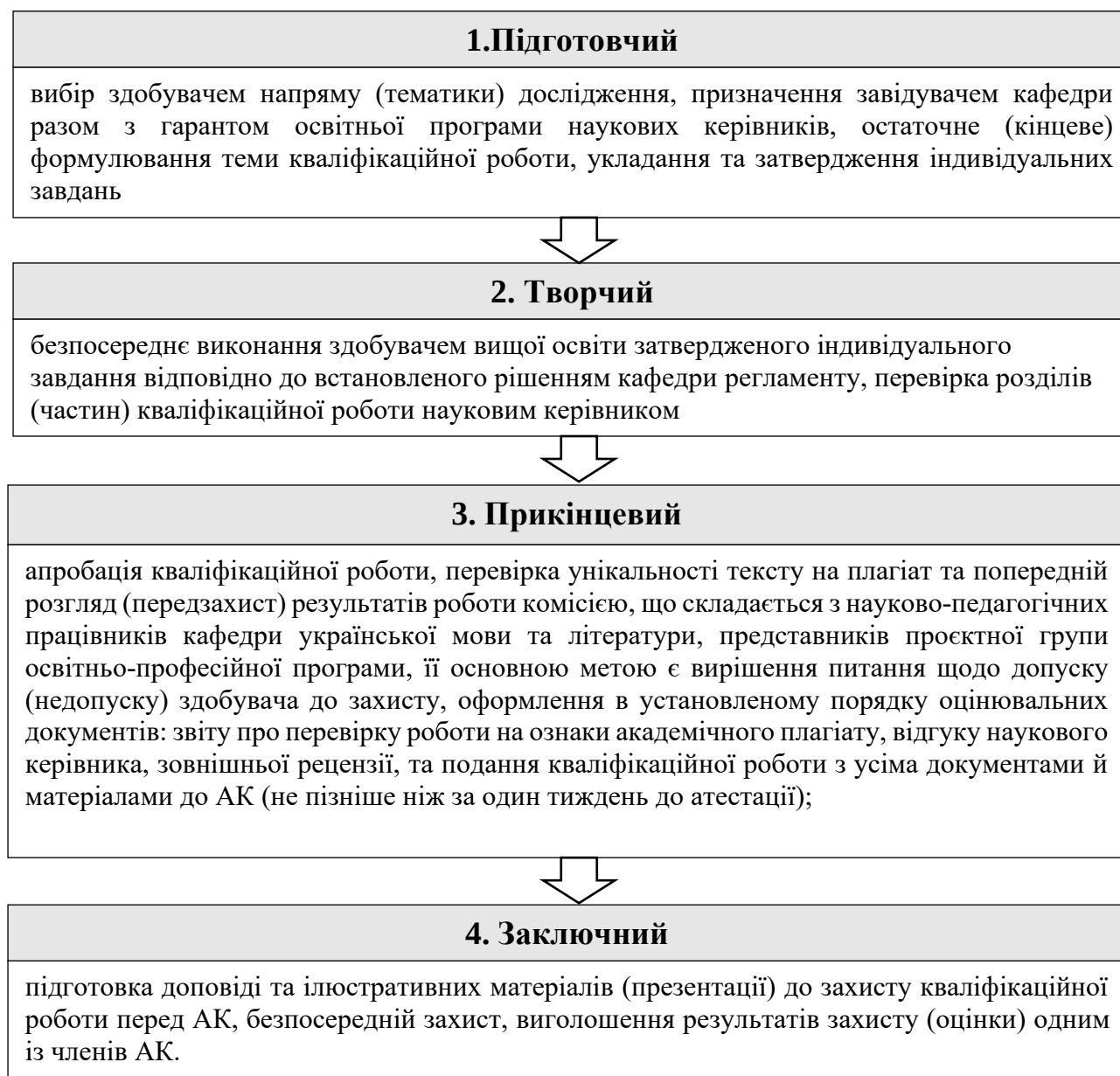

Рис. 2.1. Організаційні етапи виконання кваліфікаційної роботи

Рис. 2.2. Процес виконання кваліфікаційної роботи

3.2.2 Тематика кваліфікаційних робіт

3.2.2.1 Формування напрямів дослідження та тематики кваліфікаційних робіт на другому (магістерському) рівні й доведення її до відома здобувачів здійснюється кафедрою української мови та літератури від початку першого семестру навчання.

Напрями дослідження та тематика кваліфікаційної роботи на другому (магістерському) рівні для ОП «Середня освіта (Українська мова і література)» і «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» спеціальності А4 Середня освіта (Українська мова і література) повинні відповідати предметній області освітньо-професійної програми, урахувувати потреби науки й практики, результати науково-дослідної роботи кафедри.

Напрями дослідження та тематика кваліфікаційної роботи на другому (магістерському) рівні переглядається й оновлюється щорічно й повинні відбивати сучасні тенденції розвитку філологічної царини.

Перелік напрямів дослідження та орієнтовну тематику кваліфікаційної роботи на другому (магістерському) рівні наведено в [Розділі VIII](#).

3.2.2.2 Вибір напрямку кваліфікаційної роботи є прерогативою здобувача вищої освіти з урахуванням: власних наукових інтересів; запропонованих кафедрою напрямів і тематики наукових досліджень; особливостей бази практики чи місця постійної роботи, на матеріалах яких виконується Кваліфікаційна робота; можливості отримання необхідної інформації.

Здобувачу надається право запропонувати власний напрям дослідження в межах предметної сфери освітньо-професійної програм «Середня освіта (Українська мова і література)» і «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» з обґрунтуванням доцільності його розроблення. Обговорення та прийняття рішення щодо затвердження такого напрямку відбувається на засіданні кафедри за участі здобувача та за присутності керівника проєктної групи (гаранта) відповідної освітньої програми.

3.2.2.3 Тема кваліфікаційної роботи повинна бути актуальною, вказувати на наявність невирішених чи недостатньо обґрунтованих проблем у наукових джерелах, відповідати сучасному стану певного наукового напрямку й векторам його розвитку.

3.2.2.4 Тема кваліфікаційної роботи формується разом із науковим керівником чи обирається здобувачем з наданого переліку, розглядається на засіданні випускової кафедри та затверджується наказом ректора. Офіційно затверджена тема кваліфікаційної роботи може бути скорегована лише на підставі службової записки, укладеної завідувачем кафедри.

3.2.2.5 Формування та затвердження теми кваліфікаційної роботи відбувається за такою процедурою:

– здобувач вищої освіти письмово заявляє про обраний напрям та орієнтовну тему кваліфікаційної роботи за формою встановленого зразка ([додаток В](#)). Заява здобувача вищої освіти є підставою для призначення наукового керівника;

- здобувач разом з визначеним науковим керівником формулює остаточну тему кваліфікаційної роботи;
- теми кваліфікаційних робіт здобувачів обговорюються і затверджуються на засіданні випускової кафедри;
- завідувач випускової кафедри на підставі поданих здобувачами заяв і рішення кафедри щодо тем кваліфікаційних робіт формує і вносить проект наказу ректора Університету щодо затвердження тем кваліфікаційних робіт.
- у виняткових випадках на підставі мотивованої заяви здобувача, узгодженої з науковим керівником та завідувачем кафедри, можливе редакційне уточнення затвердженої теми. Така зміна вноситься додатковим наказом ректора.

3.2.3 Функції випускової кафедри, деканату, наукового керівника та здобувача вищої освіти щодо організації виконання кваліфікаційної роботи

3.2.3.1 Кафедра української мови та літератури:

– Розробляє спільно з керівником (представниками) проектної групи освітньо-професійної програми методичні рекомендації щодо виконання кваліфікаційної роботи на другому (магістерському) рівні, що конкретизують вимоги Положення щодо їх змісту, обсягу, порядку контролю за виконанням, підготовки до захисту тощо з урахуванням особливостей освітньо-професійної програми. Доводить до відома здобувачів методичні рекомендації та регламент (календарний план-графік) КР (надсилається кафедрою в окремому файлі), напрями дослідження та тематику робіт за освітньою програмою.

– Призначає наукового керівника кваліфікаційної роботи (не більше п'яти робіт другого (магістерського) рівня водночас у доцента й не більше восьми робіт у професора) з урахуванням побажань здобувача, науково-педагогічного навантаження та вимог Положення про кваліфікаційні роботи у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет»

(<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/01092021%20положення%20кваліфікац.роботи.pdf>). У разі визнання кваліфікаційної роботи як такої, що має частково міждисциплінарний характер, призначається науковий консультант з профільної кафедри. За такої ситуації завідувач кафедри української мови та літератури готує відповідне подання до навчального відділу з обґрунтуванням доцільності розподілу годин науково-педагогічного навантаження між науковим керівником і науковим консультантом.

– Готує витяг із протоколу засідання кафедри про затвердження тем кваліфікаційних робіт і призначення наукових керівників, що є підставою для підготовки проекту відповідного наказу ректора Університету. У протоколі засідання кафедри та відповідному наказі ректора Університету поруч із прізвищем керівника зазначається його науковий ступінь та/чи вчене звання. До протоколу також додається таблиця із зазначенням кількості кваліфікаційних робіт на другому (магістерському) рівні, закріплених за кожним науковим керівником.

- Формує пропозиції щодо кандидатур голови, членів та секретаря АК.
- Здійснює контроль за виконанням здобувачами кваліфікаційних робіт відповідно до затвердженого регламенту.
- Визначає процедуру підготовки кваліфікаційної роботи й терміни її представлення для перевірки на рівень академічного плагіату, інформує декана факультету гуманітарної, філологічної та економічної освіти про порушення виконання календарного плану-графіка, які можуть призвести до зриву встановлених термінів подання кваліфікаційної роботи до захисту.
- Проводить попередній розгляд (передзахист) кваліфікаційних робіт комісією, що складається з керівника проєктної групи освітньо-професійної програми та науково-педагогічних працівників кафедри. На підставі рішення зазначеної комісії протоколом засідання кафедри затверджує рішення про допуск (недопуск) здобувача до захисту робіт на засіданні АК і передає витяг із цього протоколу до деканату факультету не пізніше ніж за два тижні до початку атестації.
- У разі недопуску здобувача до захисту кваліфікаційної роботи визначає можливість її доопрацювання випускником у термін не пізніше ніж за п'ять робочих днів до початку роботи АК.
- На вимогу голови АК надає необхідну інформацію з організації освітнього процесу, його кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного й інформаційного забезпечення, заходів щодо підвищення якості підготовки фахівців тощо.
- Відбувається обговорення на засіданні кафедри підсумків роботи АК, на підставі яких розробляють і впроваджують заходи щодо підвищення якості виконання кваліфікаційних робіт й усунення недоліків, виявлених під час атестації здобувачів.

3.2.3.2 Науковий керівник кваліфікаційної роботи:

- Надає здобувачеві консультативну допомогу з формулювання теми КР, структури, ключової ідеї та робочої гіпотези дослідження; опрацювання необхідних джерел, зокрема нормативних і довідкових матеріалів, наукових видань тощо за темою КР.
- Розробляє (разом зі здобувачем) індивідуальне завдання на виконання КР ([додаток Е](#)), яке в подальшому узгоджує керівник проєктної групи та затверджує завідувач кафедри.
- Здійснює керівництво виконанням КР, розвиваючи водночас у здобувачів вищої освіти навички самостійної роботи, творчі здібності й ініціативу.
- На засіданнях кафедри повідомляє про дотримання здобувачем регламенту підготовки КР.
- У разі порушень виконання календарного плану-графіку, які можуть призвести до зриву встановлених термінів подання КР до захисту, повідомляє про це керівнику випускової кафедри й керівнику проєктної групи освітньої програми, а також деканат факультету.
- Аналізує виконану частину КР, зважаючи на рівень глибини опрацювання питань.

– Контролює відповідність змісту КР індивідуальному завданню, дотримання вимог оформлення КР, що зазначені у відповідних положеннях та методичних рекомендаціях.

– Несе відповідальність за наявність у КР системних недоліків. У разі невиконання здобувачами рекомендацій наукового керівника щодо усунення недоліків відзначає це у своєму відгуку.

– Готує відгук на КР.

Відгук наукового керівника складається в довільній формі (додаток Ж) із зазначенням:

- відповідності виконаної КР затвердженому індивідуальному завданню;
- рівня самостійності здобувача під час виконання КР;
- уміння здобувача працювати з бібліографічними джерелами, аналізувати теоретичний і практичний матеріал, обґрунтовувати висновки й пропозиції (рекомендації), застосовувати сучасні інформаційні технології та аналітичний інструментарій тощо;
- отриманих найбільш важливих теоретичних і практичних результатів та їх апробації на конференціях, семінарах тощо;
- відповідності оформлення КР вимогам Положення та Методичних рекомендацій;
- узагальненої оцінки рівня якості виконаної КР (порядок оцінювання КР визначено в Положенні про порядок створення та організацію роботи атестаційної комісії у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/001.pdf>); відповідності набутих здобувачем компетентностей вимогам освітньо-професійної програми, а також можливості присвоєння йому кваліфікації магістра з філології.

– Передає у встановленому порядку електронну версію завершеної КР для її перевірки на наявність академічного плагіату, за результатами якої й формується короткий звіт подібності.

– Разом зі здобувачами подає завідувачу кафедри української мови та літератури повністю виконані й перевірені КР для їх попереднього захисту.

– Має право бути присутнім на засіданні АК під час захисту КР, науковим керівником яких він є.

3.2.3.3 Здобувач вищої освіти:

– Несе відповідальність за якість підготовленої КР, а також своєчасне, із дотриманням регламенту, подання науковому керівнику розділів (частин) КР.

– Отримує від наукового керівника консультаційну допомогу з вибору (формування) напряму й теми дослідження, структури, основної ідеї дослідження; опрацювання необхідних джерел, зокрема нормативних і довідкових матеріалів, наукових видань тощо за темою КР.

– Реагує на зауваження наукового керівника й за відсутності суттєвих невідповідностей власній авторській ідеї вносить відповідні зміни до КР.

– Подає на кафедру української мови та літератури цілковито виконану КР для її попереднього захисту.

- Готує доповідь та ілюстративні матеріали до захисту КР на засідання АК.
- Несе відповідальність за дотримання вимог до оформлення КР та її структурних елементів, вимог академічної доброчесності.

3.2.3.4 Деканат факультету:

- Представник деканату укладає, за узгодженням з головами АК, розклад роботи комісій, один примірник якого подає до навчального відділу.
- Не пізніше одного дня до початку атестації надає АК:
 - копію розпорядження декана факультету щодо допуску здобувачів до атестації;
 - заповнені Індивідуальні навчальні плани студентів, що допускаються до атестації;
 - зведені відомості про підсумки виконання кожним здобувачем навчального плану відповідної освітньої програми й отримані оцінки з усіх видів навчальної роботи.
- Формує списки здобувачів, допущених до атестації, і надає допуск, засвідчений розпорядженням по факультету;
- Готує проекти наказу ректора:
 - про відрахування здобувачів, які не допущені до атестації;
 - про відрахування здобувачів, які не пройшли атестацію у встановлений термін з неповажних причин.

3.3. Вимоги до кваліфікаційної роботи

3.3.1 Структурні вимоги до КР

3.1.1 Кваліфікаційна робота як оригінальне дослідження повинна бути цілісною творчою самостійною науковою роботою здобувача вищої освіти, мати логічну побудову й відповідати профілю зазначеної спеціальності. Наповнення КР визначене її темою й відбите в плані, укладеному здобувачем вищої освіти за активної участі наукового керівника. Відповідно до обраної теми здобувач вищої освіти самостійно чи за рекомендацією наукового керівника повинен ознайомитися з відповідними нормативними документами, науковою та навчальною літературою та скласти проєкт плану, що обговорює та погоджує з науковим керівником.

3.1.2 Структура кваліфікаційної роботи

У кваліфікаційній роботі повинні бути розглянуті теоретичні й практичні аспекти теми, робота містить два чи три змістових розділи (рис. 3.1)

Титульна сторінка кваліфікаційної роботи
Зміст
Вступ коротке обґрунтування обраної теми; актуальність і ступінь розробленості проблеми; мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження; база дослідження; методи дослідження; науковий

та практичний результат роботи, особистий внесок здобувача, апробація результатів дослідної роботи здобувача)
Основна змістовна частина
Висновки (резюме виконаної роботи з підсумком здійсненого дослідження)
Література й список використаних джерел
Додатки

Таблиця 3.1. Рекомендована структура магістерської (кваліфікаційної) роботи

Назва структурних частин роботи	Орієнтований обсяг, стор.	Зміст
Титульний аркуш (Додаток Г, Д)	1 стор. входить до загального обсягу сторінок, але номер сторінки не проставляється	Містить інформацію про ЗВО, де виконувалася робота, його відомча належність, вид роботи й найменування теми, що повинна точно збігатися з назвою в наказі), інформація про виконавця й керівника.
ЗАВДАННЯ на кваліфікаційну роботу (Додаток Е)	1 стор. додається до КР	Завдання на кваліфікаційну роботу носить інформативний характер щодо об'єкта дослідження, теми роботи та графіку її виконання. Індивідуальне завдання не нумерується, не входить до загального обсягу сторінок. Його підписує науковий керівник і здобувач, візують завідувач кафедри та керівник проєктної групи (гарант) освітньо-професійної програми. Під час захисту КР заповнене індивідуальне завдання надають для розгляду комісії.
Відгук наукового керівника (додаток Ж)	1 стор. не нумерується, не входить до загального обсягу сторінок є <u>двостороннім аркушем, додається до роботи</u>	Науковий керівник зазначає найбільш суттєві моменти КР, відповідність методів дослідження, оригінальність й обґрунтованість висновків і рекомендацій, якість оформлення й логічність викладу матеріалу, недоліки роботи. Також надається характеристика індивідуальних особливостей здобувача вищої освіти (самостійність, наполегливість, рівень теоретичної та практичної підготовки, творчий науковий підхід до вирішення окреслених завдань, ерудованість, культура тощо). Висновується про рекомендацію чи nereкомендацію КР до захисту.
Рецензія (додаток З)	1 стор. не нумерується, не входить до загального обсягу сторінок є <u>двостороннім аркушем, що додається до роботи</u>	Зовнішню рецензію на кваліфікаційну роботу надає висококваліфікований фахівець, що має досвід розв'язання проблем, споріднених з темою роботи. Зовнішня рецензія повинна містити ґрунтовний аналіз і диференційовану оцінку якості (зокрема й актуальності) випускної кваліфікаційної роботи, містити зауваження щодо магістерської роботи. У письмовій рецензії відзначаються позитивні моменти доробку та його недоліки; рецензент робить висновок та надає рекомендацію щодо захисту

		кваліфікаційної роботи й присвоєння випускнику кваліфікації магістра.
ЗМІСТ (Додаток І)	1 стор. не нумерується, але враховується	Він відбиває структуру кваліфікаційної роботи, це систематизований за певною формою перелік її структурних частин з найменуваннями та номерами початкових сторінок кожної структурної частини, у ньому відбито склад і найменування розділів, підрозділів і пунктів роботи (якщо вони мають заголовок).
ВСТУП	4-5 стор. нумеруються	У вступі подається загальна характеристика кваліфікаційної роботи. Структура вступу: актуальність (до 0,5 сторінки); перелік дослідників, що студіюють обрану тему; мета та завдання кваліфікаційної роботи магістра; об'єкт і предмет дослідження; методи, застосовувані для реалізації мети дослідження; наукову та практичні результати; апробація результатів кваліфікаційної роботи магістра; опис структурних елементів роботи (кількість розділів, таблиць, рисунків, сторінок).
РОЗДІЛ 1 (теоретико-методичний)	20-30 стор. (по 6-7 сторінок кожен підрозділ) нумеруються	У ньому здобувач демонструє свої науково-дослідницькі компетенції, розкриває сучасний стан наукової думки щодо проблем досліджуваної теми, аналізує різні теорії та концепції, здійснює критичний огляд відповідних наукових джерел, зокрема й зарубіжних, висловлює й обґрунтовує авторську позицію, формулює проблемні питання.
РОЗДІЛ 2 (аналітично-дослідний розділ)	25-40 стор. нумеруються	Розділ має бути максимально насичений фактологічною інформацією та її аналізом, результати якого відбивають особливості перебігу педагогічного експерименту чи опису методики навчання мови чи літератури. Значущим є правильне узагальнення накопиченого фактичного матеріалу, групування та опрацювання інформації, на підставі якої здійснюється кваліфікований аналіз, обґрунтовуються пропозиції. Розділ 2 для забезпечення логічної послідовності дослідження повинен містити фактологічне підтвердження існування проблеми, визначеної у предметі дослідження.
ВИСНОВКИ	2-3 стор. нумеруються	Містять стислий (тезовий) виклад основних результатів здійсненої науково-дослідної роботи за обраною темою, отримані під час аналізу оцінювань й узагальнень, практичні рекомендації автора з вирішення окреслених у Вступі завдань, про доцільність їх упровадження, подальшого використання тощо.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ (Додаток К)	потрібно нумерувати (проте його не враховують до	Список використаних джерел має становити не менше 50 найменувань, зокрема іноземної літератури 30 % з яких мають бути за останні 5 років. У список літератури за тематикою кваліфікаційної роботи магістра було б доцільно

	загального обсягу роботи)	додати публікації викладачів університету та випускової кафедри.
ДОДАТКИ (Додаток К)	нумеруються і не враховуються в загальний обсяг роботи	Варто розмішувати у порядку посилання на них у тексті кваліфікаційної роботи. Додатки містять допоміжні матеріали: громіздкі таблиці, рисунки, ксерокс статті (тез доповіді) тощо.
Короткий звіт подібності (Додаток Р)	нумеруються і не входять в загальний обсяг роботи	Здійснює науково-педагогічний працівник випускової кафедри, який є відповідальним за проведення такої перевірки, та оформлює її результати за допомогою програмного продукту у формі короткого звіту подібності

3.3.1.3 Під час підрахунку загального обсягу КР не враховуються: індивідуальне завдання, відгук наукового керівника, зовнішня рецензія, додатки, короткий звіт подібності.

3.3.1.4 Рекомендований обсяг основного тексту КР становить 2-2,5 авторські аркуші. До загального обсягу випускної кваліфікаційної роботи не враховуються таблиці й ілюстрації, що займають усю площу сторінки.

Один авторський аркуш дорівнює 40 тис. друкованих знаків, враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами, що становить близько 24 сторінок друкованого тексту під час оформлення магістерської роботи за допомогою комп'ютерної техніки з використанням текстового редактора Word (шрифт – Times New Roman, 14 pt).

3.1.5 Для захисту кваліфікаційної роботи здобувачі вищої освіти повинні апробувати результати свого дослідження на конференції, тези якої вийшли друком. За бажанням здобувач може опублікувати національну статтю чи статтю у фаховому виданні.

3.1.6 Титульний аркуш (входить до загального обсягу сторінок, але номер сторінки не проставляється). На титульному аркуші здобувач зазначає тему КР (що повинна точно збігатися з назвою в наказі), своє прізвище, ім'я та по батькові, а також прізвище та ініціали наукового керівника. Здобувач, який виконав КР, і науковий керівник ставлять свої підписи на титульному аркуші. На титульному аркуші КР обов'язково мають бути вказані науковий ступінь (доктор чи кандидат наук), учене звання (професор, доцент) та посада (професор кафедри, доцент) наукового керівника.

3.1.7 Індивідуальне завдання (не нумерується, не входить до загального обсягу сторінок). Індивідуальне завдання підписує науковий керівник і здобувач, візують завідувач кафедри та керівник проєктної групи (гарант) освітньо-професійної програми.

3.1.8 Відгук наукового керівника (не нумерується, не входить до загального обсягу сторінок). У відгуку науковий керівник зазначає найбільш суттєві моменти КР, відповідність методів дослідження, оригінальність і обґрунтованість висновків і рекомендацій, якість оформлення й логічність викладу матеріалу, недоліки роботи, висновує щодо рекомендації чи nereкомендації КР до захисту. Оцінює надану роботу в балах. Система

оцінювання визначена в Положення про порядок створення та організацію роботи атестаційної комісії в Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/001.pdf>).

3.1.9 Зовнішнє рецензування КР проводиться з метою надання атестаційній комісії незалежної експертної оцінки професійних компетентностей здобувачів, продемонстрованих під час підготовки КР. Рецензентами можуть бути: керівники відповідних структурних підрозділів бази практики чи організації, де проходив практику чи працює (для заочної форми навчання) здобувач (стейхолдери); наукові працівники науково-дослідних установ; працівники міністерств і відомств за фаховим спрямуванням, а також фахівці в тій галузі, дотичної темі КР, науково-педагогічні працівники інших кафедр ЗВО з відповідним фахом.

3.3.1.10 Короткий звіт подібності (результат перевірки КР на ознаки академічного плагіату) не нумерується, не входить до загального обсягу сторінок. КР проходить перевірку на наявність ознак академічного плагіату. Процедура підготовки КР і терміни її представлення для перевірки на рівень академічного плагіату визначає кафедра української мови та літератури, про що й доводять до відома здобувачам.

3.3.2 Змістові вимоги до кваліфікаційної роботи

Зміст кваліфікаційної роботи подають безпосередньо після титульної сторінки. Він містить послідовно перераховані назви всіх структурних елементів КР із зазначенням номерів сторінок, де вони починаються. Заголовки Змісту повинні точно відповідати заголовкам у тексті КР. Не можна скорочувати їх чи подавати в іншому формулюванні, послідовності й співвідпорядкованості порівняно із заголовками в тексті. Заголовки однакових ступенів рубрикації необхідно розташовувати один під одним.

Перелік умовних скорочень (за наявності). Якщо в роботі вживаються маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо, то їх перелік може бути поданий у КР окремим списком, розміщеним перед вступом. Перелік друкують двома колонками, де ліворуч за алфавітом наводять скорочення, праворуч – їх докладне пояснення. Якщо в КР спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення тощо повторюються менше ніж три рази, перелік не укладають, а пояснення надають у тексті за першого згадування.

Вступ розкриває сутність і стан наукового усвідомлення проблеми, її значущість, підстави для опрацювання теми, обґрунтування необхідності здійснення дослідження. Вступ – надзвичайно важливий структурний підрозділ роботи, що забезпечує ознайомлення читача з проблематикою роботи, репрезентує її призначення й сутність, методологію та структуру, очікування від планованих результатів і може сприйматися як «технічне завдання» на роботу. Вступ має містити такі обов'язкові компоненти.

Актуальність теми. На підставі критичного аналізу й порівняння із знаними позиціями щодо окресленою проблеми обґрунтовують актуальність і

доцільність КР для розвитку відповідної галузі науки, особливо акцентуючи на її актуальності для України.

Опис передумов виникнення проблемної ситуації (показується, чому, коли, де, через які причини вона виникла).

Первинне формулювання та значущість розв'язуваної проблеми. Чи становить це власне проблему, що стримує розвиток і має негативні наслідки, як розбіжність між реальним і бажаним станом ситуації чи як комплекс питань, що становлять теоретичний та практичний інтерес і мають бути вирішені для забезпечення ефективного розвитку.

Для характеристики значущості проблеми оцінюються масштаб, рівень, ступінь гостроти, тенденції та динаміка розвитку проблеми, негативні наслідки (що буде, якщо проблему не вирішувати), відзначається наукове, практичне, історичне значення проблеми.

Нормативно-правова база дослідження (зазначення чинних документів у сфері освіти (Державний стандарт, концепції НУШ, освітні програми тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, де започатковано розв'язання конкретної проблеми із зазначенням авторів та їх наукового доробку, що на них опирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується кваліфікаційна робота.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи й завдання, які повинні бути вирішені для досягнення мети – один з основних складників вступу.

Мета роботи полягає в розв'язанні визначеної проблеми й досягненні результату, на який спрямоване надане дослідження. Під час формулювання мети варто забезпечити взаємозв'язок між проблемою, предметом і об'єктом дослідження. Не бажано формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», тому що ці слова маркують засіб досягнення, а не власне мету. Мета кваліфікаційної роботи зазвичай зумовлена назвою магістерської й повинна чітко вказувати, що саме вирішується в роботі. Мета й завдання дослідження формуються на підставі аналізу літературних джерел і визначення актуальності теми. Досягнення мети забезпечується виконанням завдань, вирішуваних у кваліфікаційній роботі.

Завдання дослідження визначаються завдяки декомпозиції мети на окремі складові, що відбивають етапи дослідження в їх логічній послідовності. Водночас, було б доцільно враховувати, що під час опрацювання проблеми як суперечність доцільно виділяти три складові, що зумовлюють підцілі:

- аналізування ситуації, тобто негативні моменти, і чому це стало проблемою, огляд літератури з питання й досвіду розв'язання проблеми тощо;
- з'ясування можливих способів розв'язання проблеми, здійснення необхідних досліджень і розробок, тобто побудова концептуальної моделі майбутньої ситуації та засобів її реалізації;
- узагальнення попередніх двох і відбиття засобів розв'язання окресленої проблеми, пропозиції та рекомендації, механізми їх практичного упровадження (за потреби).

Потрібно пам'ятати, що сукупність завдань з реалізації мети обґрунтовує, маркує і визначає структуру роботи, що й маніфестує Зміст, тому структура роботи не є випадковою, а впливає з логіки магістерського дослідження.

Об'єкт дослідження. Треба чітко розрізняти об'єкт дослідження як фрагмент реалій дійсності, що й маркує проблемну ситуацію, і об'єкт реального світу, на підставі чи прикладі якого розв'язується проблема.

Об'єкт дослідження – це процес чи явище, що породжує проблемну ситуацію, який обрано для вивчення.

Предмет дослідження. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться як загальне й часткове: предмет дослідження міститься в межах об'єкта, тобто в об'єкті виділяється та його частина, яка обрана предметом дослідження.

Предмет дослідження – проблемний аспект, де розглядається об'єкт дослідження; певна сторона, властивість об'єкта дослідження, над якою безпосередньо працюють у магістерській роботі.

Саме на предмет дослідження спрямована основна увага автора кваліфікаційної роботи.

Предмет дослідження зумовлює тему кваліфікаційної роботи, сформульованої на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження чи досягнення окресленої у КР мети, водночас стисло й змістовно визначають, що саме досліджували завдяки того чи того методу чи які саме результати були отримані.

Метод – це сукупність прийомів чи операцій практичного чи теоретичного усвідомлення дійсності, що й зумовлюють вирішення конкретних завдань кваліфікаційної роботи. Застосовують як загальнонаукові методи, так і спеціальні (конкретно-наукові), потрібно обирати саме ті методи, що допоможуть сформулювати докладну й обґрунтовану характеристику досліджуваного процесу чи явища.

До загальнонаукових методів дослідження зараховують: *спостереження* (систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єкта); *порівняння* (встановлення подібності чи відмінностей предметів і явищ дійсності); *абстрагування* (виділення суттєвих, найістотніших рис, відношень, особливостей предмета); *метод аналізу* (поділяє дослідження на складові частини); *метод синтезу* (передбачає з'єднання окремих частин предмета в єдине ціле); *дедукція* (перехід від загального до часткового); *індукція* (перехід від часткового до загального); *моделювання* (математичне відбиття найбільш значущих аспектів досліджуваного об'єкта, явища чи процесу); *узагальнення* (перехід від одиничного до загального); *систематизація* (упорядкування деякої множини розрізнених об'єктів і знання про них) тощо.

Усі спеціальні методи досліджень, що застосовують у царині філології та дидактики, зумовлені власне сутністю магістерської роботи.

Описуючи методи дослідження, необхідно зазначати, для розв'язання яких завдань роботи використано той чи той метод.

Інформаційна база дослідження відбиває узагальнений перелік джерел інформації (праці вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків, інформацію офіційних сайтів тощо).

Кожна магістерська робота здобувача має містити наукову новизну одержаних результатів.

Наукова новизна, теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Кваліфікаційна робота може мати як наукове (теоретико-методичне), так і суто прикладне значення.

У КР як наукову новизну автор має зазначити результати, які мають універсальне наукове (теоретико-методичне) значення: здійснені автором узагальнення, виокремлені характеристики, сформовані алгоритми, розвинуті ідеї, запропонований методичний підхід тощо. Наукова (теоретична та/чи методична) значущість передбачає можливість застосування отриманих результатів. Потрібно продемонструвати відмінність одержаних результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни, водночас, зокрема можливе застосування формулювань «удосконалено...», «дістало подальший розвиток...», «уперше формалізовано...», «розроблено метод..., який відрізняється від...», «доведено залежність між...» тощо.

Кожне наукове положення чітко формулюють, виокремлюючи його сутність і наголошуючи на рівні досягнутої новизни. Сформульоване наукове положення повинно мати однозначне прочитання, сприйматися легко усвідомлюватися (без нагромодження дрібних і таких, що затемнюють його сутність, деталей та уточнень). У жодному випадку не можна вдаватися до викладу наукового положення у вигляді анотації, коли просто констатують, що у роботі зроблено те й те, а сутності й новизни із написаного виявити неможливо.

Цей пункт не повинен містити опис практичних результатів у вигляді способів, методик, схем, алгоритмів тощо. Завжди розмежовуємо одержані наукові положення й нові прикладні результати, що впливають з теоретичного доробку магістранта.

Усі наукові положення з урахуванням досягнутого ними рівня новизни є теоретичною основою (фундаментом) розв'язаного у випускній кваліфікаційній роботі наукового завдання.

Практичне значення одержаних результатів. У роботі треба подати відомості про наукове використання результатів досліджень чи рекомендації щодо їх використання, відомості про практичне застосування отриманих результатів чи рекомендації щодо їх використання, тобто ступінь сформованості чи масштаби використання в певних галузях.

У вступі також має бути відбито результати апробації кваліфікаційної роботи.

Апробація результатів дослідження.

Зазначається, на яких наукових конференціях, семінарах, школах, нарадах оприлюднено результати досліджень, викладені у кваліфікаційній роботі.

Публікація результатів дослідження.

Вказується, у скількох статтях у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій опубліковані результати випускної кваліфікаційної роботи.

Наприклад: Основні положення кваліфікаційної роботи висвітлено в ___ наукових працях, з яких: ___ – статті в наукових фахових виданнях України (зокрема ___ – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз); ___ – публікації апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій становить ___ ум.-друк. арк.

Вступ завершується описом структури роботи: уміщено перелік структурних елементів роботи (кількість розділів і частин), зазначають кількість найменувань у списку використаної літератури й кількість додатків.

Наприклад: Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох (трьох) розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (літератури) і додатків. Обсяг основного тексту роботи становить ____ сторінок друкованого тексту. Робота містить ____ рисунків, ____ таблиць, ____ додатків. Список використаних джерел складає ____ найменувань.

3.3.2.1. Особливості написання кваліфікаційних робіт за ОП «Середня освіта (Українська мова і література)»

КР відповідно до спеціальності мають свої відмінності Специфіка методичного дослідження в системі філологічної освіти

Методика навчання української мови та літератури як самостійна педагогічна наука має свій об'єкт, предмет, завдання та методи дослідження. Кваліфікаційна робота магістра з методики навчання української мови суттєво відрізняється від суто лінгвістичного чи літературознавчого дослідження насамперед своєю спрямованістю на вдосконалення освітнього процесу. Якщо лінгвістична робота досліджує мовні явища, то методична – досліджує закономірності засвоєння цих явищ учнями, ефективність способів, прийомів і засобів навчання.

Методика викладання української мови та літератури тісно пов'язана з низкою суміжних наук, що визначає міждисциплінарний характер кваліфікаційних робіт:

Лінгвістика – дає знання про мовну систему, яка є змістом навчання.

Педагогіка – забезпечує загальнодидактичні принципи, форми й методи навчання.

Психологія та психолінгвістика – розкривають закономірності засвоєння мови, механізми мовленнєвої діяльності, вікові особливості учнів.

Сучасна лінгводидактика розрізняє загальну методику (лінгводидактику), яка досліджує загальні закономірності навчання мови та літератури з урахуванням мовної ситуації, білінгвізму, інтерференції тощо, та конкретну (часткову) методику, що займається вивченням окремих розділів шкільного курсу мови та літератури. Кваліфікаційна робота зазвичай перебуває на перетині цих напрямів: вона може бути присвячена конкретній методичній проблемі, але обов'язково спирається на загальнодидактичні та лінгводидактичні засади.

На відміну від суто теоретичних робіт, кваліфікаційне дослідження з методики передбачає обов'язкове поєднання теоретичних та емпіричних методів. Загальна логіка методичного дослідження будується як рух від вивчення теорії та практики – до створення власної методичної системи (моделі, технології) – і далі до її експериментальної перевірки.

Теоретичні методи уможлиблюють осмислення наукових засад досліджуваної проблеми, узагальнити наявний досвід, визначити понятійний апарат: критичний аналіз наукової літератури (лінгвістичної, психолого-

педагогічної, лінгводидактичної) – дає змогу з'ясувати стан розробленості проблеми, виявити суперечності, окреслити напрями власного пошуку. Теоретичне осмислення та узагальнення педагогічного досвіду передбачає вивчення, аналіз і систематизацію напрацювань учителів-практиків, методистів, авторів підручників.

Порівняльно-зіставний аналіз застосовується для зіставлення різних підходів, програм, підручників, методичних систем. Моделювання – створення моделі (проєкту) авторської методичної системи, яка потім перевірятиметься експериментально.

Саме емпіричні методи становлять основу доказової бази методичного дослідження.

Спостереження – найпоширеніший метод збору первинної інформації. Воно може бути безпосереднім (присутність на уроках) та опосередкованим (аналіз відеозаписів, стенограм). Мета спостереження фіксується в програмі: *наприклад, спостерігати, як учні засвоюють певне граматичне поняття, які помилки допускають, як реагують на різні типи завдань*. Результати спостереження доцільно фіксувати в щоденнику чи протоколах.

Бесіда – метод отримання інформації в процесі безпосереднього спілкування з учителями, учнями, батьками. Бесіда може бути стандартизованою (за заздалегідь складеним планом) чи вільною. *Наприклад, бесіда з учителем про труднощі у вивченні певної теми чи бесіда з учнями для перевірки розуміння навчального матеріалу*.

Анкетування (опитування) – метод масового збору матеріалу за допомогою спеціально розроблених опитувальників (анкет). Анкети можуть бути адресовані вчителям, учням, батькам. Анкетні дані підлягають кількісній обробці, що надає дослідженню об'єктивності. У додатках до роботи обов'язково наводиться зразок анкети.

Аналіз результатів діяльності учнів – дає змогу оцінити ефективність навчання. Аналізуються:

Усні відповіді (записи на диктофон, стенограми).

Письмові роботи (диктанти, перекази, твори, контрольні роботи, зошити).

Творчі роботи, проєкти, презентації.

Для аналізу розробляються спеціальні критерії (наприклад, кількість помилок, лексичне багатство, зв'язність мовлення).

Аналіз шкільної документації – вивчення навчальних планів, програм, календарно-тематичних планів, класних журналів, протоколів засідань методичних об'єднань тощо.

Метод експертних оцінок – залучення досвідчених учителів, методистів до оцінювання розроблених матеріалів чи результатів навчання.

Вивчення та узагальнення педагогічного досвіду – метод, що передбачає цілеспрямований аналіз роботи вчителів, які досягли високих результатів. Досвід вивчають за планом: підготовча робота, вивчення досвіду (відвідування уроків, аналіз матеріалів), узагальнення (виявлення сутності, новизни, ефективності), опис. Розрізняють позитивний, передовий (новаторський) і негативний досвід.

Найскладнішим, але й найважливішим методом методичного дослідження є **психолого-педагогічний експеримент**. Його мета – перевірити ефективність запропонованої методики, технології, системи вправ у реальному освітньому процесі. Експеримент потребує тривалого часу й чіткої організації. У структурі **кваліфікаційної** роботи він зазвичай складається з трьох-чотирьох етапів:

1. Констатувальний етап (чи констатувальний зріз). Мета – виявити вихідний рівень знань, умінь, навичок учнів із досліджуваної проблеми. Проводяться діагностичні роботи (тести, контрольні роботи, спостереження), результати фіксуються й статистично обробляються. На підставі констатувального етапу обґрунтовується актуальність розробки нової методики.

2. Пошуковий етап (іноді об'єднується з формувальним). На цьому етапі може відбуватися апробація окремих елементів методики, уточнення гіпотези, коригування завдань.

3. Формувальний (навчальний) етап. Це основний етап, під час якого впроваджується авторська методика. Створюються експериментальна та контрольна групи (класи). В експериментальній групі навчання проводиться за розробленою автором методикою, у контрольній – за традиційною. Важливо забезпечити однакові умови (кількість годин, склад учнів), щоб результати були порівняльними.

4. Контрольний етап (підсумковий зріз). Мета – виявити рівень знань, умінь, навичок після завершення формувального експерименту. Проводяться контрольні роботи, аналогічні за складністю та формою тим, що були на констатувальному етапі.

5. Порівняльний аналіз результатів. Отримані дані (констатувального та контрольного зрізів в експериментальній та контрольній групах) порівнюються, наочно подаються в таблицях, діаграмах, графіках. Для доведення достовірності результатів застосовуються методи статистичної обробки (обчислення середнього бала, відсоткових показників, коефіцієнта ефективності тощо).

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Така робота має типову структуру, але її змістове наповнення має свою специфіку.

Титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень – оформлюються за загальними вимогами.

У вступі обґрунтовується актуальність теми (зв'язок із реформою НУШ, сучасними викликами, потребами шкільної практики), визначаються об'єкт (процес навчання української мови), предмет (конкретна методична система, прийом, засіб), формулюються мета, завдання, гіпотеза дослідження. Гіпотеза має бути доведена чи спростована в процесі експерименту (*наприклад: «Використання системи інтерактивних вправ сприятиме підвищенню орфографічної грамотності учнів, якщо...»*). Також зазначаються методи дослідження, експериментальна база (школа, класи), наукова новизна, практичне значення, апробація результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цей розділ має оглядово-аналітичний характер. У ньому аналізуються: Лінгвістичні основи дослідження (сутність мовного явища, його особливості).

Психолого-педагогічні основи (вікові особливості засвоєння, психологічні механізми).

Лінгводидактичні основи (аналіз програм, підручників, наявних методик, погляди різних учених на проблему).

Важливо не просто переказувати джерела, а виокремити ті теоретичні положення, на які спиратиметься авторська методика.

Другий розділ може бути представлений по-різному:

Варіант І.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ СКЛАДНИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Структура практичного (другого) розділу кваліфікаційної роботи з методики навчання української мови без проведення педагогічного експерименту зазвичай фокусується на *моделюванні методичної системи чи лінгводидактичному проєктуванні*. У такому разі основний акцент зміщується з перевірки результатів на глибоку розробку самого контенту, вправ та технологій.

Нижче наведено типовий план такого розділу.

Розділ 2. Методичні засади (назва теми, наприклад: формування пунктуаційної грамотності) учнів (клас)

2.1. Аналіз стану викладання проблеми в сучасній школі

Цей підрозділ замінює констатувальний етап експерименту. Здобувач аналізує «грунт», на якому будується власне методика:

Аналіз чинних навчальних програм: які очікувані результати навчання (ПРН) закладені, скільки годин виділено на тему.

Огляд підручників: порівняння 2-3 популярних підручників (наприклад, Зчилотного, Авраменка, Глазової). Що подано добре, а чого не вистачає (наприклад, недостатньо творчих завдань чи текстів професійного спрямування).

Діагностика типових помилок: аналіз письмових робіт учнів (можна взяти готові статистичні дані ЗНО/НМТ чи звіти моніторингів), щоб виявити «слабкі місця» в знаннях.

2.2. Проєктування системи вправ і завдань із (теми)

Тут презентовано власну авторську чи адаптовану методику:

Класифікація вправ: розподіл завдань за рівнями складності чи етапами (репродуктивні, конструктивні, творчі).

Приклади завдань: наведення конкретних вправ із використанням інноваційних підходів (наприклад, хмари слів, інтерактивні аркуші, кейс-методи чи робота з медіатекстами).

Лінгводидактичний супровід: опис того, як саме вчитель має використовувати ці матеріали на уроці.

2.3. Методичні рекомендації щодо застосування інноваційних технологій (чи дидактичних матеріалів)

Замість опису перебігу експерименту, надаються чіткі поради практикам:

Алгоритми роботи: покрокові інструкції для вчителя щодо реалізації запропонованої системи.

Використання засобів візуалізації: як задіяти опорні схеми, ментальні карти чи цифрові інструменти (Canva, LearningApps тощо) саме для цієї теми.

Диференціація навчання: поради, як адаптувати ці завдання для учнів з різним рівнем підготовки.

Додатки. Оскільки експерименту немає, додатки мають бути максимально насиченими, щоб довести практичну цінність роботи:

1. **Розробки уроків** (конспекти чи технологічні карти) із використанням власної системи вправ.

2. **Дидактичний матеріал:** добірка текстів, картки, тести, QR-коди на створені інтерактивні вправи.

3. **Словники чи пам'ятки** для учнів, створені в межах теми.

Порада щодо формулювання висновків до розділу:

ЗДОБУВАЧУ! Акцентуйте на тому, що запропонована система спрямована на реалізацію **компетентнісного підходу**, розвиток критичного мислення та відповідає вимогам НУШ (Нової української школи).

Варіант II.

Якщо практичний розділ передбачає проведення експерименту, то здобувачі мають звернути увагу на таку його структуру:

Наприклад:

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

2.1. Сучасний стан проблеми в практиці навчання

У цьому підрозділі описується організація та результати констатувального етапу експерименту:

Характеристика експериментальної бази.

Методика проведення констатувального зрізу (діагностичні роботи, анкети, критерії оцінювання).

Аналіз результатів (таблиці, діаграми).

Висновки про типові труднощі, прогалини, які потребують методичного вдосконалення.

2.2. Експериментальна методика навчання

Це центральний підрозділ роботи, де представлено авторський доробок. Він має містити:

1. Загальну характеристику експериментальної методики: мета, завдання, принципи, етапи реалізації.

2. Систему роботи (модель, технологію, покроковий алгоритм). Докладно описується зміст навчання, види вправ, їх послідовність, прийоми роботи.

3. Фрагменти уроків чи серію уроків із використанням розробленої методики (як ілюстрація).

4. Організацію формувального експерименту (де, коли, як проводився).

5. Хід експерименту, спостереження, проміжні зрізи.

2.3. Результати експериментального навчання

Підозділ присвячено аналізу ефективності запропонованої методики:

Опис контрольного зрізу (методика проведення, завдання, критерії).

Порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп (до і після експерименту).

Статистична обробка даних, таблиці, діаграми.

Висновки щодо підтвердження чи спростування гіпотези.

У **висновках** зазначено підсумки дослідження відповідно до окреслених завдань. Вони мають бути конкретними, узагальнювати результати теоретичного аналізу та експериментальної роботи, містити рекомендації для вчителів.

Для методичних робіт характерне використання широкого кола джерел: монографії, підручники, посібники, статті у фахових виданнях, дисертації, автореферати, навчальні програми, словники.

Додатки є обов'язковим складником методичної роботи. Вони можуть містити:

1. Зразки анкет, діагностичних робіт.
2. Конспекти уроків чи серії уроків.
3. Дидактичні матеріали (картки, таблиці, схеми, інтерактивні вправи).
4. Зразки учнівських робіт (до і після експерименту).
5. Таблиці первинних даних, результати статистичної обробки.
6. Методичні рекомендації для вчителів.

Обсяг кваліфікаційної роботи зазвичай становить 60 – 80 сторінок основного тексту.

Обов'язковим є дотримання академічної доброчесності. Усі запозичення мають бути оформлені покликаннями. Робота проходить перевірку на плагіат. Особливо це стосується першого розділу та опису методик, які не можна видавати за власні.

Методична робота виграє від використання таблиць, схем, діаграм, що подають інформацію компактно й наочно.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Кваліфікаційна робота з методики навчання української літератури має не лише теоретичний, а й практико-орієнтований характер. Вона спрямована на дослідження ефективних шляхів організації навчального процесу та впровадження сучасних педагогічних технологій у практику шкільного викладання.

У структурі роботи особливе місце посідає другий розділ, який традиційно має практично-методичний характер. Саме в ньому здобувач має продемонструвати вміння застосовувати теоретичні положення на практиці, розробляти методичні матеріали та аналізувати результати їх використання у навчальному процесі.

Другий розділ кваліфікаційної роботи з методики навчання української літератури повинен відбивати власний внесок дослідника, містити методичні розробки уроків чи фрагменти уроків, систему навчальних завдань, приклади застосування педагогічних технологій чи апробації запропонованих методичних підходів.

Основною метою другого розділу є практичне обґрунтування та реалізація методичних підходів, розроблених на підставі теоретичного аналізу, здійсненого у першому розділі.

До основних завдань другого розділу належать: розробка методичної системи роботи за певною темою чи видом діяльності на уроках української літератури; створення та опис конспектів уроків чи фрагментів уроків; наочна демонстрація використання конкретних методів, прийомів і технологій навчання; розробка власних дидактичних матеріалів (завдань, схем, таблиць, інтерактивних вправ, коміксів); опис процесу апробації запропонованої методики; аналіз результатів застосування запропонованих методичних підходів.

У другому розділі здобувач має показати, як саме реалізуються теоретичні положення його дослідження в шкільній практиці. Тобто не лише продемонструвати практичну реалізацію теоретичних положень, а й відбити методичну організацію навчального процесу, здатність до педагогічного проєктування та науково обґрунтованого аналізу навчальної діяльності.

Зазвичай другий розділ повинен мати не менше 2 підрозділів, які логічно розкривають практичну реалізацію дослідження.

Типова структура побудови другого розділу:

2.1. Методичні засади організації навчальної роботи з обраної теми у старших класах.

У цьому підрозділі обґрунтовується загальна система роботи вчителя. Тут описуються принципи організації навчального процесу, використані методи і форми роботи, педагогічні технології (інтерактивні, проблемні, ігрові, проєктні тощо), особливості роботи з художнім текстом, система завдань для учнів.

Наприклад, якщо тема роботи пов'язана з інтерактивними технологіями, у підрозділі можна описати застосування таких методів, як дискусія, «мікрофон», «мозковий штурм», рольова гра, метод проєктів...

2.2. Методичні розробки уроків української літератури у старших класах.

Це один із найважливіших підрозділів, де подаються авторські конспекти уроків чи фрагменти уроків.

Конспекти повинні містити такі обов'язкові складові: тему уроку, мету (навчальну, розвивальну, виховну), тип уроку, обладнання та наочність, хід уроку, систему запитань і завдань, використані методи та прийоми роботи. Наприклад, у межах теми, пов'язаної з аналізом епічного твору можуть бути подані уроки аналізу образів персонажів, уроки проблемного обговорення, уроки рольової гри, уроки-дослідження, уроки узагальнення...

У сучасних кваліфікаційних роботах часто досліджують використання цифрових ресурсів та мультимедійних технологій. Тому доцільно розміщувати

інтерактивні презентації, інфографіку, онлайн-завдання, цифрові дидактичні матеріали, роботу на різних платформах.

Методичні розробки уроків є важливим компонентом такої роботи, оскільки вони демонструють практичні вміння майбутнього вчителя. При їх створенні необхідно враховувати відповідність шкільній програмі з української літератури, вікові особливості учнів старших класів, використання різних методів аналізу художнього тексту, розвиток критичного мислення, формування читацької та інтерпретаційної компетентності.

У другому розділі важливо не тільки просто описати методичні розробки, а й аргументувати доцільність їх використання. Кожен запропонований прийом, метод чи форма роботи має бути пояснений з точки зору його педагогічної ефективності. Здобувач повинен показати, які саме освітні результати очікуються від використання певної методики: розвиток критичного мислення, формування читацької компетентності, розвиток інтерпретаційних умінь, удосконалення мовлення учнів тощо. Важливо не просто подавати конспекти чи фрагменти уроків, а й аналізувати їхню методичну структуру, пояснювати логіку побудови уроку та педагогічне значення окремих етапів.

Методичні розробки також повинні відповідати сучасним тенденціям літературної освіти, зокрема: компетентнісному підходу, діяльнісному навчанню, інтерактивним формам організації уроку, розвитку критичного мислення учнів, інтеграції літератури з іншими видами мистецтва та навчальними дисциплінами. Тому під час опису уроків доцільно зважати на те, які саме компетентності формуються у процесі навчальної діяльності: читацька, культурна, комунікативна, естетична.

Однією з важливих вимог є і різноманітність запропонованих видів діяльності учнів. Другий розділ має містити не лише традиційні запитання до тексту, а й проблемні питання, творчі завдання, аналітичні вправи, інтерпретаційні завдання, порівняльний аналіз літературних явищ, дискусійні питання. Такі завдання повинні сприяти активному залученню учнів до процесу аналізу художнього твору та формуванню їхніх самостійних суджень.

У другому розділі замість розгорнутих конспектів уроків можна представити фрагменти уроків із комплексом дидактичних матеріалів, які використовуються під час уроків. Це можуть бути таблиці та схеми для аналізу твору, алгоритми роботи з художнім текстом, картки із завданнями для індивідуальної чи групової роботи, приклади інфографіки, різноманітні зразки творчих видів робіт. Наявність таких матеріалів підсилює практичну цінність дослідження та демонструє здатність здобувача створювати ефективні інструменти для навчання сучасних старшокласників.

Можливим елементом другого розділу є рефлексивний аналіз проведеної роботи. Здобувач має оцінити рівень активності учнів під час виконання запропонованих ним завдань, ступінь сформованості читацьких умінь, ефективність використаних методичних прийомів, труднощі, які виникали у процесі впровадження навчання. Такий аналіз дозволяє не лише продемонструвати результати дослідження, а й показати здатність майбутнього вчителя до педагогічного самоаналізу.

У межах дослідження можуть бути використані як традиційні типи уроків: урок вивчення нового матеріалу, урок аналізу художнього твору, урок-дискусія, урок-проект, інтегрований урок, урок-аналіз образної системи твору, урок порівняльної характеристики персонажів, так і не традиційні чи навіть авторські: урок-портрет перекладача, урок-інтерв'ю з письменником чи героєм, урок-віртуальний музей письменника, поета чи героя, урок-щоденник душі поета, урок-портретна галерея.

Отже, під час написання другого розділу кваліфікаційної роботи необхідно дотримуватися кількох важливих вимог.

1. Зв'язок із першим розділом. Практична частина повинна безпосередньо спиратися на теоретичні положення, розглянуті раніше.

2. Наукова обґрунтованість. Кожен метод чи прийом навчання має бути пояснений з позицій сучасної педагогіки та методики викладання літератури.

3. Оригінальність методичних розробок. Конспекти уроків повинні містити власні ідеї автора та елементи творчого підходу.

4. Системність. Методичні матеріали повинні бути об'єднані спільною концепцією та логікою.

5. Практична спрямованість. Розробки мають бути придатними для використання в реальному навчальному процесі.

Наприкінці другого розділу доцільно сформулювати й узагальнені методичні рекомендації для вчителів української літератури. Вони можуть стосуватися організації роботи з художнім текстом, використання інтерактивних технологій, розвитку творчої активності учнів, формування інтерпретаційної культури читання. Такі рекомендації значно підкреслюють практичну значущість магістерського дослідження.

Отже, другий розділ кваліфікаційної роботи з методики навчання української літератури виконує важливу функцію – демонструє практичну реалізацію наукового дослідження. Саме в ньому здобувач презентує власну методичну систему роботи, розробляє уроки, створює дидактичні матеріали та аналізує результати їх використання у шкільній практиці.

Помірковано побудований другий розділ дозволяє поєднати теоретичні положення сучасної методики літературної освіти з практикою навчання, що є необхідною умовою підготовки висококваліфікованого вчителя-словесника. Він підтверджує наукову цінність дослідження та демонструє здатність майбутнього педагога застосовувати інноваційні методи навчання для формування читацької культури, літературної компетентності та творчого мислення учнів старших класів.

ПОРАДИ ЗДОБУВАЧЕВІ:

Чек-лист написання кваліфікаційної роботи з методики мови

№	Етап роботи	Що потрібно зробити	Статус (✓ / ✗)	Дата	Коментарі / правки
1	Вибір теми	Визначити тему кваліфікаційної роботи з методики мови			
1.1		Уточнити клас, школу			
1.2		Визначити конкретні проблеми для аналізу			

1.3		Сформулювати проблему дослідження з методики викладання мови			
1.4		Обґрунтувати актуальність теми для навчання мови			
1.5		Узгодити тему з науковим керівником			
2	Науковий апарат	Сформулювати мету роботи			
2.1		Сформулювати завдання (3–5), пов'язані з методикою викладання			
2.2		Визначити об'єкт і предмет дослідження			
2.3		Обрати методи дослідження (педагогічний, компаративний, аналітичний)			
2.4		Описати теоретичну базу дослідження (методичні підходи, навчальні програми)			
3	Джерела	Зібрати наукові та методичні праці з теми			
3.1		Опрацювати підручники та методичні посібники			
3.2		Додати сучасні дослідження з методики мови (5–10 років)			
3.3		Оформити список використаних джерел відповідно до вимог			
4	Вступ	Написати вступ (актуальність, мета, завдання, структура)			
5	Розділ 1 (теоретичний)	Огляд методичних підходів, аналіз навчальних програм, педагогічні концепції			
6	Розділ 2 (практичний)	Аналіз уроків, вправ			
6.1		Робота з прикладами учнівських завдань та їх аналіз			
6.2		Формулювання проміжних висновків по розділу			
7	Висновки	Узагальнення результатів дослідження, рекомендації для викладання			
7.1		Перевірити відповідність меті та завданням			
8	Оформлення	Перевірити стиль, цитування, академічну доброчесність			
8.1		Перевірити орфографію та пунктуацію			
9	Технічні вимоги	Форматування (шрифт, інтервал, поля, нумерація)			
10	Перед здачею	Фінальне редагування та підготовка презентації/доповіді			

Чек-лист написання кваліфікаційної роботи з методики літератури

№	Етап роботи	Що потрібно зробити	Статус (✓ / ✗)	Дата	Коментарі/правки
1	Вибір теми	Визначити тему кваліфікаційної роботи з методики літератури			
1.1		Уточнити літературний період, жанр чи автора			
1.2		Визначити цільові групи та контекст навчання літератури			

1.3		Сформулювати проблему дослідження з методики викладання літератури			
1.4		Обґрунтувати актуальність теми			
1.5		Узгодити тему з науковим керівником			
2	Науковий апарат	Сформулювати мету роботи			
2.1		Сформулювати завдання (5–7)			
2.2		Визначити об'єкт і предмет дослідження			
2.3		Обрати методи дослідження (педагогічні, аналітичні, компаративні, експериментальні)			
2.4		Описати теоретичну базу (методичні підходи, педагогічні концепції, навчальні програми)			
3	Джерела	Зібрати наукові та методичні праці з теми			
3.1		Опрацювати підручники, посібники, статті			
3.2		Включити сучасні дослідження з методики літератури (5–10 років)			
3.3		Оформити список літератури відповідно до вимог			
4	Вступ	Написати вступ (актуальність, мета, завдання, структура)			
5	Розділ 1 (теоретичний)	Огляд наукових підходів та методик викладання літератури			
6	Розділ 2 (експериментальний/практичний)	Проведення уроків, аналіз вправ та навчальних матеріалів			
6.1		Розробка та впровадження вправ / уроків			
6.2		Збір та аналіз результатів експерименту / вплив методики			
6.3		Формулювання проміжних висновків			
7	Висновки	Узагальнення результатів, рекомендації для методики викладання літератури			
7.1		Перевірити відповідність меті та завданням			
8	Оформлення	Перевірити стиль, цитування, академічну доброчесність			
8.1		Перевірити орфографію та пунктуацію			
9	Технічні вимоги	Форматування (шрифт, інтервал, поля, нумерація)			
10	Перед здачею	Фінальне редагування та підготовка презентації/доповіді			

3.3.2.2. Специфіка написання кваліфікаційних робіт за ОП «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Методика навчання української мови та англійської мови як другої (іноземної) є окремою галуззю педагогічної науки – лінгводидактикою, що досліджує закономірності засвоєння мови в умовах штучного чи природного білінгвізму. Кваліфікаційна робота магістра із цієї спеціалізації має суттєву специфіку порівняно з дослідженнями, присвяченими вивченню однієї мови, бо вона перебуває на перетині двох методичних систем і враховує явища міжмовної взаємодії.

Предметом дослідження в таких роботах є процес формування в учнів білінгвальної комунікативної компетентності, що охоплює вміння всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма) двома мовами, а також мовні та правописні знання, уміння й навички з української та англійської мов. На основі вивчення навчального процесу методика розробляє методи, прийоми й способи навчання, які є найбільш ефективними для формування двомовної особистості учня.

Методика навчання української мови як державної та англійської як іноземної має враховувати низку специфічних умов, що визначають вибір методів і прийомів навчання:

1. Вік учнів. Методика не може бути однаковою для дітей різних вікових груп. Визначаючи методи й прийоми навчання, необхідно враховувати психофізіологічні характеристики учнів, а також психологічні й психолінгвістичні особливості засвоєння навчального матеріалу учнями певної вікової групи.

2. Тип школи та мовне середовище. В Україні є школи з різними мовами навчання (українською, румунською, угорською тощо). Важливе значення має наявність (повна чи часткова) чи відсутність мовного середовища. Для учнів, які навчаються в школах із неукраїнською мовою викладання, українську мову вивчають як другу, і це накладає відбиток на всю методичну систему.

3. Ступінь спорідненості мов. Особливістю навчання української та англійської мов є їх належність до різних мовних груп: українська – слов'янська мова, англійська – германська. Це зумовлює відсутність ефекту близькості спорідненості, який полегшує засвоєння, наприклад, української мови носіями, наприклад, польської. Натомість дослідник має враховувати явища міжмовної інтерференції на всіх рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному.

4. Основна мета навчання. На сучасному етапі вона полягає у формуванні мовленнєвої (комунікативної), мовної й соціокультурної компетенції учнів двома мовами. Це вимагає розробки таких методів і прийомів, які б забезпечували досягнення поставленої мети в умовах білінгвального навчання.

Отже, методика навчання української мови та англійської як другої дає відповіді на запитання: «чого навчати?» (визначення змісту навчання на основі порівняльного аналізу мовних систем), «як навчати?» (добір методів, прийомів,

засобів) та «кого навчати?» (урахування вікових, індивідуальних та національних особливостей контингенту учнів).

Водночас у методиках навчання української мови як рідної/другої та англійської як іноземної є багато спільного, що зумовлено лінгвістичною природою мови як предмета вивчення. Наприклад, у методиці опанування орфографії, граматики, розвитку зв'язного мовлення використовуються подібні дидактичні принципи, хоча їх реалізація має національно-мовну специфіку.

Теоретико-методологічні засади дослідження

Методика навчання української мови та англійської мови як другої тісно пов'язана з низкою суміжних наук, що визначає міждисциплінарний характер кваліфікаційних робіт:

Лінгвістика – дає знання про системи української та англійської мов, їх структурну організацію, типологічні подібності та відмінності, що є основою для зіставного аналізу.

Педагогіка – забезпечує загальнодидактичні принципи, форми й методи навчання.

Психологія та психолінгвістика – розкривають закономірності засвоєння другої мови, механізми мовленнєвої діяльності, явища інтерференції та транспозиції, вікові особливості формування білінгвізму.

Соціолінгвістика – вивчає мовну ситуацію, функціонування мов у суспільстві, що важливо для визначення соціокультурного контексту навчання.

У сучасній лінгводидактиці розрізняють загальну методику, яка досліджує загальні закономірності навчання мови з урахуванням мовної ситуації, білінгвізму, інтерференції тощо, та конкретну (часткову) методику, що займається вивченням окремих розділів шкільного курсу мови чи особливостей навчання конкретної мови як іноземної.

Зіставний аналіз мовних систем є методологічною основою будь-якого дослідження з білінгвальної методики. Він дає змогу виявити:

- лінгвістичні труднощі засвоєння української мови носіями англійської (і навпаки);
- зони потенційної інтерференції (негативного впливу рідної мови);
- явища транспозиції (позитивного переносу), які можна використовувати для інтенсифікації навчання.

Особливу увагу в процесі дослідження важливо приділити чиннику спорідненості мов. Українська та англійська мови належать до різних груп індоєвропейської сім'ї, що унеможливорює пряме перенесення методик, розроблених для близькоспоріднених мов. Це вимагає створення спеціальних методичних систем, які враховують типологічні розбіжності на всіх мовних рівнях.

Важливе значення має врахування мовного середовища. На відміну від англійської мови, яка в Україні вивчається переважно в умовах штучного білінгвізму (поза природним мовним середовищем), українська мова як державна має потужне мовне оточення: діти чують її по радіо й телебаченню, на вулиці, часто вдома. Це створює передумови для рецептивного (на рівні розуміння) володіння мовою, що докорінно відрізняє процес засвоєння української мови від англійської як іноземної.

Сучасні підходи до білінгвального навчання. У другій половині XX – на початку XXI століття у світі набула поширення концепція білінгвального навчання, яка передбачає викладання предметів двома мовами. Білінгвальне навчання – це унікальна методика, яка сприяє подоланню мовного бар'єру, підвищує міжкультурну обізнаність дітей і дозволяє відчувати свою належність до міжнародної спільноти.

Білінгвальний клас являє собою сучасне освітнє середовище, яке створює умови для вивчення предметів та явищ двома мовами. Мовне занурення та щоденне використання мови в школі сприяє підвищенню академічних компетенцій. Мета білінгвального навчання полягає не лише в опануванні мови як окремого предмета, а в її використанні для викладання фундаментальних дисциплін.

Програма білінгвального навчання залежно від особливостей навчального закладу може мати різне співвідношення мов:

- викладання предметів загальноосвітніх і профільних відбувається як англійською, так й українською мовами рівнозначно – 50/50;

- фундаментальні предмети викладаються українською мовою, а профільні – англійською;

- поглиблене вивчення англійської мови завдяки мовним клубам, участі в різноманітних проєктах.

Особливе значення для методики навчання англійської мови має міжнародна практика Content and Language Integrated Learning (CLIL) – предметно-мовного інтегрованого навчання. Цей підхід передбачає використання іноземної мови як засобу вивчення змісту інших дисциплін, що забезпечує високий рівень академічних знань, розвиток необхідних навичок та невимушеність процесу поглибленого вивчення англійської: граматики, слухання, говоріння.

Білінгвальна освіта має у своєму складі широкий спектр методик і дидактичних засобів:

- академічна лексика для опанування предметних тем англійською мовою;
- інтерактивні методи викладання, які передбачають участь у дискусіях, проєктну роботу, виступи та презентації;

- структурована й збалансована навчальна програма, що поєднує академічний і мовний складники;

- використання інноваційних платформ, що полегшують засвоєння матеріалу;

- регулярна практика англійської як під час уроків, так і в процесі позакласної діяльності;

- використання міжнародних тестувань та систем оцінювання мовних компетенцій (CEFR);

- підвищення міжкультурної обізнаності.

Методологічний апарат дослідження

Кваліфікаційне дослідження з методики навчання української мови та англійської як другої передбачає обов'язкове поєднання теоретичних та емпіричних методів. Загальна логіка методичного дослідження будується як рух

від вивчення теорії та практики – до створення власної методичної системи – і далі до її експериментальної перевірки.

Теоретичні методи дають змогу осмислити наукові засади досліджуваної проблеми, узагальнити наявний досвід, визначити понятійний апарат:

Критичний аналіз наукової літератури (лінгвістичної, психолого-педагогічної, лінгводидактичної) – дає змогу з'ясувати стан розробленості проблеми, виявити суперечності, окреслити напрями власного пошуку. Для білінгвальних досліджень важливо опрацьовувати джерела як українською, так і англійською мовами, знайомитися з міжнародним досвідом білінгвальної освіти.

Теоретичне осмислення та узагальнення педагогічного досвіду – передбачає вивчення, аналіз і систематизацію напрацювань учителів-практиків, методистів, авторів підручників з обох мов.

Порівняльно-зіставний аналіз – основний теоретичний метод білінгвальних досліджень. Застосовується для зіставлення мовних систем, програм, підручників, методичних систем навчання української та англійської мов.

Моделювання – створення моделі (проекту) авторської методичної системи білінгвального навчання, яка потім перевірятиметься експериментально.

Саме емпіричні методи становлять основу доказової бази методичного дослідження. Специфіка білінгвального дослідження вимагає застосування методів, які дають змогу фіксувати та аналізувати мовленнєву діяльність учнів двома мовами.

Спостереження – найпоширеніший метод збору первинної інформації. Мета спостереження фіксується в програмі: наприклад, спостерігати, як учні переключаються з однієї мови на іншу, яких помилок інтерференції припускаються, як реагують на різні типи білінгвальних завдань. Результати спостереження доцільно фіксувати в щоденнику чи протоколах із обов'язковим зазначенням мовного коду.

Бесіда – метод отримання інформації в процесі безпосереднього спілкування з учителями, учнями, батьками. Для білінгвальних досліджень важливо проводити бесіди як українською, так й англійською мовами для оцінки реального рівня володіння мовами.

Анкетування (опитування) – метод масового збору матеріалу за допомогою спеціально розроблених опитувальників. Анкети можуть бути адресовані вчителям, учням, батькам і мають містити питання про мовну ситуацію в родині, ставлення до вивчення мов, самооцінку рівня володіння мовами тощо. Анкетні дані підлягають кількісній обробці, що надає дослідженню об'єктивності.

Аналіз результатів діяльності учнів – дає змогу оцінити ефективність навчання двома мовами. Аналізуються:

- усні відповіді (записи на диктофон, стенограми) українською та англійською мовами;
- письмові роботи (диктанти, перекази, твори, контрольні роботи) з обох мов;
- творчі роботи, проекти, презентації, виконані двома мовами;
- зошити з української та англійської мов.

Для аналізу розробляються спеціальні критерії, що враховують специфіку кожної мови (наприклад, кількість орфографічних помилок, лексичне багатство, граматична правильність, фонетична коректність).

Аналіз шкільної документації – вивчення навчальних планів, програм, календарно-тематичних планів, класних журналів, протоколів засідань методичних об'єднань тощо. Для білінгвальних досліджень важливо проаналізувати, як узгоджуються програми з української та англійської мов, чи передбачена координація в процесі вивчення спільних тем.

Метод експертних оцінок – залучення досвідчених учителів, методистів до оцінювання розроблених матеріалів чи результатів навчання. Експерти мають володіти обома мовами на високому рівні.

Вивчення та узагальнення педагогічного досвіду – метод, що передбачає цілеспрямований аналіз роботи вчителів, які досягли високих результатів у процесі навчання української та англійської мов. Особливу цінність становить досвід учителів, які працюють у білінгвальних класах чи використовують елементи CLIL-методології.

Найскладнішим, але й найважливішим методом методичного дослідження є психолого-педагогічний експеримент. Його мета – перевірити ефективність запропонованої білінгвальної методики, технології, системи вправ у реальному освітньому процесі. Експеримент потребує тривалого часу й чіткої організації. У структурі магістерської роботи він зазвичай складається з кількох етапів:

1. Констатувальний етап (констатувальний зріз). Мета – виявити вихідний рівень володіння українською та англійською мовами, типові помилки, спричинені міжмовною інтерференцією, ставлення учнів до вивчення мов. Проводяться діагностичні роботи двома мовами, анкетування, спостереження. Результати фіксуються й статистично обробляються. На основі констатувального етапу обґрунтовується актуальність розробки нової білінгвальної методики.

2. Пошуковий етап (іноді об'єднується з формувальним). На цьому етапі може відбуватися апробація окремих елементів методики, уточнення гіпотези, коригування завдань.

3. Формувальний (навчальний) етап. Це основний етап, під час якого впроваджується авторська білінгвальна методика. Створюються експериментальна та контрольна групи (класи). В експериментальній групі навчання проводиться за розробленою автором методикою (наприклад, із використанням елементів CLIL, бінарних уроків, зіставного вивчення граматики), у контрольній – за традиційною. Важливо забезпечити однакові умови (кількість годин, склад учнів), щоб результати були порівняльними.

4. Контрольний етап (підсумковий зріз). Мета – виявити рівень знань, умінь, навичок з обох мов після завершення формувального експерименту. Проводяться контрольні роботи, аналогічні за складністю та формою тим, що були на констатувальному етапі.

5. Порівняльний аналіз результатів. Отримані дані (констатувального та контрольного зрізів в експериментальній та контрольній групах) порівнюються, наочно подаються в таблицях, діаграмах, графіках. Для доведення достовірності результатів застосовуються методи статистичної обробки (обчислення

середнього бала, відсоткових показників, коефіцієнта ефективності, критеріїв Стьюдента тощо).

Основні етапи впровадження білінгвальної програми в освітній процес, які мають бути враховані під час планування експерименту :

- визначення рівня мовних навичок учнів відповідно до міжнародної шкали CEFR;
- підготовка вчителів для підвищення педагогічних та мовних компетенцій;
- розподіл тематичних модулів відповідно до академічних цілей та мовного співвідношення;
- інтеграція мовних цілей у навчальну програму для вдосконалення навичок говоріння, аудіювання, письма;
- регулярне відслідковування прогресу та створення необхідних умов для своєчасного заповнення прогалин у процесі навчання.

Кваліфікаційна робота магістра з білінгвальної методики має типову структуру, але її змістове наповнення має свою специфіку, зумовлену необхідністю аналізу двох мовних систем і двох методичних традицій.

Титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень – оформлюються за загальними вимогами.

У вступі обґрунтовується актуальність теми (зв'язок із реформою НУШ, євроінтеграційними процесами, потребою в білінгвальних фахівцях, сучасними викликами мовної освіти), визначаються об'єкт (процес навчання української та англійської мов), предмет (конкретна методична система білінгвального навчання, прийом, засіб), формулюються мета, завдання, гіпотеза дослідження. Гіпотеза має бути доведена чи спростована в процесі експерименту (*наприклад: «Використання системи білінгвальних вправ на основі зіставлення граматичних структур української та англійської мов сприятиме підвищенню граматичної компетентності учнів з обох мов, якщо...»*). Також зазначаються методи дослідження, експериментальна база (школа, класи), наукова новизна, практичне значення, апробація результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цей розділ має оглядово-аналітичний характер. У ньому аналізуються:

Лінгвістичні основи дослідження: зіставний аналіз мовних явищ української та англійської мов, виявлення типологічних подібностей і відмінностей, зон потенційної інтерференції та транспозиції.

Психолого-педагогічні основи: вікові особливості засвоєння другої мови, психологічні механізми білінгвізму, теорії оволодіння іноземною мовою.

Лінгводидактичні основи: аналіз програм і підручників з української та англійської мов, огляд наявних методик білінгвального навчання, вивчення міжнародного досвіду (зокрема, CLIL-методології), погляди українських і зарубіжних учених на проблему.

Важливо не просто переказувати джерела, а виокремити ті теоретичні положення, на які спиратиметься авторська білінгвальна методика.

Другий розділ може бути представлений по-різному:

Варіант І.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ СКЛАДНИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Структура практичного (другого) розділу кваліфікаційної роботи з методики навчання української мови без проведення педагогічного експерименту зазвичай фокусується на *моделюванні методичної системи чи лінгводидактичному проєктуванні*. У такому разі основний акцент зміщується з перевірки результатів на глибоку розробку самого контенту, вправ та технологій.

Нижче наведено типовий план такого розділу.

Розділ 2. Методичні засади (назва теми, наприклад: формування пунктуаційної грамотності) учнів (клас)

2.1. Аналіз стану викладання проблеми в сучасній школі

Цей підрозділ замінює констатувальний етап експерименту. Здобувач аналізує «ґрунт», на якому будується власне методика:

Аналіз чинних навчальних програм: які очікувані результати навчання (ПРН) закладені, скільки годин виділено на тему.

Огляд підручників: порівняння 2-3 популярних підручників (наприклад, Зчилотного, Авраменка, Глазової). Що подано добре, а чого не вистачає (наприклад, недостатньо творчих завдань чи текстів професійного спрямування).

Діагностика типових помилок: аналіз письмових робіт учнів (можна взяти готові статистичні дані ЗНО/НМТ чи звіти моніторингів), щоб виявити «слабкі місця» в знаннях.

2.2. Проєктування системи вправ і завдань із (теми)

Тут презентовано власну авторську чи адаптовану методику:

Класифікація вправ: розподіл завдань за рівнями складності чи етапами (репродуктивні, конструктивні, творчі).

Приклади завдань: наведення конкретних вправ із використанням інноваційних підходів (наприклад, хмари слів, інтерактивні аркуші, кейс-методи чи робота з медіатекстами).

Лінгводидактичний супровід: опис того, як саме вчитель має використовувати ці матеріали на уроці.

2.3. Методичні рекомендації щодо застосування інноваційних технологій (чи дидактичних матеріалів)

Замість опису перебігу експерименту, надаються чіткі поради практикам:

Алгоритми роботи: покрокові інструкції для вчителя щодо реалізації запропонованої системи.

Використання засобів візуалізації: як задіяти опорні схеми, ментальні карти чи цифрові інструменти (Canva, LearningApps тощо) саме для цієї теми.

Диференціація навчання: поради, як адаптувати ці завдання для учнів з різним рівнем підготовки.

Додатки. Оскільки експерименту немає, додатки мають бути максимально насиченими, щоб довести практичну цінність роботи:

4. **Розробки уроків** (конспекти чи технологічні карти) із використанням власної системи вправ.

5. **Дидактичний матеріал:** добірка текстів, картки, тести, QR-коди на створені інтерактивні вправи.

6. **Словники чи пам'ятки** для учнів, створені в межах теми.

Порада щодо формулювання висновків до розділу:

ЗДОБУВАЧУ! Акцнтуйте на тому, що запропонована система спрямована на реалізацію **компетентнісного підходу**, розвиток критичного мислення та відповідає вимогам НУШ (Нової української школи).

Варіант II.

Якщо практичний розділ передбачає проведення експерименту, то здобувачі мають звернути увагу на таку його структуру:

Наприклад:

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

2.1. Сучасний стан проблеми в практиці навчання

У цьому підрозділі описується організація та результати констатувального етапу експерименту:

Характеристика експериментальної бази.

Методика проведення констатувального зрізу (діагностичні роботи, анкети, критерії оцінювання).

Аналіз результатів (таблиці, діаграми).

Висновки про типові труднощі, прогалини, які потребують методичного вдосконалення.

2.2. Експериментальна методика навчання

Це центральний підрозділ роботи, де представлено авторський доробок. Він має містити:

1. Загальну характеристику експериментальної методики: мета, завдання, принципи, етапи реалізації.

2. Систему роботи (модель, технологію, покроковий алгоритм). Докладно описується зміст навчання, види вправ, їх послідовність, прийоми роботи.

3. Фрагменти уроків чи серію уроків із використанням розробленої методики (як ілюстрація).

4. Організацію формувального експерименту (де, коли, як проводився).

5. Хід експерименту, спостереження, проміжні зрізи.

2.3. Результати експериментального навчання

Підрозділ присвячено аналізу ефективності запропонованої методики:

Опис контрольного зрізу (методика проведення, завдання, критерії).

Порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп (до і після експерименту).

Статистична обробка даних, таблиці, діаграми.

Висновки щодо підтвердження чи спростування гіпотези.

У **висновках** зазначено підсумки дослідження відповідно до окреслених завдань. Вони мають бути конкретними, узагальнювати результати теоретичного аналізу та експериментальної роботи, містити рекомендації для вчителів.

Для методичних робіт характерне використання широкого кола джерел: монографії, підручники, посібники, статті у фахових виданнях, дисертації, автореферати, навчальні програми, словники.

Після списку літератури перед додатками до кваліфікаційних робіт вміщують **АНОТАЦІЮ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ**.

Додатки є обов'язковим складником методичної роботи. Вони можуть містити:

1. Зразки анкет, діагностичних робіт (українською та англійською мовами).
2. Конспекти білінгвальних/бінарних уроків чи серії уроків.
3. Дидактичні матеріали (картки, таблиці, схеми, інтерактивні вправи) двома мовами.
4. Зразки учнівських робіт (до і після експерименту) з обох мов.
5. Таблиці первинних даних, результати статистичної обробки.
6. Методичні рекомендації для вчителів щодо реалізації білінгвального підходу.
7. Глосарій термінів (українсько-англійський).

Обсяг роботи зазвичай становить 60–80 сторінок основного тексту.

У процесі наведення прикладів з англійської мови слід використовувати курсив чи напівжирний шрифт для виділення. Великі фрагменти англійських текстів (наприклад, у додатках) мають супроводжуватися перекладом чи поясненнями.

Під час оцінювання роботи з методики навчання української мови та англійської як другої враховуються:

Актуальність і новизна дослідження (відповідність сучасним викликам білінгвальної освіти в Україні, наявність авторських елементів у процесі розробки методики).

Теоретичний рівень (глибина аналізу літератури з обох мов, коректність використання термінології, якість зіставного аналізу мовних явищ).

Валідність методики (відповідність методів меті та завданням, коректність організації експерименту, врахування специфіки кожної мови).

Достовірність результатів (статистична обробка, порівняння з контрольною групою, аналіз динаміки з обох мов).

Практична значущість (можливість використання розроблених матеріалів у школі для підвищення ефективності білінгвального навчання).

Якість оформлення та дотримання академічної доброчесності.

Захист (уміння представити результати двома мовами, відповісти на запитання, довести ефективність власної білінгвальної методики).

Методичні рекомендації до написання другого розділу магістерської роботи з методики навчання української та зарубіжної літератури

Другий розділ магістерської роботи з методики навчання української та зарубіжної літератури виконує ключову роль у структурі наукового дослідження, оскільки саме в ньому здійснюється практична реалізація теоретичних положень, розглянутих у першому розділі. Якщо перший розділ має переважно теоретичний характер, то другий спрямований на методичне моделювання навчального процесу та перевірку ефективності запропонованих педагогічних ідей у практиці викладання літератури в старших класах.

Перед початком написання другого розділу необхідно сформулювати методичну ідею, яка об'єднуватиме всі розробки уроків, завдань та дидактичних матеріалів. Методична концепція може ґрунтуватися, наприклад, на розвитку інтерпретаційних умінь старшокласників, використанні інтерактивних технологій у процесі аналізу художнього тексту, формуванні читацької культури учнів, застосуванні міжмистецьких чи міжпредметних зв'язків, розвитку творчого мислення під час вивчення літератури.

Важливо, щоб усі методичні матеріали другого розділу були підпорядковані єдиній педагогічній ідеї, яка логічно впливає з теми дослідження.

Другий розділ повинен демонструвати не окремі випадкові уроки, а продуману систему навчальної роботи. Тому доцільно показати, як запропонована методика реалізується протягом вивчення певної теми чи творчості письменника. У роботі можна подати послідовність уроків з вивчення художнього твору, різні типи уроків у межах однієї теми, взаємозв'язок між етапами навчання.

Наприклад, система уроків може містити урок мотивації та підготовки до читання твору, урок аналізу ключових епізодів, урок дослідження художніх образів, урок творчої інтерпретації, підсумковий урок узагальнення. Такий підхід дозволяє простежити й показати динаміку навчального процесу, а не лише окремі методичні прийоми.

Методичні рекомендації та розробки запропонованих уроків повинні враховувати й психолого-педагогічні особливості учнів 10–11 класів. Старшокласники здатні до абстрактного мислення, самостійного аналізу художнього тексту, участі в дискусіях, формування власної інтерпретації літературних творів. Тому в другому розділі доцільно передбачати такі види діяльності учнів, як літературні дискусії, дебати щодо проблематики твору, аналітичні та дослідницькі завдання, творчі інтерпретації художніх образів. Це дозволяє спрямувати навчальний процес на розвиток самостійності та критичного мислення учнів.

Важливим елементом другого розділу є демонстрація того, як саме організовується аналіз художнього тексту на уроці. Доцільно описати послідовність роботи з текстом, способи актуалізації читацького досвіду учнів, методи інтерпретації художніх образів, прийоми роботи з проблематикою твору. Наприклад, аналіз твору може здійснюватися через пообразний аналіз, проблемно-тематичний аналіз, компаративне зіставлення чи культурологічний коментар. У тексті другого розділу бажано пояснити, чому обрано саме ці підходи та які навчальні результати вони забезпечують.

Методичні рекомендації мають передбачати і різноманітні форми роботи на уроці, що сприяють активному залученню учнів до навчального процесу. До таких форм належать: індивідуальна робота, робота в парах, групова діяльність, колективне обговорення, творчі проєкти. У другому розділі варто показати, як поєднання цих форм сприяє ефективнішому засвоєнню навчального матеріалу.

Однією з важливих особливостей робіт з методики навчання української та зарубіжної літератури є застосування порівняльного (компаративного) підходу до вивчення художніх творів, образів та творчих біографій письменників. Такий

підхід дає змогу не лише поглибити розуміння літературних явищ, а й продемонструвати учням єдність і взаємозв'язок національних культур у контексті світового літературного процесу.

У другому розділі робіт із методики навчання української та зарубіжної літератури важливим є методичний опис застосування порівняльного аналізу, оскільки саме він дозволяє продемонструвати ефективність інтегрованого підходу до вивчення літератури у старших класах. Такий аналіз допомагає показати спільні та відмінні риси художніх явищ різних літератур, а також сприяє формуванню в учнів ширшого літературного світогляду.

Передусім у роботі слід обґрунтувати доцільність використання порівняльного аналізу в освітньому процесі. У кваліфікаційній роботі необхідно пояснити, що порівняння творів української та зарубіжної літератури допомагає учням глибше зрозуміти універсальні теми світової культури, особливості національних літератур та взаємозв'язки між ними. Учні вчать бачити, як подібні проблеми – любові, свободи, морального вибору, відповідальності – по-різному розкриваються у творах письменників різних країн і епох.

Далі у другому розділі слід також описати методичні принципи організації порівняльного аналізу на уроках. Важливо підкреслити, що порівняння має бути педагогічно обґрунтованим і здійснюватися за чітко визначеними критеріями: тематикою творів, системою образів, проблематикою, художніми засобами, авторською позицією чи життєвими обставинами письменників. У роботі варто показати, як учитель планує урок, визначає мету порівняння, добирає твори та формулює запитання, які спрямовують учнів на самостійні висновки.

Окрему увагу в роботі необхідно приділити методам і прийомам реалізації порівняльного аналізу. Це можуть бути проблемні запитання, робота з таблицями порівняння, складання схем, дискусії, творчі завдання чи міні-дослідження. Наприклад, учням пропонується визначити спільні та відмінні риси героїв двох творів, порівняти художні образи чи дослідити, як одна тема розкривається у різних літературах. У методичному описі варто зазначити, які види діяльності виконують учні, як організована робота в групах чи парах, та які результати очікуються.

Важливим елементом є опис конкретних моделей уроків чи фрагментів занять, у яких застосовується порівняльний аналіз. У магістерській роботі доцільно показати, як учитель може поєднувати матеріал української та зарубіжної літератури. Наприклад, під час вивчення теми кохання можна запропонувати порівняти образи закоханих у творах різних авторів, а під час аналізу соціальної проблематики – простежити, як письменники різних народів зображують конфлікт між особистістю і суспільством. Такий підхід демонструє міжлітературні зв'язки та формує в учнів уміння аналізувати літературні явища у ширшому культурному контексті.

У методичній частині також слід описати результати використання порівняльного аналізу. Необхідно показати, як цей метод впливає на розвиток літературної компетентності учнів: формує аналітичне мислення, уміння аргументувати власну думку, порівнювати художні явища, робити узагальнення. Важливо підкреслити, що завдяки такому підходу учні не лише глибше

розуміють окремі твори, а й усвідомлюють місце української літератури у світовому літературному процесі.

У другому, практичному розділі кваліфікаційної роботи важливо з'ясувати, як саме методика порівняльного аналізу може бути реалізована в навчальному процесі старшої школи. Порівняльний аналіз у шкільному курсі літератури сприяє глибшому розумінню художнього тексту, формуванню цілісного уявлення про розвиток світової та національної літератури, розвитку аналітичного мислення учнів, формуванню вміння встановлювати міжкультурні зв'язки. Завдяки цьому підходу учні можуть побачити, що подібні теми та проблеми хвилювали письменників різних народів і епох, але художнє їх осмислення набувало національної своєрідності.

Одним із напрямів компаративного аналізу є зіставлення тематичних і проблемних аспектів творів української та зарубіжної літератури. У практичному розділі магістерської роботи можна продемонструвати методику організації такого аналізу на уроці. Наприклад: тема боротьби людини за свободу у творах різних літератур, тема кохання і морального вибору, тема людини і суспільства, тема духовних пошуків особистості. Під час уроку вчитель може пропонувати учням порівнювати художні підходи до розкриття цих тем, визначати спільні мотиви та відмінності у світогляді письменників.

Ще одним важливим напрямом є зіставлення літературних образів. У межах такого аналізу учні можуть досліджувати подібність характерів героїв, різні типи світогляду персонажів, особливості авторського ставлення до героя.

Методично доцільно пропонувати учням такі види діяльності: складання порівняльних характеристик персонажів, створення таблиць чи схем зіставлення, дискусійне обговорення моральних позицій героїв. Такий підхід розвиває вміння аналізувати художні образи в ширшому культурному контексті.

Цікавим напрямом компаративного підходу є зіставлення і життєвих доль письменників, що допомагає учням глибше зрозуміти витоки їхньої творчості.

У другому розділі кваліфікаційної роботи можна показати, як на уроках літератури доцільно звертати увагу на історичні умови життя митців, особисті життєві випробування, вплив біографічних подій на художню творчість. Порівняння життєвих шляхів письменників дозволяє учням усвідомити, що література є відображенням духовного досвіду людини і суспільства.

Для ефективного використання порівняльного підходу варто описати застосовувати різних методичних прийомів, зокрема: створення порівняльних таблиць, роботу з фрагментами різних творів, групові дослідницькі завдання, підготовку мініпроектів, літературні дискусії. Такі види діяльності сприяють активному залученню учнів до аналізу художніх явищ та формуванню їхньої дослідницької культури.

Для здобувачів важливо не лише використовувати порівняльний аналіз художніх творів, а й методично обґрунтовано описати специфіку порівняння певних тем у курсі літератури 10–11 класів. Тому під час написання другого розділу доцільно врахувати такі рекомендації.

У дослідженні необхідно пояснити, чому саме певна тема є продуктивною для порівняльного аналізу в курсах української та зарубіжної літератури. Здобувач має довести, що обрана тема (наприклад, тема кохання, свободи, митця

і суспільства, людини і влади, війни, морального вибору тощо) є універсальною для світової літератури, але водночас має національно-специфічне художнє втілення у творах різних авторів. У роботі важливо підкреслити, що саме така тематична спільність створює можливості для формування в учнів цілісного уявлення про розвиток літератури як світового культурного процесу.

Визначення критеріїв тематичного порівняння. Методичний опис порівняння тем повинен спиратися на чітко визначені критерії. У роботі варто зазначити, за якими аспектами здійснюється аналіз теми у творах різних літератур. Зокрема, можна використовувати такі орієнтири: ідейно-тематичне спрямування твору, система образів, через які розкривається тема, конфлікт і проблематика, авторська позиція та світоглядні акценти, історико-культурний контекст створення твору. Описуючи ці критерії, здобувач демонструє системність і наукову обґрунтованість методики порівняння.

Врахування національно-культурної специфіки літератур. У методичному описі важливо наголосити, що порівняльний аналіз не повинен зводитися лише до пошуку подібностей. Значну увагу необхідно приділити виявленню відмінностей, які зумовлені історичними, культурними та ментальними особливостями української та світової літератур. У магістерській роботі варто показати, як різні культурні традиції впливають на художнє трактування тієї самої теми.

Методика організації тематичного порівняння на уроці. У другому розділі доцільно описати конкретні методичні прийоми, які допомагають реалізувати тематичний порівняльний аналіз у старших класах. Наприклад, постановка проблемних запитань, що спрямовують учнів на виявлення спільного і відмінного у трактуванні теми, складання порівняльних таблиць чи схем, робота з цитатами, що розкривають авторське бачення теми, організація дискусій чи творчих завдань. Такий опис має показати, як саме методичні прийоми допомагають учням усвідомити різні художні інтерпретації однієї теми.

У кваліфікаційній роботі варто підкреслити і той факт, що тематичне порівняння сприяє формуванню в учнів аналітичного мислення, уміння інтерпретувати художній текст і розуміти взаємозв'язки між національною та світовою літературою. Тому в описі методики доцільно звернути увагу на те, які компетентності учнів розвиваються завдяки такій роботі.

У завершальній частині другого розділу бажано здійснити узагальнення отриманих результатів. Здобувач може показати які методичні прийоми виявилися найбільш ефективними, які види діяльності викликали найбільший інтерес учнів, які педагогічні труднощі виникали у процесі роботи. Такий підхід демонструє аналітичне мислення дослідника та його готовність до вдосконалення педагогічної практики.

Отже, написання другого розділу кваліфікаційної роботи з методики навчання української та зарубіжної літератури в 10–11 класах передбачає глибоке методичне опрацювання навчального процесу. Здобувач має не лише запропонувати власні розробки уроків, а й показати їх місце в системі літературної освіти старшокласників, обґрунтувати педагогічну доцільність використаних методів та продемонструвати можливості їх практичного застосування.

Анотація англійською мовою є необхідним компонентом під час написання й оформлення кваліфікаційної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)». Розташована вона в кінці кваліфікаційної роботи після списку літератури і перед додатками.

Анотація (summary) – це стислий виклад змісту магістерської кваліфікаційної роботи, який дає змогу читачеві швидко зрозуміти сутність дослідження без ознайомлення з повним текстом. Вона виконує інформативну функцію, оскільки повідомляє про тему, мету, методи та результати дослідження, а також допомагає визначити релевантність роботи для конкретного наукового запиту. Зазвичай обсяг анотації становить від 2 до 2,5 сторінок із фіксованою структурою (актуальність теми, мета, об'єкт, предмет, завдання, методи, новизна, практичне значення дослідження, структура роботи, вміст додатків).

Написання анотації передбачає дотримання кількох ключових принципів. Передусім це стислість: у тексті слід подавати лише основну інформацію без другорядних деталей. Важливою є об'єктивність, тобто відсутність емоційних оцінок і суб'єктивних суджень. Текст має бути чітким і зрозумілим, із використанням простих граматичних конструкцій. Анотація повинна бути самодостатньою, тобто зрозумілою без звернення до повного тексту роботи, а також містити стандартизовану академічну лексику англійською мовою.

Структурно анотація будується як логічно зв'язаний текст, що включає кілька обов'язкових елементів. На початку подається короткий вступ, у якому окреслюється контекст дослідження та проблема, що розглядається. Для цього часто використовуються формулювання на зразок *This study addresses the issue of...*, *The research focuses on...*, чи *In recent years, there has been growing interest in...*. Такий вступ допомагає читачеві зрозуміти, до якої наукової сфери належить магістерська кваліфікаційна робота та чому вона є актуальною.

Далі формулюється мета дослідження (the purpose of the research). Вона повинна бути чіткою і конкретною, без зайвих пояснень. Типовими є конструкції *The purpose of this study is to...*, *This research purposes to investigate...* чи *The purpose of the study is to examine....* Саме ця частина визначає напрямок усього дослідження і є логічним переходом до опису методів. Після мети магістерської кваліфікаційної роботи подають завдання (objectives), скорочений переклад завдань зі вступу. Далі йде предмет дослідження (the object of the study), наукова новизна (the scientific novelty), теоретична (the theoretical significance of the research) і практична значущість роботи (the practical significance of the research).

Опис методології подається стисло, без деталізації процедур. Тут важливо зазначити, який підхід було використано — якісний, кількісний чи змішаний, а також загальний спосіб збору та аналізу даних. Часто використовуються формулювання *The study employs...*, *A qualitative approach was used...*, *Data were collected through...*, чи *The research is based on....* В академічному стилі англійської мови поширеним є використання пасивного стану, наприклад: *Data*

were analyzed чи *The experiment was conducted*, що дозволяє зосередитися на процесі, а не на виконавцеві дії.

Після методів подаються результати дослідження, які є центральною частиною анотації. Тут необхідно коротко викласти основні висновки без детальних пояснень чи числових даних, якщо вони не є критично важливими. Використовуються стандартні конструкції, такі як *The results indicate that...*, *The findings suggest...*, *It was found that...* чи *The study revealed that....* Формулювання мають бути максимально конкретними, щоб уникнути невизначеності.

Завершує анотацію частина з висновками, де узагальнюється значення отриманих результатів і, за потреби, вказується їх практична чи теоретична цінність. Тут доречні вирази *The study concludes that...*, *These findings have important implications for...*, чи *The results can be applied to....* Цей елемент дає змогу показати внесок дослідження в певну наукову галузь.

Останній елемент магістерської кваліфікаційної роботи – ключові слова (keywords), де подано 5-10 слів чи словосполучень, які є визначальними для дослідження.

Граматично анотація зазвичай поєднує різні часові форми. Present Simple використовується для опису теми та загальних тверджень, наприклад: *This study examines....* Past Simple застосовується для опису проведених дій і отриманих результатів: *Data were collected, The analysis showed....* Іноді може використовуватися Present Perfect для узагальнення попередніх досліджень, хоча це менш поширено. Важливою особливістю є часте використання пасивних конструкцій і безособових форм, наприклад: *It is argued that...* чи *It is shown that....*, що відповідає формальному академічному стилю.

Лексично анотація базується на стандартних наукових термінах. Для опису теми використовуються слова *issue*, *problem*, *phenomenon*, *aspect*, а також словосполучення *analysis of*, *investigation of*, *study of*. Для формулювання мети вживаються дієслова *to examine*, *to analyze*, *to identify*, *to evaluate*, *to determine*. При описі методів типові слова включають *survey*, *experiment*, *case study*, *data collection*, *statistical methods*. Для представлення результатів використовуються лексеми *significant*, *considerable*, *impact*, *correlation*, *relationship*, а для висновків – *implications*, *contribution*, *relevance*, *practical value*.

Процес написання анотації доцільно будувати послідовно: спочатку визначити ключові елементи дослідження – тему, мету, методи, результати і висновки; далі сформулювати короткі речення для кожного з них; після цього об'єднати їх у зв'язний текст і перевірити на відповідність вимогам до обсягу, граматики та стилю. Завершальним етапом є редагування з метою усунення зайвих слів і підвищення точності формулювань.

У сучасній академічній практиці найчастіше використовується інформативний тип анотації, який містить усі основні елементи дослідження, включно з результатами. Тобто анотація є формалізованим науковим текстом, який має чітку логіку побудови та стандартизовану мовну структуру. Її ефективність залежить від здатності автора стисло й точно передати ключові аспекти дослідження, використовуючи відповідні мовні засоби англійського наукового стилю.

Приклад анотації

Shevchenko O. V. Peculiarities of British and Ukrainian Modernism. A Master's Qualification Thesis for the Degree of Master in Specialty 014 Secondary Education. Educational and Professional Program: Secondary education (Ukrainian language and literature). Secondary education (English language and foreign literature). – SHEI «Donbas State Pedagogical University», Sloviansk – Dnipro, 2026.

The modern stage of literary studies is characterised by an increased interest in the comparative analysis of cultural and artistic movements across different national traditions. One of the most significant phenomena in this context is modernism, which emerged as a response to profound social, political, and cultural transformations of the late nineteenth and early twentieth centuries. British and Ukrainian modernism developed under distinct historical conditions, which determined both their common features and their specific characteristics. While British modernism evolved within a relatively stable cultural environment influenced by industrialisation and urbanisation, Ukrainian modernism was shaped by national identity struggles, political instability, and cultural revival processes.

Modernism as a literary and artistic movement reflects the crisis of traditional values and the search for new forms of expression. It is characterised by experimentation with narrative techniques, fragmentation, symbolism, and a focus on subjective experience. At the same time, the national variants of modernism demonstrate unique features обумовлені cultural, historical, and linguistic factors. The interaction between universal modernist tendencies and national specificity constitutes a key issue in contemporary literary research.

Based on these considerations, the present study approaches British and Ukrainian modernism from a comparative perspective. The research focuses on identifying both shared aesthetic principles and distinctive national features. Particular attention is paid to the influence of historical context, cultural traditions, and linguistic expression on the development of modernist literature in both countries. The study also considers the role of individual authors and literary movements in shaping the modernist paradigm.

The relevance of the study stems from the growing need for a deeper understanding of intercultural literary processes and the mechanisms of interaction between different artistic traditions. Despite a considerable number of studies devoted to modernism, the comparative analysis of British and Ukrainian modernism remains insufficiently explored, especially in terms of their structural, thematic, and stylistic peculiarities. This creates a necessity for a systematic investigation of the similarities and differences between these two literary traditions.

The purpose of the research is to identify and analyse the peculiarities of British and Ukrainian modernism, as well as to determine the factors that influenced their formation and development. The study aims to provide a comprehensive comparison of the two traditions and to reveal the general patterns and distinctive features inherent in each of them.

To achieve this aim, the following **objectives** were set:

- to examine the main theoretical approaches to the study of modernism;

- to identify the key features of British modernism;
- to analyse the specific characteristics of Ukrainian modernism;
- to compare thematic, stylistic, and structural elements in both traditions;
- to determine the role of historical and cultural factors in shaping modernist literature.

The object of the study is modernist literature in British and Ukrainian cultural contexts. The subject of the research is the peculiarities of thematic, stylistic, and structural representation of modernism in these two literary traditions.

To solve these tasks, the following research methods were applied: analysis of scientific literature on modernism; comparative and contrastive analysis of literary texts; historical and cultural analysis; structural and semantic analysis; and contextual analysis.

The scientific novelty of the study lies in the comprehensive comparative analysis of British and Ukrainian modernism, which allows for identifying previously insufficiently studied aspects of their interaction and divergence. The research proposes a systematic approach to the analysis of modernist literature that integrates literary, cultural, and historical perspectives.

The theoretical significance of the research consists in its contribution to the development of comparative literary studies by deepening the understanding of modernism as a multidimensional phenomenon. The study also contributes to the theoretical framework for analysing national variants of global literary movements and their interaction within the broader context of world literature.

The practical significance of the research lies in the possibility of applying its results in academic and educational contexts. The findings can be used in lecture courses on the history of English and Ukrainian literature, comparative literature, and literary theory. In addition, the materials of the study may serve as a basis for further research on modernist literature and for the preparation of teaching materials for higher education institutions.

The author's personal contribution. In the course of the research, a comparative analysis of British and Ukrainian modernist texts was conducted, focusing on their thematic, stylistic, and structural features. The study systematises key characteristics of both traditions and identifies the main factors influencing their development. A methodological framework for comparing national variants of modernism was also developed.

The purpose and objectives of the research determined the structure of the thesis, which consists of an abstract, introduction, two chapters, conclusions to each chapter, general conclusions, and a list of references (85 items). The total volume of the thesis is 98 pages.

Keywords: modernism, British modernism, Ukrainian modernism, comparative analysis, literary movements, cultural context, stylistic features, thematic analysis, narrative techniques, historical factors, literary theory, national identity, symbolism, fragmentation, intercultural studies.

Загальні вимоги до написання КР:

1. Стиль викладу науковий.

Для наукового стилю мовлення властиві такі особливості:

- зрозумілість і предметність тлумачень;

- логічна послідовність і аргументованість викладу;
- узагальненість понять і явищ, їхній об'єктивний аналіз;
- точність і лаконічність висловлювань;
- аргументація та переконливість тверджень;
- однозначне пояснення причинно-наслідкових зв'язків; докладні висновки.

• Для синтаксису наукового мовлення характерними є :

□ безособові речення із присудком, вираженим дієслівною формою (на -но, -то) та прямим додатком у формі іменника у знахідному відмінку без прийменника (застосовано метод, прочитано дисертацію);

□ складні речення із чітко вираженим складносурядним чи складнопідрядним зв'язком (*що, оскільки, у наслідок того, у зв'язку з тим, бо, тоді як тощо*).

У кваліфікаційній роботі необхідно стисло, логічно й аргументовано викладати зміст і результати дослідження, уникати загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології, не використовувати займенник «я», натомість використовувати за необхідності займенник «ми».

У роботі має бути дотримано логічності в ланцюгу тема – об'єкт – предмет – мета – завдання – висновки.

2. Актуальність дослідження має бути обґрунтована та пов'язана з об'єктом дослідження.

3. Вступ повинен містити всі потрібні елементи, визначені репрезентованими рекомендаціями.

4. Висновки мають повністю, але стисло відбивати зміст КР і власні здобутки автора щодо досліджуваної теми

5. Обов'язковим є посилання на всі зазначені в списку літератури джерела.

Висновки є завершальною частиною кваліфікаційної роботи. Вони містять стислий (тезовий) виклад основних результатів здійсненої науково- дослідної роботи за обраною темою, отримані під час аналізу узагальнень, практичні рекомендації автора з вирішення окреслених у Вступі завдань, про доцільність їх упровадження, подальшого використання тощо.

Список використаних джерел. Список використаних джерел кваліфікаційної роботи має становити не менше 60 найменувань, зокрема й іноземної літератури.

Список використаних джерел переважно розміщують:

– чи в порядку появи покликань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні наукових робіт);

– чи спочатку законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти; потім в алфавітному порядку прізвищ перших авторів, чи заголовків, чи офіційних сайтів; далі література іноземною мовою в алфавітному порядку прізвищ перших авторів, чи заголовків, чи офіційних сайтів. Відомості про джерела й літературу необхідно подавати згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (з офіційними виправленнями у 2017 році), з обов'язковою вказівкою на прізвища авторів, назви праці, міста й року видання, видавництва та кількості

сторінок. Список потрібно укласти в алфавітному порядку. Зразки і приклад оформлення бібліографічного опису подано у [Додатку К](#).

Зверніть УВАГУ на таке:

1. Для оформлення покликання на книгу в списку використаних джерел вказують загальну кількість сторінок, а на частину книги чи статтю в збірці – вказують номери сторінок, з яких починається і закінчується стаття.

2. Якщо прізвища авторів вказують перед назвою роботи, то ініціали зазначають після них (Білецький О. І. Назва ...). Якщо ж спочатку вказують назву джерела, то ініціали зазначають перед прізвищем автора (Назва... О. І. Білецький...).

3. Обов'язково вказують не тільки місце видання, а й видавництво.

4. Місце видання пишуть повністю (Запоріжжя, Донецьк, Львів, Відень тощо), за винятком столиць держав: К. (Київ), N.Y. (Нью-Йорк), L. (Лондон), Р. (Париж).

5. Двокрапка як елемент пунктуації у бібліографічному описі виконує дві функції:

– звичайний розділовий знак, при цьому перед двокрапкою немає проміжку в один друкований знак;

– умовний розділовий знак – знак приписної пунктуації, який ставлять між зонами бібліографічного опису та їх елементами. У такому випадку двокрапка виконує розпізнавальну функцію елементів і зон, тому до і після двокрапки як приписаного знака залишають проміжок в один друкований знак.

Наприклад, тут перша двокрапка – звичайний розділовий знак у назві посібника (проміжок до двокрапки відсутній), а друга і третя двокрапка – знак приписної пунктуації, який ставлять між зонами бібліографічного опису (зона специфічних відомостей – вид видання; зона вихідних даних – місто видання і назва видавництва) – проміжок до і після двокрапки наявний:

Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навч. посіб. для студентів. вищ. навч. закладів. Київ : Слово, 2014. 440 с.

Додатки. Додатки можуть містити первинні матеріали, громіздкі таблиці й допоміжний матеріал, який має довідкове значення, але необхідний для повного висвітлення теми. Витяг з державного стандарту щодо оформлення додатків наведено в [Додатку К](#).

Під час виконання кваліфікаційної роботи потрібно уникати таких **типових помилок**:

- зміст роботи не відповідає плану кваліфікаційної роботи і/чи не висвітлює повністю чи частково тему;

- зміст розділів (підрозділів) не характеризує проблемну ситуацію, стан об'єкта дослідження;

- безсистемний виклад матеріалу, повторення одних і тих самих положень;

- логічні помилки, невміння виокремити основне;

- мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не виокремлює особливості об'єкта та предмета дослідження;

- робота не є самостійною, авторською, а радше компіляцією чи плагіатом;

- не представлено всебічного аналізу окресленої проблеми, нової спеціальної літератури (за останні 2 – 10 років) щодо теми дослідження;

- кількість використаних джерел є недостатньою для всебічного дослідження чи переважно використовувалися підручники, а не спеціальну наукову літературу та фахові матеріали;
- невдало поєднано теорію з практикою;
- кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням чи тексту роботи;
- вибірково представлено матеріали щодо візуалізованого супроводу проекту, зокрема, з використанням спеціальних програмних продуктів;
- у роботі немає посилань на першоджерела чи вказані не ті, що демонструють реальний стан речей;
- бібліографічний опис джерел у списку використаних джерел наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту бібліографічного опису:
 - наведено таблиці, діаграми, схеми, які не складені самостійно, а запозичені з підручника, навчального посібника, монографії чи наукової статті;
 - обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, робота виконана неохайно, з помилками.

3.3.3. Вимоги до оформлення тексту кваліфікаційної роботи

3.3.3.1 КР оформлюється відповідно до

Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.17 р. № 40 (зі змінами й доповненнями) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>);

та державних стандартів України:

–ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання» (http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF);

–ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (https://dnaop.com/html/61402/doc-ДСТУ_8302_2015).

3.3.3.2 Правила комп'ютерного набору тексту КР

Кваліфікаційну роботу друкують із застосуванням комп'ютерного набору на білому папері формату А4 (210х297 мм) відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» та ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання». Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Перенесення слів з одного рядка в інший у тексті роботи не припускається.

Текст роботи друкують з одного боку аркуша, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Основні вимоги до комп'ютерного набору тексту кваліфікаційної роботи є такі:

- текстовий редактор –MS Word;
- гарнітура шрифту – Times New Roman, вирівнювання – за шириною;

- кегль шрифту (розмір) – 14;
- кількість символів у рядку – не менше 60;
- абзац – 1,25 см;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- кількість рядків на сторінці – до 30;
- назви структурних частин роботи: **ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ** друкують великими літерами симетрично до тексту (шрифт – 14 напівжирний) без крапки в кінці, дозволено їх розміщувати посередині рядка. Якщо заголовок складається з двох речень, їх розділяють крапкою. Розривати слова знаком переносу в заголовках зчиронено;
- усі названі структурні частини роботи потрібно починати з нової сторінки;
- новий підрозділ друкують на тій же сторінці, на якій закінчився попередній, відступ між підрозділами – два міжрядкові інтервали;
- заголовки підрозділів друкують маленькими літерами, крім першої – великої, з абзацного відступу, шрифт – 14 жирний. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Відстань між заголовком розділу та заголовком підрозділу – два міжрядкові інтервали;
- у роботі дозволяють виділяти важливий текст так: **напівжирний**, *курсив*, ***напівжирний курсив*** чи підкреслений. Виділення по всьому тексту повинні бути виконані в одному стилі. Не допускається виділяти частину тексту за допомогою інших шрифтів, крім Times New Roman, іншого розміру, крім 14, іншого інтервалу тощо;
- використовувані в роботі лапки повинні бути одного стилю: “” чи «», чи «», чи „,„. Аналогічною є вимога і до стилю апострофів: чи ’, чи ’ – однаково у всьому тексті;
- для зазначення в тексті роботи прізвища та ініціалів дослідників, необхідно дотримуватися одного стилю: Грицай М. С., Федченко П. М., чи М. С. Грицай, П. М. Федченко, чи М. Грицай, П. Федченко. Між прізвищем та ініціалами (стежачи, щоб вони лишилися в одному рядку) необхідно використовувати нерозривний пробіл (стандартне сполучення клавіш «Shift + Ctrl + Пробіл»). Обов’язково необхідно пам’ятати, що псевдоніми письменників не скорочують (Панас Мирний, Леся Українка, Марко Черемшина);
- не допускається розташування заголовка підрозділу внизу сторінки, якщо під ним не вміщується щонайменше два рядки – у такому разі назву підрозділу разом із тестом переносять на наступну сторінку;
- не можна починати абзац наприкінці сторінки, якщо на ній поміститься лише один рядок з нього – у такому разі варто переносити весь абзац на наступну сторінку.
- Аналогічно не можна переносити один рядок з абзацу на наступну сторінку.

3.3.3.3 Нумерація

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті. Крапку після номера сторінки не ставлять. Нумерують усі аркуші, з-поміж

них і додатки. Титульну сторінку не нумерують, її починають із другої сторінки (на якій вміщено зміст) з цифри 2.

Зміст, вступ, висновки, список використаної літератури та джерел не мають порядкових номерів. У тексті кваліфікаційної роботи номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», без крапки і з нового рядка друкують заголовки розділу.

Підрозділи (підпункти) нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу (підпункту) складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу (підпункту), між цифрами ставлять крапку, а після останньої крапки не ставлять, у тому ж рядку друкують заголовки підрозділу, наприклад :

3.1 Методика обробки наукової інформації

3.1.1 Ручна обробка інформації

3.3.3.4 Оформлення таблиць, рисунків і формул

Таблиці нумерують наскрізно арабськими цифрами (за винятком тих, що розміщені в додатках). Дозволено нумерувати таблиці у межах розділу. У цьому разі номер таблиці складається з номеру розділу та порядкового номера таблиці, відокремленого крапкою, наприклад, «Таблиця 2.1» – перша таблиця другого розділу. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею з абзацного відступу. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Розмір шрифту табличного тексту зазвичай на 2 пункти менше за розмір основного шрифту.

У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишуть «Продовження табл. 3.1».

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті чи на наступній сторінці. У тексті повинна бути вказівка на таблицю, напр. »... основні події життя і творчості письменника наведено в таблиці 3». Таблицю розміщують так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи чи з поворотом за годинниковою стрілкою тощо.

3.3.3.5 Цитування та покликання на використані джерела

Цитати – дослівні уривки з використаних джерел – застосовують у кваліфікаційній роботі для обґрунтування, підтвердження авторських аргументів чи для критичного аналізу літературних джерел.

Якщо студент, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, щоб посилити їх значення, він має зробити у тексті в дужках відповідні застереження й вказати свої ініціали, наприклад: (виділено мною – І. Г.) чи (курсив мій – І. Г.). Цитата не повинна бути надто довгою (не більше ніж на пів сторінки). Перевантажувати текст цитатами недоречно.

Натомість можна вдаватися до непрямого цитування у формі переказу тексту, яке максимально точно передає думки автора й супроводжується відповідним покликанням на джерело, напр.,: «Згідно з Ю. Лавріненком, ...», «М. Коцюбинська пропонує розглядати епістолярій як...» [4, с.123].

Під час написання кваліфікаційної роботи студент повинен давати покликання на джерела, матеріали чи окремі результати досліджень, на ідеях та висновках яких відбувалося вивчення теми кваліфікаційної роботи. Це дає змогу відшукати використане у роботі джерело й перевірити достовірність цитування. Якщо було використано відомості, матеріали з монографій, оглядових статей,

інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді у покликанні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, джерела. **Правила коректного цитування:**

✓ Якщо думку автора наведена дослівно, то її потрібно взяти в лапки, зробивши коректне покликання на джерело (його порядковий номер зі списку використаної літератури, який додається до роботи), напр., цитата в тексті: «Послання, епістола (лат. *epistole* – лист) – жанр поезії й публіцистики: твір, написаний у формі листа чи звертання до когось» [15, с. 166]. Відповідне подання у списку літератури:

15. Лесин В. Літературознавчі терміни. Київ : Рад. школа, 1985. 251 с.

✓ Якщо цитується великий уривок з тексту, то він може не братися в лапки, натомість його можна відділити від решти тексту певним способом (набирати іншим кеглем, шрифтом, накресленням, більшими абзацними відступами тощо), зробивши коректне покликання на джерело (його порядковий номер зі списку використаних джерел, який додається до роботи). Так само без лапок подають поетичні цитати, якщо вони розміщені строфічно і виділені у вищезазначений спосіб. Поетичні рядки можна подавати і без строфічного виділення, «у рядок», але тоді цитата береться в лапки, а віршовий рядок від наступного відділяється скісною однією рисою (/) чи двома(//).

✓ Допускають скорочення цитати, якщо це не призводить до викривлення думки автора. Місце скорочення має бути позначене в цитаті квадратними дужками з трикрапкою всередині.

✓ Допускають перефразування цитати, зміну словоформ чи відмінків певних слів. Таку цитату в лапки не беруть, але в квадратних дужках обов'язково роблять покликання на джерело (його порядковий номер зі списку використаних джерел, який додають до роботи).

✓ У списку використаних джерел завжди слід вказувати і ті, які використовували під час підготовки роботи, навіть якщо прямих покликань чи цитувань цих джерел у роботі немає.

3.3.4. Список використаних джерел до розділу:

1. Бондаренко Н. В. Формування риторичної компетентності учнів ліцею на уроках української мови. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 144 с.
2. Білінгвальне навчання: сутність, структура, переваги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://school.study.ua/що-таке-білінгвальне-навчання/>.
3. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Стратегії компетентісно орієнтованого навчання української мови в старшій школі. Київ : Педагогічна думка, 2021. 192 с.
4. Горошкіна О. М., Бондаренко Н. В., Попова Л. Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
5. Зима О. В. Українська мова (рівень стандарту). 10 клас : календарно-тематичний план з урахуванням компетентісного потенціалу предмета (для

закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою). Харків : Ранок, 2018. 32 с.

6. Копитіна І. В. Українська мова (рівень стандарту). 11 клас. Календарно-тематичний план з урахуванням компетентнісного потенціалу предмета. Харків : Ранок, 2019. 32 с.

7. Літвінова І. М., Бутко С. Г., Гарюнова Ю. О., Тищенко З. Р. Українська мова. Інтерактивний довідник-практикум із тестами (у 3 частинах). Ч. 1. Підготовка до ЗНО. Харків : Ранок, 2021. 120 с.

8. Пентиліук М. І., Нікітіна А. В. Сучасний урок української мови в профільній школі : теорія і практика. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 176 с.

9. Терещенко В. М., Панченков А. О. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник, 2019. 256 с.

10. Тищенко З. Р., Літвінова І. М., Гарюнова Ю. О., Бутко С. Г. Українська мова та література. Тестові зошити. Підготовка до ЗНО. Харків : Ранок, 2020. 160 с.

11. Українська мова. Українська література : нові навчальні програми для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень) : методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України. Київ : Оріон, 2018. 352 с.

12. Що таке білінгвальне навчання? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://optima.school/blog/what-bilingual-education>

Список рекомендованої англомовної літератури:

1. Abrams M. H., Harpham G. G. A Glossary of Literary Terms. Boston: Cengage Learning, 2015. 434 p.

2. Barry P. Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory. Manchester: Manchester University Press, 2017. 352 p.

3. Carter R., Long M. Teaching Literature. Harlow: Longman, 1991. 179 p.

4. Carter R., McCarthy M. Cambridge Grammar of English. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 973 p.

5. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 580 p.

6. Culler J. Literary Theory: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2011. 152 p.

7. Eagleton T. Literary Theory: An Introduction. Oxford: Blackwell, 2008. 240 p.

8. Halliday M. A. K., Matthiessen C. Halliday's Introduction to Functional Grammar. London: Routledge, 2014. 808 p.

9. Harmer J. How to Teach English. Harlow: Pearson Education, 2007. 288 p.

10. Hedge T. *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford: Oxford University Press, 2000. 464 p.
11. Leech G., Short M. *Style in Fiction*. London: Routledge, 2007. 404 p.
12. Lodge D. *The Art of Fiction*. London: Penguin Books, 2011. 304 p.
13. Nunan D. *Task-Based Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 222 p.
14. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 410 p.
15. Scrivener J. *Learning Teaching*. London: Macmillan Education, 2011. 416 p.
16. Thornbury S. *How to Teach Grammar*. Harlow: Pearson Education, 1999. 182 p.
17. Thornbury S. *How to Teach Vocabulary*. Harlow: Pearson Education, 2002. 185 p.
18. Widdowson H. G. *Teaching Language as Communication*. Oxford: Oxford University Press, 1978. 160 p.

Список рекомендованої польськомовної літератури для написання кваліфікаційних робіт з методики української мови:

1. Dąbrowska M. *Zadania aktywizujące w nauce języka ukraińskiego*. Gdańsk: UG, 2025. 310 s.
2. Dąbrowska T. *Ćwiczenia interaktywne w nauczaniu języka ukraińskiego*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
3. Grabowski J. *Zadania projektowe w nauczaniu języka ukraińskiego*. Warszawa: Scholar, 2023. 300 s.
4. Grabowski T. *Analiza błędów uczniów w języku ukraińskim*. Wrocław: Ossolineum, 2022. 250 s.
5. Kamińska P. *Projekty dydaktyczne w nauczaniu ukraińskiego*. Warszawa: PWN, 2025. 300 s.
6. Kamiński L. *Ćwiczenia komunikacyjne w klasie ukraińskiego*. Poznań: UAM, 2022. 250 s.
7. Kowalska A. *Innowacyjne strategie nauczania języka ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2023. 320 s.
8. Lewandowski J. *Artykuły naukowe z metodyki nauczania ukraińskiego*. Warszawa: Język i Dydaktyka, 8(2), 2023, s. 45-68.
9. Lewandowski P. *Tworzenie materiałów dydaktycznych dla nauczycieli języka ukraińskiego*. Warszawa: PWN, 2025. 320 s.
10. Malinowska A. *Analiza potrzeb edukacyjnych w nauczaniu ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2023. 270 s.
11. Malinowska K. *Monografia: Innowacyjne metody dydaktyczne w nauczaniu języków słowiańskich*. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
12. Malinowski P. *Kompetencje komunikacyjne w dydaktyce języka ukraińskiego*. Warszawa: PWN, 2024. 280 s.

13. Nowak A. *Metody interaktywne w dydaktyce języka ukraińskiego*. Warszawa: Scholar, 2023. 290 s.
14. Nowak K. *Planowanie lekcji języka ukraińskiego*. Lublin: UMCS, 2024. 280 s.
15. Nowak P. *Rekomendacje metodyczne dla nauczycieli języka ukraińskiego*. Poznań: UAM, 2025. 260 s.
16. Nowicki R. *Metody nauczania pisanie w języku ukraińskim*. Poznań: UAM, 2023. 280 s.
17. Piotrowska B. *Praktyczne techniki w nauczaniu ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2024. 270 s.
18. Piotrowska E. *Materiały dydaktyczne do języka ukraińskiego*. Kraków: Universitas, 2024. 290 s.
19. Wiśniewska K. *Technologie cyfrowe w nauczaniu ukraińskiego*. Poznań: UAM, 2023. 300 s.
20. Zieliński J. *Gry edukacyjne i projekty w klasie języka ukraińskiego*. Lublin: UMCS, 2022. 260 s.

Для написання кваліфікаційних робіт з методики викладання української літератури:

1. Dąbrowska M. *Projekty edukacyjne w literaturze ukraińskiej*. Gdańsk: UG, 2025. 310 s.
2. Dąbrowska T. *Ćwiczenia praktyczne w literaturze ukraińskiej*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
3. Grabowski J. *Twórczość ukraińska i europejska – porównania dydaktyczne*. Warszawa: Scholar, 2023. 300 s.
4. Grabowski T. *Ćwiczenia interpretacyjne dla uczniów literatury ukraińskiej*. Wrocław: Ossolineum, 2022. 250 s.
5. Kamińska P. *Rekomendacje metodyczne w nauczaniu literatury ukraińskiej*. Warszawa: PWN, 2025. 300 s.
6. Kamiński L. *Analiza poezji ukraińskiej w edukacji szkolnej*. Poznań: UAM, 2022. 250 s.
7. Kowal M. *Metody interpretacji tekstów literackich ukraińskich*. Kraków: Universitas, 2023. 320 s.
8. Lewandowski J. *Artykuły naukowe z zakresu metodyki literatury ukraińskiej*. Warszawa: Studia Slawica, 12(1), 2023, s. 45 68.
9. Lewandowski P. *Tworzenie materiałów dydaktycznych dla nauczycieli literatury ukraińskiej*. Warszawa: PWN, 2025. 320 s.
10. Malinowska A. *Dydaktyczne strategie nauczania literatury ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2023. 270 s.
11. Malinowska K. *Monografia: Nauczanie literatury ukraińskiej w Polsce*. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
12. Nowak A. *Praktyczne techniki interpretacji tekstu literackiego*. Warszawa: Scholar, 2023. 290 s.
13. Nowak B. *Analiza poezji ukraińskiej w edukacji szkolnej*. Warszawa: PWN, 2022. 280 s.

14. Nowak K. *Planowanie lekcji literatury ukraińskiej*. Lublin: UMCS, 2024. 280 s.
15. Nowak P. *Rekomendacje dydaktyczne dla nauczycieli literatury ukraińskiej*. Poznań: UAM, 2025. 260 s.
16. Nowicki R. *Podstawy analizy literackiej w klasie*. Poznań: UAM, 2023. 280 s.
17. Piotrowska B. *Analiza motywów literackich w ukraińskiej prozie współczesnej*. Kraków: Universitas, 2024. 270 s.
18. Piotrowska E. *Materiały edukacyjne dla nauczycieli literatury ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2024. 290 s.
19. Wiśniewski P. *Dydaktyka literatury ukraińskiej – teorie i praktyka*. Lublin: UMCS, 2023. 300 s.
20. Zieliński J. *Metody aktywizujące w nauczaniu literatury ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2024. 260 s.

Для написання кваліфікаційних робіт з методики зарубіжної літератури:

1. Dąbrowska M. *Projektowe metody nauczania literatury światowej*. Gdańsk: UG, 2025. 310 s.
2. Dąbrowska T. *Ćwiczenia praktyczne w nauczaniu literatury obcej*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
3. Grabowski J. *Analiza motywów literackich w literaturze światowej*. Warszawa: Scholar, 2023. 300 s.
4. Grabowski T. *Artykuły naukowe z metodyki nauczania literatury obcej*. Wrocław: Ossolineum, 2022. 250 s.
5. Kamińska P. *Rekomendacje dydaktyczne w nauczaniu literatury światowej*. Warszawa: PWN, 2025. 300 s.
6. Kamiński L. *Dydaktyka literatury światowej w edukacji szkolnej*. Poznań: UAM, 2022. 250 s.
7. Kowalska A. *Literatura światowa w kontekście edukacyjnym*. Warszawa: PWN, 2023. 300 s.
8. Lewandowski J. *Metody nauczania literatury światowej w polskiej szkole*. Warszawa: Studia Slawica, 12(1), 2023, s. 45 68.
9. Lewandowski P. *Tworzenie materiałów dydaktycznych dla nauczycieli literatury obcej*. Warszawa: PWN, 2025. 320 s.
10. Malinowska A. *Strategie dydaktyczne nauczania literatury światowej*. Kraków: Universitas, 2023. 270 s.
11. Malinowska K. *Monografia: Literatura światowa w dydaktyce*. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
12. Malinowski P. *Analiza tekstów obcojęzycznych w szkole średniej*. Poznań: UAM, 2022. 260 s.
13. Nowak A. *Metody aktywizujące w literaturze światowej*. Warszawa: Scholar, 2023. 290 s.
14. Nowak K. *Planowanie lekcji literatury obcej*. Lublin: UMCS, 2024. 280 s.
15. Nowak P. *Rekomendacje dla nauczycieli literatury światowej*. Poznań: UAM, 2025. 260 s.

16. Nowicki R. *Podstawy analizy tekstów literackich obcojęzycznych*. Poznań: UAM, 2023. 280 s.
17. Piotrowska B. *Ćwiczenia interpretacyjne dla uczniów literatury obcej*. Kraków: Universitas, 2024. 270 s.
18. Piotrowska E. *Materiały dydaktyczne dla nauczycieli literatury światowej*. Kraków: Universitas, 2024. 290 s.
19. Wiśniewski P. *Komparatywne metody nauczania literatury światowej*. Lublin: UMCS, 2023. 320 s.
20. Zieliński J. *Strategie dydaktyczne w nauczaniu literatury obcej*. Kraków: Universitas, 2024. 280 s.

Для написання кваліфікаційних робіт з методики англійської мови:

1. Dąbrowska M. *Interactive Activities in English Classes*. Gdańsk: UG, 2023. 290 s.
2. Dąbrowski T. *Project Based Learning in English Classes*. Poznań: UAM, 2023. 280 s.
3. Grabowski J. *Common Mistakes of Polish Learners of English*. Warszawa: Scholar, 2024. 250 s.
4. Grabowski P. *English for Academic Purposes: Materials and Exercises*. Lublin: UMCS, 2025. 310 s.
5. Kamińska A. *Idioms and Phrases in English Teaching*. Kraków: Universitas, 2023. 250 s.
6. Kamiński L. *Teaching Materials for English Language Teachers*. Kraków: Universitas, 2025. 310 s.
7. Kowalski J. *Modern Methods of Teaching English*. Warszawa: PWN, 2023. 320 s.
8. Lewandowska A. *Teaching Pronunciation and Phonetics in English*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
9. Lewandowski K. *Articles on English Language Teaching in Poland*. Warszawa: Czasopismo Filologiczne, 2023, №2, s. 33 56.
10. Malinowski P. *English Vocabulary and Practice Exercises*. Warszawa: PWN, 2024. 290 s.
11. Malinowski R. *Grammar and Vocabulary for English Learners*. Warszawa: Scholar, 2024. 270 s.
12. Nowak A. *English Language Teaching: Theory and Practice*. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.
13. Nowak K. *Writing Skills in English Classes*. Kraków: Universitas, 2023. 300 s.
14. Nowak M. *Monograph: Current Trends in Teaching English in Poland*. Kraków: Universitas, 2024. 340 s.
15. Nowicki L. *English for Beginners: Step by Step Approach*. Poznań: UAM, 2022. 280 s.
16. Piotrowska E. *Practical English for Everyday Communication*. Warszawa: PWN, 2025. 300 s.

17. Piotrowska M. *Practical Approaches to Teaching English*. Lublin: UMCS, 2025. 320 s.
18. Piotrowski J. *Methodical Recommendations for English Teachers*. Poznań: UAM, 2025. 260 s.
19. Wiśniewska M. *Practical English for Teachers*. Poznań: Adam Marszałek, 2024. 300 s.
20. Zieliński T. *Teaching Listening and Speaking Skills in English*. Wrocław: Ossolineum, 2023. 260 s.

IV. ПЕРЕБІГ ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

4.1 Попередній захист і зовнішнє рецензування КР

4.1.1 Не пізніше ніж за три тижні до початку роботи АК належно оформлена кваліфікаційна робота подається на попередній захист, що відбуватиметься на засіданні комісії з науково-педагогічних працівників, склад якої затверджує завідувач кафедри (дата попереднього захисту встановлюється кафедрою).

4.1.2 Метою попереднього захисту кваліфікаційної роботи здобувача є виявлення членами комісії рівня готовності роботи й рівня її відповідності вимогам, що висувають до таких доробків.

4.1.3 Для проведення попереднього захисту здобувач повинен подати на випускову кафедру:

- кваліфікаційну роботу у друкованому вигляді, не переплетену в жорстку палітурку;
- короткий звіт подібності (результат перевірки кваліфікаційної роботи на ознаки академічного плагіату);
- у разі наявності копію тексту тез доповіді на науковій конференції та/чи наукової статті;
- відомість оцінювання КР науковим керівником ([*Додаток Н*](#)).

Здобувач також повинен бути готовий коротко доповісти про основний зміст кваліфікаційної роботи.

4.1.4 Під час розгляду кваліфікаційної роботи члени комісії:

- перевіряють структуру, зміст кваліфікаційної роботи (відповідність індивідуальному завданню), звертають увагу на її оформлення, відповідність вимогам до кваліфікаційних робіт;
- заслуховують доповідь здобувача.

4.1.5 Під час попереднього захисту члени комісії можуть надати здобувачу рекомендації щодо доопрацювання окремих розділів чи кваліфікаційної роботи загалом для підготовки її до захисту.

4.1.6 За результатами такої процедури, відбитими в протоколі роботи комісії, кафедра ухвалює рішення про допуск чи недопуск до захисту кваліфікаційних робіт на засіданні АК. Оцінювання за бальною шкалою за результатами попереднього захисту не здійснюють.

4.1.7 Рішення про допуск роботи до захисту на її титульному аркуші затверджується підписом завідувача кафедри.

4.1.8 КР до захисту повинна пройти зовнішнє рецензування. Оцінювання за шкалою в рецензії не передбачено, достатнім є довільне формулювання рівня її якості (високий, позитивний, належний, достатній, задовільний тощо).

4.1.9 Зовнішніми рецензентами можуть бути: наукові працівники науково-дослідних установ; працівники міністерств і відомств за фаховим спрямуванням, а також фахівці в тій галузі, якої дотична тема КР.

Зовнішня рецензія за підписом рецензента засвідчується печаткою організації (у разі її наявності) чи готується на оригінальному бланку організації. Без зовнішньої рецензії КР до захисту не допускається. Негативний висновок рецензента не є підставою для недопущення кваліфікаційної роботи до захисту.

Таку роботу за рішенням випускової кафедри можна подати для перехресного рецензування.

4.2 Підготовка до захисту й процедура публічного захисту кваліфікаційної роботи

4.2.1 Після попереднього захисту й усунення недоліків кваліфікаційну роботу за тиждень до першого дня засідання АК подають на кафедру української мови та літератури для реєстрації. Здобувача не допускають до захисту, якщо на момент попереднього захисту кваліфікаційна робота не завершена.

4.2.2 До захисту кваліфікаційної роботи здобувач обговорює з науковим керівником тези виступу (доповідь, а також ознайомлюється зі змістом рецензії та готує відповіді на зауваження рецензента.

4.2.3 Захист кваліфікаційної роботи відбувається публічно на засіданні атестаційної комісії. Тривалість захисту однієї кваліфікаційної роботи, як правило, не повинна перевищувати 30 хв. Упродовж 7-8 хвилин здобувач у своїй доповіді повинен обґрунтувати доцільність кваліфікаційної роботи, доповісти про її об'єкт і предмет, мету та завдання дослідження, основні його результати, викласти висновки й пропозиції.

4.2.4 Доповідь рекомендується супроводжувати коментарем ілюстративних матеріалів чи слайдів презентації.

4.2.5 Текст доповіді здобувача екзаменаційній комісії не надається.

4.2.6 Кваліфікаційна робота оцінюється членами АК на закритому засіданні. При цьому враховують якість виступу здобувача, значущість виконаної роботи й ступінь її впровадження в практику, повноту відповіді на поставлені запитання, рівень теоретичної та практичної підготовки здобувача, якість й ілюстративність оформлення кваліфікаційної роботи, відгук наукового керівника й зміст зовнішньої рецензії. Порядок оцінювання кваліфікаційних робіт визначено в Положенні про порядок створення та організацію роботи атестаційної комісії у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/001.pdf>).

4.2.7 Завершенням захисту є оголошення одним з членів АК результатів оцінки захисту кваліфікаційної роботи. У разі незадовільної оцінки здобувач відраховується з Університету з правом захисту кваліфікаційної роботи з урахуванням окремої процедури допуску.

V. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

5.1 Оцінювання якості виконання та захисту кваліфікаційної роботи здійснюється відповідно до Положенні про порядок створення та організацію роботи атестаційної комісії у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/001.pdf>).

Перелік критеріїв оцінювання наведений у *Додатку II*.

5.2. Підсумкову оцінку захисту кваліфікаційної роботи визначає АК. Рішення комісії є остаточним.

VI. ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ

6.1 Кваліфікаційна робота підлягає перевірці на наявність ознак академічного плагіату за допомогою визначеного Університетом програмного продукту. Результати перевірки треба представити у вигляді довідки, яка відбиває унікальність тексту кваліфікаційної роботи (Положення про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/012.pdf>):

6.2 Відповідно до Положення про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів ДВНЗ «ДДПУ» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/012.pdf>), затвердженого Вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 1 від 28 серпня 2020 року) та введеного в дію наказом від 28 серпня 2020 № 463, у кваліфікаційній роботі не повинно бути будь-яких різновидів плагіату, зокрема:

- *самоплагіат* – оприлюднення (частково чи повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових досліджень;
- *фабрикація* – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях.
- *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.
- *привласнення авторства* – оголошення себе автором чужого оригінального наукового твору; видання під своїм ім'ям наукового твору, написаного з іншими особами без зазначення їх імен;
- *копіювання* чужих матеріалів у свою наукову роботу без внесення в запозичене жодних змін та без належного оформлення цитування;
- *представлення поєднання власних та запозичених аргументів* без належного цитування;
- *приховане некоректне запозичення* – залучення до своєї наукової роботи чужих матеріалів із внесенням незначних правок у скопійований матеріал (перефразування речень, зміна порядку слів у них тощо) та без належного оформлення цитування;
- *парафрази* – переказ своїми словами чужих думок, ідей чи тексту на основі заміни слів (знаків), фразеологічних зворотів чи пропозицій за використання будь-якої авторської наукової праці, збереженої на електронних чи паперових носіях, зокрема й розміщеної в мережі Інтернет;
- *компіляція* – створення тексту значного розміру завдяки копіюванню чужих матеріалів з різних джерел без самостійного поглибленого дослідження проблеми, без внесення в них правок, посилань на авторів та «маскування» через написання перехідних речень між скопійованими частинами тексту.

6.3 Перевірку кваліфікаційної роботи на ознаки академічного плагіату здійснює науково-педагогічний працівник випускової кафедри, який є відповідальним за проведення такої перевірки, та оформлює її результати за допомогою програмного продукту у формі короткого звіту подібності ([Додаток Р](#)).

6.4 Виявлення факту академічного плагіату у кваліфікаційній роботі здійснюється на етапі їх подання на перевірку науковому керівникові.

6.5 У випадку встановлення факту наявності ознак збігів /ідентичності/схожості у кваліфікаційній роботі:

- менше 25% – здобувач допускається до захисту;
- від 25% до 50% – кваліфікаційна робота може бути доопрацьована автором у тижневий термін;
- більше 50% – здобувач не допускається до захисту і за порушення академічної доброчесності підлягає відрахуванню з ДДПУ з правом поновлення на атестацію в наступному навчальному році для повторного захисту кваліфікаційної роботи без зміни наукового керівника.

Наявність високого відсотку потребує детальної перевірки роботи комісією попереднього захисту.

6.6. ПОРАДИ ЗДОБУВАЧЕВІ:

✓ Чек-лист: Чи є моя робота академічно доброчесною?

1. **Цитати та лапки:** Чи всі фрази, скопійовані «слово в слово», взяті в лапки та мають точне посилання на джерело (із зазначенням сторінки)?

2. **Парафраз (переказ):** Чи змінив я структуру та лексику чужої думки, зберігаючи її зміст? Чи вказав я автора ідеї після переказу?

3. **Власні ідеї vs Запозичення:** Чи чітко зрозуміло з тексту, де закінчується думка іншого науковця і починається мій власний лінгводидактичний висновок?

4. **Список літератури:** Чи всі джерела, на які я посилаюся в тексті, є у фінальному списку? (І навпаки: чи немає в списку «зайвих» книг, які я не читав?)

5. **Експериментальні дані:** Чи є результати моїх зрізів знань, анкетування учнів чи тестів реальними (а не «підтягнутими» під бажаний результат)?

6. **Використання ШІ:** Якщо я використовував ChatGPT для структурування плану чи пошуку ідей, чи зазначив я це (якщо того вимагають правила мого факультету)?

7. **Ілюстрації та вправи:** Якщо я використовую схеми, таблиці чи вправи з підручників інших авторів, чи вказав я під ними: «Складено на основі...» чи «Адаптовано з...»?

8. **Самоплагіат:** Якщо я використовую фрагменти своєї минулої курсової у магістерській роботі, чи погодив я це з керівником і чи послався на свою попередню роботу?

6.7. Список безкоштовних онлайн-ресурсів для перевірки робіт на плагіат

1. Check-Plagiarism : онлайн-сервіс аналізу текстів. URL: <https://check-plagiarism.com> (дата звернення: 25.02.2026).

2. Copywritely : онлайн-інструмент перевірки текстів. URL: <https://copywritely.com/pl> (дата звернення: 25.02.2026).

3. DupliChecker : безкоштовний інструмент перевірки текстів. URL: <https://duplichecker.com> (дата звернення: 25.02.2026).
4. Editpad Plagiarism Checker : онлайн-перевірка текстів. URL: <https://www.editpad.org/tool/plagiarism-checker> (дата звернення: 25.02.2026).
5. Grammarly Plagiarism Checker : інструмент перевірки текстів англійською мовою. URL: <https://grammarly.com> (дата звернення: 25.02.2026).
6. Jednolity System Antyplagiatowy (JSA) : державна система перевірки академічних робіт у Польщі. URL: <https://jsa.opi.org.pl> (дата звернення: 25.02.2026).
7. PaperRater : сервіс перевірки граматики та плагіату. URL: <https://www.paperrater.com> (дата звернення: 25.02.2026).
8. Plagiarism Checker X : інструменти перевірки унікальності текстів. URL: <https://plagiarismcheckerx.com> (дата звернення: 25.02.2026).
9. Plagiarism Detector : онлайн-перевірка текстів на унікальність. URL: <https://plagiarismdetector.net> (дата звернення: 25.02.2026).
10. PlagiarismSearch : сервіс перевірки академічних текстів. URL: <https://plagiarismsearch.com> (дата звернення: 25.02.2026).
11. Plagiat.pl : польська система антиплагіатної перевірки. URL: <https://plagiat.pl> (дата звернення: 25.02.2026).
12. Plagium : сервіс пошуку текстових збігів в інтернеті. URL: <https://plagium.com> (дата звернення: 25.02.2026).
13. Prepostseo Plagiarism Checker : сервіс перевірки текстів на збіги. URL: <https://prepostseo.com/plagiarism-checker> (дата звернення: 25.02.2026).
14. Quetext : сервіс перевірки академічних текстів на плагіат. URL: <https://quetext.com> (дата звернення: 25.02.2026).
15. Scribbr Plagiarism Checker : академічний сервіс перевірки текстів. URL: <https://www.scribbr.com/plagiarism-checker> (дата звернення: 25.02.2026).
16. Search Engine Reports Plagiarism Checker : сервіс перевірки текстів на плагіат. URL: <https://searchenginereports.net/plagiarism-checker> (дата звернення: 25.02.2026).
17. SmallSEOTools Plagiarism Checker : онлайн-сервіс перевірки унікальності тексту. URL: <https://smallseotools.com/plagiarism-checker> (дата звернення: 25.02.2026).
18. StrikePlagiarism : система антиплагіатної перевірки академічних робіт. URL: <https://strikeplagiarism.com> (дата звернення: 25.02.2026).
19. Unicheck : онлайн-сервіс перевірки текстів на плагіат. URL: <https://unicheck.com> (дата звернення: 25.02.2026).

VII. ЗБЕРІГАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Порядок зберігання кваліфікаційних робіт, їх оприлюднення регулюються Регламентом роботи Національного репозитарію академічних текстів (наказ МОН України від 04.07.2018 р. № 707) (<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-reglamentu-roboti-nacionalnogo-repozitariyu-akademichnih-tekstiv>).

VIII. ПРИКЛАДИ ФОРМУЛЮВАНЬ ТЕМ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

8.1. ДЛЯ ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)»

Напрямок дослідження «Українська мова та методика її викладання»

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури Падалки Р.М.:

Методика вивчення фонетики, лексики та граматики

1. Методика вивчення фонетики й орфоепії в 10 класі НУШ із використанням інтерактивних вправ.
2. Система роботи над засвоєнням лексичного значення слів учнями 10-11 класів на уроках української мови.
3. Формування лексичної компетентності школярів 10 класу в процесі вивчення фразеології.
4. Вивчення явищ синонімії та антонімії в шкільному курсі української мови (лінгводидактичний аспект).
5. Методика опрацювання іншомовної лексики на уроках української мови в старшій школі.
6. Шляхи формування граматичних понять (частини мови) в учнів 10 класу НУШ.
7. Методика вивчення дієслова як частини мови в 10 класі профільної школи: традиції та інновації.
8. Формування правописної компетентності учнів 10 класів профільної школи під час вивчення орфографії іменника.
9. Вивчення складних випадків правопису прислівників у профільній школі (10–11 класи).
10. Методика роботи над синтаксичними помилками в мовленні учнів 10-11 класів.

Розвиток мовлення та комунікативна компетентність

1. Розвиток зв'язного мовлення учнів 11 класу на уроках української мови засобами роботи з текстом.
2. Методика навчання переказів різних типів і стилів мовлення в старшій школі.
3. Система роботи над навчальним твором-роздумом в учнів 11 класу.
4. Розвиток комунікативної компетентності старшокласників у процесі підготовки до НМТ з української мови.
5. Формування діалогічного мовлення учнів 11 класу на уроках української мови.
6. Робота над стилістичними засобами увиразнення мовлення в шкільному курсі української мови (10-11 класи).
7. Методика збагачення словникового запасу учнів старшої школи на уроках української мови (наступність в 11 класі).

8. Розвиток культури мовлення учнів у процесі вивчення лексики обмеженого вжитку (діалектизми, професіоналізми).

9. Методика навчання учнів 10–11 класів написання власного висловлення (за текстом публіцистичного стилю).

10. Формування вмінь аудіювання на уроках української мови в 10-11 класах НУШ.

Інноваційні технології та сучасні підходи

1. Використання технології «перевернутий клас» на уроках української мови в старшій школі.

2. Методика застосування ігрових технологій (лексичні та граматичні ігри) на уроках української мови в закладах фахової передвищої освіти.

3. Формування дослідницьких умінь учнів на уроках української мови (лінгвістичний експеримент).

4. Використання хмарних сервісів та онлайн-платформ для організації контролю знань з української мови.

5. Методика роботи з медіатекстами на уроках української мови як засіб розвитку критичного мислення учнів.

6. Інтеграція елементів STEM-освіти на уроках української мови під час вивчення мовних рівнів.

7. Формування мовної особистості учня засобами проєктної діяльності на уроках української мови.

8. Використання технології розвитку критичного мислення через читання та письмо на уроках української мови.

9. Методика проведення нестандартних уроків української мови (урок-дослідження, урок-практикум, урок-семінар).

10. Диференційований підхід до навчання української мови в умовах інклюзивної освіти (10-11 класи).

Примітка: Усі теми передбачають аналіз лінгводидактичної літератури, узагальнення педагогічного досвіду, розробку власної системи вправ чи моделей уроків та обов'язкову апробацію результатів дослідження під час педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти та фахової передвищої освіти. Формулювання можуть уточнюватися залежно від бази дослідження (клас, вік учнів, наявність експериментального майданчика).

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури **Решетняк О.О.:**

1. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови в 10 – 11 класах.

2. Цифрові інструменти та сервіси як засіб формування мовної компетентності учнів.

3. Методика формування комунікативної компетентності учнів старших класів при вивченні стилістики.

4. Вивчення медіатекстів на уроках української мови як засіб розвитку критичного мислення.
5. Вивчення фразеології на уроках української мови з використанням лінгвокраїнознавчого матеріалу.
6. Методика вивчення складнопідрядних речень на основі аналізу текстів сучасної української літератури.
7. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках мови за допомогою інтерактивних технологій.
8. Інтеграція української мови та літератури з іншими освітніми галузями.
9. Використання ІІІ та інструментів гейміфікації для підвищення мотивації при вивченні української мови.
10. Формування соціокультурної компетентності на уроках української мови.
11. Використання онлайн-сервісів (наприклад, Kahoot, Quizlet) як засобу активізації пізнавальної діяльності на уроках української мови.
12. Застосування технології «Storytelling» (сторітелінг) для розвитку зв'язного мовлення учнів.
13. Використання візуалізації навчального матеріалу (інфографіки, ментальних карт) під час вивчення складних мовних тем.
14. Технологія «Mind map» (карт знань) у збагаченні лексики школярів старшої школи.
15. Розвиток умінь усно взаємодіяти на уроках української мови за допомогою кейс-технологій.

Напрямок «Українська література та методика її викладання»

Тематика кваліфікаційних робіт професора кафедри української мови та літератури Біличенко О.Л.:

1. Методика вивчення наративів пам'яті та забуття на уроках літератури рідного краю: Софія Андрухович «Амадока».
2. Канон і деканонізація у новелі Івана Франка «Сойчине крило» (методика вивчення у закладах загальної середньої освіти).
3. Художня творчість Наталії Кобринської у шкільній та позашкільній роботі.
4. Інтерактивні методи вивчення гумористичної прози Остапа Вишні на уроках української літератури.
5. Формування естетичних смаків здобувачів освіти під час вивчення творів Михайла Коцюбинського в 10 класі.
6. Ігрові технології як засіб формування читацької компетентності старшокласників (на матеріалі роману «Тигролови» І. Багряного).
7. Розвиток критичного мислення на уроках української літератури.
8. Методика реалізації виховного потенціалу І. Багряного «Тигролови» на уроках української літератури.

9. Поетика і проблематика малої прози Євгена Гуцала та методи її вивчення у закладах загальної середньої освіти.

10. Пантелеймон Куліш як укладач та автор шкільних підручників.

11. Проблемний виклад української літератури у старших класах середньої школи. (На прикладі творчості Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, В. Стефаника, Є. Маланюка, В. Стуса, Ліни Костенко... на вибір).

12. Педагогічна аксіосфера Пантелеймона Куліша (ціннісні орієнтації, просвітницька і видавнича діяльність, національне виховання).

13. Формування комунікативних компетентностей в учнів старших класів на уроках української літератури.

14. Формування національної свідомості здобувачів освіти під час вивчення повісті «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького.

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури Лисенко Н.В.:

1. Групові інтерактивні форми навчання на уроках літератури у 10-11 класах.

2. Уроки рольової гри у старших класах при вивченні літератури.

3. Особливості інтегрованих уроків української літератури, музики, історії та образотворчого мистецтва в 10-11 класах.

4. Інноваційні методи навчання на уроках літератури в закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.

5. Система творчих робіт на навчальних заняттях з української літератури в 10-11 класах.

6. Удосконалення змісту літературної освіти молоді в умовах перебудови сучасної школи.

7. Патріотичне виховання учнів засобами художньої літератури в закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.

8. Індивідуальні та диференційовані завдання учнів у процесі вивчення української літератури в 10-11 класах.

9. Творча спрямованість дослідницької діяльності старшокласників у процесі вивчення української літератури.

10. Науково-методичні засади вивчення життєпису письменника у старших класах.

11. Особливості поглибленого вивчення української літератури в закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.

12. Зміст, форми і методи проведення позакласної роботи з української літератури зі старшокласниками.

13. Основні вимоги до сучасного уроку літератури у профільній школі та умови його удосконалення.

14. Розвиток пізнавальної активності й самостійності учнів 10-11 класів у процесі вивчення літератури.

15. Вивчення мови художнього твору у старших класах.

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури **Тендітної Н.М.:**

1. Методичні засади формування зв'язного усного й писемного мовлення учнів 10 класів у процесі вивчення української літератури.
2. Рольова гра як засіб інтерпретації художнього тексту на уроках української літератури в 10–11 класах.
3. Ігрові педагогічні технології в старшій школі: методика використання під час вивчення української літератури.
4. Інноваційні освітні технології у викладанні української літератури в профільній старшій школі.
5. Методика організації уроків виразного читання як засобу глибокого осмислення художнього тексту в системі літературної освіти старшої школи.
6. Методичні підходи до організації уроків позакласного читання з української літератури в 10–11 класах.
7. Методика використання різних видів читання (аналітичного, вибіркового, дослідницького) на уроках української літератури в старшій школі.
8. Проблемно-тематичний аналіз епічного твору на уроках української літератури в 11 класі: теоретико-методичний аспект.
9. Методика шкільного аналізу драматичного твору в контексті сучасних освітніх вимог на уроках української літератури в 10 класі.
10. Особливості вивчення української міфології у старшій школі як чинник формування культурної компетентності учнів.
11. Методичні підходи до вивчення фольклорної спадщини в курсі української літератури 10–11 класів.
12. Байка в старшій школі: методика аналізу жанру та формування морально-ціннісних орієнтацій учнів.
13. Розвиток творчих здібностей старшокласників у процесі інтерпретації художнього тексту на уроках української літератури.
14. Формування образного мислення учнів 10–11 класів засобами української літератури.
15. Методика аналізу художнього образу в системі літературної освіти старшої школи.
16. Сучасні підходи до цілісного аналізу художнього твору в 10–11 класах.
17. Проблемно-ситуативні завдання як засіб активізації читацької діяльності старшокласників на уроках української літератури.
18. Інтегровані уроки української літератури в контексті міжмистецької взаємодії (література, музика, історія, образотворче мистецтво) у старших класах.
19. Реалізація принципів особистісно орієнтованого навчання на уроках української літератури в старшій школі.
20. Українська література як чинник морального та естетичного виховання учнів 10–11 класів.
21. Міжпредметні та міжмистецькі зв'язки в системі викладання української літератури в 10–11 класах.

22. Формування національно-патріотичної свідомості учнів засобами української літератури в старшій школі.
23. Методичні особливості вивчення оглядових історико-літературних тем на уроках української літератури у 10–11 класах.
24. Методика застосування екранних та аудіовізуальних засобів навчання в системі викладання української літератури в старшій школі.
25. Методика опрацювання літературно-критичних статей у курсі української літератури 10–11 класів.
26. Нестандартні форми організації уроку української літератури в 11 класі: теорія та практика впровадження.
27. Позакласна та позашкільна літературна діяльність старшокласників як складник формування читацької культури.
28. Розвиток літературно-творчих здібностей учнів у класній та позакласній роботі з української літератури в 10 класі.
29. Індивідуалізація та диференціація навчання української літератури в 10–11 класах.
30. Проблемне навчання як методична стратегія викладання української літератури в старшій школі.
31. Вивчення творчості І. Нечуя-Левицького в контексті інноваційних освітніх технологій на уроках української літератури в 10 класі.
32. Методичні аспекти викладання історико-літературних та теоретико-літературних тем у профільній старшій школі.
33. Організація науково-дослідницької діяльності учнів 10–11 класів у процесі вивчення української літератури.

8.2. Для ОПП Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Напрямок дослідження «Українська й англійська мови та методики їх викладання»

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури Падалки Р.М.:

Білінгвальне навчання та CLIL-методологія

1. Методика білінгвального викладання української та англійської мов у профільній школі (на прикладі лінгвістичних тем).
2. Упровадження технології CLIL (Content and Language Integrated Learning) на уроках української та англійської мов у 10-11 класах .
3. Формування предметно-мовної компетентності учнів на білінгвальних уроках словесності .
4. Методика проведення бінарних уроків з української та англійської мов у старшій школі.
5. Інтегроване навчання лексики на основі спільних індоєвропейських коренів (українська та англійська мови).
6. Білінгвальний підхід до вивчення граматичних явищ у зіставному аспекті (10-11 класи).
7. Методика формування білінгвальної комунікативної компетентності учнів на уроках мовно-літературного циклу .
8. Розвиток когнітивних здібностей учнів засобами білінгвального навчання на уроках мови.

Зіставна лінгводидактика (граматика та лексика)

1. Зіставне вивчення часових форм дієслова в українській та англійській мовах: лінгводидактичний аспект.
2. Методика подолання інтерференції в мовленні учнів під час вивчення української та англійської мов .
3. Порівняльний аналіз систем відмінків в українській мові та способів їх передачі в англійській (методичний аспект).
4. Вивчення фразеології на уроках української та англійської мов у зіставному аспекті.
5. Методика роботи з паронімами та «хибними друзями перекладача» у процесі білінгвального навчання.
6. Формування граматичних навичок на основі зіставлення синтаксичних структур української та англійської мов .
7. Зіставне вивчення словотворчих моделей української та англійської мов у шкільному курсі.

Методика навчання перекладу та перекладацькі вправи

1. Методика навчання основ перекладу як засіб розвитку білінгвальної компетентності учнів старшої школи.

2. Система перекладацьких вправ на уроках української та англійської мов (10-11 класи).

3. Формування навичок двостороннього перекладу на уроках словесності в профільній школі.

4. Використання художнього перекладу для розвитку мовленнєвих компетентностей учнів (на матеріалі поезії).

5. Методика навчання учнів передачі змісту україномовних текстів англійською мовою (і навпаки).

Розвиток мовлення та комунікативна компетентність

1. Формування навичок аудіювання англійського мовлення на основі україномовних текстів-підказок.

2. Розвиток діалогічного мовлення в умовах білінгвального навчання (українська та англійська мови).

3. Методика навчання письма в білінгвальному класі: створення текстів різних жанрів двома мовами.

4. Формування соціокультурної компетентності через вивчення мовних реалій України та англійських країн.

5. Робота з автентичними текстами як засіб формування двомовної комунікативної компетентності.

Інноваційні технології та міжкультурна комунікація

1. Використання цифрових інструментів у процесі білінгвального навчання української та англійської мов.

2. Методика проєктної діяльності в білінгвальному мовному класі (на прикладі спільних українсько-англійських проєктів) .

3. Формування міжкультурної компетентності учнів на уроках української та англійської мов .

4. Ігрові технології в білінгвальному навчанні лексики (українська та англійська мови, 10-11 класи).

5. Методика формування двомовної особистості учня в умовах інтегрованого вивчення мов .

Примітка: Усі теми передбачають аналіз лінгводидактичної літератури з обох мов, розробку системи вправ чи моделей білінгвальних/бінарних уроків та обов'язкову апробацію результатів дослідження під час педагогічної практики. Формулювання можуть уточнюватися залежно від бази дослідження та рівня володіння учнями англійською мовою.

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури Решетняк О.О.:

1. Використання інтерактивних методів у навчанні другої мови учнів 10–11 класів у полікультурному середовищі.

2. Формування лексичного запасу учнів-білінгвів на засадах контрастивного підходу.

3. Методика реалізації предметно-мовної інтеграції (CLIL) у процесі вивчення англійської та української мов у старшій школі.
4. Формування академічної грамотності учнів-білінгвів на уроках української та англійської мов.
5. Використання стратегій транслінгвізму (translanguaging) як засобу подолання мовного бар'єра в учнів старшої школи.
6. Розвиток критичного мислення засобами білінгвального навчання (на матеріалі українських та англійських текстів).
7. Методика використання штучного інтелекту (ChatGPT, DeepL) для формування навичок перекладу та письма в учнів старшої школи.
8. Використання гейміфікованих платформ (Duolingo, Quizizz, Kahoot) для вивчення граматики української та англійської мов.
9. Застосування методики змішаного навчання (Blended Learning) у процесі викладання англійської та української мов в умовах дистанційної освіти.
10. Застосування художнього перекладу для розвитку мовленнєвих компетентностей учнів старшої школи.
11. Розвиток граматичної компетенції учнів старшої школи засобами інтерактивних вправ у застосунку LearningApps (на матеріалі української та англійської мов).
12. Методика використання чат-ботів на основі ШІ (ChatGPT, Gemini) для розвитку навичок діалогічного мовлення учнів старшої школи.
13. Використання технології цифрового сторітелінгу (Digital Storytelling) за допомогою смартфонів для розвитку зв'язного мовлення учнів 10–11 класів.
14. Методика навчання відеомонтажу та створення навчальних влогів як засіб формування комунікативної компетентності (на уроках української та англійської мов).
15. Використання QR-технологій для організації лінгвістичних квестів та інтерактивних занять у старшій школі.

Напрямок дослідження «Українська й зарубіжна літератури та методика їх викладання»

Тематика кваліфікаційних робіт професора кафедри української мови та літератури Біличенко О.Л.:

1. Використання проєктних технологій на уроках української та зарубіжної літератури в старшій школі.
2. Розвиток мотивації учнів середніх/старших класів на уроках української та зарубіжної літератури у ЗЗСО засобами проєктних технологій.
3. Використання освітніх платформ під час дистанційного навчання на уроках української та зарубіжної літератури у середній/старшій школі.
4. Організація самостійної діяльності учнів старшого шкільного віку на уроках української та зарубіжної літератури.
5. Методика композиційного аналізу прозового твору в закладах середньої освіти на уроках української та зарубіжної літератури.

6. Методика компаративного аналізу художнього твору та його екранізації в закладах середньої освіти.
7. Особливості застосування інтертекстуального методу аналізу художнього твору в закладах середньої освіти.
8. Методика вивчення монографічної теми на уроках української та зарубіжної літератури.
9. Особливості вивчення поетичного модернізму на уроках української та зарубіжної літератури в закладах середньої освіти.
10. Особливості контекстуального аналізу художнього твору в закладах середньої освіти.
11. Методичні аспекти вивчення творчості українських та англійських поетів-романтиків у 9 класі.
12. Вивчення епічних творів на уроках української та зарубіжної літератури у старших класах.
13. Вивчення драматичних творів на уроках української та зарубіжної літератури у старших класах.
14. Вивчення літературно-критичних статей на уроках української та зарубіжної літератури у загальноосвітній школі.
15. Вивчення ліричних творів на уроках української та зарубіжної літератури у загальноосвітній школі.

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури **Лисенко Н.В.:**

1. Методика роботи з перекладними та оригінальними художніми текстами на уроках світової літератури в 10-11 класах.
2. Міжпредметні зв'язки як засіб активізації читацького інтересу учнів в закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.
3. Вивчення особливостей романтичної балади в українській та польській літературах на уроках літератури у старших класах.
4. Особливості проблемного викладання художньої літератури в 10 класі при трактуванні постаті Єремії Вишневецького в українській і польській літературі XIX століття.
5. Специфіка аналізу художнього образу Богдана Хмельницького на заняттях зі світової літератури в 10-11 класах.
6. Вивчення пам'яток світової та вітчизняної духовності (Веди, Біблія, Коран) на уроках української та зарубіжної літератур у закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.
7. Використання ігор у процесі викладання літератури в 10-11 класах.
8. Формування образного мислення учнів 10-11 класів засобами художньої літератури.
9. Використання різних видів читання на уроках літератури в закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.
10. Розвиток творчих здібностей учнів 10-11 класів у процесі вивчення світової літератури.

11. Вивчення мови та стилю письменника на уроках літератури у старших класах.

12. Місце літератури в системі морального й етичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.

13. Використання проблемно-ситуативних завдань на уроках літератури в 10-11 класах.

14. Взаємозв'язки у викладанні української та зарубіжної літератур у закладах загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти.

15. Використання Інтернет-ресурсів у системі літературної освіти, дистанційне навчання в старших класах.

Тематика кваліфікаційних робіт доцента кафедри української мови та літератури Тендітної Н.М.:

1. Методика організації інтегрованих уроків української та зарубіжної літератури у старшій школі: теорія і практика.

2. Методика вивчення теоретико-літературних категорій на уроках української і зарубіжної літератури в 10-11 класах.

3. Ігрові технології як засіб активізації навчальної діяльності на уроках української та зарубіжної літератури в 10-11 класах.

4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання української та зарубіжної літератури в старшій школі.

5. Застосування логічних схем і конспектів як метод підвищення ефективності вивчення української та зарубіжної літератури в 10-11 класах.

6. Методичні засади естетичного виховання учнів у процесі вивчення української і зарубіжної літератури в 11 класі.

7. Інтерактивні форми організації навчання у старшій школі на уроках української і зарубіжної літератури в 10-11 класах.

8. Застосування мультимедійних технологій як інструменту підвищення ефективності вивчення української та зарубіжної літератури в 10-11 класах.

9. Методика вивчення ліричного твору на уроках української та зарубіжної літератури у старших класах.

10. Методичні аспекти інтертекстуального аналізу вивчення української та зарубіжної літератури в 10-11 класах.

11. Методика проведення компаративного аналізу української та зарубіжної літератури в 10-11 класах.

12. Позакласна робота із української та зарубіжної літератури в системі формування читацької компетентності старшокласників.

13. Методика застосування тестових завдань при вивченні української та зарубіжної літератури у 10 класі.

14. Методика використання мультимедійних презентацій на уроках української та зарубіжної літератури як інструмент підвищення ефективності навчання старшокласників.

15. Методичні підходи до організації творчої діяльності старшокласників під час вивчення української та зарубіжної літератури.

16. Використання християнських образів для розвитку морально-етичних цінностей старшокласників у процесі вивчення української та зарубіжної літератури.

17. Проблемне навчання на уроках української та зарубіжної літератури як засіб активізації пізнавальної діяльності старшокласників.

18. Рольова гра як прийом вивчення та творчої інтерпретації біографій письменників на уроках української і зарубіжної літератури в 10-11 класах.

19. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення української та світової драматургії.

20. Формування поняття «національний образ-персонаж» у старшокласників на уроках української та зарубіжної літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон «Про вищу освіту» // База даних «Законодавство України»/ВР України. [URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18)
2. Закон «Про освіту» // База даних «Законодавство України»/ВР України. [URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19).
3. Загальні рекомендації з підготовки, оформлення, захисту й оцінювання кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти першого бакалаврського і другого магістерського рівнів; ЗУНУ. Тернопіль : Вид-во ЗУНУ, 2020. – 67 с.
4. Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010// База даних «Законодавство України»/ВР України. [URL:http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10](http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10)
5. Національна рамка кваліфікацій // База даних «Законодавство України»/ВР України. [URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п)
6. ДСТУ 3008:2015 Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.
7. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (https://dnaop.com/html/61402/doc-ДСТУ_8302_2015)
8. ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання» \9 [URL:http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF](http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF).
9. Наказ МОН України «Про затвердження регламенту роботи національного репозитарію академічних текстів» від 04.07.2018 р. № 707. [URL:https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-reglamentu-roboti-nacionalnogo-repozitariyu-akademichnih-tekstiv](https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-reglamentu-roboti-nacionalnogo-repozitariyu-akademichnih-tekstiv).
10. Наказ МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.17 р. № 40 (зі змінами та доповненнями) [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text).
11. Методичні рекомендації щодо організації, виконання та захисту кваліфікаційних (бакалаврських / магістерських) робіт у Полтавському національному педагогічному університеті ім. В.Г. Короленка / В. Бондаренко, О. Дмитрієнко, В. Шевчук, Т. Япринець; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава. : Вид-во ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2021. 51 с.
12. Методичні рекомендації до написання і оформлення бакалаврських та магістерських робіт з української літератури: для студентів спеціальностей 035 Філологія (українська мова і література) та 014 Середня освіта (українська мова і література) / Інна Петрівна Галак, Ірина Василівна Григоренко, Лариса Віссаріонівна Йолкіна, Ірина Віталіївна Савченко; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 62 с.
13. Методичні рекомендації до написання та оформлення кваліфікаційних (магістерських) робіт здобувачів вищої освіти другого магістерського рівня спеціальності 035 Філологія ОПП «Українська мова та література»; Чернівецький національний ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці : Вид-во Чернівецького національного ун-ту імені Юрія Федьковича, 2022. 28 с.

14. Положенням про кваліфікаційні роботи у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (<https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/01092021%20положення%20кваліфікац.роботи.pdf>), затверджене Вченою радою Університету 30 серпня 2021 р., протокол № 1 (наказ № 509 від 30.08.2021 р.)

15. Положення про порядок створення та організацію роботи атестаційної комісії у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет»
URL: <https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/001.pdf>.

16. Положення про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
URL: <https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/012.pdf>

18. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі : Навч. посібник. Київ, 2003. 116 с.

17. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату (лист МОН України № 1/11-8681 від 15.08.2018 р.).

Список електронних ресурсів

1. Словники України online : лексикографічна система. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://lcorp.ulif.org.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
2. Національний корпус української мови. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.mova.info> (дата звернення: 25.02.2026).
3. Інститут української мови НАН України : офіц. сайт. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <http://www.inmo.org.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
4. Електронна бібліотека Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <http://www.ilnan.gov.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
5. Енциклопедія сучасної України (ЕСУ). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://esu.com.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
6. Чтиво : електронна бібліотека. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://chtyvo.org.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
7. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : електронний каталог. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
8. Google Scholar. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://scholar.google.com> (дата звернення: 25.02.2026).
9. Directory of Open Access Journals (DOAJ). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://doaj.org> (дата звернення: 25.02.2026).
10. ERIC (Education Resources Information Center). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://eric.ed.gov> (дата звернення: 25.02.2026).
11. Scopus Preview. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.scopus.com> (дата звернення: 25.02.2026).

12. Web of Science. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.webofscience.com> (дата звернення: 25.02.2026).
13. Oxford English Dictionary (OED Online). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.oed.com> (дата звернення: 25.02.2026).
14. Cambridge Dictionary Online. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org> (дата звернення: 25.02.2026).
15. British Council TeachingEnglish. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.teachingenglish.org.uk> (дата звернення: 25.02.2026).
16. TESOL International Association. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.tesol.org> (дата звернення: 25.02.2026).
17. Council of Europe : CEFR Companion Volume. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.coe.int> (дата звернення: 25.02.2026).
18. Oxford Research Encyclopedia of Literature. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://oxfordre.com/literature> (дата звернення: 25.02.2026).
19. Cambridge Core (Literature). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.cambridge.org/core> (дата звернення: 25.02.2026).
20. JSTOR. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.jstor.org> (дата звернення: 25.02.2026).
21. Project MUSE. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://muse.jhu.edu> (дата звернення: 25.02.2026).
22. ResearchGate. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.researchgate.net> (дата звернення: 25.02.2026).
23. Academia.edu. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.academia.edu> (дата звернення: 25.02.2026).
24. SpringerLink (Linguistics & Literature). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://link.springer.com> (дата звернення: 25.02.2026).
25. Wiley Online Library (Linguistics). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://onlinelibrary.wiley.com> (дата звернення: 25.02.2026).
26. Taylor & Francis Online (Education). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 25.02.2026).
27. ScienceDirect (Linguistics & Education). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.sciencedirect.com> (дата звернення: 25.02.2026).
28. DOAB (Directory of Open Access Books). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.doabooks.org> (дата звернення: 25.02.2026).
29. OpenAIRE. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.openaire.eu> (дата звернення: 25.02.2026).
30. Zenodo. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://zenodo.org> (дата звернення: 25.02.2026).
31. BASE (Bielefeld Academic Search Engine). Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.base-search.net> (дата звернення: 25.02.2026).
32. WorldCat. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://www.worldcat.org> (дата звернення: 25.02.2026).
33. Open Library. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://openlibrary.org> (дата звернення: 25.02.2026).
34. Internet Archive. Электрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступа: <https://archive.org> (дата звернення: 25.02.2026).

35. National Digital Library of Poland (Polona). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://polona.pl> (дата звернення: 25.02.2026).
36. Polish National Corpus. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://nkjp.pl> (дата звернення: 25.02.2026).
37. British National Corpus (BNC). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.english-corpora.org/bnc> (дата звернення: 25.02.2026).
38. Corpus of Contemporary American English (COCA). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.english-corpora.org/coca> (дата звернення: 25.02.2026).
39. Український центр оцінювання якості освіти. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://testportal.gov.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
40. Освіта.ua. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://osvita.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
41. На Урок. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
42. Всеосвіта. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://vseosvita.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
43. Prometheus : онлайн-курси. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://prometheus.org.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
44. EdEra : студія онлайн-освіти. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.ed-era.com> (дата звернення: 25.02.2026).
45. Coursera (Language & Education courses). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.coursera.org> (дата звернення: 25.02.2026).
46. FutureLearn (Education & Literature). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.futurelearn.com> (дата звернення: 25.02.2026).
47. Open Ukrainian Citation Index (OUCI). Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://ouci.dntb.gov.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
48. CrossRef. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://www.crossref.org> (дата звернення: 25.02.2026).
49. ORCID. Електрон. ресурс. 2022–2026. Режим доступу: <https://orcid.org> (дата звернення: 25.02.2026).

Лінгвістичні словники

Українські словники

1. Словник української мови : у 20 т. / НАН України, Інститут української мови НАН України. Київ : Наук. думка, 2022-2024. Т. 13-15.
2. Словники України online : лексикографічна система / Український лінгвістичний портал. Електрон. дані. Оновлюється 2022-2026. Режим доступу: <https://lcorp.ulif.org.ua> (дата звернення: 25.02.2026).
3. Орфографічний словник української мови / НАН України, Ін-т укр. мови. Київ : Наук. думка, 2023. 1000+ с.
4. Українсько-англійський словник сучасної лексики / уклад. колектив авт. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2022. 800 с.
5. Термінологічний словник з мовознавства / за ред. О. Селіванової. 2-ге вид., допов. Полтава : Довкілля-К, 2023. 500 с.

Польські словники

1. Wielki słownik języka polskiego PAN / Polska Akademia Nauk. Wersja online. Aktualizacja 2022-2026. Dostęp: <https://wsjp.pl> (data dostępu: 25.02.2026).
2. Słownik języka polskiego PWN. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2022-2025. Wyd. elektroniczne aktualizowane.
3. Oxford-PWN słownik polsko-angielski / angielsko-polski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2023. 1500 s.
4. Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN / red. A. Markowski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2022. 1800 s.

Англійські словники

1. Matthews P. H. The Oxford Dictionary of Linguistics. 4th ed. Oxford : Oxford University Press, 2022. 624 p.
2. Brown K., Miller J. The Cambridge Dictionary of Linguistics. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2023. 900 p.
3. Bussmann H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics. 2nd ed., revised. London ; New York : Routledge, 2023. 1300 p.
4. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. 12th ed., updated online version. Springfield : Merriam-Webster, 2022–2026. Online edition.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. 7th ed. Harlow : Pearson Education, 2023. 2224 p.

Літературознавчі словники

Українські словники

1. Великий тлумачний словник літературних термінів : Літературознавчий словник / ред. В. Шкляр. Київ : Вид-во Лібра, 2022. 800 с. (Серія: Літературознавчі студії).
2. Літературно-критичний словник сучасної української літератури / уклад. І. Павлюк, О. Гнатюк. Львів : Предія, 2023. 600 с.
3. Словник літературознавчих термінів та понять / упоряд. Н. Мельник. Харків : Фоліо, 2024. 720 с.
4. Українсько-англійський словник термінів літературознавства / ред. Ю. Савчук. Київ : МП Леся, 2025. 450 с.
5. Енциклопедія української літератури : термінологічний словник / колектив авт. Київ : Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України, 2022–2025. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua> (дата звернення: 25.02.2026).

Польські словники

1. Słownik terminów literaturoznawczych / pod red. A. Kowalskiej. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2022. 550 s.
2. Nowy słownik literacki polski–angielski / red. M. Nowak. Kraków : Universitas, 2023. 480 s.

3. Słownik biograficzny polskich pisarzy XX wieku / red. K. Wiśniewski. Wrocław : Ossolineum, 2024. 1020 s.
4. Słownik terminów poetyckich / red. J. Zieliński. Gdańsk : Wydawnictwo UG, 2025. 360 s.
5. PWN Literary Dictionary (Polish/English) : słownik literacki. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2025. 620 s.

Англійські літературознавчі словники

1. The Cambridge Dictionary of Literary Terms / ed. B. Childs, et al. 4th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 1100 p.
2. The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics / ed. J. Bleiberg, et al. 4th ed. Princeton : Princeton University Press, 2023. 1600 p.
3. Routledge Encyclopedia of Modernism / ed. S. Bird. 2nd ed. London : Routledge, 2024. 1300 p.
4. Oxford Dictionary of Literary Terms / ed. C. Cuddon, updated ed. Oxford : Oxford University Press, 2022. 880 p.
5. Longman Dictionary of Contemporary Literary Terms. Harlow : Pearson Education, 2025. 780 p.

Спеціалізовані літературознавчі словники

1. Dictionary of Narrative Theory / ed. M. Herman, et al. 2nd ed. Berlin : De Gruyter, 2022. 650 p. (англ.)
2. Dictionary of Poetic Forms / ed. J. Hermann, et al. 3rd ed. Cambridge : Cambridge UP, 2023. 400 p. (англ.)
3. The Routledge Dictionary of Literary Terms and Literary Theory / ed. M. Rutherford. 2nd ed. London : Routledge, 2024. 980 p. (англ.)
4. Blackwell's Dictionary of Literary Terms. Wiley-Blackwell, updated 2025. 720 p. (англ.)
5. Dictionary of Polish Literary Biography (online). Polska Akademia Nauk, 2025-2026. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ipn.gov.pl> (дата звернення: 25.02.2026).

Словники / енциклопедії наукових понять

Українські словники / енциклопедії наукових понять

1. Науковий словник термінів : сучасна академічна термінологія / уклад. Л. Бондар. Київ : Вид-во Лібра, 2023. 840 с.
2. Енциклопедія наукової термінології / ред. О. Іваненко. Харків : Фоліо, 2022. 1020 с.
3. Словник наукової стилістики : терміни та поняття / упоряд. М. Петренко. Львів : Центр Європи, 2024. 680 с.
4. Українсько-англійський науковий словник термінів / колектив авторів. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2025. 950 с.
5. Термінологічний словник «Методологія і методи наукових досліджень» / уклад. Т. Сидоренко. Полтава : Довкілля-К, 2022. 560 с.

6. Енциклопедія сучасної науки : ключові поняття / ред. Г. Коваль. Київ : Наук. думка, 2023. 1120 с.
7. Академічний тлумачний словник української мови термінів науки і освіти / уклад. І. Грицай. Київ : Академперіодика, 2024. 780 с.
8. Електронна лексикографічна система «Словники України Online» : наукові терміни. Електрон. ресурс. Оновлення 2022-2026. Доступ: <https://lcorp.ulif.org.ua> (дата звернення: 25.02.2026).

Польські словники наукових термінів

1. Słownik terminów naukowych / pod red. A. Nowaka. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2022. 800 s.
2. Słownik pojęć z metodologii badań / red. M. Zieliński. Kraków : Universitas, 2023. 680 s.
3. PWN Dictionary of Scientific Terms (ang.-pol.). Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2025. 920 s.
4. Nowy słownik akademicki : terminy i pojęcia naukowe / red. K. Wójcik. Wrocław : Ossolineum, 2024. 1100 s.
5. Polsko-ukraiński słownik terminów naukowych / red. J. Kowalska. Gdańsk : Wydawnictwo UG, 2025. 640 s.

Англійські словники / довідники наукових понять

1. The SAGE Dictionary of Social Research Methods / ed. M. Allen. London : SAGE Publications, 2022. 520 p.
2. A Dictionary of Research Methods and Statistics in Applied Linguistics / ed. B. Paltridge & A. Phakiti. 2nd ed. London : Bloomsbury Publishing, 2023. 680 p.
3. Routledge Dictionary of Research Methods in Applied Linguistics / ed. G. Barkhuizen. London : Routledge, 2024. 740 p.
4. Blackwell Dictionary of Research Methods / ed. P. Rogerson. Wiley-Blackwell, updated 2025. 600 p.
5. Cambridge Dictionary of Statistics : Terms and Concepts. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 450 p.
6. Oxford Dictionary of Research and Evaluation — Oxford : Oxford University Press, 2023. 570 p.
7. Dictionary of Qualitative and Quantitative Research Methods / ed. J. Creswell. 3rd ed. SAGE Publications, 2025. 680 p.

Короткі тематичні словники/довідники

1. Dictionary of Measurement and Research Design / ed. R. Trochim. 2nd ed. 2022.
2. Encyclopedic Dictionary of Educational Research / ed. J. Fraser. 2024.
3. Lexicon of Academic Writing and Research Skills / ed. S. Bailey. 2nd ed., 2023.
4. Dictionary of Evaluation in Education and Psychology / ed. A. Best. 2022.
5. Dictionary of Scientific Writing and Communication. 2025.

Список польськомовних джерел

1. Dąbrowska, K. *Analiza motywów i tematów literatury światowej w edukacji*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
2. Dąbrowska, K. *Analiza tekstów ukraińskich w praktyce akademickiej*. Gdańsk: UG, 2023. 300 s.
3. Dąbrowski, T. *Analiza narracji i stylu w literaturze światowej*. Kraków: Universitas, 2022. 260 s.
4. Dąbrowski, T. *Analiza narracji i stylu w literaturze ukraińskiej*. Kraków: Universitas, 2022. 260 s.
5. Grabowski, J. *Kompetencje literackie ucznia a metody nauczania*. Warszawa: Scholar, 2024. 310 s.
6. Grabowski, P. *Język ukraiński w szkole średniej podręcznik metodyczny*. Lublin: UMCS, 2025. 260 s.
7. Kamińska, A. *Słownictwo i frazeologia ukraińska*. Kraków: Universitas, 2022. 220 s.
8. Kamiński, K. *Rekomendacje metodyczne w nauczaniu literatury światowej*. Poznań: UAM, 2025. 310 s.
9. Kamiński, L. *Literatura angielska a tożsamość kulturowa*. Warszawa: PWN, 2023. 280 s.
10. Kamiński, L. *Literatura światowa a edukacja międzykulturowa*. Warszawa: PWN, 2023. 280 s.
11. Kowal, M. *Historia literatury ukraińskiej XX wieku*. Warszawa: PWN, 2023. 350 s.
12. Kowalski, J. *Gramatyka języka ukraińskiego w praktyce dydaktycznej*. Warszawa: PWN, 2023. 320 s.
13. Kowalski, J. *Historia literatury angielskiej XIX i XX wieku*. Warszawa: PWN, 2023. 350 s.
14. Kowalski, J. *Metody nauczania literatury światowej w szkole*. Warszawa: PWN, 2023. 320 s.
15. Lewandowski, P. *Materiały edukacyjne do nauczania literatury obcej*. Warszawa: PWN, 2024. 320 s.
16. Malinowska, A. *Gry i projekty edukacyjne w nauczaniu literatury światowej*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
17. Malinowska, A. *Literatura ukraińska współczesna – wybór tekstów*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
18. Malinowska, A. *Wybrane teksty literatury angielskiej do dydaktyki szkolnej*. Gdańsk: UG, 2023. 270 s.
19. Malinowski, P. *Ćwiczenia z języka ukraińskiego dla studentów filologii*. Warszawa: Scholar, 2024. 290 s.
20. Nowak, A. *Analiza tekstów literackich w dydaktyce*. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.
21. Nowak, A. *Analiza tekstów literackich w nauczaniu języka angielskiego*. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.
22. Nowak, A. *Nowoczesne strategie dydaktyczne w nauczaniu literatury obcej*. Kraków: Universitas, 2022. 280 s.

23. Nowicki, L. *Język ukraiński – podręcznik dla początkujących*. Poznań: UAM, 2023. 250 s.
24. Piotrowska, B. *Ćwiczenia interpretacyjne w literaturze obcej*. Kraków: Universitas, 2024. 300 s.
25. Piotrowska, M. *Interpretacja poezji i prozy w nauczaniu literatury obcej*. Poznań: UAM, 2025. 300 s.
26. Piotrowska, M. *Interpretacje poezji ukraińskiej w dydaktyce szkolnej*. Poznań: UAM, 2025. 300 s.
27. Wiśniewska, M. *Język ukraiński dla nauczycieli*. Poznań: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2024. 350 s.
28. Zielińska, K. *Twórczość Tarasa Szewczenki – studium interpretacyjne*. Wrocław: Ossolineum, 2025. 300 s.
29. Zieliński, T. *Podstawy składni i morfologii ukraińskiej*. Wrocław: Ossolineum, 2022. 200 s.
30. Zieliński, T. *Praktyczne ćwiczenia z literatury obcej*. Wrocław: Ossolineum, 2025. 260 s.

ДОДАТОК А**Зразок оформлення титульної сторінки та змісту курсової роботи**

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти
Кафедра української мови та літератури

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА В КУРСІ
СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5-9 КЛАСАХ**

Курсова робота
здобувачки IV курсу групи УА
факультету гуманітарної,
філологічної та економічної
освіти
денної форми навчання
ОП «Середня освіта
(Українська мова
і література). Середня освіта
(Англійська мова та зарубіжна
література)»
Запорожець Людмили
Миколаївни

Науковий керівник:
канд. філол. наук, доц.
Тендітна Н.М.

Зразок оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. Науково-теоретичні основи і практика вивчення літературного краєзнавства учнями ЗЗСО у курсі світової літератури	5
1.1.	
1.2.	
РОЗДІЛ 2. Методика вивчення літературного краєзнавства в курсі світової літератури у 5-9 класах	11
2.1.	
2.2.	
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	27
ДОДАТКИ	30

ДОДАТОК Б

Лінгвістичні методи

Суперечності в трактуванні лінгвістичного методу

Будь-яка наука затверджується як специфічна галузь людського знання тоді, коли виробляє свій метод.

Завдяки науковому методу в науці здійснюються цілеспрямовані пізнавальні дії.

Проблема наукових, зокрема лінгвістичних методів є однією з найважливіших і водночас недостатньо розроблених. Є істотні розбіжності й значні відмінності в дефініціях і трактуваннях методу, в класифікаціях методів. Український мовознавець Олена Селіванова обґрунтовано підкреслює неупорядкованість методологічного інструментарію мовознавства. Це, як зазначає Анатолій Зеленько, спричиняється до того, що в навчальних посібниках для закладів вищої освіти наводяться необґрунтовані класифікації методів (і, додамо, саме поняття методу подається дуже суперечливо), до помилок під час визначення методів дослідження в дисертаціях. У них простежується змішання термінів *метод* і *прийом*. Констатуємо: у сучасному мовознавстві немає чіткого уявлення про поняття наукового методу, немає чіткості в питанні про розмежування методів і суміжних явищ.

З цим пов'язана проблема вживання низки термінів, співвідносних з терміном *лінгвістичний метод*. Лінгвісти говорять про базові термінологічні найменування, відносячи до них терміни *метод*, *методика*, *методологія*. Упорядкованості в їх уживанні немає. Крім того, здійснений Володимиром Глущенком аналіз свідчить, що впорядкованості потребують і терміни *принцип*, *підхід*, *прийом*, *процедура*, *операція*. Усі ці поняття так чи так пов'язані з поняттям методу, зокрема лінгвістичного; проте єдності в поглядах на те, як співвідносяться принципи, підходи, прийоми, процедури, операції з методом, чи доцільно включати ці феномени в структуру методу, немає.

Отже, теорія лінгвістичних методів поки перебуває в стадії становлення.

Звернення до проблеми лінгвістичного методу, до питання про його структуру є надзвичайно актуальним.

Лінгвістичний метод як гомогенний і гетерогенний феномен

Термін *лінгвістичний метод* уживають у різних значеннях – у широкому (як спосіб, знаряддя й засіб пізнання) та вузькому (як сукупність прийомів дослідження).

Найчастіше лінгвістичний метод потрактовують у вузькому смислі, як сукупність прийомів, які використовуються під час дослідження мови. Отже, у межах вузького тлумачення лінгвістичний метод є *гомогенним феноменом*.

Проте, з погляду В. Глуценка, ототожнення методу з прийомами (процедурами, операціями) збіднює поняття лінгвістичного методу; метод здебільшого відмежовується від таких важливих методологічних засобів, як принцип і підхід, що не є його структурою.

У зв'язку з цим ми хотіли б навести думку українського філософа Сергія Кримського, який стверджував, що «метод не може бути редукований до чисто інструментального функціонування, до простого знаряддя, але передбачає усвідомлення нормативно апаратних засобів та ціннісних настанов у їх нерозривній єдності».

Поряд із тенденцією ототожнювати методи з прийомами (процедурами, операціями) у наукознавстві простежується протилежна тенденція – відривати прийоми (процедури, операції) від методів, розглядати операційні елементи окремо, як самостійний феномен. При цьому між методом і прийомами постулюється тісний зв'язок, але саме зв'язок різних феноменів, а не частин одного феномена. Ця тенденція відбилася, зокрема, у вживанні деякими лінгвістами словосполучення «прийоми та методи». На думку В. Глуценка, це, так само як й ототожнення методу з прийомами (процедурами, операціями), збіднює поняття методу. Операційні елементи мають бути включені в структуру методу як його складники.

У широкому смислі лінгвістичний метод розглядають як шлях пізнання, його вид і спосіб, знаряддя й засіб. Отже, лінгвістичний метод у широкому потрактуванні інтерпретуємо як *гетерогенний феномен*.

Перспективним видається Володимирові Глуценку витлумачення методу як складної логічної одиниці з певною структурою.

З погляду українського мовознавця Людмили Іванової, у структурі лінгвістичного методу можна виділити два основні компоненти: «теоретичне обґрунтування певного підходу до аналізу мовних і мовленнєвих фактів» і «методику дослідження, що з нього випливає».

Погоджуючись з Л. Івановою в цілому, В. Глуценко вважає за доцільне включати в структуру методу третій компонент – мету дослідження.

За умови включення мети дослідження у структуру методу (а це видається цілком правомірним) у ній може бути виділений телеологічний компонент.

З погляду В. Глуценка, найбільш розчленовані уявлення й засоби для достатньо адекватного опису лінгвістичного методу вироблені в межах інтерпретації методу як одиниці, що включає в себе три різні компоненти: онтологічний, операційний і телеологічний.

Ця теза була розвинена й обґрунтована в численних публікаціях В. Глуценка. Автор при цьому брав до уваги не тільки власне лінгвістичні методологічні студії, а й праці загального наукознавчого спрямування.

При такому підході комплекс наукових прийомів (процедур, операцій) та методика їх застосування становлять лише один з компонентів методу – операційний.

Схарактеризуємо онтологічний компонент методу. Онтологія виступає в ролі засобу, за допомогою якого дослідник сприймає світ як деяку певним чином розчленовану цілісність, подану йому в системі філософських категорій. «Підсистема» онтології ніби замикає пізнавальний рух: вона є й логічно першим кроком, задаючи категоріальне бачення об'єкта дослідження, і логічно останнім, включаючи в себе отримані результати. З цього випливає, що як належність онтологічного компонента наукового методу доцільно розглядати такі засоби пізнання, як принцип і підхід.

Науковий принцип є найважливішим методологічним засобом, основою пізнання, теоретико-методологічною основою методу. У ролі принципів виступають глобальні твердження з широким радіусом дії, що мають стратегічне значення. Іноді принцип розглядають як вихідний пункт дослідження чи як його кінцевий результат. Проте така інтерпретація недооцінює значення принципу як засобу пізнання. Безумовно, правомірним є твердження про те, що принципи виступають як вихідні, проміжні та кінцеві теоретичні узагальнення.

Науковий підхід, тісно пов'язаний із принципом, трактують як методологічну орієнтацію дослідження, як позицію, з якої розглядають об'єкт вивчення, тобто як поняття, що керує загальною стратегією дослідження. Підхід визначає напрям дослідження, проте він, на відміну від принципу, не є безпосереднім знаряддям пізнання; підхід відбивається в принципах, прийомах і процедурах певного методу.

Як приклад розглянемо структуру порівняльно-історичного методу. У його онтологічний компонент входить ряд принципів і підходів. Провідним для цього методу є принцип історизму. Проте це не єдиний принцип у структурі онтологічного компонента порівняльно-історичного методу. Проведена В. Глущенком історико-наукова реконструкція показала, що в компаративістиці значну роль відіграють також принципи причиновості, системності та загального зв'язку явищ. У науковій літературі принципи історизму, причиновості, системності, загального зв'язку явищ розглядають як «загальнофілософські» і як принципи лінгвогенетичних досліджень взагалі. Зокрема, вони є принципами порівняльно-історичного дослідження, що входять в онтологічний компонент порівняльно-історичного методу (В. Глущенко). Зазначеним принципам відповідають певні підходи (історичний, причиновий, системний).

Важливим є питання про взаємозв'язок принципів історизму, причиновості та системності в порівняльно-історичних дослідженнях. І. Бойченко і В. Куценко розглядають принцип історизму як подальшу конкретизацію принципів розвитку, причиновості та системності.

У філософії досить поширеним є пояснення взаємозв'язку принципів історизму, причиновості і системності шляхом звернення до принципу загального зв'язку явищ (він, як відомо, є найбільш загальною закономірністю існування світу, результатом і виявом універсальної взаємодії усіх предметів і явищ). З погляду деяких учених, принцип загального зв'язку явищ існує в причиновому та системному вияві.

Подібний підхід відбився й у мовознавстві. На думку Віталія Русанівського, конкретизацією принципу загального зв'язку є принцип причиновості, а з точки зору Олександра Мельничука – принципи причиновості та системності.

Є вагомим підстави вважати конкретизацією та виявом універсального принципу загального зв'язку явищ три принципи – історизму, причиновості й системності.

Операційний компонент порівняльно-історичного методу включає низку прийомів і процедур. Це 1) прийом генетичного ототожнення фактів, 2) процедура лінгвістичної реконструкції, 3) прийоми хронологізації та локалізації мовних явищ.

Телеологічний компонент порівняно-історичного методу становить його мета. У сучасній компаративістиці її трактують досить широко: це відтворення моделей прамовних станів сімей і груп споріднених мов, їх подальшого розвитку і розчленовування на самостійні мови, а також створення порівняльно-історичних описів (граматик і словників) споріднених мов.

Проте, на думку В. Глуценка, порівняльно-історичні дослідження спрямовані не лише на висвітлення конкретних фактів з історії тих чи інших мов, тобто мають виключно фактологічний характер. Конкретні мовні факти можна усвідомлювати як вияв загальних закономірностей у «підсистемі» онтології, а мету дослідження – як розкриття історичних, причинних, системних зв'язків фактів мови, тобто як реалізацію принципу загального зв'язку явищ на конкретному історико-мовному матеріалі. Саме так, з методологічних позицій, трактували мету порівняльно-історичного дослідження вчені Харківської лінгвістичної школи.

Аргументована тут концепція лінгвістичного методу, як вважає В. Глуценко, «знімає» протиріччя, тією чи іншою мірою властиві іншим концепціям. Трактування лінгвістичного методу як складної логічної одиниці є перспективною з точки зору вивчення одиниць і категорій усіх мовних рівнів. Запропонований підхід дозволяє об'єднати в цілісній концепції методу такі різноманітні, але взаємозв'язані феномени, як принципи/підходи, прийоми (процедури, операції) і мета дослідження.

Основні лінгвістичні методи

Ми вже відзначали розбіжності та значні відмінності в наявних класифікаціях лінгвістичних методів. Різні класифікації подають, зокрема,

Л. Іванова та О. Селіванова. Нижче ми наведемо класифікацію, запропоновану Михайлом Кочерганом.

З погляду М. Кочергана, основними лінгвістичними методами можна вважати описовий, порівняльно-історичний, зіставний і структурний.

Крім того, у мовознавстві застосовують соціолінгвістичні, психолінгвістичні, математичні та інші методи.

Розглянемо **описовий метод**. У його межах подається повний і точний опис мовних одиниць і категорій, здійснюється їхня інвентаризація й систематизація. Напр., у процесі дослідження іменника в українській мові лінгвіст повинен схарактеризувати категорії роду, числа, відмінка іменників; розглядаючи відмінювання, мовознавці виділяють чотири відміни, закінчення в однині та множині. Описовий метод має велике практичне значення, оскільки пов'язує мовознавчу науку з потребами суспільства. На основі цього методу упродовж століть було створено описові граматики різних мов, а також тлумачні словники, словники синонімів та антонімів, граматичні, морфемні, орфографічні, орфоепічні словники тощо.

Звернемося до характеристики **порівняльно-історичного методу**. Порівняльно-історичний метод у мовознавстві – це найважливіший інструмент пізнання історії мов. Отже, мови вивчаються в діяхронії. За допомогою порівняльно-історичного методу розкриваються закони, що керували розвитком споріднених мов у минулому, прослідковується еволюція цих мов на основі доказу спільності їхнього походження з прамови (мови-основи). Так, багато мов Європи, мови Індії (напр., українська, англійська, французька, латина, давньогрецька, санскрит, гінді) походять від праіндоєвропейської мови, що існувала кілька тисячоліть тому. Писемних пам'яток тієї епохи в нас немає (писемність виникла пізніше); праіндоєвропейську мову вчені реконструюють, відновлюють гіпотетично.

Припущення про існування в минулому прамови висувається в результаті порівняння слів і форм у різних мовах. При цьому головними джерелами вивчення історії мови є матеріал давніх писемних пам'яток і сучасні діалектні дані.

Порівняльно-історичний метод заснований на такому фундаментальному положенні: споріднені мови, що утворилися в результаті «розпаду» прамови, мають між собою багато спільного на всіх рівнях мовної системи, зв'язані фонологічними й морфологічними відповідностями та розвиваються несиметрично (нерівномірно), що дозволяє їх порівнювати. За словами Антуана Мейє, порівняння – «єдине знаряддя, яке має мовознавець для побудови історії мов». У мовах одночасно існують шари елементів мови (фонем, морфем, слів), що виникли в різний час, мають різну хронологію. Мова не може змінюватися одночасно у всіх своїх елементах. Аналіз звукових відповідностей дозволив

висунути гіпотезу про дію в минулому ряду фонетичних законів, що викликали регулярні чергування окремих звуків і їхніх комбінацій.

Згідно з порівняльно-історичним методом, відмінності між спорідненими мовами можуть бути пояснені безперервним розвитком цих мов. Зміни звуків у споріднених мовах мають закономірний характер, завдяки чому корені й афікси (зокрема, флексії) зберігаються протягом ряду тисячоліть; це дає можливість реконструювати архетипи (праформи).

Порівняльно-історичний метод був і залишається найважливішим інструментом установлення спорідненості мов і пізнання їхньої історії. Для встановлення спорідненості мов до порівняння залучаються не слова, а морфеми (слово легко запозичується з мови в мову; так, у японській мові спостерігається 70% китаїзмів). У споріднених мовах спільних морфем значно більше, ніж спільних слів.

Наведемо приклади мовної спорідненості (на матеріалі індоєвропейських мов): порівн. лат. *mater*, франц. *mère*, нім. *Mutter*, англ. *mother* (тут бачимо не тільки спільний корінь, а й спільний афікс – суфікс *-er*, порівн. лат. *pater*, англ. *father*, нім. *Vater*, давньоісланд. *fadir*; відзначаємо в цих словах і звукову відповідність [p] : [f]); порівн. також готське *staiga* «дорога, шлях» (іменник жіночого роду), укр. *стежка*, (укр. *стежа* – старослов'янське за походженням) (тут не тільки спільний корінь, а й закінчення *-a*); готське *pato* «ім'я» (іменник середнього роду), укр. *вікно*, *скло* (закінчення *-o*).

Усвідомлення лінгвістами спорідненості мов, установлення ними закономірних відповідностей між спорідненими мовами на різних рівнях (лексичному, фонологічному, морфемно-словотвірному, морфологічному, синтаксичному) і спричинилося до виникнення порівняльно-історичного методу.

Як уже відзначалося, в онтологічний компонент порівняльно-історичного методу входять принципи історизму, причиновості, системності й загального зв'язку явищ. Операційний компонент цього методу включає низку прийомів і процедур: прийом генетичного ототожнення фактів, процедуру лінгвістичної реконструкції, прийоми хронологізації та локалізації мовних явищ.

У сучасному мовознавстві широко застосовується **зіставний метод**. У його межах досліджуються як споріднені, так і неспоріднені мови в синхронії; шляхом зіставлення виявляються однакові та відмінні особливості зіставляваних мов на всіх мовних рівнях. Напр., зіставлення іменника в українській і англійській мовах свідчить про наявність в українській мові категорії роду та відсутність цієї категорії в англійській мові; водночас констатуємо наявність в англійській мові категорії означеності/неозначеності (виражається артиклем *the*, з одного боку, і артиклем *a/an*, з іншого); в українській мові граматичної категорії означеності/неозначеності немає. Зіставний метод знайшов практичне застосування в теорії та практиці перекладу

і в методиці викладання іноземних мов. На основі цього методу створено багато зіставних граматики споріднених і неспоріднених мов, двомовних словників тощо.

XX століття характеризується бурхливим розвитком *структурного методу*. Виникли й успішно розвивалися основні школи структуралізму: Празька лінгвістична школа (функціональна лінгвістика), Йельська лінгвістична школа (дескриптивна лінгвістика) і Копенгагенська лінгвістична школа (гloseматика).

Структурний метод застосовується при дослідженні структури мови; мова вивчається як цілісний феномен, чий елементи співвіднесені й пов'язані чіткою системою відношень і зв'язків. Як відзначає М. Кочерган, структурний метод реалізується в 4-х методиках лінгвістичного дослідження: у дистрибутивному аналізі, в аналізі за безпосередніми складниками, у трансформаційному та компонентному аналізі. Розглянемо ці методики.

Дистрибутивний аналіз (лат. *distributio* «розподіл») спирається на тезу про те, що різні мовні елементи мають різне оточення (різну дистрибуцію). Оточення кожного елемента є специфічним, тому цей елемент можна дослідити саме на основі розглядуваного оточення. Напр., перед німецькою дієслівною формою *bin* завжди знаходиться особовий займенник *ich*, перед *bist* завжди бачимо *du*; в англійській мові перед *am* завжди вживається тільки *I*, перед *is* – лише займенники 3-ї особи *he, she, it*.

Так, Йельська лінгвістична школа (дескриптивна лінгвістика) трактувала опис мови як встановлення мовної системи, що індуктивно виводиться з текстів і є сукупністю деяких одиниць і правил їх розташування. Єдиною реальністю, з якою лінгвіст має справу, є текст, що підлягає «дешифруванню». Усі відомості про «код» (структуру мови), що лежить в основі цього тексту, мають бути виведені виключно з аналізу цього тексту. Але в ньому безпосередньо не містяться дані про значення слів, граматику. У тексті безпосередньо подані лише деякі мовленнєві елементи (частини, відрізки), і для кожного з них можна встановити розподіл, чи дистрибуцію – суму всього оточення, у якому цей елемент трапляється, тобто суму всіх (різних) позицій елементів відносно інших елементів. Дескриптивісти уявляли лінгвістичний опис як набір незалежних від будови тієї чи іншої конкретної мови процедур обробки текстів, виконання яких в певному порядку повинне автоматично спричинитися до відкриття граматики (структури) цієї мови. Описати структуру мови вичерпним чином означає встановити: 1) її елементарні одиниці на усіх рівнях аналізу, 2) класи елементарних одиниць, 3) закони поєднання елементів різних класів.

Дистрибутивний аналіз використовується для машинного перекладу (на основі оточення встановлюються значення багатозначного слова) і для дешифрування текстів на невідомих мовах.

В основу аналізу за безпосередніми складниками покладено поступове членування мовної одиниці (слова, словосполучення, речення) на складники, яке продовжується доти, поки не залишаться нерозкладні елементи. Так, членування речення починається з виділення найтісніше пов'язаних між собою складників, тобто з блоків, які лежать в основі структурної будови речення. Напр., у реченні *Пахне сонцем наше грішне небо* (Василь Стус) найтіснішими блоками є *пахне сонцем* (перший поділ) і *грішне небо* (другий поділ). Далі необхідно виділити словосполучення *наше грішне небо*, оскільки на цьому (третьому) етапі членування цей блок є найтіснішим. На четвертому етапі групу підмета (*наше грішне небо*) об'єднуємо з групою присудка (*пахне сонцем*). Таким чином вибудовується ієрархія складових елементів. Результати аналізу за безпосередніми складниками прийнято зображати схематично під аналізованою структурою.

Відзначимо, що основні принципи методики безпосередніх складників були сформульовані Леонардом Блумфілдом, одним з основоположників дескриптивної лінгвістики, а далі розроблені Кеннетом Пайком та іншими представниками Йельської лінгвістичної школи.

Суть *трансформаційного аналізу* полягає в тому, що в основі класифікації мовних одиниць лежить їхня здатність чи нездатність перетворюватися на інші одиниці. Якщо одна з досліджуваних одиниць допускає певну трансформацію, а інша – ні, то такі одиниці належать до різних класифікаційних рубрик. Візьмемо два словосполучення: *книжка школяра* й *підйом прапора*. Перше з них трансформується у словосполучення *школярева книжка*, у той час як друге подібного перетворення (**прапорний підйом*) не допускає. У цій розбіжності трансформацій відбивається те, що у словосполученні *книжка школяра* словоформа *школяра* є неузгодженим означенням (тому воно трансформується в прикметник), а словоформа *прапора* у другому словосполученні виступає у функції додатка (через це його не можна трансформувати у прикметник).

Заслуга введення методики трансформаційного аналізу в наукову практику належить американським лінгвістам Зеллігу Харрісу й Ноаму Хомському (початок 50-х рр. XX ст.).

Трансформаційний аналіз використовують у дослідженнях синтаксису, морфології, словотвору, лексичної семантики. Розглядувана методика знайшла практичне застосування в прикладній лінгвістиці (машинний переклад, викладання рідної та іноземних мов).

Компонентний аналіз спирається на розщеплення мовних одиниць на елементарні ознаки. Ознаки для опису виділяються на підставі зіставлення однорідних одиниць мови. Так, в українській мові фонemi <б> і <п> розрізняються за ознакою дзвінкості/глухості; всі інші ознаки у них спільні. Послідовно зіставляючи фонему <б> з іншими фонемами: <б'>, <в>, <м>,

виділяємо диференційні ознаки твердості, проривності, неназальності, сукупністю яких і визначається фонема <б>, яка є пучком зазначених диференційних ознак.

Методика компонентного аналізу спочатку була застосована у фонології, а потім поширився на дослідження граматичних (уперше – для опису значень відмінків іменників) і лексичних значень слів. Лексикологи розщеплюють лексичне значення слова на його елементарні смисли – семи. Напр., значення слова *йти* складається із сем 1) 'переміщуватися', 2) 'по землі', 3) 'в одному напрямку'; значення слова *ходити* – із сем 1) 'переміщуватися', 2) 'по землі', 3) 'у різних напрямках'; значення слова *бігти* – із сем 1) 'переміщуватися', 2) 'по землі', 3) 'в одному напрямку', 4) 'швидко'; значення слова *бігати* – із сем 1) 'переміщуватися', 2) 'по землі', 3) 'у різних напрямках', 4) 'швидко'; значення слова *летіти* – із сем 1) 'переміщуватися', 2) 'у повітрі', 3) 'в одному напрямку'; значення слова *літати* – із сем 1) 'переміщуватися', 2) 'у повітрі', 3) 'у різних напрямках'. Компонентний аналіз дозволяє дати повне й несуперечливе тлумачення слова, тому він застосовується при укладанні словників.

Глущенко В., Ледняк Ю., Руденко М., Рябініна І. Мова і мовознавство : електронний навчальний посібник. [відповідальний. редактор д. філол. н. проф. В. А. Глущенко]. – Слов'янськ, Дніпро, 2023, 220 с.

ДОДАТОК В
Бланк заяви на виконання кваліфікаційної роботи

Завідувачу кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»
доктору із соціальних комунікацій., професору
Біличенко О.Л.
здобувача вищої освіти освітньо-професійної програми
П.І.Б. _____

тел. _____
e-mail: _____

ЗАЯВА

Прошу Вашого дозволу на написання кваліфікаційної роботи за напрямом
дослідження: _____.

(вказати напрям дослідження)

Тема КР _____

вказати тему КР

Науковим керівником прошу призначити

Здобувач _____

(дата) (підпис)

Остаточна тема КР (заповнюється після призначення кафедрою наукового керівника):

Науковий керівник _____

(дата) (Прізвище та ініціали, підпис)

Здобувач _____

(дата) (підпис)

ДОДАТОК Г

Бланк титульної сторінки кваліфікаційної роботи У

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти

Кафедра української мови та літератури

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Середня освіта (Українська мова і література)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

А4 Освіта

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ПРЕДМЕТНА СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

А4.01 Середня освіта (Українська мова і література)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другого (магістерського) рівня

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему «_____»
(назва теми)

здобувача вищої освіти _____
П.І.Б. підпис

Форма навчання: _____
денна, заочна

Науковий керівник: _____
науковий ступінь, вчене звання, ПІБ підпис

Завідувач кафедри: доктор із соціальних комунікацій, професор Біличенко О.Л.

підпис, дата

ДОДАТОК Д
Бланк титульної сторінки кваліфікаційної роботи УА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти

Кафедра української мови та літератури

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

А4 Освіта

А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ПРЕДМЕТНА СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

А4.01 Середня освіта (Українська мова і література)

ДОДАТКОВА
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

ПРЕДМЕТНА

А4.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другого (магістерського) рівня

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему «_____»
(назва теми)

здобувача вищої освіти _____
П.І.Б. підпис

Форма навчання: _____
денна, заочна

Науковий керівник: _____
науковий ступінь, вчене звання, ПІБ підпис

Завідувач кафедри: доктор із соціальних комунікацій, професор Біличенко О.Л.

 підпис, дата

Слов'янськ–Дніпро 202_

ДОДАТОК Е**Бланк індивідуального завдання на виконання кваліфікаційної роботи****МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»****Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти
Кафедра української мови та літератури****ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ****ПОГОДЖЕНО:**

Керівник проєктної групи (гарант) освітньо-професійної програми канд.філол.н., доцент

(підпис) (ініціали, прізвище)

«_____» _____ 202__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри української мови та літератури, професор

(підпис) (ініціали, прізвище) О.Л. Біличенко

«_____» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти _____

(прізвище, ім'я, по батькові)_____ форми навчання
очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної роботи

на тему: «_____»

_____»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «_____» 202__ р .№

Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах

Розділ 1.

(назва розділу)

Розділ 2.

(назва розділу)

Розділ 3.

(назва розділу)

Об'єкт дослідження:

Предмет дослідження:

Мета кваліфікаційної роботи:

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення окресленої мети:

У розділі 1.

У розділі 2.

У розділі 3.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(ініціали, прізвище)

«___» _____ 202__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(ініціали, прізвище)

«___» _____ 202__ р.

ДОДАТОК Ж
Форма відгуку наукового керівника

ВІДГУК
наукового керівника на кваліфікаційну роботу
здобувача факультету гуманітарної, філологічної та економічної освіти
освітньо-професійної програми « »

(прізвище, ім'я, по батькові)

на тему: «_____»
_____»

Характеристика кваліфікаційної роботи

1. Актуальність теми _____

2. Ступінь повноти розробки проблеми

3. Позитивні риси кваліфікаційної роботи. _____

4. Аргументованість висновків і пропозицій

5. Наявність елементів новизни у пропозиціях

6. Ступінь використання сучасних методів обробки інформації _____

7. Практична значущість роботи, реальність впровадження пропозицій у практику _____

8. Наявність недоліків _____

Характеристика індивідуальних особливостей здобувача вищої освіти_____

Відповідність вимогам до кваліфікаційної роботи із спеціальності

Оцінка, висновки й пропозиції до кваліфікаційної роботи._____

Загальна оцінка кваліфікаційної роботи та її допущення до захисту перед АК:_____

Науковий керівник: _____

науковий ступінь, вчене звання, ПІБ

підпис

«____» _____ 202__ р.

ДОДАТОК 3
Форма зовнішньої рецензії на кваліфікаційну роботу

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу
 здобувача факультету гуманітарної, філологічної та економічної освіти
 освітньо-професійної програми « »

(прізвище, ім'я, по батькові)

на тему: «_____»

_____»

Характеристика кваліфікаційної роботи

1. Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення _____

2. Рівень підготовки студента _____

3. Якість представлення результатів кваліфікаційної роботи магістра (*наприклад*, Матеріал викладений послідовно, лаконічно й супроводжується необхідним ілюстративним матеріалом і має логічне завершення)

4. Позитивні та негативні риси кваліфікаційної роботи _____

5. Достовірність даних (*Наприклад*, матеріал, використаний у представленій кваліфікаційній роботі магістра достовірний, актуальний і може бути застосований у.....).

6. Практична значущість роботи, реальність впровадження пропозицій у практику (*Наприклад*, Отримані результати й запропоновані заходи щодо розробки програми розвитку діяльності варті уваги й будуть винесені на розгляд керівництвом)

7. Зауваження _____

Оцінка, висновки та загальна рекомендація щодо присвоєння кваліфікації магістра освіти за спеціальностями «Середня освіта (Українська мова і література)» та «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)». Вчитель української мови і літератури, викладач закладу фахової передвищої освіти. Вчитель англійської мови та зарубіжної літератури, викладач закладу фахової передвищої освіти здобувачу вищої освіти (ПІБ _____)

Місце роботи та посада рецензента

Рецензент:

посада та назва підприємства (установи)

науковий ступінь, вчене звання (за наявності), ПІБ

(підпис, печатка)

«_____» _____ 202__ р.

ДОДАТОК И

Приклад змісту кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1 <i>Назва</i>	
1.1 <i>Назва</i>	
1.2 <i>Назва</i>	
1.3 <i>Назва</i>	
Висновки до розділу 1.....	
РОЗДІЛ 2 <i>Назва</i>	
2.1 <i>Назва</i>	
2.2 <i>Назва</i>	
2.3 <i>Назва</i>	
Висновки до розділу 2.....	
РОЗДІЛ 3 <i>Назва</i>	
3.1 <i>Назва</i>	
3.2 <i>Назва</i>	
3.3 <i>Назва</i>	
Висновки до розділу 3.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	
Додаток А <i>Назва</i>	
Додаток Б <i>Назва</i>	
Додаток В <i>Назва</i>	
.....	

ДОДАТОК К

Вимоги до оформлення ілюстративних матеріалів, списку використаних джерел та додатків

Правила подання ілюстрацій

УСІ БЕЗ ВИНЯТКУ типи ілюстрацій (ескізи, діаграми, графіки, схеми, фотографії, рисунки, креслення тощо) повинні мати однаковий підпис «Рисунок».

Рисунок подають одразу після тексту, де вперше покликаються на нього, чи якнайближче до нього на наступній сторінці, а за потреби – у додатках.

Усі ілюстрації нумерують наскрізно арабськими цифрами, крім ілюстрацій у додатках. Нумерація їх звичайно буває наскрізною в межах розділу. Тоді номер рисунка складається з номера розділу й порядкового номера рисунка в цьому розділі, що відокремлюють крапкою, наприклад «Рисунок 3.2» – другий рисунок третього розділу.

Рисунки кожного додатка нумерують окремо. Номер рисунка додатка складається з позначення додатка й порядкового номера рисунка в додатку, відокремлених крапкою. Наприклад, «Рисунок Б.1 – », тобто перший рисунок додатка Б.

Якщо рисунки створені не автором кваліфікаційної роботи, подаючи їх у роботі, треба дотримуватися вимог чинного законодавства України про авторське право.

На КОЖНУ розміщену у кваліфікаційній роботі ілюстрацію **ОБОВ'ЯЗКОВО** робляться покликання, що містять порядкові номери, під якими ілюстрації розміщено у кваліфікаційній роботі. Ці покликання не варто оформляти як самостійні фрази, де лише повторюється зазначене в підписі. У тому місці, де йдеться про тему ілюстрації та читача потрібно відіслати до неї, розміщують покликання чи у вигляді взятого в круглі дужки виразу «(рис. 1.3)», чи на зразок вислову: «...як це показано на рис. 1.3 чи... «як це видно з рис. 1.3».

Кожну ілюстрацію необхідно супроводити пояснювальним підписом, який повинен відповідати основному текстові й власне ілюстрації.

Пояснювальний підпис під ілюстрацією звичайно має 4 основні елементи:

- найменування графічного сюжету, що позначається словом «Рисунок»;
- порядковий номер ілюстрації, що вказується без знака номера арабськими цифрами (1.1, 2.3, 3.2);
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із характеристикою зображуваного в найбільш лаконічній формі, але досить вичерпно, зазначаючи об'єкт, його галузеву чи територіальну приналежність та період років дослідження представленого матеріалу;
- джерело.

Наприклад:

Рисунок 2.7– Структура літературного дискурсу [Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.].

чи Джерело: створений автором за матеріалами [28; 31; 31].

За потреби під рисунком розміщують пояснення (підрисунковий текст чи примітки). Наприклад, умовні позначення, які використовуються на схемі, графіку тощо.

Як зазначено вище, **єдиним видом** ілюстративного матеріалу в роботах є рисунки, представлені у вигляді схем, блок-схем, діаграм (стовпчикових, пелюсткових, точкових, бульбашкових, колових та кільцевих тощо) і графіків.

Рисунки використовують у роботах, коли потрібно зобразити предмет таким, яким ми його сприймаємо, але тільки без зайвих деталей і подробиць. За допомогою рисунка можна з великим ступенем наочності зобразити форму, структуру й розташування предметів. Він допомагає легко усунути все непотрібне, що заважає зрозуміти сутність справи й виокремити основні частини зображуваного.

Схема – це зображення, що передає зазвичай за допомогою умовних позначок і без дотримання масштабу основну ідею процесу й демонструє взаємозв'язок їхніх головних елементів.

Діаграма – один із засобів графічного зображення взаємозалежності. Діаграми подають для унаочнення явища.

Результати оброблення числових вирахунків можна навести у вигляді **графіків**, тобто умовних зображень величин та їхніх співвідношень завдяки геометричним фігурам, крапкам та лініям. Графіки використовують як для аналізу, так і для підвищення наочності матеріалу.

ОБОВ'ЯЗКОВИМ є покликання на джерело!!! Джерело може зазначатися у кваліфікаційній роботі так:

- чи одразу після назви рисунка у квадратних дужках, **наприклад** [3, с. 5];
- чи під назвою рисунка 10-им шрифтом курсивом пишеться слово Джерело, ставиться дві крапки і у квадратних дужках вказують джерело. Якщо рисунок складено самостійно, то під назвою рисунка 10-м шрифтом курсивом пишеться слово Джерело, ставиться дві крапки та пишеться: укладений чи розроблений автором чи: за матеріалами, чи на основі (певних джерел, якими автор керувався під час укладання чи розроблення конкретного рисунка).

У тексті спочатку йде покликання на рисунок, а потім власне рисунок, **а не навпаки**.

Правила подання таблиць

Кваліфікаційна робота може супроводжується значними обсягами цифрового матеріалу, що варто згрупувати в таблиці. За змістом таблиці поділяються на неаналітичні й аналітичні. У неаналітичних таблицях наводять результати статистичного типу, що ілюструють те чи те філологічне чи дидактичне явище. Аналітичні таблиці демонструють результати оброблення й аналізу статистичних чи числових показників, отриманих під час експерименту. Після таких таблиць наводять узагальнення про нове (сформульоване) твердження, що вводиться до тексту словами: «табл. 1.2 дає змогу зробити висновок, що...», «з табл. 1.3 видно, що...» тощо.

Таблицю варто розташовувати безпосередньо після тексту, де її згадують уперше, чи на початку наступної після покликання сторінці. На всі таблиці мають бути покликання в тексті роботи.

Таблиці нумеруються арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, крім таблиць, уміщених у додатках. Номер таблиці складається з

номеру розділу й порядкового номеру таблиці, відокремлених крапкою, *напр.*, Таблиця 3.1 – перша таблиця третього розділу.

Назву таблиці друкують з великої літери й розміщують над таблицею з абзацного відступу. Назва таблиці має відбивати її зміст, бути конкретною та стислою.

Таблиці кожного додатка нумерують окремо. Номер таблиці додатка складається з позначення додатка та порядкового номера таблиці в додатку, відокремлених крапкою, *напр.*, «Таблиця В.1 – », тобто перша таблиця додатка В, назва таблиці.

ОБОВ'ЯЗКОВИМ є покликання на джерело!!! Джерело може зазначатися у кваліфікаційній роботі так:

- чи одразу після назви таблиці у квадратних дужках, *напр.*, [10, с. 8];
- чи під назвою таблиці 10-им шрифтом курсивом пишеться слово *Джерело*, ставиться дві крапки й у квадратних дужках вказується джерело. Якщо таблиця складена самостійно, то під назвою таблиці 10-им шрифтом курсивом пишеться слово *Джерело*, ставиться дві крапки й: *складено чи розроблено чи: за матеріалами, чи на основі (певних джерел, якими автор керувався під час укладання чи створення конкретного рисунка).*

Цифрові дані в таблицях мають бути відцентровані. Відсоткові значення наводяться у вигляді десяткових знаків. Кількість десяткових знаків для одного показника у динаміці за декілька років має бути однаковою. Кожний показник, поданий у таблиці, обов'язково має одиниці вимірювання.

Якщо таблиця досить велика, то можна зменшувати розмір шрифту до 10 пт, проте таке зменшення здійснюється для всіх складових таблиці (крім її назви).

Якщо таблиця не вміщується на одній сторінці, то її треба перенести на наступну. Слово «Таблиця» вказують один раз праворуч на початку, а над іншими її частинами, розміщеними на наступних сторінках, пишуть: «Продовження таблиці ____» чи «Кінець таблиці ____» із зазначенням номера таблиці, але без повторення її назви.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення із заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки й підзаголовки граф указують в однині.

Заголовки граф у першому ярусі варто писати з прописної букви, наприкінці ні крапку, ні кому не ставлять. Якщо ярус складає єдину граматичну форму з попереднім ярусом, то з малої літери пишуть підзаголовки, що розміщені нижче.

Заголовки граф подають у називному відмінку однини. Порядок проходження частин підзаголовка: визначення величини, її літерне позначення, кома, одиниця виміру.

Усі матеріали, наведені в таблицях, повинні бути достовірними, однорідними й порівнюваними, підставою їхнього угруповання повинні бути істотні ознаки.

У тексті спочатку розміщують покликання на таблицю, а потім власне таблицю, а **не навпаки**.

Примітки до тексту й таблиць, де наводять довідкові й пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, *напр.:*

Примітки: (10 шрифт, курсив) 1. ...

2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

Оформлення списку використаних джерел

Бібліографічний апарат кваліфікаційної роботи складається з бібліографічного списку (списку використаних джерел) і бібліографічних покликань. Повнота бібліографічного списку й покликань демонструє ступінь ознайомлення автора кваліфікаційної роботи з наявною літературою щодо проблеми дослідження. Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Список використаних джерел варто формувати:

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором чи виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв тощо (обов'язково враховують відповідність бібліографічного опису чинним вимогам). Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи. Зокрема, потрібну інформацію можна одержати із таких міждержавних і державних стандартів: ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять», ДСТУ 3017:2015 «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять», ДСТУ 3582:2013 «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ)», ДСТУ 6095:2009 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій (ГОСТ 7.88-2003, MOD)», ДСТУ 7093:2009 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11-2004, MOD; ISO 832:1994, MOD)», ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості», ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT)», ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80-2000, IDT).

Оформлення бібліографічного опису варто проводити згідно ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила складання. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел подано нижче:

Книги одного, двох чи трьох авторів

1. Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навч. посіб. для студентів. вищ. навч. закладів. Київ : Слово, 2014. 440 с.
2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917–1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с.
3. Козяр М. М., Коваль М. С. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 327 с.
4. Синьова Є. П., Гребенюк Т. М., Серпутько Г. П. Основи психологопедагогічного супроводу студентів з порушеннями зору : наук.-метод. посіб. Київ : Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2015. 153 с.

Книги чотирьох та більше авторів

1. Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти : навч. посіб. / О. Г. Романовський та ін. Харків, 2014. 260 с.
2. Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти : навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, Ж. Б. Богдан; Харків, 2014. 260 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с.

Статті із журналів

1. Ковальська О. Про інноваційні соціальні технології національнопатріотичного виховання школярів. *Директор школи, ліцею, гімназії* : наук.-практ. журн. 2015. № 4/5. С. 44–50.
2. Бондаревська І. О., Михайленко В. О. Психологічний аналіз соціального капіталу в спільнотах іммігрантів та біженців. *Педагогіка і психологія* : наук.-теор. та інфор. журн. 2016. № 2. С. 71–76.
3. Порівняльна педагогіка в Національній академії педагогічних наук України: кроки зростання / О. І. Локшина та ін. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 2. С. 5–12.

Статті із наукових збірників

1. Прозар М. В. Адаптація учнів перших класів до навчальної діяльності в початковій школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. Тернопіль, 2015. Вип. 1. С. 49–55.
2. Стеценко В. І., Галуйко Р. М. Екзистенціалізм: історико-філософський та релігійний погляд. *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки* : наук. вісник : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 100 (9). С. 156–160.
3. Пропедевтика сприйняття понять «інваріант» та «напівваріант» при наданні математичної освіти молодшим спеціалістам комп'ютерноорієнтованих спеціальностей (ВНЗ I-II рівнів акредитації) / О. Лещинський та ін. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 3 : Фізика і математика у вищій і*

середній школі. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 16. С. 83–89.

Електронний ресурс

1. Апостол М. В. Наукові пошуки академіка М. В. Зубця в контексті розвитку вчення про породотворення у тваринництві. Історія науки і біографістика: електрон. наук. фах. вид. 2016. № 1. URL : <http://inb.dnsgb.com.ua/2016-1/01.pdf> (дата звернення: 29. 08. 2017).
2. Борисенко В. Й., Візер С. О. Державотворчі та національно-духовні процеси в Україні першої половини XVII ст. : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 154 с. [Електронний ресурс]. Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Наукова бібліотека. Репозитарій. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7206> (дата звернення: 29. 08. 2017).
3. Драгоманов Михайло Петрович [Електронний ресурс]. Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Драгоманов_Михайло_Петрович (дата звернення: 29. 08. 2017).

Архівний документ

ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 166 (Фонд «Міністерство освіти України»). Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк.

Покликання на назву документу з архівної справи:

Положення про Київський педагогічний інститут. ЦДІАК. Ф. 707. Оп. 160. Спр. 38. Ч. 1 Арк. 272–273 зв.

Оформлення додатків

Додатки оформлюються як продовження кваліфікаційної роботи на наступних сторінках, у порядку появи покликань на них у тексті. Додатки не входять до загального обсягу кваліфікаційної роботи, проте мають власну наскрізну нумерацію.

У додатках наводяться допоміжні матеріали: копії документів, витяги з нормативних актів і документів, звіти, окремі інструкції/положення/правила, результати соціологічних опитувань, громіздкі таблиці, рисунки тощо, подання яких у тексті роботи недоцільне через великий обсяг. Кожний додаток починається з нової сторінки.

По центру зазначається слово ДОДАТОК 14 шрифтом відповідно до літер алфавіту. Додатки варто позначати послідовно **великими літерами української абетки за винятком літер І,Є,І,Ї,Й,О,Ч,Ь**, напр., ДОДАТОК А, ДОДАТОК Б тощо.

Ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, що є в тексті додатку, варто нумерувати в межах кожного додатку, напр., рисунок В.3 – третій рисунок

додатку В; таблиця Д.2 – друга таблиця додатку Д; формула (В.1) – перша формула додатку В.

Джерела, що цитують лише в додатках, повинні розглядатися незалежно від тих, які цитують в основній частині роботи, і мають бути перераховані наприкінці кожного додатку в переліку покликань.

Якщо в роботі як додаток використовують документ, що має самостійне значення й оформлюється згідно з вимогами до документа цього виду, його копію вміщують у звіті без змін в оригіналі. Перед копією документа вміщують аркуш, на якому посередині друкують слово «ДОДАТОК» і його назву (за наявності), праворуч у верхньому куті аркуша проставляють порядковий номер сторінки.

ДОДАТОК Л

Приклади планів-конспектів уроків з презентаціями

Чаус Вероніка 4У

Тема: Числівник. Відмінювання числівників.

Мета:

навчальна: формувати в учнів уміння відмінювати та правильно писати числівники; учити правильно вживати числівники в мовленні у формах непрямих відмінків;

розвивальна: розвивати мислення, пам'ять, культуру усного й писемного мовлення, формувати навички і вміння працювати в парах.

виховна: виховувати почуття патріотизму до України, бережливе ставлення до природи, толерантне ставлення один до одного.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: презентація.

Хід уроку:

I. Організаційний етап.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Фронтальна бесіда

1. Яку частину мови називають числівником? (Числівник – це самостійна частина мови, що означає число, кількість предметів чи порядок їх при лічбі й відповідає на питання скільки? котрий?)
2. На які групи за значенням поділяються числівники? (Кількісні й порядкові).
3. На які розряди поділяються кількісні числівники? (Цілі числа, дробові і збірні)
4. На які групи за будовою поділяються числівники? (Прості, складні і складені)

2. Вибірковий диктант.

Із поданих числівників виписати кількісні.

П'ятий, вісім, дванадцятий, четвертий, дев'ять, двісті, чотири, двадцять перший.
Ключ: із третіх букв кількісних числівників складається слово світ.

III. Повідомлення теми й мети уроку.

Розповідь вчителя.

«Усі речі можна представити за допомогою чисел. Числа керують світом і є його сутністю», – такою простою формулою грецький учений і філософ Піфагор (580–497 рр. до Р.Х.) визначив смисл своїх численних досліджень. Він вважав, що числами можна передавати духовні істини, за кожним числом ховається якась таємниця, числами можна закодувати мудрість усього, що є у світі, вони несуть добро та зло, щастя та нещастя.

Шановні учні, на попередніх уроках ми вже з'ясували поділ на групи числівників за будовою значенням і розрядами. Сьогодні на уроці ми навчимося відмінювати кількісні, порядкові, дробові і збірні числівники.

IV. Мотивація навчальної діяльності.

Слово вчителя.

Уміння відмінювати числівники вкрай необхідне. Важливо навчитися узгоджувати числівники з іменниками. Від цього залежить і здатність розуміти свого співрозмовника.

V. Вивчення нового матеріалу.

Розповідь вчителя.

Кількісні числівники мають розгалужену систему відмінювання, яку можна представити у вигляді кількох типів.

I тип: числівник один відмінюється за відмінками й числами, а в однині ще й за родами. Приклад такого відмінювання є у вашому підручнику на ст. 199.

II тип: числівники два (має родове розрізнення у називному та знахідному відмінках), три, чотири відмінюються за такою схемою:

У знахідному відмінку числівники два, три, чотири мають форму називного відмінка (якщо іменник, з яким сполучаємо числівник, означає н е істоту) чи форму родового відмінка (якщо цей іменник означає істоту). Порівняймо: подарував три троянди; зустрів трьох друзів.

III тип: числівники від п'яти до двадцяти, тридцять, шістдесят, сімдесят, вісімдесят та неозначено-кількісні багато, небагато, кілька, декілька відмінюються наступним чином:

Варто запам'ятати! У складених числівниках на позначення десятків (п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят) відмінюється лише друга частина (п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти). Також можуть використовуватися паралельні форми (семи – сімох, шістдесяти – шістдесятьох).

IV тип: числівники сорок, дев'яносто, сто в усіх відмінках, крім називного і знахідного, мають закінчення –а.

V тип: відмінювання числівників назв сотень.

Варто запам'ятати! У складних числівниках на позначення сотень змінюються обидві складові частини.

Наприклад:

Н.в. шістсот

Р.в. шестисот/шістьохсот

Д.в. шестистам/шістьомстам

Зн.в. шістсот/шістьохсот

Ор.в. шістьмастами/шістьомастами

М.в. (на) шестистах (на) шістьохстах

VI тип: числівники тисяча, нуль, мільйон, мільярд відмінюються як іменники відповідної відміни та групи:

- тисяча як іменник першої відміни мішаної групи;
- мільйон, мільярд як іменники другої відміни твердої групи;
- нуль як іменники м'якої групи.

VII тип: у складених кількісних числівниках відмінюється кожна складова частина:

VIII тип: у дробових числівниках поєднано два типи відмінювання: чисельник відмінюється як кількісний числівник, особливості якого ми сьогодні вивчаємо, а знаменник – як порядковий.

Наприклад:

Н.в. дві п'яті, шість десятих

Р.в. двох п'ятих, шести/шістьох десятих

Д.в. двом п'ятим, шести/шістьом десятим

Зн.в. дві п'яті, шість/шістьох десятих

Ор.в. двома п'ятими, шістьма/шістьома десятими
 М.в. (на) двох п'ятих, (на) шести/шістьох десятих
 Дробові числівники півтора, півтори, півтора́ста (півтора ві́дра, півтори тисячі) не відмінюємо.

Збірні числівники (двоє, троє) у непрямих відмінках мають такі самі відмінкові форми, як і відповідні кількісні числівники.

Збірні числівники обидва, обидві, обоє відмінюємо як числівник два.

Наприклад:

Н.в. четверо

Р.в. чотирьох

Д.в. чотирьом

Зн.в. четверо, чотирьох

Ор.в. чотирма

М.в. (на) чотирьох

Порядкові числівники змінюємо за родами, числами й відмінками як прикметники. У роді, числі й відмінку ці числівники узгоджуються з іменником, від якого залежать. Наприклад: шостий клас, шостого класу, шості класи.

Порядкові числівники відмінюємо як прикметники твердої групи, крім числівника третій (третя, третє), який відмінюємо як прикметник м'якої групи.

У складених порядкових числівниках відмінюємо тільки останнє слово.

Наприклад:

Н.в. триста п'ятдесят сьомий

Р.в. триста п'ятдесят сьомого

Д.в. триста п'ятдесят сьомому

Зн.в. як Н . чи Р.

Ор.в. триста п'ятдесят сьомим

М.в. (на) триста п'ятдесят сьомому (сьомім)

VI. Закріплення систематизації вивчення.

Вправа на повторення. ПОПРАЦЮЙТЕ В ПАРАХ. Розподіліть між собою групи числівників. Продиктуйте свої числівники однокласнику (однокласниці) й перевірте правильність написання.

1. Одинадцять, тридцять шість, чотири сьомі, п'ятдесят, п'ятсот, шістсот, кількадесят, восьмитисячний, мільйон, тридцять, тисяча двадцятий.

2. Чотирнадцять, вісімдесят чотири, п'ять шостих, шістдесят, дев'ятсот, кількасот, семитисячний, мільярд, двадцять, двісті сьомий.

Вправа 472. Прочитайте речення. У яких з них неправильно поєднано збірні числівники з іменниками?

1. Сергій приніс троє відер води. 2. Зупинилося четверо автобусів. 3. Наталка надіслала троє смс-повідомлень. 4. На озері лишилося п'ятеро каченят. 5. На зустріч приїхало дев'ятеро киянок. 6. Обидві сестри старші за брата. 7. П'ятеро братів живуть поруч.

Робота біля дошки. Вправа 1. Провідмініайте числівники за відмінками: двадцять сім, сорок три, сто дев'яносто один, двісті шістдесят вісім

Вправа 2. Визначте та запишіть «третє зайве», спираючись на знання морфологічних особливостей числівників.

Два, десять, сорок шість;

*п'ятеро, одинадцять, дванадцять;
сім, один, одна;
чотири, сьомий, двадцятий;
одна друга, дев'ять, сорок;
кільканадцять, п'ятнадцять, вісімнадцять;
четвірко, трійко, шість;
кілька, декілька, сто.*

Вправа 3. Прочитайте речення. Знайдіть числівники, визначте їхній розряд та відмінок.

1. За одну десяту секунди космічний корабель пролітає один кілометр. 2. Коров'яче молоко містить три й одну десяту відсотка білків. 3. Найбільш і звірі Арктики – моржі. Вони важать дві з половиною тонни.

Вправа 4. Прочитайте вголос арифметичні приклади, чітко вимовляючи числівники. Запишіть ці приклади словами.

ЗРАЗОК. До чотирьохсот вісімдесяти шести додати вісім.

1. Від $294 - 16$. 4. До $657 + 11$.

2. До $3621 + 999$. 5. До $785 + 31$.

3. Від $447 - 54$. 6. Від $72 - 14$.

Вправа 5. Відредагуйте речення. Поясніть допущені в них помилки.

1. Двадцять четверо учнів отримали відмінні оцінки. 2. Вітаємо вас із п'ятидесятим днем народження. 3. Четверо машин стояло на зупинці. 4. Ця подія трапилася в тисячі дев'ятсот вісімдесят п'ятому році. 5. Модрина живе до п'ятсот років. 6. Троє приятельок гаряче обговорювали останню серію кінофільму.

Робота над підручником Зчитотного О.

Вправа 479. Спишіть, замінюючи цифри словами. Визначте розряд числівників. Які вони за будовою?

Найбільша ріка України – Дніпро. Його довжина – 2285 кілометрів. Інші великі річки України: Дністер (1362), Сіверський Донець (1053), Тиса (966), Південний Буг (792).

Вправа 481. Провідмініайте подані словосполучення. З одним сполученням складіть і запишіть речення з однорідними присудками.

Перше вересня, двадцять четверте серпня.

Учитель перевіряє зошити перших трьох учнів, які якнайшвидше виконали завдання.

VII. Підсумок уроку.

Заключне слово вчителя.

Отже, сьогодні на уроці ми разом з вами пригадали визначення числівників й навчилися їх розрізняти й відмінювати. Ви усі чудово попрацювали.

«Мікрофон»

На уроці я...

– дізнався...

– зрозумів...

– навчився...

– найбільші труднощі я відчув...

– я не вмів, а тепер умію...

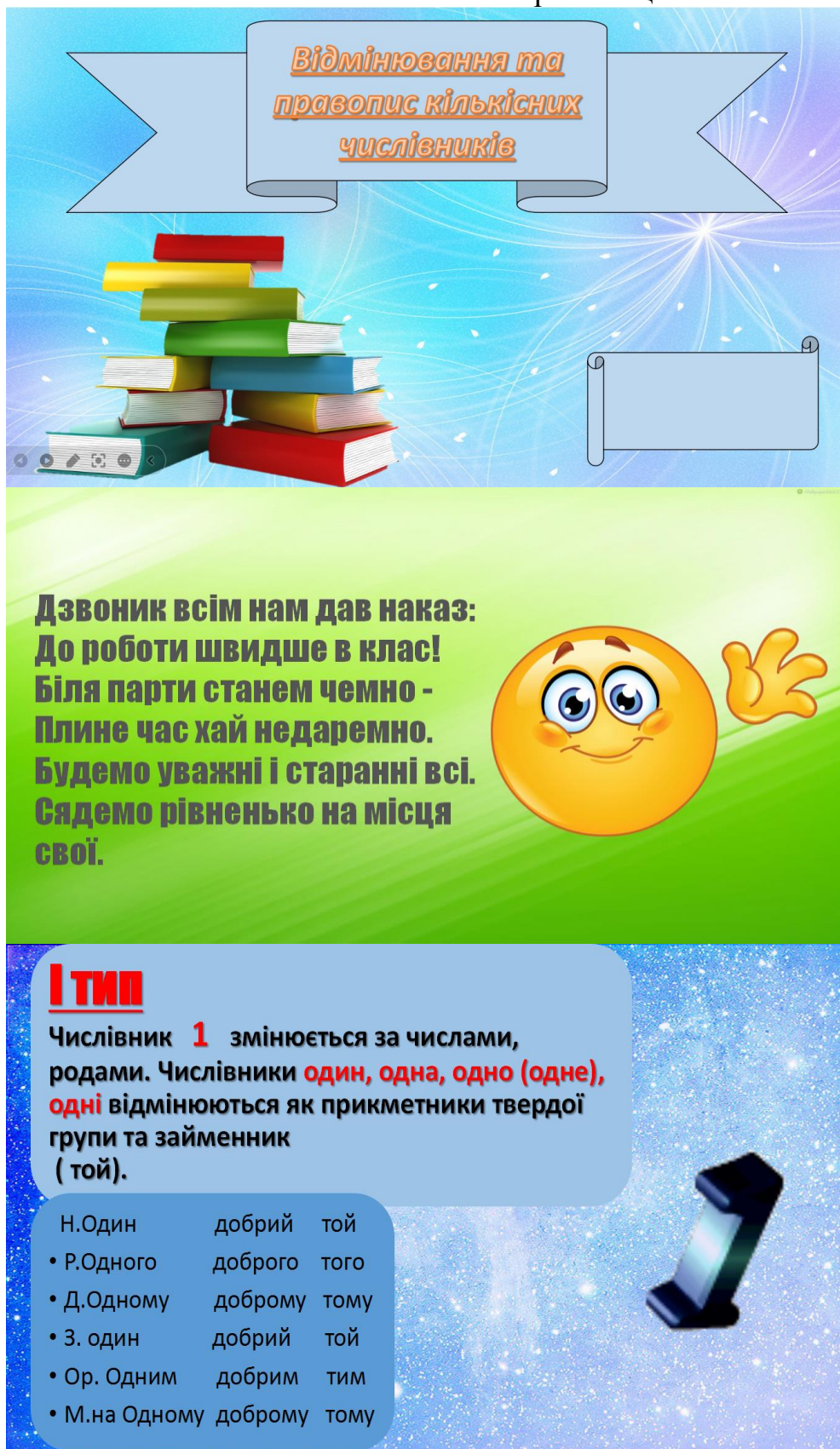
VIII. Мотивація оцінок.

Учитель оцінює кожного з учнів, хто активно працював усно на уроці і виконував завдання.

ІХ. Оголошення домашнього завдання

Вправи 458, 459 (стор. 174), 472 (стор.177), 482 (стор. 181) за підручником Зчилотного О.

Презентація

Відмінювання та правопис кількісних числівників

Дзвоник всім нам дав наказ:
 До роботи швидше в клас!
 Біля парти станем чемно -
 Плине час хай не даремно.
 Будемо уважні і старанні всі.
 Сядемо рівненько на місця свої.

І тип
 Числівник **1** змінюється за числами, родами. Числівники **один, одна, одно (одне), одні** відмінюються як прикметники твердої групи та займенник (той).

Н.Один	добрий	той
• Р.Одного	доброго	того
• Д.Одному	доброму	тому
• З. один	добрий	той
• Ор. Одним	добрим	тим
• М.на Одному	доброму	тому

II тип

За цим типом відмінюються числівники

• **2, 3, 4.**

Н.	два, дві/двоє	три/трое	чотири
Р.	двох	трьох	чотирьох
Д.	двом	тьрьом	чотирьом
Зн.	Як у називному або родовому відмінку		
Ор.	двома	тьрьома	чорма
М. (на)	двох	трьох	чотирьох

III тип

• За цим типом відмінюються числівники

5 – 20, 30...

(паралельні форми)

Н. п'ять п'ятнадцять

Р. п'яти (п'ятьох) п'ятнадцяти (ох)

Д. п'яти (п'ятьом) п'ятнадцяти (ом)

З. п'ять (п'ятьох) п'ятнадцять (ох)

О. п'ятьма (п'ятьома), вісьма (вісьмома), п'ятнадцятьма (ома)

М. (на) п'яти (ох), (на) п'ятнадцяти (ох)

IV тип

• відмінюються числівники

• **50, 60, 70, 80.** У них під час відмінювання змінюється лише друга частина.

• Н. п'ятдесят

• Р. п'ятдесяти (ох)

• Д. п'ятдесяти (ом)

• З. п'ятдесят (ох)

• О. п'ятдесятьма (ома)

• М. (на)п'ятдесяти(ох)

~~семидесяти~~

сімдесяти

V тип

- За цим типом відмінюються числівники **40, 90, 100**. вони мають закінчення **-а**. (крім Н.в., З.в)
- Н., сорок, дев'яносто, сто
- Р., сорока**а**, дев'яноста**а**, ста
- Д., сорока**а**, дев'яноста**а**, ста
- З. сорок, дев'яносто, сто
- О., сорока**а**, дев'яноста**а**, ста
- М. (на) сорока**а**, дев'яноста**а**, ста

сорокам

сорока

90

VI тип

- Числівники цього типу – **200, 300, 400, п'ятсот, 800, 900**). змінюються обидві частини.
- Н. двісті п'ятсот
- Р. **двохсот** п'ятисот (п'ятьохсот)
- Д. **двомстам** п'ятистам (п'ятьомстам)
- З. двісті, двохсот п'ятсот (п'ятьохсот)
- О. **двомастами** п'ятьмастами (п'ятьомастами) М. (на) **двохстах** (на) п'ятистах (п'ятьохстах)

Д. двомста

Д. двомстам

200

VII тип

- За цим типом відмінюються числівники
- Нуль, тисяча, мільйон, мільярд – як іменники
- Запам'ятай!!!
- Ор.в **тисячею**

тисячою

Відмінюються числівники – **дробові**

VIII тип

Чисельник – як кількісний числівник

Знаменник – як порядковий числівник

Н.	<i>одна сьома</i>	<i>три сьомі</i>
Р.	<i>однієї сьомої</i>	<i>трьох сьомих</i>
Д.	<i>одній сьомій</i>	<i>трьом сьомим</i>
Зн.	<i>одну сьому</i>	Як у називному відмінку
Ор.	<i>однією сьомою</i>	<i>трьома сьомими</i>
М. (на)	<i>одній сьомій</i>	<i>трьох сьомих</i>

IX тип

• **Не відмінюються!!!**

- Півтора
- Півтори
- Півтораста

Півторами

X тип

- У складених порядкових змінюється тільки останнє слово.

- Н. сорок шостий
- Р. сорок шостого
- Д. сорок шостому
- З. сорок шостого
- О. сорок шостим
- М. (на)сорок шостому

Сорока шостому

Рухленко Єлизавети 4УА

Тема: *Поняття про стилі мовлення, сфери їх уживання (повторення)*

Клас: 9

Мета: розвивати культуру усного і писемного мовлення, спілкування; поглибити знання учнів про стилі мовлення, сфери вживання кожного з них, навчити учнів розрізняти функціональні стилі; виховувати свідоме ставлення до власного здоров'я, бережливе ставлення до води.

Обладнання: презентація.

Тип: урок розвитку зв'язного мовлення.

Епіграф уроку: Стиль - це властиві слова на своєму місці (Д. Свіфт).

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1.Тестові завдання

1.Стилi мовлення вивчає

- а) стилістика;
- б) морфологія;
- в) фонетика;
- г) словотвір.

2.В українській мові є

- а) 4 стилі мовлення;
- б) 5 стилів мовлення;
- в) 6 стилів мовлення;
- г) 7 стилів мовлення.

3.Публіцистичний стиль використовується

- а) у науці, техніці, освіті;
- б) у художній літературі;
- в) у суспільному житті;
- г) при складанні документів .

4.У релігійному житті використовується

- а) розмовний стиль мовлення;
- б) конфесійний стиль мовлення;
- в) офіційно-діловий стиль мовлення;
- г) епістолярний стиль мовлення.

5.Розмова на побутові теми, лист до близької людини – це основні види висловлювань

- а) публіцистичного стилю;
- б) розмовного стилю;
- в) наукового стилю;
- г) конфесійного стилю.

6.Промова, звернення, газетна стаття, нарис – це жанри

- а) художнього стилю;
- б) публіцистичного стилю;
- в) епістолярного стилю;
- г) розмовно-побутового стилю.

7.Для художнього стилю характерні

- а) слова в переносному значенні;
- б) терміни;
- в) суспільно-політична лексика;
- г) побутова лексика.

8.Оповідання, казка, легенда, байка, вірш – жанри, у яких реалізується

- а) конфесійний стиль;
- б) розмовно-побутовий стиль;
- в) художній стиль;
- г) публіцистичний стиль.

9. Просторічні слова використовуються

- а) у офіційно-діловому стилі;
- б) у конфесійному стилі;
- в) у публіцистичному стилі;
- г) у розмовно-побутовому стилі.

10.Емоційно-забарвлені слова характерні для

- а) публіцистичного стилю;
- б) конфесійного стилю;
- в) розмовно-побутового, художнього стилю;
- г) художнього стилю.

11.Заява, оголошення, доручення - слова

- а) офіційно-ділового стилю;
- б) публіцистичного стилю;
- в) розмовно-побутового стилю;
- г) конфесійного стилю.

12.Сфера спілкування наукового стилю:

- а) офіційно-ділові стосунки;
- б) наука, техніка, освіта;
- в) художня література;
- г) громадсько-політичне життя.

ІІІ. ОГолошення теми, мети уроку

2. Робота з епіграфом (слайд 2)

- Як ви розумієте вислів? Свою позицію обґрунтуйте.

Стиль - це властиві слова на своєму місці (Д. Свіфт).

IV. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ

1. Слово вчителя

Різні висловлювання, навіть бездоганні у мовному плані, можуть істотно відрізнятися один від одного загальним колоритом і тоном викладу. Зумовлене це не тільки змістом висловлювань, але й комунікативною настановою автора, тим, з якою метою створено текст, яку функцію він покликаний виконати. Залежно від призначення тексту - спілкування, повідомлення чи впливу на адресата - добираються й мовні засоби, здатні забезпечити досягнення мети. Так виникають різновиди висловлювань, які обслуговують різні сторони суспільного життя. Їх називають **стилями**, а науку, що їх вивчає, - **стилістикою**.

Кожен стиль відрізняється від інших характерними для нього мовними засобами.

2. Робота з таблицею «Стилі мовлення»

— Розгляньте таблицю (див. слайд 3), пригадайте вивчене про стилі мовлення.

3. Колективна робота (слайд 4)

- До яких стилів належать дані уривки. Свою думку обґрунтуйте, спираючись на таблицю.

«Вода - найпоширеніша речовина на Землі. Вона займає три чверті планети, точніше 71% поверхні Землі. Без води людина не проживе більше 10 днів. Дивовижно, але тіло людини теж на 70% складається з води».

« - Сину, принеси водички з криниці, бо вже ні вмитися, ні обід - приготувати.

- Біжу, мамо, я скоро!»

«Покропив Сірий Вовк Івана-царевича мертвою водою - загоїлися рани, покропив живою - ожив царевич і став ще кращим, ніж був».

«Усе, що відбувається в нашому організмі, пов'язане з водою. Вона супроводжує нас всюди з першої і до останньої миті нашого життя».

***ХВИЛИНКА РЕЛАКСАЦІЇ* (слайд 5)**

- Сядьте зручно, обіпріться в спинку стільця. Закрийте очі і уявіть, що ви на березі океану. Ви сидите на теплому піску і чуєте звук наближаються і віддаляються хвилі. Наберіть в руки цей пісок і зробіть глибокий вдих. Сильно стиснувши пальці в кулак, утримуйте пісок в руках, в цей час затримуйте дихання. Посипте коліна піском, поступово розслабляючи пальці, і роблячи видих. Розслабте руки, нехай вони повиснуть уздовж тіла, розслабте плечі і м'язи шиї

4. Робота у групах (слайди 6-9)

- Прочитайте подані уривки та заповніть таблицю

Текст	Стиль	Обставини мовлення	Стильові ознаки	Мовні засоби
1	Текст			
2	Текст			
3	Текст			

Текст 1

Кіт ввічливо попрощався й пішов геть.

Іншим разом він сховався в житі, так само розклав свою торбинку і, тільки-но дві цікаві куріпки забралися в неї, смикнув за шворки і впіймав обох.

Тоді він знову пішов у палац до короля і підніс йому птахів.

Король з задоволенням узяв куріпок і звелів почастувати кота парою мишей.

Текст 2

Як і в людей, у всіх котів старіння відбувається по-різному, і його ознаки проявляються на різних етапах життя. Зазвичай старіння на клітинному рівні починається у віці 7 років. З цього моменту вповільнюється робота клітин і знижується ефективність різних функцій організму, зокрема, серця та імунної системи.

Текст 3

Безліч англійських театрів мали власних котів, які виконували відразу дві ролі - ловили мишей і заспокоювали акторів, що нервували.

Актриса Беріл Рейд залишила свій особняк вартістю в мільйон фунтів своїм котам. Вона завжди говорила: «Якщо гладити кота, це знімає напругу і знижує тиск».

Найвідомішим театральним котом був Бірбом, який 20 років жив у лондонському Гілгудському театрі. Він не раз з'являвся на сцені під час розпаду спектаклю, незворушно ходив, ігноруючи акторів і задовольняв публіку.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (слайд 10)

❖ Скласти розповідний текст художнього стилю за темою «У воді – людське життя».

Презентація

The image displays three sequential screenshots of a presentation in WPS Office. The presentation is titled 'Поняття про стилі мовлення, сфери їх уживання' (Concepts of speech styles, spheres of their use).

Slide 1: The title slide features a collage of stationery items (papers, pens, a smartphone) and the text: **Поняття про стилі мовлення, сфери їх уживання**.

Slide 2: The slide contains the text: **Стиль - це властиві слова на своєму місці (Д. Свіфт)** (Style is the right words in the right place (D. Swift)).

Slide 3: The slide is titled **Стилі мовлення та сфера їх використання** (Speech styles and their sphere of use) and contains a table with the following data:

Стилі мовлення	Сфера застосування
Розмовний	Побут, сімейні, дружні стосунки
Науковий	Наука, техніка, освіта
Офіційно-діловий	Офіційні відносини
Публіцистичний	Суспільне життя
Мистецтвено-художній	Мистецтво слова (фольклор, художня література)
Релігійно-церковний	Церква, релігія

Слайд 4 / 10

«Вода - найпоширеніша речовина на Землі. Вона займає три чверті планети, точніше 71% поверхні Землі. Без води людина не проживе більше 10 днів. Дивовижно, але тіло людини теж на 70% складається з води».

« - Сину, принеси водички з криниці, бо вже ні вмитися, ні обід - приготувати.
- Біжу, мамо, я скоро!»

«Покропив Сірій Вовк Івана-царевича мертвою водою - загоїлися рани, покропив водою - ожив царевич і став ще кращим, ніж був».

«Усе, що відбувається в нашому організмі, пов'язане з водою. Вона супроводжує нас всюди з першої до останньої миті нашого життя».

Слайд 5 / 10

Слайд 6 / 10

Текст	Стиль	Обставини мовлення	Стильові ознаки	Мовні засоби
Текст 1				
Текст 2				
Текст 3				

Текст 1

*Кіт ввічливо попрощався й пішов геть.
Іншим разом він сховався в житі, так
само розклав свою торбинку і, тільки-но
дві цікаві куріпки забралися в неї, смикнув
за шворки і впіймав обох.
Тоді він знову пішов у палац до короля і
підніс йому птахів.
Король з задоволенням узяв куріпок і
звелів почастувати ката парюю мишей.*

Текст 2

*Як і в людей, у всіх котів старіння
відбувається по-різному, і його ознаки
проявляються на різних етапах життя.
Зазвичай старіння на клітинному рівні
починається у віці 7 років. З цього моменту
вповільнюється робота клітин і знижується
ефективність різних функцій організму,
зокрема, серця та імунної системи.*

Текст 3

Безліч англійських театрів мали власних котів, які виконували відразу дві ролі - ловили мишей і заспокоювали акторів, що нервували.

Актриса Беріл Рейд залишила свій особняк вартістю в мільйон фунтів своїм котам. Вона завжди говорила: «Якщо гладити kota, це знімає напругу і знижує тиск».

Найвідомішим театральним котом був Бірбом, який 20 років жив у лондонському Гілгудському театрі. Він не раз з'являвся на сцені під час розпалу спектаклю, незворушно ходив, ігноруючи акторів і задовольняв публіку.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

✓ Скласти розповідний текст художнього стилю за темою «У воді - людське життя».

Натальченко Лілія 4УА

Українська мова

9 клас

Тема. Основні види підрядних речень. Складнопідрядні з підрядними означальними, з'ясувальними та обставинними

Мета: поглиблювати знання учнів про особливості побудови складного речення; ознайомлювати учнів з основними видами складнопідрядних речень: підрядними з'ясувальними, означальними та обставинними; удосконалювати вміння визначати види складнопідрядних речень, визначати в них головну і підрядну частини; розвивати творчі вміння моделювати складнопідрядні речення відповідно до мети й обставин спілкування та використовувати їх у власних висловлюваннях; розвивати вміння і навички логічного мислення, робити самостійно висновки та узагальнення; за допомогою мовленнєво-комунікативного матеріалу виховувати любов та уважне, бережливе ставлення до рідної мови, до природи.

Обладнання: підручник, таблиця підручника, опорні схеми, роздатковий матеріал, дитячі презентації, мультимедійне обладнання.

Міжпредметні зв'язки: українська мова і художня культура, українська мова та економіка.

Тип уроку: урок засвоєння знань.

Летять по полю білі коні -

Вітрів січневих табуни.

Стоїть мороз на підвіконні

І на шибках малює сні.

Дмитро Павличко

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Перевірка домашнього завдання

Учитель: у вас було домашнє завдання скласти рекламу-жарт, в якій ви повинні були охарактеризувати складносурядне, складнопідрядне та безсполучникове речення (клас поділений на три групи, кожна група складає одну рекламу). Зачитайте свої реклами, а інші групи на основі реклам дають відповіді на питання вчителя.

1. Реклама складносурядного речення

Якщо Ви хочете придбати якісний товар, завітайте до магазину «Філологія». До Ваших послуг складнопідрядне речення. Його рівноправні частини легко і невимушено з'єднуються сурядними сполучниками.

Зручні у використанні і його розділові знаки. Найчастіше використовується кома. Якщо ж Ви особливо захочете підкреслити принадність другої частини, виберіть тире. А часом, щоб полегшити Вам життя, це речення може обійтись і без розділових знаків. Купуйте наш товар і користуйтеся із задоволенням!

Питання до реклами іншим групам:

1. Які основні ознаки має складносурядне речення?

2. За допомогою яких сполучників поєднуються частини складнопідрядного речення?

3. За якої умови ми не ставимо кому між частинами складносурядного речення?

4. За якої умови ми поставимо тире між частинами складносурядного речення?

5. Коли у складносурядному реченні не ставиться кома?

2. Реклама складнопідрядного речення

Хочете дізнатись, з якої причини Ви себе недобре почуваете? Чи, може, з'ясувати, коли і за яких умов Ви вчора не виконали домашнє завдання? Чи визначити міру і ступінь того, що пам'ятаєте? У такому випадку складнопідрядне речення саме для Вас. Чітка структура! Головна і підрядна частина з'єднані підрядними сполучниками! Тільки у нас найрізноманітніші види підрядних частин і смислових зв'язків. А тепер – тільки для Вас напередодні свят! Купивши три підрядні частини за ціною чотирьох, четверту – порівняльну - Ви отримаєте в подарунок!

Питання до реклами іншим групам:

1. Які ознаки має складнопідрядне речення?

2. З яких частин воно складається?

3. Як пов'язані між собою ці частини?

3. Реклама безсполучникового речення

Ти енергійний? Ти любиш спілкуватись? Прагнеш бути вільним у своїх думках? Тобі набридли речення, у яких ти ніяк не можеш визначити сполучник і заплутався у видах підрядних частин? Тоді твій вибір – безсполучникове речення!

Безсполучникові речення емоційніші, емоційно багатші, ніж складносурядні та складнопідрядні. Тому вони частіше вживаються в розмовному та художньому стилях. Це те, чим ми користуємося кожного дня. Запам'ятай прості правила і не мучся з тим, який сполучник використати, щоб побудувати правильно речення!

Питання до реклами іншим групам:

1. Яку головну ознаку має безсполучникове речення?

2. За допомогою яких засобів поєднуються частини безсполучникового речення?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

На попередніх уроках ми дізналися про особливості складнопідрядного речення, а сьогодні продовжимо ще ближче знайомитися з цими реченнями.

Отож, після сьогоднішнього уроку ви повинні знати:

- види складнопідрядних речень;
- особливості зв'язку у з'ясувальному, означальному та обставинному підрядному реченні;

- як будуються схеми таких речень;

і повинні уміти:

- визначати вид, засіб зв'язку у складнопідрядному реченні;
- розпізнавати сполучники і сполучні слова;

- будувати схеми речень;
- створювати висловлювання за темою на основі опорної схеми;
- ставити запитання з даної теми.

Девіз нашого уроку:

Зробіть усе, що можете, застосувавши те, що знаєте, знаходячись там, де ви є.

Теодор Рузвельт

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

❖ **Мозковий штурм.** Робота в групах.

На дошці записані три пари речень.

Завдання для груп. Запишіть речення, підкресліть зробіть синтаксичний розбір першого речення, визначте, яким членом речення виступає виділене слово. У другому реченні визначте головну і підрядну частину, від головної до підрядної поставте питання. Зробіть висновок, що спільного є у визначенні виду другорядних членів речення і виду підрядного речення.

Речення для першої групи

1. Серед великої тиші чули тільки **поскрипування** морозу.
2. Серед великої тиші чулось тільки, як поскрипував мороз.

Речення для другої групи

1. Стояла така **морозна** тиша.
2. Стояла така тиша, що чути було шепіт сніжинок з пожовклим листям.

Речення для третьої групи

1. **Зимового ранку** на небі тремтіли ще досвітні зорі.
2. На небі тремтіли ще досвітні зорі, коли зимовий ранок засівав уже над землею срібним снігом.

❖ **Висновки** узагальнює вчитель.

Додаток з'ясовує предмет, а тому і речення будуть називатися з'ясувальними. [], (як)

Означення характеризує предмет, вказує на його ознаки, а тому і речення буде називатися означальним. [], (що)

Обставина виражає характеристику дії, стану чи ознаки, ступінь їхнього виявлення, умови, за яких відбувається дія, і відповідно підрядне речення буде називатись обставинним. [], (коли)

❖ **Опрацювання** теоретичного матеріалу. Робота в групах з підручником (1-ша група опрацьовує матеріал про з'ясувальне речення с. 87-88; 2-га – означальне с. 85; 3-тя – обставинне с.95)

Опрацювання таблиці.

ВИДИ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

Вид		Значення підрядної частини	Засоби зв'язку	Питання, на які відповідає підрядна частина
3 підрядними означальними частинами		Пояснює іменник, займенник або іншу частину мови в значенні іменника в головній частині	Сполучні слова: хто, що, який, чий, котрий, де, коли, куди, звідки; сполучники: що, ніби, мов, наче і под.	який? чий? котрий?
3 підрядними з'ясувальними частинами		З'ясовує, пояснює в головній частині значення дієслова-присудка (найчастіше) або іншої частини мови	Сполучні слова: хто, який, чий, котрий, де, куди, звідки, коли, як; сполучники: що, щоб, мов, ніби, наче, неначе і под.	Питання непрямих відмінків
3 підрядними обставинними частинами	Місця	Указує на місце або напрям дії головної частини	Сполучні слова: де, куди, звідки	де? куди? звідки?
	Часу	Указує на час здійснення того, про що говориться в головній частині	Сполучники: коли, як, після того як, з того часу як, як тільки, щойно, ледве, тільки що; сполучні слова: відколи, поки, доки, аж поки, аж доки	коли? відколи? як довго? з якого часу?

З підрядними обставинними частинами	Способу дії і ступеня	Указує на ступінь вияву ознаки або спосіб дії головної частини	Сполучники: щоб, що, мов, як, чим... тим, наче, неначе, ніби; сполучні слова: як, скільки, наскільки	як? якою мірою? наскільки? яким способом?
	Умови	Указує на умову здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: лк, якщо, якби, коли, коли б, аби	за якої умови? при якій умові?
	При-чини	Указує на причину здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: бо, тому що, через те що, тим що, у зв'язку з тим що, оскільки	чому? з якої причини? через що?
	Мети	Указує на мету здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: щоб, для того щоб, аби	для чого? з якою метою?
	Порівняльні	Пояснює головну частину через порівняння	Сполучники: як, мов, наче, неначе, немовби	як? подібно до чого?
	Допустові	Указує на факт, у супереч якому відбувається те, про що йдеться в головній частині	Сполучники: хоч, хоча, дарма що, незважаючи на те що, нехай, нащо	незважаючи на що? всупереч чому?
	Наслідкові	Указує на наслідок дії, про яку йдеться в головній частині	Сполучник: так що	На питання не відповідає

❖ Презентація роботи кожної групи.

V. Закріплення вивченого матеріалу

❖ Робота біля дошки. Виконання вправи 105.

Запишіть речення в такій послідовності: 1- з'ясувальні; 2-означальні; 3-обставинні. Накресліть схеми до речень.

1. Мені ввижається, як в тихім, ріднім колі старий дідусь навча своїх онуків.
2. Де ясен горбатий зачах безкрило, діти з батьком дерева садили.
3. Горджуся, що батькові руки святі мене зігрівали і гріють у житті.
4. Покажи до схід сонця хлоп'яткові поле, де русалки стрибають у житі зеленім.
5. В краю дитинства я стежок шукаю, якими ніби вчора ще ходив.

❖ Групова робота з картками. конструювання речень

Завдання для 1-ї групи

Перетворити пари простих речень на складнопідрядні з підрядними означальними, накреслити схеми речень, пояснити розділові знаки.

1. У лісі стоять дерева. Їх обліпив пухнастий сніг.
2. Люди готувались до зими. Вона мала бути холодною.
3. Зимовими вечорами, сидючи за шиттям, мама співала тихо і сумно улюблені пісні. Вони линули над селом.

Завдання для 2-ї групи

Перетворити пари простих речень на складнопідрядні з підрядними обставинними, накреслити схеми речень, пояснити розділові знаки.

1. У лісі стоять дерева. Їх обліпив пухнастий сніг.
2. Люди готувались до зими. Вона мала бути холодною.
4. Зимовими вечорами, сидючи за шиттям, мама співала тихо і сумно улюблені пісні. Вони линули над селом.

Завдання для 3-ї групи

Перетворити пари простих речень на складнопідрядні з підрядними з'ясувальними, накреслити схеми речень, пояснити розділові знаки.

1. У лісі стоять і говорять дерева. Їх обліпив пухнастий сніг.
2. Люди про цю зиму вже багато знали. Вона мала бути холодною.
5. Зимовими вечорами, сидючи за шиттям, мама співала тихо і сумно

Пісні були про тепле літечко .

❖ Гра « Сніжки»

Вчитель кидає учням паперові сніжки, в середині яких подані початки речень, а учні повинні придумати продовження речення відповідно до завдання (означальне, з'ясувальне чи обставинне). Кожній групі по три сніжки.

Речення для гри:

1. Я люблю зимову тишу, (означальне).
2. Біла пухка ковдра зими, (означальне), лежить скрізь.
3. Горобці, розсілись на дахах будинків, вкритих снігом, (обставинне).
4. Дивлячись на засніжену дорогу, дідусь згадував , (з'ясувальне).
5. Цього зимового ранку навіть кіт не хотів виходити з хати, (обставинне).
6. Дзвенять у відрах крижані кружальця, (з'ясувальне).
7. Килим сніговий важче налягає, (обставинне).
8. З неба сірої безодні міріадами летять метелики холодні, (означальне).
9. Ой, скажіть мені, сніжинки, (з'ясувальне).

❖ Творча робота.

Написати твір-мініатюру „Зимова казка” (5-6 речень).

Група 1

Використати складнопідрядні речення з підрядними обставинними.

Група 2

Використати складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними.

Група 3

Використати складнопідрядні речення з підрядними означальними.

(Діти працюють, звучить музика Чайковського „Пори року”)

VI. Підсумок уроку

Самостійна робота

Визначте види підрядних речень, відповіді у вигляді цифри, яка позначає номер речення, запишіть у три колонки(1- з'ясувальні; 2- означальні; 3- обставинні)

1. Пішли такі сніги, що за поріг не витягнеш ноги.
2. Добре знати зимою, що знов навесні ти побачиш обличчя трав.
3. Здорові кострубаті дуби грізно стояли в снігових заметах, їм було байдуже, що бурхав холодний вітер.
4. [], (що...)
5. Страшна зима, як дров нема.
6. Хто має розум, той не їде зимою возом.
7. [], (яка...)
8. Зима питає, де ти був улітку.
9. Людина, що про здоров'я дбає, без шуби взимку не гуляє
10. [], (бо...).
11. Ввечері, коли випав перший сніг, я згадав про неї.
12. (Якщо), [].

Ключ:

З'ясувальні	Означальні	Обставинні
2, 3, 4, 8	1,6, 7, 9	5, 10, 11, 12

❖ Рефлексія « Незакінчене речення» (Ялинка)

навчився...
 На уроці я зрозумів...
 усвідомив...
 сподобалося ...
 не сподобалося ...
 Мені було важко ...
 було легко ...
 було цікаво ...

VII. Оцінювання . Повідомлення домашнього завдання.

1. Опрацювати теоретичний матеріал §11 на с. 83-95.
2. Виписати з підручника біології, хімії чи географії по 5 речень різних видів, накреслити до них схеми.
3. Для сильніших учнів написати міні – твір на тему : « Прийшла зимонька-зима».

Презентація

Синтаксис. Види підрядних речень.

Підготувала: студентка
філологічного факультету
Групи 4У
Морокко, Є.Р

Складнопідрядне речення — складне речення, в якому одне просте речення є головним, а інше (підрядне) граматично залежить від головного і з'єднується з ним за допомогою підрядного сполучника або сполучного слова. Підрядне речення може бути розташовано до, всередині або після головного речення

Головна частина ? Сполучник Підрядна ч.

ВИДИ ПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

означальн е	який? яка? яке? які? якого?	І про того козаченька, що їхав за Десну (Л. Костенко. Маруся Чурай). Через двері було видно маленьку кімнату, де жила прокурниця (І. Нечуй-Левицький Кайдашева сім'я). Не одцуравсь того слова, Що мати співала (Т. Шевченко. Гайдамаки)
з'ясуваль не	хто? що? кого? чого? кому? ким? чим? на кому? на чому?	Не знала я, що сум такий огорне (Л. Костенко. Маруся Чурай).

Головна Spring Sale Синтаксис види підрядних р... + Создать Войти Обновить сейчас

Меню Главная Вставка Дизайн Переходы Анимация Показ слайдов Рецензирование Вид Сервис WPS AI Поделитесь

1 2 3 4 5 6 7 8 9

СКЛАДНОПІРЯДНЕ РЕЧЕННЯ З КІЛЬКОМА ПІРЯДНИМИ

Складнопірядне речення може включати кілька підрядних.
Головному реченню може бути підпорядковане безпосередньо тільки одне, а інші- підрядному чи різним підрядним.
Розрізняють *послідовну, паралельну, однорідну і комбіновану підрядність.*

підрядність	приклади
послідовна	Він писав свою книжку, тому що хотів, щоб люди, яких він любив, стали трохи щасливішими
паралельна	Може, друзі, що любили, і кохані, що пішли, знов застелять, як стелити, яких бенкетів стали (М.Коцюбинський)
однорідна	Розкажи, як за горою Сонечко сідає, Як у Дніпро веселочка Воду позичає (Т.Шевченко)
комбінована	Якщо б мене хтось спитав, що мені подобалося у дитинстві, я б йому відповів, що любив зрати у школі

Слайд 7 / 14 Тема Office 80% 16 марта 2026 г. понедельник 12:34 16.03.2026

ДОДАТОК М

Деякі поради щодо публічної апробації наукової діяльності

Основи написання наукової статті

Наукова стаття – вид наукової публікації, де описано кінцеві чи проміжні результати здійсненого дослідження. Обсяг наукової статті здобувача зазвичай становить від 6 до 10 сторінок (формат А 4, шрифт 14, інтервал 1,5). Наукова стаття містить такі необхідні елементи:

- постановка проблеми та її актуальність;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, де започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор;
- формулювання мети статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження;
- висновки з цього дослідження.

Науковим статтям притаманна **дослідницька** (мають наукові результати), **презентаційна** (представляють дослідника в науковому товаристві), **оцінна** (оцінюють стан наукових досліджень з певної проблеми) та **комунікативна** (служать засобом спілкування дослідників) **функції**.

Ознаками наукової статті є логічність, стислість, точність наукової термінології, достовірність інформації, критичність у відборі фактів, доказовість змісту тексту, завершеність (цілісність розкриття одного чи кількох питань), обґрунтованість висновків, наявність покликань та списку використаної літератури.

Підготовка наукової статті охоплює такі етапи:

- формулювання робочої назви статті (**заголовок має бути лаконічним й однозначним, адже він повинен сконцентрувати увагу читача на предметі дослідження**);
- визначення теми, структури та обсягів наукової інформації, представленої в науковій статті;
- обґрунтування в основній частині статті отриманих результатів;
- перевірка узгодженості між заголовком, метою, завданнями й висновками;
- перевірка тексту статті на відповідність чинним правописним нормам, вимогам наукового стилю, оформлення цитат і покликань;
- оформлення списку використаних джерел за чинними стандартами.

Правила написання тез наукової доповіді

Тези (лат. thesis – положення, твердження) – це коротко сформульовані основні положення доповіді, лекції, статті тощо.

Тези наукової доповіді – це опубліковані до початку конференції матеріали з викладом їх основних позицій. У тезах чітко й лаконічно відбиваються результати дослідження. Зміст тез повинен бути логічним, переконливим, композиційно струнким, маніфестувати основні концептуальні положення наукової роботи. Вдало скомпоновані й сформульовані тези здатні привернути увагу, зацікавити об'єктом дослідження.

Мета, з якою пишуться тези:

1. Ознайомити зацікавлених з основним змістом доповіді.
2. Оприлюднити попередні результати наукового дослідження, вказати на його оригінальність та новизну.
3. З'ясувати особливості авторської позиції в підході до наукової проблеми.
4. Підтвердити факт апробації та впровадження результатів і висновків наукової роботи.

Обсяг. Тези, зазвичай, складаються з 1-2 сторінок (формат А4, шрифт 14, інтервал 1,5).

Зміст і форма тез. Потрібно дотримуватися логіки викладу змісту, композиційних і мовностильових вимог:

- у тезах викладають тільки найважливіше, доцільно оперуючи науковою термінологією, адже науковість – необхідна умова жанру;
 - формулювати думку чітко й зрозуміло;
 - дотримуватися послідовності викладу думок;
 - уникати занадто довгих речень;
 - виокремити основну ідею наукового дослідження та окреслити способи її розкриття;
 - звернути увагу на назву тез; заголовок повинен відповідати меті, орієнтувати читача у змісті доповіді. Зазвичай назва доповіді на конференції і тез до неї збігаються;
 - викладати власні судження з використанням коротких стверджувальних речень;
 - у кінці тез обов'язково подають бібліографію. У списку літератури вказують найважливіші джерела (2-3 позиції).
- Структура тез:**

1. Назва.
2. Актуальність.
3. Ступінь наукової розробленості проблеми.
4. Мета наукової роботи.
5. Джерельна (емпірична) база дослідження.
6. Основна частина.
7. Висновок-узагальнення. Його обсяг, переважно, становить один невеликий абзац.
8. Список використаної літератури.

Оформлення тез (шрифт, інтервал, поля) повинно чітко відповідати вимогам, викладеним в інформаційному листі.

Тези мають бути написані без орфографічних, пунктуаційних і стилістичних помилок. Редакційна колегія залишає за собою право відхиляти неналежно виконані роботи.

Варто не переобтяжувати тези цитуванням, цитат краще взагалі уникати. Якщо все ж є потреба зробити покликання на інших авторів, необхідно, щоб дібрані цитати були короткими.

Принципи публічного ділового спілкування

Метою прилюдних виступів є транслявання інформації, знань, оцінок і вражень. Найпоширеніші жанри публічних виступів: доповідь, промова, лекція, виступ у дискусії.

Доповідь – це значний за обсягом документ, призначений для усного виголошення, що обов'язково містить певні висновки й пропозиції. Текст доповіді може бути предметом обговорення, зазнавати критики, доповнюватися новими положеннями тощо.

Виступ у дискусії – це лаконічний (до 2-5 хв.), чітко аргументований виклад певного погляду на проблему. Виступ найчастіше є спонтанною мовною реакцією на щойно почуте на семінарі, науковій конференції тощо. Полемічність, стислість, точність і чіткість формулювання – основні риси виступу.

Наукова доповідь – це доповідь, що містить інформацію про наукові спостереження, досліді, їх результати, нові відкриття, у ній узагальнюють наукові матеріали. Наукова доповідь, здійснена на підставі критичного огляду й вивчення низки публікацій, називається рефератом.

Структура доповіді: вступ, основна частина, висновки.

У вступі потрібно визначити тему, вказати актуальність проблеми, сформулювати мету доповіді, викласти історію питання.

В основній частині – подати характеристику проблеми (виділити основний аспект проблеми, а потім – основні положення, які докладно й послідовно проаналізувати).

Висновки мають бути чіткими, лаконічними.

Під час публічного виступу необхідно говорити чітко, зрозуміло й переконливо. Щоб виступ був успішним, потрібно:

- ✓ підготуватися до виступу заздалегідь, продумати структуру й зміст, укласти план, дібрати приклади, опрацювати літературу з обраної теми;
- ✓ продумати логіку виступу, аргументацію висновків;
- ✓ розрахувати час виступу, щоб вкласти в регламент конференції;
- ✓ під час виголошення доповіді почуватися впевнено, не поспішати, говорити спокійно;
- ✓ не вживати надто довгих речень;
- ✓ бажано застосовувати мультимедійні засоби для візуалізації інформації.

ДОДАТОК Н

Відомість оцінювання КР науковим керівником (відповідності тексту КР встановленим вимогам)

на тему: _____

здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти _____

Таблиця Н.1

Рівні якості та критерії оцінювання тексту кваліфікаційної роботи та її захисту	Оцінка тексту КР керівником	Бальні шкали оцінювання
1		2
1. Логіко-структурний рівень: витриманість логічного ланцюга тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки, обґрунтованість актуальності теми, відповідність побудови роботи її назві, взаємозв'язок назв розділів та підрозділів		0 – побудова кваліфікаційної роботи не відповідає цілям та завданням дослідження, об'єкт і предмет дослідження не визначені чи не відповідають темі, висновки мають характер анотації;
		6 – побудова роботи частково відповідає окресленим меті й завданням, актуальність теми подана як констатація, логіка роботи витримана не повністю;
		8 – побудова роботи загалом є логічною, формулювання об'єкта, предмета, мети, завдань, висновків мають несуттєві змістовні чи редакційні недоліки;
		10 – побудова є логічною, взаємоузгоджені формулювання об'єкта, предмета, мети, завдань, висновків, актуальність обґрунтована та пов'язана з об'єктом дослідження
2. Рівень пошукової глибини: якість бібліографічного аналізу		0 – відсутні актуальні джерела, література застаріла, переважна кількість навчальних видань;
		6 – використано обмежену кількість джерел, відсутні актуальні полемічні публікації, наявні лише вітчизняні видання, навчальна література становить 50% опису;
		8 – використано репрезентативний масив класичних, полемічних зарубіжних і вітчизняних бібліографічних джерел, опублікованих у фахових виданнях, навчальна література становить не більше 30% опису;
		10 – використано репрезентативний масив класичних, полемічних зарубіжних і вітчизняних бібліографічних джерел, опублікованих у фахових виданнях, навчальна література становить не більше 10% опису
3. Науково-теоретичний рівень: аналіз понятійного апарату досліджуваної предметної галузі, здатність здобувача до критичних зіставлень й узагальнень різних позицій щодо окреслення та вирішення досліджуваної проблеми; наявність теоретично обґрунтованої авторської позиції щодо способу розв'язання проблеми		0 – критичні зіставлення та узагальнення відсутні, поняття не визначені, позиція автора не зазначена;
		6 – обмежений аналіз понятійного апарату (одне-два визначення), відсутність критичних зіставлень та узагальнень різних підходів до окресленої проблеми та її розв'язання наявні, але узагальнення відсутні чи некоректні;
		8 – основні поняття здебільшого визначені, але не завжди наявні критичні зіставлення й узагальнення різних думок, авторська наукова позиція не завжди виголошена;
		10 – визначені основні поняття, наявні критичні зіставлення та узагальнення різних думок, чітко зазначена авторська наукова позиція

Продовження табл. Н. 1

1	2
4. Аналітико-методичний рівень: глибина проведеної діагностики проблеми, відповідність використаного методичного інструментарію меті й завданням дослідження, коректність інтерпретації результатів застосування інструментів, здатність здобувача до комбінування та рекомбінування вихідної інформації (перетворення неупорядкованого масиву в аналітичні таблиці тощо)	0 – простий переказ відомостей, деякі уривки інформації подано хаотично, без будь-якого впорядкування;
	6 – інформацію оброблено частково, методи аналізу застосовані без усвідомлення здобувачем їх призначення та результатів;
	8 – проведений аналіз відповідає загалом вирішенню окреслених завдань, дозволяє провести необхідну діагностику досліджуваної проблеми, використовується адекватний інструментарій, є окремі недоліки в опрацюванні отриманих результатів, некоректності чи помилки в представленому аналізі;
	10 – проведено ґрунтовний аналіз проблеми, свідомо та обґрунтовано обрано доцільні методи дослідження та надані авторські коментарі щодо його результатів
5. Конструктивний рівень: експериментальне підтвердження пропозицій (сутність, обґрунтування доцільності реалізації запропонованих пропозицій, обґрунтування очікуваного (якісного чи кількісного) постпроектного поліпшення, рекомендації щодо впровадження проекту	0 – пропозиції не обґрунтовано, відсутні будь-які докази щодо висновків;
	6 – новизна дослідження наявна, але має місце обмеженість доказової бази;
	8 – параметри конструктивних пропозицій загалом наявні, не завжди є достатнім чи коректним спосіб обґрунтування характеристик висунутих пропозицій;
	10 – пропозиції обґрунтовано, наукову новизну доведено
6. Рівень наукової етики: розвиненість мови, оригінальність авторського стилю інтерпретації матеріалу, дотримання в тексті правил оформлення рукопису й покликань на використані джерела, норм етики цитування	0 – текст кваліфікаційної роботи не відповідає встановленим вимогам, відсутні посилання, стиль не є науковим, припущено стилістичних і граматичних помилок;
	6 – текст оформлено із окремими порушеннями вимог оформлення таблиць, рисунків;
	8 – текст оформлено із дотриманням вимог, наявні незначні стилістичні порушення;
	10 – текст відповідає вимогам повністю
7. Організаційний рівень: ритмічність виконання дослідження, дотримання регламенту, своєчасне виправлення недоліків, урахування зауважень наукового керівника та членів експертної комісії, ступінь готовності роботи на етапі попереднього захисту	0 – виконання неритмічне, дослідження виконувалося дистанційно, без урахування зауважень наукового керівника, виявлені суттєві недоліки в роботі під час попереднього захисту;
	6 – запізнення в поданні до розгляду науковому керівнику структурних частин роботи, часткове виправлення зауважень чи із суттєвим запізненням, виявлені недоліки роботи під час попереднього захисту;
	8 – не завжди ритмічне виконання роботи, незначне порушення строків у поданні матеріалів на розгляд науковому керівнику, наявність окремих не виправлених зауважень керівника на момент передзахисту;
	10 – своєчасне виправлення недоліків, ритмічне виконання дослідження, представлення для відгуку науковому керівнику повністю завершеної роботи, що не потребує доопрацювання, попередній захист в експертній комісії оцінений позитивно
Всього по роботі	

Науковий керівник: _____

науковий ступінь, вчене звання, ПІБ

підпис

ДОДАТОК П

Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи

Таблиця П. 1

Рівні якості та критерії оцінювання тексту кваліфікаційної роботи та її захисту	Бальні шкали оцінювання
1	2
1. Логіко-структурний рівень: витриманість логічного ланцюга тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки, обґрунтованість актуальності теми, відповідність побудови роботи її назві, взаємозв'язок назв розділів та підрозділів	0 – побудова кваліфікаційної роботи не відповідає цілям та завданням дослідження, об'єкт і предмет дослідження не визначені чи не відповідають темі, висновки мають характер анотації; 6 – побудова роботи частково відповідає окресленим меті й завданням, актуальність теми подана як констатація, логіка роботи витримана не повністю; 8 – побудова роботи загалом є логічною, формулювання об'єкта, предмета, мети, завдань, висновків мають несуттєві змістовні чи редакційні недоліки; 10 – побудова є логічною, взаємоузгоджені формулювання об'єкта, предмета, мети, завдань, висновків, актуальність обґрунтована й пов'язана з об'єктом дослідження
2. Рівень пошукової глибини: якість бібліографічного аналізу	0 – відсутні актуальні джерела, література застаріла, переважна кількість навчальних видань; 6 – використано обмежену кількість джерел, відсутні актуальні полемічні публікації, наявні лише вітчизняні видання, навчальна література становить 50% опису; 8 – використано репрезентативний масив класичних, полемічних зарубіжних та вітчизняних бібліографічних джерел, що опубліковані у фахових виданнях, навчальна література становить не більше 30% опису; 10 – використано репрезентативний масив класичних, полемічних зарубіжних і вітчизняних бібліографічних джерел, що вийшли друком у фахових виданнях, навчальна література становить не більше 10% опису
3. Науково-теоретичний рівень: аналіз понятійного апарату досліджуваної предметної галузі, здатність здобувача до критичних зіставлень й узагальнень різних позицій щодо порушення та вирішення досліджуваної проблеми; наявність теоретично обґрунтованої авторської позиції щодо способу розв'язання проблеми	0 – критичні зіставлення та узагальнення відсутні, поняття не визначені, позиція автора не зазначена; 6 – обмежений аналіз понятійного апарату (одне-два визначення), відсутні критичні зіставлення та узагальнення різних підходів до порушення та розв'язання проблеми наявні, але узагальнення відсутні чи некоректні; 8 – основні поняття здебільшого визначені, але не завжди наявні критичні зіставлення та узагальнення різних підходів, авторська наукова позиція не завжди виголошена; 10 – визначені основні поняття, наявні критичні зіставлення та узагальнення різних поглядів, чітко зазначена авторська наукова позиція

1	2
4. Аналітико-методичний рівень: глибина здійсненої діагностики проблеми, відповідність використаного методичного інструментарію меті й завданням дослідження, коректність інтерпретації результатів застосування інструментів, здатність здобувача до комбінування та рекомбінування вихідної інформації (перетворення неупорядкованого масиву в аналітичні таблиці тощо)	0 – простий переказ інформації чи її подано хаотично, без будь-якого аналізу й упорядкування; 6 – інформацію заналізовано частково, методи аналізу застосовані без усвідомлення здобувачем їх призначення та результатів; 8 – здійснений аналіз відповідає загалом вирішенню окреслених завдань, дозволяє провести необхідну діагностику досліджуваної проблеми, використовується адекватний інструментарій, є окремі похибки в опрацюванні отриманих результатів, некоректності чи помилки у представленому аналізі; 10 – здійснено всебічний аналіз проблеми, свідомо й обґрунтовано обрано доцільні методи дослідження та надані авторські коментарі щодо його результатів
5. Конструктивний рівень: експериментальне підтвердження пропозицій (сутність, обґрунтування доцільності реалізації запропонованого проєкту, доведення очікуваного (якісного чи кількісного) постпроєктного поліпшення, рекомендації щодо впровадження ідей	0 – пропозиції (проєкт) не обґрунтовано, відсутні будь-які докази чи використано ідеї, що не є новими для бази дослідження (чи такі, що вже запропоновані); 6 – пропозиції є новими, але має місце обмеженість доказової бази; 8 – параметри конструктивних пропозицій загалом доведено, визначені очікувані результати запропонованих дій, не завжди є достатнім чи коректним обґрунтування характеристик висунутих пропозицій; 10 – пропозиції обґрунтовано кількісними та якісними доказами, надано рекомендації щодо впровадження пропозицій (проєкту), що є новим для бази дослідження
6. Рівень наукової етики: розвиненість мови, оригінальність авторського стилю викладання матеріалу, дотримання в тексті правил оформлення рукопису та покликань на використані джерела, норм етики цитування	0 – текст кваліфікаційної роботи не відповідає встановленим вимогам, відсутні покликання, стиль не є науковим, припущено стилістичних і граматичних помилок; 6 – текст оформлено з окремими порушеннями вимог оформлення таблиць, рисунків; 8 – текст оформлено з дотриманням вимог, наявні незначні стилістичні порушення; 10 – текст цілком відповідає вимогам
7. Організаційний рівень: регулярність виконання дослідження, дотримання регламенту, своєчасне виправлення недоліків, урахування зауважень наукового керівника та членів експертної комісії, ступінь готовності роботи на етапі передзахисту	0 – виконання нерегулярне, дослідження виконувалося дистанційно, без урахування зауважень наукового керівника, виявлені суттєві недоліки роботи під час попереднього захисту; 6 – запізнення в поданні до розгляду науковому керівнику структурних частин роботи, часткове виправлення зауважень чи із суттєвим запізненням, виявлені недоліки роботи під час передзахисту; 8 – не завжди ритмічне виконання роботи протягом усього періоду, незначне порушення строків у поданні матеріалів на розгляд науковому керівнику, наявність окремих не виправлених зауважень керівника на момент попереднього захисту; 10 – своєчасне виправлення недоліків, ритмічне виконання дослідження, представлення для відгуку науковому керівнику повністю завершеної роботи, що не потребує доопрацювання, попередній захист експерти оцінили позитивно

1	2
8. Доповідь (логіка побудови доповіді): уміння чітко, з дотриманням регламенту, ясно та стисло викласти результати дослідження: його мету, основні положення, сформулювати робочу гіпотезу й сформулювати висновки щодо її доведення	0 – доповідь не підготовлена, здобувач не спроможний викласти результати дослідження; 6 – логіка доповіді не відпрацьована, здобувач плутано й невпорядковано викладає результати, порушує регламент; 8 – доповідь логічно побудована, викладення результатів містить висловлювання, що призводить до порушення усвідомлення теми дослідження, має місце перевищення регламенту; 10 – доповідь логічно побудована, викладення результатів стисле й зрозуміле, дотримано регламент
9. Відповіді на запитання: повнота, глибина, обґрунтованість відповідей на питання, уміння аргументовано захищати свої пропозиції	0 – здобувач не спроможний дати відповідь на питання, відстоювати свою позицію; 6 – здобувач дає неповні, поверхові, необґрунтовані відповіді на всі поставлені питання, припускається помилок у визначенні ключових понять тощо; 8 – здобувач загалом відповідає на поставлені питання, але в окремих випадках допускає неточності чи відчуває невпевненість; 10 – здобувач дає повні, ґрунтовні відповіді на всі питання, здатен аргументувати та захищати свою позицію
10. Організація презентації: використання та якість підготовки ілюстративних матеріалів, володіння культурою презентації	0 – ілюстративні матеріали не використано; 6 – ілюстративні матеріали низької якості, під час організації презентації відстежується невпевненість; 8 – презентація вдало організована, доповідь супроводжується ілюстративними матеріалами, на які не завжди подано покликання в доповіді чи ілюстративні матеріали оформлені з незначними зауваженнями; 10 – презентація вдало організована, доповідь супроводжується покликанням на всі надані ілюстративні матеріали.
Максимальна підсумкова балова оцінка змісту та захисту результатів кваліфікаційної роботи	100

ДОДАТОК Р

Форма короткого звіту подібності

Ім'я користувача:
Управління персоналом та економіки праці Кицак Т...

ID перевірки:
1006213461

Дата перевірки:
03.02.2021 16:21:14 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
03.02.2021 16:31:40 EET

ID користувача:
100005733

Назва документа: Дячук_кервник_Василик

Кількість сторінок: 73 Кількість слів: 14620 Кількість символів: 109586 Розмір файлу: 227.46 KB ID файлу: 1006442224

23.9% Схожість

Найбільша схожість: 9.61% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1005639308)

9.05% Джерела з Інтернету

100

Сторінка 75

16.7% Джерела з Бібліотеки

285

Сторінка 76

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

44